A. MARDLANE

K A U G E L

(FAR AWAY)

A. MARDLANE

KAUGEL

(FAR AWAY)

KAKS NOVELLI

MCMXXVIII
KIRJASTAJA M. LINNASAAR

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk tän. 2. 1928.

SISU:

I. LUDMILLA

II. KAUGEL

LUDMILLA

I.

Oli külm talwekuu päew. Bronislaw Falkowski, riigipanga ametnik, ruttas teenistusse ja pidi oma kotiknahka palitukrae üles tõstma, sest elawhõbe näitas kakskümmendkaks kraadi alla nulli. Ta mõtles, et kõwa külm sellegipärast parem on, kui niiske ja märg udu, ja et nääri- ja küünlakuud ainukesed on, kus Peterburis hea elada.

Uulits, kust ta läks, oli suur ja lai, aga mitte wäga käidaw. Wastu tuli sihwakas noor naisterahwas, pead toredasti püsti hoides, kõnnak täis graatsiat. Ta kandis pikka pruuni mantlit, pruuniks wärwitud kängrunahka krae ja niisamasuguste käisepööretega. Peas oli tal ümmargune, sametipõhjaga karwamüts, mille ümber oli seotud pruun loor. Kaenla all hoidis ta wahariidest kotti raamatutega.

Bronislawi pilk tardus tema näosse. Kui wõõras möödas oli, jäi ta uulitsal seisma ja hakkas talle järele wahtima. Seisak kestis ainult mõne silmapilgu; siis tuli Bronislawil meelde, et niisugune tegu mitte wiisakas ei ole, ja ta hakkas jälle kiiresti edasi minema.

Naisterahwas oli talle wäga meelejärele. Ta hakkas juurdlema küsimuse kallal, kes ta peaks olema. Raamatukimp kaenla all andis kindlalt tunnistust, et ta on õpetaja ja läheb kooli. Kes on ta aga rahwuse poolest? Bronislaw tuli otsusele, et ta on prantslane — Helweetsia prantslane; on sealt Peterburisse tulnud ja annab siin tunde mõnes tütarlaste instituudis.

Tal oli heameel oma leiduse üle, sest et ta prantslasi armastas. Ta ise oli poolakas ja rääkis alati, et poolakad on Slaawi tõugu rahwaste seas sedasama, mis prantslased Romaani tõugu rahwaste hulgas. Teda waldas kange tung oma iludusega tuttawaks saada, aga kas saab ta teda weel näha? Peterburi rahwameres ei ole inimest kerge leida, kui teda ainult näo järele tuntakse ja tema kohta teisi teateid ei ole.

Nende mõtetega jõudis ta riigipanga juurde Katarina kanali ääres. Pangahoone pikad, poolpimedad koridorid oma summutud õhuga olid talle alati wastumeelt olnud, aga nüüd ei wõinud ta neid lihtsalt wälja kannatada.

Bronislaw oli wäheldase kaswuga mees, peaaegu mustade juustega, wäikeste wurrudega ja mustjas-pruunide silmadega. Ta oli pärit wanast Poola aadlisoost, aga tema esiwanemad olid juba mitu põlwe kehwad. Isa teenis oma õndsa eluaja ühe lõunapoolse Wene kubermangu walitsuses ja suri sealsamas nõunikuna. Ema oli surnud paar aastat warem. Kaks õde olid mõlemad mehel: üks Podolia mõisnikul ja teine — Sosnowitsa wabrikandil. Bronislaw studeeris Odessa ülikoolis keeleteadust ja kirjandust, aga ei lõpetanud kursust ja sõitis wälismaale, kus ta ühe aasta Krakowi ja teise — Lausanne'i ülikoolis loenguid kuulas. Siis pöördus ta Wenemaale tagasi ja hakkas riigipangas ametnikuna teenima. Tuttawate tähenduste peale, ta peaks igawa ja üksluise kontoriameti jätma ja kooliõpetajaks hakkama, wastas ta, et tal selleks kutse puuduwat.

Järgnewatel päewadel kõndis Bronislaw uulitsal, kus wõõras naisterahwas talle wastu tuli, hulgad ajad ja pidas iga liikujat terawasti silmas. Päewadest said nädalad, aga iludus ei ilmunud. Ta järeldas, et naisterahwas peab kuskil teises raioonis elama ja sinna sattus ainult juhuslikult. Igatsus teda näha waldas teda endiselt. Tal oli ilus, tark ja terane nägu, sinised silmad ja ruuged juuksed. Igatahes prantslane ja ei keegi muu, — wenelased nõnda riides käia ja kõndida ei oska.

Mõni aeg tagasi ühe pealinna päewalehe lisa waadates torkas talle silma peenikese kirjaga trükitud artikkel: „Keisrinna Josephine ja Napoleon I". Ta hakkas lugema. Artikli algus jäi talle kohe sõnasõnalt meelde. Ta lõikas kääridega tüki wälja ja pani oma laua sahtlissse. Pärast luges ta seda weel mitu korda. Nüüd wõttis ta selle wäljalõike ja luges:

„Kindral Beauharnais'e lesk oli kõige ilusamatest naisterahwastest Direktooriumi ajal. Wäga huwitaw ja tark nägu, mida mustjaskastani karwa juuksed piirasid, ilus kehaehitus ja peened kombed asetasid teda kõrgema Prantsuse seltskonna kõige huwitawamate naisterahwaste hulka."

„Josephine Beauharnais oli juba kolmekümne kolme peal, kui temaga juhtumise kombel tuttawaks sai see, keda siis alles „wäikeseks Napoleoniks“ hüüti.“

„Napoleon oli temast kohe joowastatud. Noor ohwitser, keda saatus imelikul wiisil hellitas, „wäikene Bonaparte“ pidas teda oma kohta kättesaamata kõrguseks.“

„Aga selle peale waatamata, kui ta oli Josephinele juba mõne wisiidi teinud, palus ta tema kätt.“

„See äkiline kosimine pani Josephine imestama ja ta ei teadnud, mis teha. Teda hakkas küsimus närima, kas need kosjad temale kõlbawad. Ja siis weel : kas jõuab see wäike kindral, kes ainult kakskümmendkuus aastat wana, kõiki tema tarwidusi täita? Tal ei ole ka mitte rahagi!“

„Kas ta on õige loll — see Bonaparte, et ta mind kosida tahab?“ pani Josephine enesele küsimuse ette.“

„Kuid pikema mõtlemise järele wõttis ta ometi kosjad wastu. 8-mal paastukuu päewal 1796 aastal kirjutati abieluleping alla. Seal leidub järgmine wäga huwitaw märkus: „Tulewane mees lisab omalt poolt juurde, et tal mingisugust liikuwat ega liikumata warandust ei ole, kui ainult hobune ja sõjamehe tarwitused.“

Kui ta teaks, kes see pruuni mantli ja pruuni looriga naisterahwas on, ta ostaks silmapilk kimbu lillesid, paneks sisse selle wäljalõike ja saadaks talle koju.

Laupäewa õhtul tuli teda waatama sõber Liiwaküli, kes teenis rahaministri krediit-kantseleis tähtsa koha peal ja walmistas ennast ette riigimeheks.

„Umbes kuu aega tagasi, teenistusse minnes,“ hakkas Bronislaw rääkima: „kohtasin ma üliwäga huwitawat noort naisterahwast, kooliõpetajat. Ma wean kihla, et ta prantslane on ja kuskil instituudis õpetab. Tuletab meele Josephine Beauharnais'd.“

„Wõta ära!“ õpetas Liiwaküli.

„Ma ei teagi, kus ta elab wõi mis ta nimi on.“

„Wäga kahju!“

Liiwaküli wõttis taskust Julius Slowacki poeemide wäljaande helesinises köites ja pani laua peale.

„Tõin su raamatu ära,“ ütles ta. „Minu peale ei awalda Slowacki poeemid mingisugust mõju.“

„Seda enam awaldawad nad minu peale," wastas Bronislaw. „Hea, et sa ära tõid: ma wajan mõningaid poeetilisi wõrdlusi."

Ta wõttis raamatu kätte, lõi lahti poeemi „Helweetsias" ja hakkas lugema:

„Ta äkitselt kadus, kui kuldane wiir,
Ma nukker, mind rõhub siin igatsus, piin.
Miks wiibib mu hing weel muldses maailmas?
Ei hõlju ülewal taewases sinas,
Seal inglite keskel, kes ümber on sul,
Mu jumalus, walguse kuju sa mul!"

Ta pööras lehti, otsis üles teise koha ja luges:

„Seal nägin su kuju ma nõiduse säras
Ia iludusjoone su alguse päras.
Su wangiksa olles ei lahku ma usust,
Et sündisid wikerkaarest ja wahust.
Ia nõnda sind ümbritses nõiduslik päike
Ja taewase walguse kuldane läike,
Et, pilguga mõõtes, ei maldanud ma
Sust pöörata silmi, mu jumalanna!"

Ta pani raamatu kinni, waikis mõne silmapilgu ja ütles siis:

„Mul on praegu tundmus, kui wiibiksin ma Helweetsias ja waataksin sinawate mäetippude ja kohisewa Aari peale."

Liiwaküli suitsetas sigarit.

Bronislaw rääkis edasi:

„Närwlikkus, palawa were juures oli see, mis Slowacki hauda wiis. Ta sai kõigest nelikümmend aastat wanaks. Kindrali pojana olid tal hiilgawad waimuanded. Teistsugustel oludel oleks ta wõinud palju rohkem anda. Slowacki on Poola Byron."

„Õpetus kõigepealt sulle enesele, Bronek!" lausus Liiwaküli, sigarit suust wõttes. „Olen kindel, et sinu ilmutus lihtsalt mõni wenelane wõi ukrainlane on, sest ka nende seas leidub küllalt, kes oskawad endid ehtida ja pead toredasti püsti kanda. Rohkem sa ei näinud. Mis otsis prantslane siia kõrwalisele uulitsale? Kui prantslane kord Peterburisse asub, siis käib ta ainult peauulitsatel."

„See oleks õnnetus, sest siis puruneks minu illusioon täiesti!" hüüdis Bronislaw. „Tead, tõsine poolakas ei

wõta iial Wene naist. Seda peetakse meil niisuguseks halwaks asjaks, millest halwemat olla ei wõigi. Kui minu noorem õde Moskwa konserwatooriumi sõitis, laskis õnnis ema teda tõotada, et ta iialgi wenelasele mehele ei lähe, ja ütles, et tahab teda ennem surnuna näha, kui mõne wenelase kaenlas. Poolakad ja wenelased on küll mõlemad Slaawi tõugu rahwad, aga neil pole midagi ühist. Ka nende ajaloolised teed on täiesti lahku läinud. Poola ja Wene wahel, kõigi nende riikide kestwusel, on alati waen walitsenud. Lollus kõik, mis nad kajawad Slaawi rahwaste wendlusest!"

„Puhtpoliitiline põhjus," tähendas Liiwaküli. „Wenelased ja sakslased on Poola riigi omawahel ära jaganud ja teie tahate teda jälle üles ehitada. Ükski tilk Poola werd ei tohi kaduma minna! Kes Wene naise wõtab, peab laskma ka oma lapsed Wene usku ristida, aga kes Wene usku on, ei ole enam poolakas. Teie ei otsi abielusse astumise juures mitte inimese hinge, waid talitate, nagu ma juba ütlesin, puhtpoliitilistel motiiwidel."

„See on tõsi," wastas Bronislaw: „aga ikkagi on poolaka ja wenelase loomu wahel suur wahe, waatamata selle kui ka teise Slaawi päritolu peale. Wene naisterahwal wõib olla armastust, waimuandeid, graatsiat, kuid mulle ei meeldi üpris nende „lai loomus". Ukraina naisterahwad on rohkem kontsentreeritud; nad on ilusamad ja neil on palju rohkem soojust, pehmust ja graatsiat. Kuid ka nendega on poolakal raske leida hingelist kooskõla. Aga hellamat ja armsamat naisterahwast, kui poolakas, ei leia maailma peal. Nende teene ongi, et Posnani ja Sileesia sakslased poolastuwad. Sealsed sakslased jätawad tihti Saksa neiud kõrwale ja wõtawad Poola neiud. Saksa naisterahwas on arukas ja praktiline, aga on liiga ühekülgne ja kitsas. Pealegi on neil suured jalad — Rossfuss sõna tõsises mõttes. Ja käiwad inetult — otsekui pardid!"

„Poola naisterahwa hinges," rääkis Liiwaküli: „on kaks elementi tugewad: katoliku usk ja Poola rahwus. Neis asjus on *pani* ka lõpmata õrn. Kõnele mis iial tahad aga kui sa Poola rahwust puudutad, ehk katoliku usust halwasti ütled, saab ta sinu igaweseks waenlaseks. Läheb ta mehele, siis peab tema perekond olema Poola. Wene

inimest poolakas otse ei wihka (ta wihkab Wene walitsust ja Wene walitsewat kihti), aga sakslasi poolakad wihkawad. Selle peale waatamata abielluda wenelasega ei wõi, aga sakslasega wõib. Kui minna wenelasele, siis peab laskma lapsed Wene usku ristida, aga kui minna sakslasele, wõib lapsed rahulikult ristida katoliku usku ja wõib ka weel mehe katoliku usku pöörata."

„Sa räägid, aga sa ei tunne Poola naisterahwaid!" hüüdis Bronislaw ärritatult. „Õpi teda tundma tema perekonnas ja kodus! Pane tähele Poola awalikku elu, missugust määratumat osa naisterahwas seal mängib! Uuri Poola ajalugu! Waata Poola kirjandust! Loe Mickewiczi! Siis sa alles näed, missugune on Poola naisterahwas. Üks kõige rohkem wäljaarenenutest, niihästi intellektuaalselt kui ka esteetiliselt. Tal on wõrratu peen hinge kude ja lõpmatu rikas hingeelu, aga sinu arwates on nad mingisugused kellukesed, keda igaüks wõib helisema panna. Sa otsustad, aga sul pole arusaamist! Sa oled rumal, sa ei tea midagi!"

Liiwaküli kustutas sigariotsa tuhatoosis ja tõusis püsti.

„Tänane koosolek on õpetlik," ütles ta: „aga ma pean ometi minema. Anna mulle kaasa Tetmayeri „Surma ingel". Kui sa oma Josephine üles leiad, esitele ka mind temale. Kuid ära unusta: Josephine Beauharnais ei olnudki prantslane. Ta oli pärit Martiniko saarelt, isa oli hispaanlane, aga ema — indiaanlane. Ainult tema esimene mees oli prantslane — Prantsuse kindral ja hukati ära rewolutsiooni ajal. Aga siis elasid nad juba üksteisest lahus."

„Josephine elas Pariisis ja tundis ennast tõsise prantslasena. Pole tähtis, kes tema wanemad olid. Ta oli suurepärane naisterahwas."

„Niisama wõib ka sinu Josephine ennast prantslasena tunda, olles mõne kaupmehe tütar Kalugast."

Liiwaküli läks, pistes tasku „Surma ingli".

II.

Nikolai Iwanow, žurnalist raamatupidamise osakonnast, kolmekümnewiie aastane walgetwerd mees, walkjate wurrudega, tasase loomu ja kaunis pudi keelega, käis oma tuttawaid ametnikke läbi ja pakkus neile pidupiletid. Bronislaw mõtles weidi ja wõttis ühe pileti. Pidu pidi ära peetama kommertskooli ruumides waesemate õpilaste heaks. Sealsamas õppis ka Iwanowi wennatütar ja tema wennanaine oli üks pidu toimetajatest.

Kui määratud tund kätte jõudis, läks Bronislaw pidule. Selga pani ta musta saterkuue ja jalga — lakknahast saapad.

Kontserdi eeskawas olid kuulsa ooperilaulja ja teise kuulsa klawerimängija nimed, aga kumbki neist ei ilmunud. Astusid ette wähetuntud lauljad ja mängijad. Eeskawa tühje numbreid täideti ilulugemise ja mitmesuguse kribu-krabuga.

Kui eeskawa esimene osa läbi oli, tuli pikem waheaeg. Peale seda pidi tants algama. Publik walgus kõrwalruumidesse, kuna saalis tantsu jaoks hakati ruumi tegema.

Ühe kaasteenijaga, kes ka pidul oli, koridoris jalutades silmas Bronislaw kolme walges riides naisterahwast ja ühte meesterahwast, kes klassitoa ukse all seisid ja juttu ajasid. Ühe naisterahwa nägu tundus talle tuttawana. Ta astus ligemale ja oma imestuseks tundis ta temas ära oma kauaigatsetud prantslase.

„Tunnete neid naisterahwaid?“ küsis ta oma seltsiliselt.

Küsitaw raputas pead.

Bronislaw ei lasknud oma prantslast enam silmist. Warsti algas tants ja publik walgus saali tagasi. Neljaliikmeline seltskond läks koridorist saali ja wõttis seina ääres toolide peal istet. Nende juurde seltsis warsti teine meesterahwas ja hakkas juttu ajama.

„Ehk tunneb neid Iwanow?“ tuli Bronislawil mõte pähe.

Iwanow oli awameelne. Temaga wõis otsekoheselt ja lihtsalt rääkida.

„Kas tunnete neid neidusid?“ küsis ta.

„Ühte tunnen,“ wastas Iwanow: — „seda, kes kõige äärepool istub. Tema nimi on Ludmilla Aleksandrowna Snegirewa. Ta on siinsamas kommertskoolis klassidaam ja peale selle annab ta alamates klassides tunde. Mina sain temaga tuttawaks oma wennanaise läbi. See wäikene seal keskel on ka kommertskooli klassidaam — nime ma ei tea. Kolmandat, kes natukene pikem, ma ei tunne.“

Saladus oli käes. Iludus, kes teda mitu nädalat erewil hoidis, ei olnud mitte prantslane ja ei õpetanud mitte aristokraatlikus instituudis, nagu ta oleks soowinud, waid oli Wene tüdruk, nähtawasti kehwast perekonnast, ja oli ametis kommertskoolis, kus ainult kehwema kihi lapsed õppisid.

Kui tantsu waheaeg tuli, käskis Bronislaw Iwanowit ennast neiudega tuttawaks teha.

Iwanow täitis kohe käsku. Ta wõttis Bronislawi käe alt kinni ja astus ette.

„Ludmilla Aleksandrowna! Ma toon teile kawaleri, et teil igaw ei hakkaks. Minu kaasteenija Bronislaw Mawrikiewič Falkowski...“

„Rõõmustan,“ wastas Ludmilla, Bronislawile oma walges kindas kätt ulatades.

Tal oli kaunis madal alto.

Selle peale tutwustas Ludmilla Bronislawile ja Iwanowile oma seltsilisi. Need olid Ksenia Nikolajewna Elisarowa ja Nadežda Timofejewna Konowalowa.

„Teie olete poolakas?“ küsis Ludmilla.

Bronislaw jaatas.

„Ma aiman seda teie nime järele,“ lausus Ludmilla.

Muusika mängis kuulsat Eesti „Kaera-Jaani“. Bronislaw palus tantsima Ludmillat, Iwanow — Elisarowat, aga Konowalowa wiis tantsima pikk, mustade peenikeste wurrudega meesterahwas, pikas mustas kuues, kes klassi ukse all seisis ja nendega juttu ajas. Ludmilla ei tantsinud hästi: tema liigutused olid raskewõitu.

Pärast tantsiti masurkat. Seda tantsis Ludmilla weel halwemini. Bronislawi waldas kerge pahameel — nagu ikka, kui Poola tantsu halwasti tantsiti.

Ta küsis, kas Ludmilla Aleksandrowna ei mäleta, kui ta temale ühel külmal hommikul N. uulitsal wastu tuli. Ludmilla wastas, et see päew talle nüüd meelde tuleb: ta käis enne kooliminekut oma sõbranna juures ja nõnda see juhtuski, et ta N. uulitsalt läbi läks.

Nad tantsisid sel õhtul weel kolmat korda — walssi. Kui pidu lõppes, läks Bronislaw Ludmillat koju saatma.

Tee peal kuulis ta, et Ludmilla isa on juba hulk aastaid surnud. Ta elab ühes emaga, wendi ja õdesid ei ole.

Warsti jõudsid nad Ludmilla korteri juurde, mis oli Prjadilnõi põikuulitsas.

Kui nad jumalaga jätsid, palus Bronislaw luba teisel päewal, mis oli pühapäew, Ludmilla terwise järele kuulata.

„Olge lahke!“ wastas Ludmilla. „Tulge umbes kella üheteistkümne-kaheteistkümne ajal.“

Bronislaw tänas ja nad lahkusid.

Südaööl, hämarate gaasilaternate walgel kodu poole sammudes mõtles Bronislaw, et unenäod alati lühikesed on. Pettepilt imekaunist prantslasest oli kadunud ja tema asemele astunud täiesti realne pilt Wene tüdrukust, keskmise hariduse ja lihtsate kombetega. Aga ka see pilt ei olnud halb: Ludmilla nägi elektritule walgel oma walges ülikonas üsna kena wälja. Ta oli lihtne, südamlik ja see talle meeldis. Bronislaw wõttis nõuks juhust tarwitada ja teda tema kodus ligemalt waadelda.

III.

Pühapäewa hommikul, asudes wisiidile, ostis Bronislaw Ludmilla jaoks kimbu lillesid. Ajalehe wäljalõiget Josephine Beauharnais'est ja Napoleonist ei pannud ta aga mitte sisse.

Ludmilla korter oli hoowi peal majas, teisel korral. Maja hoow ja trepp tunnistasid, et siin lihtsad inimesed elutsesid. Bronislaw seisatas wahariidega polsterdatud ukse ees ja tõmbas logisewat kella.

Ukse awas wanapoolne, wäikene mustawerd naisterahwas, punase, lühikeste käisetega jaki ja musta körtsikuga, mille peal walge põll oli.

„Wististi tema ema," mõtles Bronislaw.

Ta teretas ja küsis, kas Ludmilla Aleksandrowna kodus on.

„Ta on kodus," wastas naisterahwas waikselt ja palus teda sisse astuda.

Selle peale paotas ta parematkätt ukse ja ütles:

„Sinu juurde tuldi."

Ilma et weel midagi oleks rääkinud, kadus ta otsekätt seiswa ukse taha.

Eeskoda oli wäikene kitsas ruum. Seina ääres maas oli terwe wirn mitmesuguseid korwisid ja kartonge. Ühte osa neist kattis punase-mustakirju puuwilla waip. Laud puudus.

Silmapilgu pärast ilmus eeskotta Ludmilla. Ta kandis helesinist, kinnist uut ülikonda, kuld broshiga kurgu all.

„Wäga rõõmus," ütles ta oma alto häälega. „Wõtke palitu maha!"

Bronislaw pani palitu warna ja astus Ludmilla eel tuppa.

Tuba oli madal kwadraat, kahe aknaga. Paremat kätt seinas, üsna akna ligidal, seisis pruuniks peitsitud lihtne männipuust laud, mis oli kaetud punase, kaunis määrdinud paberiga. Laua peal seisid kirjutusnõud, hunik wihikuid ja mõned rühkinud kaantega õpperaamatud.

Pahema seina wälises nurgas seisis musta raamiga trümoo-peegel ja selle ees laud tualetitarwidustega. Laua peal lebasid Ludmilla karwane talimüts, pruuni looriga, ja kollakad willased sõrmkindad. Sellesama seina ääres seisid weel kaks punase riidega polsterdatud tooli. Siis olid toas weel mõned puutoolid. Diiwan puudus.

„Istuge!“ ütles Ludmilla, punase tooli peale näidates.

Ise tõstis ta teise punase tooli seina äärest eemale ja istus peale.

„Rõõmustan, Ludmilla Aleksandrowna, teid terwise juures leida,“ algas Bronislaw. „Palun teid wastu wõtta seda wäikest lillekimpu — meie esimese tutwuse mälestuseks.“

„Missugused ilusad lilled!“ lausus Ludmilla oma alto häälega, lillekimpu wastu wõttes.

Kümne minuti jooksul rääkisid nad Peterburi elust, koolidest, teatrist.

Ludmilla nägu oli kaunis täielik, näowärw — kahwatuwalge ja juuksed ruuged. Otsaesine, nina ja huuled olid wäga ilusasti wormitud. Silmad — keskmises suuruses, pikergused, sinised. Rääkis ühetasase madala häälega, natuke wenitades. Suust paistsid wälja kaks rida terweid walgeid hambaid.

„Ta on täiesti Wene materjalist ehitatud,“ mõtles Bronislaw: „aga Looja on osanud sellele materjalile üsna kena kuju anda.“

„Kas teie olete Poolamaal sündinud?“ küsis Ludmilla.

„Ei ole,“ wastas Bronislaw: „ma olen sündinud Lõuna-Wenemaal. Minu isa oli N kubermangu walitsuse nõunik.“

Ta jutustas lühidalt oma elust ja perekonnast.

Kell kõlises.

Ludmilla heitis pilgu wälisukse poole, aga jäi istuma.

Köögist mindi ust lahti tegema.

„Tere hommikust, Praskowja Wassiljewna!“ hüüdis eeskojas hele naisterahwa hääl.

Kuuldi suudlemist.

„Kuidas elate, Praskowja Wassiljewna?“ rääkis seesama hääl. „Kas Ludmilla Aleksandrowna kodus on?“

„Teile tulewad wõõrad,“ ütles Bronislaw.

„See on mamma tuttaw,“ lausus Ludmilla.

Uks awanes ja sisse astus wanaldane naisterahwas, kaunis matsaka keha, walkjate juuste ja wäikeste õllekarwa silmadega. Nägu oli tal ümmargune, woldiline ja koltunud.

„Tere, Ludmilla Aleksandrowna!“ hüüdis ta, Ludmilla kätt raputades. „Ma pole teil enam kaua aega käinud. Tahtsin waadata, kuidas elate. Kuidas on teie terwis?“

„Elan ikka endist wiisi. Tutwustage endid: Darja Stepanowna Fomina... Bronislaw Mawrikiewič Falkowski...“

„Olen wäga rõõmus teiega tuttawaks saades,“ ütles Fomina, Bronislawi kätt surudes.

Tema toon oli wäga mahe.

Bronislaw andis oma pehme tooli Fominale ja tõi omale puutooli.

„Tänan teid, Bronislaw Mawrikiewič!“ ütles Fomina, pakutud tooli peale istudes. „Mis teil uudist on, Ludmilla Aleksandrowna? Ah, teil on ju lillesid? Kes nad teile kinkis? Wististi mõni austaja, Ludmilla Aleksandrowna!“

Fomina tõusis toolilt, ruttas kirjutuslaua juurde ja nuusutas lillesid.

„Missugused toredad lilled!“ hüüdis ta. „Kui hästi nad lõhnawad! Ludmilla Aleksandrowna!“

„Bronislaw Mawrikiewiči kingitus,“ wastas Ludmilla.

„Ah, Bronislaw Mawrikiewiči kingitus! Aga ma ütlen teile, Bronislaw Mawrikiewič, teil on maitset! Kui maitserikkalt ei ole see lillekimp ometi kokku seatud!“

Fomina istus jälle oma koha peale.

„Teie olete wist poolakas?“ pööras ta Bronislawi poole.

„Õigus!“

„Seda ma arwasin juba teie nime järele. Kuidas meeldib teile Peterburi? Teie wist teenite kuskil?“

„Ma teenin riigipangas.“

„Wõi riigipangas! Teie olete alles noor ja wõite weel kaugele jõuda. Mina olen pärit Wologda kubermangust. Olen lesk, mees on mul juba kuus aastat surnud. Mehest on mul poeg. Ta on kaksteistkümmend aastat wana ja käib kommertskoolis, — mitte seal, kus Ludmilla Alek-

sandrowna õpetab, waid teises. Rabelen ja orjan — poja pärast! Mees jättis wäikese kapitali järele, aga protsentisid saan wähe. Mul on neljatoaline korter: kaks tuba on wälja üüritud, kahes elan ise pojaga."

„Siis ei ole teil kerge, Darja Stepanowna!" ütles Bronislaw.

„Kerge ei ole, Bronislaw Mawrikiewič, aga mina olen wahwa ja löön läbi. Kas käite sagedasti teatris, Ludmilla Aleksandrowna?"

„Aega on wähe," wastas Ludmilla. „Kella pool üheksast kuni kella neljani pean igapäew koolis olema. Õhtuti parandan koolilaste kirjatöid."

„Teie saate korda, Ludmilla Aleksandrowna," hüüdis Fomina. „Teie olete nii hoolas ja töökas. Kui hea, et teil kodus kõik walmis on! Ei mingisugust muret, ema muretseb kõige eest. Praskowja Wassiljewna, teie olete wäsimata inimene!"

Wiimaste sõnade juures pööras Fomina ennast Ludmilla ema poole, kes oli Fomina järel ka tuppa astunud ja waikselt tagaseinas olewal toolil aset wõtnud.

Wana naisterahwas tõstis silmalaud weidi kõrgemale ja jäi endist wiisi istuma.

„Tulete koju," jatkas Fomina oma juttu: „ja teil on lõunasöök walmis. Ei mingisugust muret! Mina ise olen ka niisamasugune kui teie ema Praskowja Wassiljewna: elan ainult pojale. Aga kas lapsed sellest aru saawad? Ludmilla Aleksandrowna ei taha mehelegi minna, sest tal nõnda parem."

Fomina heitis Ludmilla peale paljutähendawa pilgu. Wiimase näol heljus kerge naeratus.

„Kas teate midagi Maria Nikolajewnast?" küsis ta.

„Mitte midagi ei tea, Ludmilla Aleksandrowna," wastas Fomina. „Sest saadik, kui minu juurest ära sõitis, mitte midagi ei tea. Tema järele jooksis üks üliõpilane — ta wanemad olid wist juudid olnud. Waat', Maria Nikolajewna meeldis talle kangesti. Ma arwan, nad heitsid wiimaks paari. Selle üliõpilase wanemad on aga wäga rikkad: neil on oma wabrik Urali peal. Aga ka Maria Nikolajewna wanemad ei ole waesed. Ma arwan et paari nad ikka läksid ja elawad nüüd kuskil Urali peal."

„Minule on Maria Nikolajewna meelejärele," lausus Ludmilla. „Tahaksin heameelega kuulda, kuidas tema käsi käib."

„Aja jooksul saame kuulda, Ludmilla Aleksandrowna!" wastas Fomina. „Kui ta Peterburi tuleb, siis astub ta kahtlemata minu juurde sisse. Ei tea, kuidas tal abielu õnnestas. Ma arwan, ta on õnnelik ja mees armastab teda. Ta on ju nii hea ja peale selle ei ole ka sugugi inetu."

„Kas teate (Fomina pööras ennast Ludmilla ema poole): „Lewkowič on oma naise ära ajanud ja elab nüüd Glankaga. Niisugune risu! Omal naine ja neli last, aga ajab ümber selle litaga! Ja missugune kena naine oli Ksenia Aleksejewna! Eeskujulik perenaine ja hea ema oma lastele. Wõtnud ligi kaks wäiksemat last, aga kaks wanemat jätnud mehe juurde. Mine tea, kas Lewkowič saadab talle rahagi. Waene loom! Glanka teenis ükswahe kontoris, aga nüüd on koha üles ütelnud ja elab Lewkowiči kulul. Temal on harilikult ikka mõni meesterahwas, kes teda ülewal peab. Ta käis ennemalt minu juures, aga mina wõtsin nõuks teda ära wõõrutada. No, waat', kuulge! Ükskord oli meil wäikene kaardiõhtu Mjakiševide juures. Teate, Bronislaw Mawrikiewič, mul on wäikene nõrkus wahel kaarta mängida. Aga mina mängin ainult wäikeste summade peale. Waat', meie seal mängisime kuni hommiku kella neljani. Kui olime lõpetanud (sel õhtul mina ei wõitnud ega kaotanud), käisin mina kõik wõõrad järgimööda läbi ja kutsusin teiseks neljapäewaks oma juurde, aga teda ei kutsunud. Aru sai! Wististi sai ta süda sellest minu peale täis ja sest saadik ei ole ta minu juures enam käinud. Wiimasel ajal on ta tugewaks ja paksuks läinud, justkui mõni... (Fomina ei leidnud parajat sõna). Lastele ei teinud Lewkowič jõulupuudki, — ei olla raha; aga selle paksu ja vastumeelt Glanka peale kulutab tuhandeid. Säng üksi maksnud kakssada wiiskümmend rubla. Püha Jumala Ema! On aga ka inimesi maailmas!"

Fomina pani käed kokku.

„Kuidas see Lewkowič teile õige sugulane on?" küsis Ludmilla.

„Tema on minu kadunud mehe wenna wõõratütre mees," wastas Fomina. „Muidu on ta korralik mees ja on üsna osaw oma asju ajama, aga perekonna inimesena ei kõlba ta kuhugi."

„On ju siin rahwameres kõiksuguseid koos," sõnas Bronislaw püsti tõustes. „Lastest on kahju. Elage hästi, Ludmilla Aleksandrowna! Tänan lahkuse eest, Praskowja Wassiljewna! Olen rõõmus, et teiega tuttawaks sain, Darja Stepanowna!"

Bronislaw astus eeskotta. Saatma tuli Ludmilla. Fomina tuli ka ja seisis ukse peal. Mõne silmapilgu pärast oli tal palitu seljas ja kübar käes.

„Jällenägemiseni, Ludmilla Aleksandrowna! Jällenägemiseni, Darja Stepanowna!"

„Jällenägemiseni!" ütles Ludmilla.

„Jällenägemiseni, Bronislaw Mawrikiewič!" hüüdis Fomina. „Soowin teile kõike head. Loodan, et üksteist weel näeme."

IV.

Ühel päewal, kui Bronislaw pangast koju läks, kuulis ta selja taga kedagi oma nime nimetawat. Ta waatas ümber ja nägi Fominat.

„Tere, Bronislaw Mawrikiewič!" hüüdis Fomina, lai naeratus huultel.

„Tere, Darja Stepanowna!" wastas ta.

„Ma nägin teid seljast, Bronislaw Mawrikiewič, ja tundsin kohe ära. Teie tulete wist ametist?"

„Jah. Lähen koju lõunale."

„Kas kaugel elate?"

„Jekaterinhofi prospektil. Mul on seal wäike korter."

„Kohe iseseisew korter! Bronislaw Mawrikiewič, teil on muidugi ka oma teenija?"

„Kuidas muidu läbi saab."

„Olete üksik?"

„Üksik, Darja Stepanowna!"

„Ja muidugi, Bronislaw Mawrikiewič! Mispärast siis mitte korterit pidada, kui see wõimalik on ja kui sissetulekud lubawad. Õhtuti wõib käia teatris, ehk mujal. Teie elate ju pealinnas; siin pole puudu kohtadest, kus noor inimene wõib oma aega lõbusasti mööda saata. Teil on muidugi palju tuttawaid?"

„On ka omajagu."

„Muidugi, Bronislaw Mawrikiewič! Kui noor inimene liigub, pea ei sigi siis tutwused... Teate, Bronislaw Mawrikiewič, ma käisin mõni päew tagasi Snegirewade juures, — mul oli Praskowja Wassiljewnaga asja. Praskowja Wassiljewna rääkis, et teie olla läinud pühapäewal kõik üheskoos lõbusõidu teinud linnast wälja ja koju jõudes olla Ludmilla ja teised neiud wäga rahul olnud."

„Meid oli kokku kaheksa inimest," jutustas Bronislaw: „Ludmilla, tema sõbranna Konowalowa, wäikene Elisarowa ja weel üks neiu, nimega Winogradowa. Meesterahwastest olin mina, minu sõber Liiwaküli ja siis weel kaks nende tuttawat. Tuju oli kõige aja tõesti hea."

„Kui kena, kui kena, Bronislaw Mawrikiewič!" kiitis

Fomina: „Ludmilla on wäga tubli tüdruk. Ema saab pensioni kuus kõigest kaheksa rubla kopikatega, aga nad elawad üsna hästi ja tulewad omaga läbi. Kõik teenib Ludmilla. Mina tunnen neid juba kolm aastat. Tuttawaks saime juhtumise kombel — ma pärast räägin teile, Bronislaw · Mawrikiewič! Ludmilla ema Praskowja Wassiljewna on wäga hea naisterahwas, nii waikne ja tasane. Teda ei ole kuuldagi. Teeb tööd ja elab ainult oma tütrele."

Nad kõndisid tasasel sammul. Fomina kandis pikka musta sametimantlit ja mingisugusest mustast karwanahast taliкübarat. Kaela ümber oli tal skunsist boa ja käes rippus must kotikene.

„Olen teiega täiesti nõus, Darja Stepanowna!" kõneles Bronislaw. „Ludmilla on selge, lahtise mõistusega tüdruk ja peale selle ei ole ta sugugi inetu. Tal on ilus kehaehitus ja toredad liigutused. Aga ma panen ühte imeks: mispärast ei ole ta mehele läinud? Ta ei ole mitte päris noor."

„Ei tea, Bronislaw Mawrikiewič!" seletas Fomina. „Wist ei ole weel oma leidnud. Aga ega's ta weel wana pole! Ta sai jaanipäewaks alles kakskümmendneli. On see mõni wanadus? Wanaduse pärast wõib ta weel kakskümmendwiis korda mehele minna. Mina läksin mehele kolmekümne aastaselt. Teenisin Hellerite juures, Kondrati Wassiljewičil oli kaubakontor. Mitte kordagi ei tulnud mul mõtet pähe, et tahan mehele minna ja hakkan omale meest otsima. Kui kolmkümmend aastat wanaks sain, tuli ka minul see asi ette ja koguni ootamata kombel. Ja missuguse mehe ma sain! Elasime seitse aastat, siis suri minu mees. Wist oli see Jumala tahtmine. Jäi järele poeg. Ta on kaksteistkümmend aastat wana ja käib kommertskoolis, — mitte seal, kus Ludmilla Aleksandrowna tunde annab, waid teises. Mul on raske, aga Jumala abiga saan ikka kuidagi läbi. Hellerite juures teenisin kaheksa aastat. See oli rikas maja. Neil oli kolm tütart. Kõige wanem ja kõige noorem läksid mehele, aga keskmine, Elma Kondratjewna, ei tahtnud mehele minna, kuigi tal oli mitu head tahtjat. Prokuröri abi Pečnikow palus põlwili maas, et tulge, Elma Kondratjewna, ometi kord minuga lõunat sööma restorani,

aga tema ei wõtnud kuuldagi. Alles praegu piiga. Tahate saada, Bronislaw Mawrikiewič? (Fomina tegi kelmika näo.) Ludmilla on parem! Teie ärge arwake, Bronislaw Mawrikiewič, et ma Elma Kondratjewnast sellepärast halwasti mõtlen. Elma Kondratjewna on hea tüdruk, siin pole midagi ütelda, aga mehele mina ei taha. Mind toodi Peterburisse, olin neliteistkümmend aastat wana ja sain Helleri juurde köögiplikaks. Missugust teist kohta wõis saada üks rumal külaplika? Heller oli siis alles poismees. Teenisin nende majas kuusteistkümmend aastat — seni kui mehele läksin. Ka praegu käin tütarde juures juttu ajamas. Minule räägiwad nad kõik oma asjad ära ja ei warja midagi. Hiljuti küsisin: „Elma Kondratjewna! Wanemad on teil mõlemad surnud, teised õed — mehel: mis ootate ometi teie? Minge ükskord mehele! Mis teie nõnda hapnete?“

„Mis ta teile wastas?“

„Ei iialgi! Nõnda on mul parem.“

„Imelik tüdruk! Aga ehk tunneb ta omal mõne wea olewat?“

„Minu teada pole tal ühtegi wiga. Elasin nende juures kuusteistkümmend aastat. Aga on ju niisuguseid naisterahwaid, kes mehest ei hooli. Ma ei usu, et Ludmilla Aleksandrowna poleks wõinud mehele minna, kui aga oleks tahtnud. Ta on ilus tüdruk, tark tüdruk ja hea tüdruk. Kui hästi nad emaga läbi saawad! Aga näe, ei taha mehele minna! Ma usun kindlasti, et ta ükskord ikka mehele läheb. Nähtawasti ei ole ta weel oma leidnud.“

Nad jõudsid Kolmainu Jumala kiriku juurde.

„Lõbusa ja huwitawa jutuajamisega,“ ütles Bronislaw: „oleme õige pika tee ära käinud. Minu korter on juba lähedal, aga wõib olla, ehk oli teil tarwis koguni teisele poole minna?“

„Mina elan Wassili Saarel,“ wastas Fomina. „Käisin tohtri juures ja tahan koju minna.“

„Siis on minu kohus teid natuke saata.“

„Olge hea, Bronislaw Mawrikiewič, kui see teile waewa ei tee.“

Nad pöörasid paremat kätt ja wõtsid sihi wastu Nikolai silda.

„Minul on kõht rikkes — juba neli aastat," kaebas Fomina. „Eile õhtul tulin koju, näljane. Olin ettewaatamata ja sõin ühe keedetud muna ära. Öösel jäin haigeks ja arwasin, et suren. Hommikuks läks kõht natuke paremaks. Nüüd käisin tohtri juures. Ta kirjutas mulle rohu. Saab näha, kas aitab."

„Küll ta aitab, Darja Stepanowna!"

„Loodan, Jumala abiga... Ludmilla on tubli tüdruk ja wäga korralik tüdruk. Tema isa oli salmilaulja prowintsis ja on juba kuusteistkümmend aastat surnud. Ludmilla lõpetas piiskopkonna kooli, õppis seal kroonu kulul. Oli esiteks õpetajaks oma kihelkonna kirikukoolis, aga sealt tulid nad emaga Peterburisse ja elawad siin juba kolm aastat. Ludmillakene teenib igapäew, toidab ennast ja oma wana ema. Ema paiuk on kuus ainult kaheksa rubla kopikatega. Mina tunnen ühte perekonda, nende nimi on Korniljew. Aleksei Jegorowič oli minu kadunud mehe hea tuttaw. Teenis kroonu laewal: oli esite welskeriks, pärast — ökonomiks. Koht oli hea. Ametis ainult, kui laew sõidus oli, aga talwel, kui meresõit seisis, oli ta täiesti waba ja elas oma perekonna juures. Aga palka sai ikka. Waat', minewal kewadel ta enam laewa peale ei läinud ja elab nüüd kodus. Ise terwe ja paks kui härg, aga lõnga ei liiguta. Tütar teenib telegraafi peal. Waat', tema waenekene teenib ja toidab terwet perekonda. Dežurib teiste eest, et palgale lisa teenida, aga kõik läheb perekonna heaks. Waadake, Bronislaw Mawrikiewič, missugused wõiwad isad olla!"

„Igatahes on see ülekohus laste wastu."

„Muidugi ülekohus! Kuidas mina orjan, et aga pojale kooliharidust anda ja teda kaswatada! Aga kas ta sellest aru saab?"

Nad jõudsid Nikolai silla juurde.

„Darja Stepanowna!" lausus Bronislaw, jumalaga jättes: „astuge õige ükskord minu juurde sisse ja waadake minu korterit. Kõige parem on tulla peale lõunat kella kuue ajal: siis olen alati kodus."

„Tänan, Bronislaw Mawrikiewič!" wastas Fomina. „Tulen tingimata. Tahaksin heameelega näha, kuidas teie ennast olete sisse seadnud."

V.

Fomina ilmus umbes nädala pärast.

„Tere õhtust, Bronislaw Mawrikiewič!“ hüüdis ta. „Ma tulin teie korterit waatama.“

„Wäga hea, Darja Stepanowna!“ wastas Bronislaw ja aitas külalisel mantli maha wõtta.

Nad astusid tuppa. See oli wäheldane, pikergune, ühe aknaga. Seinad olid löödud walgepõhjaga pehmewärwiliste tapeetidega. Neil rippusid üks suurem ja mitu wähemat õlimaali ja mõned maastikupildid. Mööbliks oli wanaaegne garnituur *L'Empire* stiilis. Põrandat kattis wanaldane Persia waip.

„See on minu wõõrastetuba,“ seletas Bronislaw.

„Wäike, aga wäga maitserikkalt sisse seatud,“ kiitis Fomina.

„Selle mööbli pärisin oma wanematelt.“

„Tore mööbel, wanaaegne! Wõi wanematelt päritud! Ruumi küllalt, sest ega teil, Bronislaw Mawrikiewič, suurt seltskonda ei käi.“

Nad astusid edasi — kabinetti. See oli wähe suurem tuba, pikutijoontega, sinakapõhjaga tapeetidega löödud. Akna all seisis mahagonipuust, kirsipruuni kalewiga kaetud kirjutuslaud ja selle peal püstraamide sees Bronislawi õdede ja nende laste pildid. Seinal wastu lauda rippusid Bronislawi wanemate suurendatud päewapildid. Teise seina ääres, aluste peal seisid Adam Mickewiczi ja Tadeusz Kosciuszko walgest marmorist rinnakujud ja seintel — Julius Slowacki, Adam Krassinski ja teiste Poola kirjanikkude ja tegelaste pildid. Pahemat kätt seinas rippusid kaks grawüüri, tammepuust raamides. Üks neist kujutas Poola kuningate lossi ja teine — Colyseumi waremeid. Paremat kätt seinas seisis diiwan ja selle kohal seina peal oli löödud Prantsuse gobelään.

„Teie kabinett, Bronislaw Mawrikiewič?“

„Just nõnda.“

„Kui ilus ja kui maitserikkalt sisse seatud, Bronislaw Mawrikiewič!“ kiitis Fomina. „Kõigest on näha, et teil wäga hea maitse on. Kui hea on siin istuda ja puhata peale teenistust!“

Waadanud ära kabineti, läksid nad koridori.

„Seal on minu magamistuba,“ näitas Bronislaw pahemat kätt seiswa ukse peale. „Siis on veel köök ja teenija tuba. Ta läks pisut wälja.“

„Näidake mulle kööki, Bronislaw Mawrikiewič,“ palus Fomina.

Bronislaw lükkas ukse lahti ja laskis Fominat sisse astuda.

„Wäike, aga ilus ja walge,“ kiitis Fomina. Küllalt teie jaoks, Bronislaw Mawrikiewič! Küllalt wäikesele perekonnale.“

Nad läksid wõõrastetuppa tagasi. Bronislaw asetas Fomina diiwanile, aga ise istus wäiksele toolile.

„Teil on ilus korter, Bronislaw Mawrikiewič!“ hakkas Fomina rääkima. „Nii waikne ja puhas! Küllalt teie jaoks, Bronislaw Mawrikiewič! Siin wõiks koguni wäikene perekond elada. Kas teate, Bronislaw Mawrikiewič: teie korter tuletab mulle Zoppoti korterit meele.“

„Kes on see Zoppot?“ huwitas Bronislaw.

„See on üks minu tuttaw perekond. Denis Iwanowič teenib apteegis, prowisori abilisena. Waat', temaga ühes elab Aleksandra Iljinišna, priinime ma ei tea. Tema mees, see tähendab, tema päris mees, kellega ta laulatatud, on wana kalts. Ta läks selle wa risu juurest ära juba neli aastat tagasi ja elab nüüd Denis Iwanowičiga wabas abielus. Ja kuidas nad elawad! Üks süda ja üks hing. Ta tahaks heameelega oma päris mehest lahutada lasta, aga see ei ole nõus ja nõnda peab ta waenekene ilma laulatamata elama. Kuid selle peale waatamata elawad nad wäga hästi. Ja missugune korter neil on! Kui mängukann! Niihästi Denis Iwanowič, kui ka Aleksandra Iljinišna on mõlemad head ja armsad inimesed. Mina olen nendega tuttaw juba poolteist aastat. Waat', küünlapäewa õhtul oli neil wäike pidu. Publikut oli kaksteistkümmend inimest. Pärast õhtusööki istusime kaarta mängima ja mängisime kuni kella wiieni hommikul. Waat', minul on wäike nõrkus, et armastan wahel kaarta

mängida. Sel õhtul kaotasin ma terwelt kaheksateistkümmend rubla. Wist nuhtles Issand mind minu kire eest. Minewal nädalal olid nad minu juures. Denis Iwanowič on wäga hea inimene — siin pole midagi rääkida, aga Aleksandra Iljinišna meeldib mulle palju rohkem. Kui kena ja armas! Nii waikne ja tasane! Teenib ise ka: tal on koht kontoris. Ütleb, et ei taha mehe kulul elada. Waat', niisugused armsad inimesed on nad! — Tulewal sügisel sõidab Denis Iwanowič ära Tartusse. Waat', ta ei saa muidu prowiisoriks, kui peab kaks aastat ülikooli kursustel käima. Aleksandra Iljinišna ühes minna ei saa — ütleb: mis ma seal tegema hakkan, mul siin korter ja koht. Aga kuidas ta kardab Denis Iwanowiči eest! Waat', see on niisugune, et armastab napsi wõtta ja naisterahwaste järele jooksta. Aleksandra Iljinišna ütleb: „Ta leiab seal warsti mõne teise, wõi ta minu juurde enam tagasi tuleb." Kahju waesekesest! Tal on lühike nägemine ja kannab sellepärast paksu klaasidega prille. Denis Iwanowič on lüheldane, paks, walgetwerd ja kräsus juustega. Kenad inimesed!"

„Teil on laialt tuttawaid, Darja Stepanowna!"

„Mina olen seltskonna-inimene, Bronislaw Mawrikiewič, aga sissetulek ei luba laialt seltskonnas liikuda . . . Mõni päew tagasi käisin ma Snegirewade juures, mul oli asja Praskowja Wassiljewnaga. Waat', seal kuulsin — tuli jutu sees ette, — et teie olla minewal pühapäewal kõik üheskoos Jukkis käinud. Kuidas meeldis teile see sõit?"

„Oli päris lõbus."

„Ludmilla oli wäga rahul . . . Meie oleme siin kahekesti, Bronislaw Mawrikiewič! Ütelge mulle otsekohe, kuidas meeldib teile Ludmilla Aleksandrowna?"

„Üsna hästi meeldib, Darja Stepanowna! Targa, lahtise mõistusega neiu ja pealegi wäga ilus ja proportsionaalse kehaehitusega."

„Ta on hea tüdruk! Ta on tubli tüdruk! Ja kuidas ta riides käib! Just kui mõni krahwinna. Kõik tema riided on tema enese ostetud! Ma ütlen, Bronislaw Mawrikiewič: oma raha eest! Peas on tal kõik oma juuksed. Meie ajal kannawad mitmed naisterahwad wale-

juukseid ja paljud on sealt haiguse saanud. Ostawad juukseäridest, aga mine tea, kes neid on enne kannud."

„See on õige, maitset näib tal olewat. Aga mina ei saa kuidagi wastust küsimuse peale: mispärast ei ole ta seni mehele läinud?"

„Mina ei tea ka mispärast, Bronislaw Mawrikiewič! Aga on ka niisuguseid naisterahwaid, kes ei taha üldse mehele minna. Minewa kord rääkisin ma teile — ehk mäletate, Bronislaw Mawrikiewič — Hellerite keskmisest tütrest Elma Kondratjewnast. Ta on rikas, haritud, palju reisinud, räägib mitu keelt. Ei ole küll just iludus, aga sellegipärast ka mitte inetu — kuid mehele minna ei taha! Ütleb, et iialgi ei lähe ja et tal nõnda parem on. Ludmilla Aleksandrowna on tubli tüdruk, eeskujulik tüdruk. Ma arwan, kui ta oleks tõsiselt tahtnud, siis oleks wõinud ammugi kedagi leida, aga nagu näha, ei taha ta. Wõib ka olla, et ei ole weel oma leidnud. Kõik wõib olla!"

„Tõsi, tõsi! Kõik wõib olla!"

„Mõnikord wõib niisugune asi koguni ootamata tulla," rääkis Fomina edasi. „Ma jutustan teile ühe loo, Bronislaw Mawrikiewič, kuidas üks ohwitser naise wõttis. Elab noor preili ühes oma emaga. Pidasid omal koera. Milgi põhjusel pidid nad koera ära andma ja panid kuulutuse lehte. Waat', selle kuulutuse peale tulnud noor ohwitser. Koer olnud talle meele järele ja ta küsinud: „Kui palju teie tema eest tahate?" Preili wastanud: „Mitte midagi. Aga ma anan teile koera lootuses, et teie teda hästi peate." Ohwitser wastanud: „Selle peale wõite täiesti julge olla." „Kas teie ei wõiks seda koera kord ühes wõtta ja temaga meie juure tulla?" „Wäga hea meelega." Ja, waat', ohwitser tulnud tagasi ühes koeraga. Tulnud tagasi weel teist ja kolmat korda. Waat', see preili ja ohwitser hakkasid sealtsamast üksteist armastama ja wiimaks tegid pulmad. Missugune õnn waesel tütarlapsel! Ja kõik koera läbi!"

„Haruldane juhtumine!"

„Tõesti haruldane juhtumine! Wist oli see saatuse tahtmine... Bronislaw Mawrikiewič, mis teie ootate? Wõtke naine ja tehke mõni neiu õnnelikuks. Teie olete noor, haritud. Teil on hea koht. Teil on oma korter. Mis teie ometi nõnda hapnete? Mis tarwis teie õige elate? Mis on teil niisugusest elust kasu?"

„Naisewõtmise peale pole ma weel iialgi mõtelnud!"

„Kõik tuleb sellest, et teie pole weel oma leidnud. Aga hakake kellegagi ühes käima ja kui tüdruk korralik on, tuleb armastus iseenesest. Näiteks mina: läksin mehele, kui olin kolmkümmend aastat wana. Mina armastasin oma meest ja austasin teda, sest ta oli wäga hea inimene. Aga ma pean ütlema: kui ma talle mehele läksin, ei tunnud ma mingisugust armastust. Kui tahan — armastan, kui ei taha — ei armasta."

„See on hea, kui inimene nõnda wõib."

„Igaüks wõib, Bronislaw Mawrikiewič! Jäin leseks juba kuus aastat tagasi. Ja kuidas mina elan! Mul pole olnud kuus aastat perekondlikku elu, aga kõige selle aja sees pole mul olnud ühtegi armastajat — ütlen teile, Bronislaw Mawrikiewič, puhtast südamest. Ei ole ka praegugi! Palju leiate weel niisuguseid naisterahwaid maailmas?"

„Teie olete haruldane naisterahwas, Darja Stepanowna!"

„Kõik poja pärast, Bronislaw Mawrikiewič! Tema pärast ma orjan. Ja oleks ta weel hea poeg! Niisugune kutsikas, otsekohe öeldud. Kas ta on wäärt, et tal niisugune ema on?"

Fomina waatas põlastusega maha.

„See on teist wäga kiiduwäärt, Darja Stepanowna, et nõnda elate ja lapse eest hoolt kannate."

„Ma elan sellepärast nõnda, et poeg iialgi ei tohiks minu peale näpuga näidata."

„Kas teie ei tea." huwitas Bronislaw: „kes on Nadežda Timofejewna Konowalowa? Nad näiwad Ludmilla Aleksandrownaga suured sõbrad olewat."

„Tema isa on surnud," seletas Fomina: „aga ema elab alles. Tal on kaks wenda — neil on mitu lihapoodi. Poes nad ise ei istu, seal on sellid. Nad on rikkad ja elawad hästi. Nadežda Timofejewna lõpetas gümnaasiumi seitse klassi ja wõtab nüüd muusikatunde. Ta mängib wäga hästi klawerit. Huwitaw tüdruk ja wäga hea tüdruk — siin pole midagi ütelda, aga Ludmilla Aleksandrowna kõrwal jääb ta täiesti warju. Ludmilla Aleksandrowna on haruldane tüdruk. Minu silm ei peta: kui

ta mehele läheb, saab temast eeskujulik naine ja majapidaja."

„Teil wõib õigus olla, Darja Stepanowna!"

Fomina waatas kõrwale ja waikis mõne silmapilgu.

„Bronislaw Mawrikiewič," ütles ta kindla häälega, teisele otsa waadates: „sõitke üheskoos weel kuhugi. Teie wõiksite Ludmilla Aleksandrownat, näiteks, teatrisse kutsuda, ehk ooperisse. Ta käib toredasti riides, otsekui mõni krahwinna."

„Hea küll!"

„Bronislaw Mawrikiewič! Ärge jätke juhust tarwitamata head tuttawat saada. Uskuge mind: teie ei saa seda mitte kahjatsema... Aga nüüd, Bronislaw Mawrikiewič, on mul waja minema hakata."

Fomina tõusis püsti. Tema järele tõusis toolilt ka Bronislaw.

„Wäga rõõmus, Darja Stepanowna, et sisse astusite. Ärge unustage! Olen alati rõõmus teid nähes ja teiega juttu ajades."

„Olen wäga rõõmus teiega tuttawaks saades," Bronislaw Mawrikiewič! Ma ütlen teile otsekohe: teie meeldisite mulle juba esimesest silmapilgust."

„Elage hästi, Darja Stepanowna!"

„Kõige paremat, Bronislaw Mawrikiewič! Jällenägemiseni!"

VI.

„Juba mina jälle siin!“ hüüdis Fomina, Bronislawi teretades, kes talle koridori wastu ruttas.

See oli umbes nädal peale esimest külaskäiku.

„Ma ütlesin juba, Darja Stepanowna, et mul alati rõõm on teid näha ja teiega rääkida,“ wastas Bronislaw. „Astuge sisse! Kuidas teie terwis, Darja Stepanowna?“

„Tänan, Bronislaw Mawrikiewič! Terwisel pole praegu wiga. Ka kõht on juba mõni aeg parem. Pean kõwasti dieeti.“

„See on tarwilik.“

Nad astusid wäiksesse saali. Bronislaw asetas külalise diiwanile.

„Darja Stepanowna!“ algas ta: „see peab hea asi olema, mispärast teie täna minu juurde tulite. Teil on wäga saladuslik nägu.“

„Teie panete seda tähele!“ hüüdis Fomina ja tema saladuslik näoilme muutus laiaks naeratuseks.

„Rääkige, Darja Stepanowna! Ilma eeskõneta!“

Fomina tegi tõsise näo.

„Waadake, Bronislaw Mawrikiewič!“ hakkas ta rääkima: „mina armastan teid, kui oma lihast poega. Wabandage mind rumalat, harimata naist! Teie meeldite mulle sellest silmapilgust, kui teid esimest korda Ludmilla Aleksandrowna juures nägin. Mina soowin teile ainult head. Bronislaw Mawrikiewič, teil on naist tarwis, aga paremat naist kui Ludmilla Aleksandrowna ei leia teie enam elu-ilmas!“

„Darja Stepanowna, teie tulete kaela kui püssipauk! Mina ei tea tõesti mitte, mis ma teile pean wastama.“

„Bonislaw Mawrikiewič (Fomina lõi omale wastu rindu), mina soowin teile ainult head! Ärge Jumala pärast arwake, et mind keegi teie juurde saatis. Teie olete noor; teil on haridus, terwis ja kroonu koht. Aast-aastalt hakkate ikka rohkem palka saama. Mis teie nõnda elate?

Teised jooksewad armukeste järel ja lakuwad, aga teil on head eluwiisid ja kui seltskonnas käite, siis ainult heas seltskonnas. Teie elate ihuüksi omas korteris. Mis on teil niisugusest elust kasu? Mis teie nõnda hapnete? Teil on kedagi tarwis, kes teil maja peaks. Teil on teenija, aga kui palju ei ole wõõra teenijaga hoolt ja muret. Ma ütlen teile: paremat naist kui Ludmilla ei leia teie enam ilma peal."

„Ma tänan teid südamest, Darja Stepanowna, sest ma näen, et teie mulle head soowite. Aga see asi ei ole mitte nõnda lihtne. Keegi ei keela mind naist wõtmast, aga igatahes pean mina enne äratundmisele jõudma, et ma tõesti wõtma pean (Bronislaw rõhutas wiimast sõna). Teiseks peab naisewõtmise juures kolm korda ettewaatlik olema."

„Muidugi, Bronislaw Mawrikiewič! Aga Ludmillaga pole teil midagi karta. Ta on eeskujulik tüdruk ja aus tüdruk — selle eest wõin mina oma pea anda."

„See kõik wõib olla, aga mine tea, kas meie ka üksteisele kohased oleme?"

„Bronislaw Mawrikiewič! Kui noored inimesed on korralikkude elukombetega, siis tuleb armastus iseenesest."

Hoogsalt ütles Fomina wälja suure elutõe.

„Teil wõib jällegi õigus olla, Darja Stepanowna, aga kust teate teie, et Ludmilla ka mind tahab?"

„Bronislaw Mawrikiewič, teie meeldite temale! Mina olen eluküpse naisterahwas, minu silm ei peta. Missuguse joowastusega rääkis ta teist peale Jukki sõitu!"

„Aga siis on weel midagi. Mina olen poolakas ja katoliku usku, aga tema — wenelane ja Wene usku. Kui meil lapsed on, siis pean mina nad Wene usku ristima, sest niisugune on Wene seadus. Kas teate, kuidas poolakate juures selle peale waadatakse?"

„Tühi kõik, Bronislaw Mawrikiewič! Kas see pole ükspuhas, mis usku inimene on? Minul on tuttaw — Malanja Petrowna. Tema mehe täditütar läks ühele tõrreusulisele, aga elawad hästi."

„Igatahes olen teile wäga tänulik, Darja Stepanowna, et mulle head soowite. Wõib olla, ehk on see tõesti Jumala tahtmine, et ma ükskord Ludmilla Aleksandrowna Snegirewa naiseks wõtan. Olgu kuidas on, aga enne pean

ma teda ikka ligemalt tundma õppima Naist ei wõeta mitte tulipalawalt.“

„Teil on täiesti õigus, Bronislaw Mawrikiewič! Käige sagedamini tema pool, käige teatris, tehke lõbusõitusid — ja ma olen julge, et teie teda armastama hakkate. Ta ei ole mitte mõni tuulepea, waid on tõsine tüdruk. Teate, missugused meie aja naisterahwad on. Ma jutustan teile ühe loo. Juba wiisteistkümmend aastat olen ma tuttaw ühe perekonnaga. Tema oli kingsepp ja tegi sellisega tööd. Pojad wõtsid mõlemad naised. Wanema poja naine ei meeldi mulle sugugi: salakawal, walelik naisterahwas ja petab meest iga sammu peal. Noorem tütar läks ka mehele, aga wanem ei ole mehele saanud. Teate, Bronislaw Mawrikiewič, kuueteistkümne aasta wanuselt oli tal romaan. See on meie oma wahel, Bronislaw Mawrikiewič, sest wõi teie seda kellegile rääkima lähete! Neil oli selliks keegi juut. Kuulge, see meelitanud teda enesega ühes käima ja petnudki wiimati plikakese ära. Ta rääkis mulle: „Ma nutsin siis!“ Aga mis sa ikka teed? Kaua sa ikka nutad? Nüüd on ta kakskümmendwiis aastat wana . Elab praegu ühe poeselliga, aga sellest ei ole tema risule weel küllalt. Waat’, rahwamajas saanud ta ühe mäeinstituudi üliõpilasega tuttawaks ja nüüd käib selle juures kodus. Ja siis on tal weel kolmas: üks juudi tohter. Ilus ta pole sugugi, ega ka mitte sümpaatlik. Kuiwetanud, lõtw ja wastik. Suust käib alati wälja halb lehk . Aga meeldib meesterahwastele! Ütlen teile aga, Bronislaw Mawrikiewič: neil on wäga hea pesu, haruldaselt ilus ja peen. Ka jalg on tal ilus, — wõib olla, et tema jalg meeldib meestele. Aga muidu missugune aus perekond! Kes teaks arwata, et seal niisugune wärdjas on! Ta ise on nõrk ja wäeti ja ei saa peetud — räägib minule kõik ära. Aga wennad ja teine õde on niisugused, et keegi ei wõi nende kohta midagi halba ütelda. Waadake, Bronislaw Mawrikiewič, missugused on meie aja naisterahwad! Ludmillast ma usun kindlasti, et tal mitte midagi sellesarnast ei ole juhtunud.“

„Teil on õigus, Darja Stepanowna! Peab ettewaatlik olema.“

„Halba mina teile ei soowi, Bronislaw Mawrikiewič!

Mina ei ole mitte kupeldaja, waid räägin puhtast südamest. Kas usute mind, Bronislaw Mawrikiewič?"

Fomina rõhutas sõna usute.

„Usun, Darja Stepanowna, et mulle head soowite. Aeg annab arutust. Eks waata, mis tulewik toob."

„Ja muidugi, Bronislaw Mawrikiewič. Teie keerlege wõimalikult rohkem Ludmillakese ümber ja ma olen kindel, et teie teda armastama hakkate. Mina ise olen wäga korralik ja aus naisterahwas. Juba kuus aastat ei ole minul perekondlikku elu, aga ma olen puhas. Ma olen puhas, Bronislaw Mawrikiewič! Kas leiate palju weel niisuguseid meie ajal? Wõi arwate, Bronislaw Mawrikiewič, et ma enesele ei oleks leidnud, kui aga oleksin tahtnud? Mina olen haruldane naisterahwas!"

„Selle eest wõib teid ainult kiita, Darja Stepanowna!"

„Minu mees ei olnud sugugi wana ja oleks wõinud weel kaua elada, aga ära suri. Ütlesin, kui läksin papi juurde hingepalwet tellima: „Wist oli see Jumala tahtmine; ju ta tahtis mind nuhelda." Mina olin lihtne toatüdruk, pärit maalt. Siin Peterburis õppisin lugema, aga kirjutama ei õppinud, — ei olnud tahtmist. Kui mees maetud oli, läksin panka raha saama — suurt kapitali tal ei olnud, tema esimene naine raiskas tal palju raha ära — waat', seal kästi mind nime alla kirjutada. Kas usute, Bronislaw Mawrikiewič, iialgi ei ole ma oma elus nõnda punastanud, kui sel korral. Omal uhke plüshist mantel seljas ja ei oska kirjatähte teha! Tuhat rubla oleksin annud, kui oleks keegi mulle selle tarkuse pähe pistnud. Weel üks teine kord punastasin ma. Meie asutasime peale lõunat kuhugile wõõrsile. Lõunaks oli meil suurepäraline buljong ja elajaliha. Ma sõin kõhu kõwasti täis — sel ajal olin terwe ja wõisin süüa. Seal, kuhu läksime, oli jälle laud kaetud. Anti mitmesuguseid külme ja sooje toitusid. Olid wäga hästi walmistatud ja maitsesid mulle nii hästi, et jälle suure isuga sööma hakkasin. Mees istus minu kõrwal, aga sõi õige natuke. Korraga märkan, et ta minu peale waatab. Otsekui oleks mind nõelaga torgatud! Alles kaks tundi tagasi sõin kõhu täis, aga nüüd ajan jälle sisse, nagu ei oleks päewad otsa toitu näinud. Iialgi ei unusta ma, kuidas ta minu peale waatas. Tundsin, et lähen näost punaseks, panin kohe

noa ja kohwi kõrwale ja ei söönud enam midagi. — Minu mees oli ka wäikese haridusega, oli ainult külakoolis käinud, aga ta oli soliid meesterahwas ja oskas ennast üles pidada. Ameti poolest oli ta massažist. Tal oli hea praktika — enamasti rikastes majades, kus hästi makseti. Kuidas ta mind armastas ja hoidis! Mis ma iial soowisin, seda ma sain. Waat', meil oli nõnda, et mina tõusin alati natuke warem üles, tegin walmis tee ja kohwi ja puhastasin riided. Wiimaks mõtlesin: „Kurat wõtku! Ehk arwab ta, et mina tema ümardaja olen.“ Ühel hommikul jätsin riided meelega puhastamata ja kui ta parajasti oma paljaid jalgu teki alt wälja ajas, ütlesin talle: „Ma täna ei saa. Puhasta õige ise ära oma riided. Ka minu riideid on siin suur hunik puhastamata.“ Wiskasin talle kätte kolm körtsikut, mis kõik olid alt porised, ja kaks paari saapaid. Niipea kui seda ütlesin, kargas woodist wälja. „Kohe, mu kallike!“ Silmapilk haaras harja, puhastas ära oma riided ja ka minu kolm körtsikut ja kaks paari saapaid. Peale selle ei lasknud ma teda iialgi enam riideid ja saapaid puhastada, waid tegin seda alati ise. Woodis oli meil udusulgedega polsterdatud madrats. See oli raske ja mina seda tõsta ei jõudnud. Ainult selle wiis tema wälja, aga kõik muu tegin mina. „Kohe, mu kallike!“ Oleks mul weel üksainus kord tulnud mõte, et olen tema teenija! Elasime hästi, puudust ei tunnud, aga ära suri. Wist oli see Jumala tahtmine.“

„Teil on elus palju muret ja kurbtust olnud, Darja Stepanowna,“ rääkis Bronislaw: „aga olete ometi suutnud kõigile eluwintsutustele wastu panna ja olete energiline ja tragi pealegi.“

„Mis teha, Bronislaw Mawrikiewič!“ wastas Fomina. „Kõik on Jumala püha tahtmine ja tema üksi teab, mis ta kellegile annab. Jumal on aidanud ja Püha Jumala Ema — kaitsenud. — Räägin teile, Bronislaw Mawrikiewič, kuidas ma mehele sain. Mina teenisin Hellerite juures ja olin juba kolmkümmend aastat wana, aga waatamata oma aastate peale polnud ma weel kedagi tõsiselt armastanud ega olnud mul ka ühtegi armukest . Mul pole oma eluajal armukest olnud — usute seda, Bronislaw Mawrikiewič? Waat', Helleril — teda hüüti Kondrati Wassiljewič — oli soolte ummistus ja walutasid puusad, aga

minu õnnis mees oli massažist. Seal Hellerite majas nägi ta mind esimest korda. Ta oli sel ajal lesk. Esimese naisega polnud tal õnne: see oli joodik, raiskas tal palju raha ja surigi wiimaks ära. Pärast kõneles ta, ma meeldinud talle sellest silmapilgust, kui mind esimest korda nägi. Kui rohkem tuttawaks saime, palus ta luba minu tuppa tulla. „Olge lahke, Awdei Spiridonowič!" Istusime minu toas tüki aega ja jõime teed. Pärast rääkis ta mulle: „Niipea, kui ma sinu tuba nägin, tõotasin ma, et ma sealt enam iialgi wälja ei lähe." Teisel päewal küsis ta minu käest, kas ma ei tahaks tema naiseks tulla. Mina tundsin teda kaunis wähe, aga ta meeldis mulle — oli soliid meesterahwas ja wäga hea inimene. Kuu aja pärast olid pulmad. Elasime omaette korteris: meil oli kolm tuba ja köök. Mehel oli hea praktika ja meil polnud millegist puudu . Seitsme aasta pärast suri ta. Ma olin kurbtusest maha rõhutud. Matsin ta wäga ilusasti maha, sest ta oli seda wäärt."

„Saatuse käest ei pääse keegi," lausus Bronislaw.

„Jumala püha tahtmine!" õhkas Fomina.

Teenija, kellele Bronislaw juba waremalt oli ütelnud, ilmus saali ja tõi kandiku peal teed, keedist ja Inglise biskwiite.

„Olge lahke, Darja Stepanowna!" pakkus Bronislaw.

„Wõi koguni keedist on teil, Bronislaw Mawrikiewič!" hüüdis Fomina.

„Nagu näete, Darja Stepanowna! Olge lahke ja wõtke ette!"

Fomina, teetassi wastu wõtnud, hakkas keedist tõstma tillukese taldriku peale.

„Kui hea ja maitsew!" hüüdis ta, keedist proowides. „Mõned panewad sisse liiga palju suhkrut, aga siin on paras jagu. Ka keedetud ei ole ülemäära. Kas ostsite, wõi lasksite kodus keeta?"

„Mulle saadab iga aasta minu wanem õde — ta on mehel Podolia mõisnikul. Neil on suur aed, kus kaswawad lõpmata ilusad ploomid, kirsid, õunad."

„Ja muidugi, Bronislaw Mawrikiewič! Mispärast siis mitte saata, kui omal on. Wõi teie õde mõisnikul mehel! Tähendab, teil on hea perekond. Kuigi ma teid ei teadnud, aga juba esimesel nägemisel mõtlesin ma, et peate

olema heast perekonnast. Teie olete alles noor ja jõuate elus weel kaugele . Kõigepealt on teil tarwis hea, tubli naine. Aga paremat, kui Ludmilla Aleksandrowna, ei leia teie maailma peal."

„Hea naine, Darja Stepanowna, on niisama kui õnneloos."

„Teil on täiesti õigus, Bronislaw Mawrikiewič! Nii kuidas ta kellegile juhtub. Wõtad, aga mine tea, missuguse sa saad. Pealtnäha on neiukene nii kena, ilus ja armas, aga saab ta mehe kätte, siis näitab warsti oma õiget nägu. Oot', ma räägin teile, Bronislaw Mawrikiewič, kuids Heller naise wõttis. Ta käis iga aasta Saksamaal ja sealt ta tõigi kaasa. Kaks aastat elas ta temaga nõndasamuti, üüris talle korteri ja andis ülespidamise. Enne seda elas Heller õige lodewat elu. Kord oli tal koguni kolm armukest. Mis tal wiga oli neid pidada, ta oli ju rikas. Tal oli suur kaubakontor, müüs merewäele süsi ja sai määratut kasu. Aga kui ta selle Saksamaalt tõi, siis likwideeris ta kõik teised ja peale tema ei olnud tal enam ühtegi. Mõnikord käis ta ka Helleri juures, aga ainult päewal. Heller wõttis teda siis wastu kabinetis ja rääkis temaga. Käima pidi ta tagant trepist, Helleri poolt oli teenijatele kõwa käsk antud teda eestuksest mitte sisse lasta. Magamisetuppa ei tohtinud ta oma jalga tõsta. Ükskord — ma olin seal alles mõned kuud — tuli ta hommikul, tal oli waja ühe asja pärast Helleriga rutuliselt rääkida. Kondrati Wassiljewič magas alles. Ta palus mind ütelda, kas Heller ei lubaks teda astuda magamisetuppa. Mina ütlesin, ja siis Kondrati Wassiljewič lubas teda tulla. See oli ainus kord. Kui ta oli temaga nõnda elanud kaks aastat, pani ta teda mehele — kindral Belogubowile. See mehelepanemine oli nõndasamuti, sest selle kindraliga ei elanud ta mitte ühte tundi. Wana kindral sai Helleri käest muidugi kena summa raha, ja mis tal muud tarwis oli! Warsti suri ta ära, ja siis laskis Heller ennast temaga laulatada — sellega, keda Saksamaalt tõi. Laskis laulatada ja tegi toredad pulmad."

„Aga mispärast Heller teda kohe ära ei wõtnud?" päris Bronislaw.

„Waadake, Bronislaw Mawrikiewič!" seletas Fomina: „alguses ta temale ei kõlbanud, sest ta ei olnud mitte pä-

ris korralik hein. Ta tõi ta ühest kohwimajast — laulja wõi mis ta seal wõis olla. Kondrati Wassiljewič rääkis pärast: Esimesest silmapilgust, kui teda nägin, meeldis ta mulle nõnda, et ma ei teadnud, kus ma olen wõi mis minuga sünnib. Ma wandusin, et kas peaksin oma terwe waranduse jätma, aga ilma temata ma Berliinist ära ei sõida.““

„Kindrali leske wõis juba eesuksest sisse sasta,“ tähendas Bronislaw.

„Ta oli hea naisterahwas,“ jätkas Fomina: „puhas, korralik ja wäga hea perenaine. Wene keelt rääkis ta halwasti — nad rääkisid omakeskes alati saksakeelt. Oli hele ja walge, nagu mõni ladwa õun. Heller elas temaga laulatatult kaheksateistkümmend aastat, siis suri proua. Ise elas peale selle weel seitse aastat, aga nüüd on ka tema juba kaks aastat surnud.“

„Wäga huwitaw, Darja Stepanowna!“ lausus Bronislaw. „Kas tohin teile weel teed pakkuda, Darja Stepanowna?“

„Tänan, Bronislaw Mawrikiewič!“ wastas Fomina. „Ma pean ükskord minema hakkama. Täna olen wist küll teie kõhu tühjaks rääkinud.“

Ta tõusis diiwani pealt püsti.

„Darja Stepanowna!“ ütles Bronislaw: „teie juttu kuuldes ei lähe kõht iialgi tühjaks, waid saab selle asemel koguni täis. Olen alati rõõmus teid nähes.“

Ta wiis külalise eeskotta ja aitas talle plüshist mantli selga.

VII.

Fomina ilmus jälle kahe nädala pärast.

Bronislaw Mawrikiewič!" algas ta: „mispärast ei käi teie enam Ludmilla Aleksandrowna juures? Ta on niisugune kena tüdruk! Mispärast hoiate ennast temast eemale?"

„Eksite, Darja Stepanowna, kui arwate, et mina temast meelega eemale hoian," wastas Bronislaw. „Mul käisid siin sugulased ja teate isegi, kui keegi prowintsist siia sõidab, pead olema kõik aeg nende kalkus."

„Muidugi mõista, Bronislaw Mawrikiewič! Nüüd on teil jälle aega: ärge jätke Ludmilla juurde minemata! Kutsuge teda jalutama, wiige kinosse, teatrisse — kas kohti wähe on, kus käia wõib! Waat', teie õpite teda selle juures tundma ja näete warsti, et minul õigus on. Mina olen eluküpse naisterahwas, minu silm ei peta."

„Püüan teha teie hea nõu järele. Aga ühte peate mulle lubama, Darja Stepanowna: teie ei tohi Ludmilla Aleksandrownale mitte poole sõnagagi märku anda, et meie wahel niisugused kõned on. Wõi ehk olete juba rääkinud?"

„Jumal hoidku!"

„See on hea! Waatame, mis tulewik toob."

„Muidugi, Bronislaw Mawrikiewič! Aga mina ütlen teile: paremat naist, kui Ludmillakene, teie enam ei leia."

„Kas olete tõesti kindel, Darja Stepanowna, et temal ei ole elus midagi juhtunud?"

„Kindlasti ma ei tea, aga ma usun, et tal mitte midagi ei ole juhtunud. Aga kes teab? Halba ei ole ma temast kuulnud kellegi käest. Aga wõib siiski olla, et ta noores põlwes on kedagi armastanud... Ma räägin teile ühe loo, Bronislaw Mawrikiewič! Siin Peterburis on sõjawäe kool ja seal teenib keegi Busõrin — mingisugune ülewaatajana wõi muu ametimehena, ühe sõnaga lihtteenijana. Sõjakooli ülemaks oli wana kindral, aga sellel Busõrinil oli tütar. Noh, waat', see wana kindral hakanud seda

tütart armastama. Saate aru? Aga see kõik sündinud wanemate teadmisel. Kindral annud wanematele parema korteri, aga tüdrukule muretsenud koha ühes kroonu asutuses. Ligem wahekord kindraliga kestnud umbes aasta. Noh, selle järele wõtab see tüdruk kätte ja hakkab ühte üliõpilast armastama. Aga see oli õige waene üliõpilane ja pidanud waesuse pärast koguni õppimise pooleli jätma. Waat', tema sellle wana kindrali juurde üliõpilase eest paluma. Ja kindral muretsenudki üliõpilasele koha. Selle peale heitnud nad paari. Nüüd elawad nad juba mitu aastat. Ja kuidas nad elawad! Üks süda ja üks hing. See üliõpilane jõudis ametis, mida see wana kindral talle muretses, õige ruttu edasi ja saab nüüd juba head palka. Aga Busõrini tütar, kui mees hakanud rohkem palka saama, ütelnud oma koha üles ja elab nüüd nõndasamuti. Mistarwis ta weel teenida, kui mees juba isegi head palka saab?"

„Ei tea, kas ta pidi m-lle Busõrina oma peigmehele ka ära rääkima, et ta selle wana kindraliga elas?" küsis Bronislaw wäikese waheaja järele.

„Kõik rääkis ära, Bronislaw Mawrikiewič!" wastas Fomina. „Kõik! Kõik! Noh, mis tal iseäralist rääkida oligi? Ega ta polnud ju kellegi hukkaläinud tüdruk. Elas ainult selle wana kindraliga, sõjakooli ülemaga, aga teisi tal kedagi ei olnud. Ja mis seal imestada! Tema oli noor ja elurõõmus, aga see wana kindral hakkas teda armastama. Wanemad teadsid seda ja ei keelanud mitte. Wana kindral muretses ka nende eest ja aitas nad paremale järjele."

„Kuidas keegi asja peale waatab," lausus Bronislaw.

„Muidugi, Bronislaw Mawrikiewič!" kiitis Fomina. Waat', see üliõpilane ei põlganud teda siiski! Annud talle kõik andeks. Nüüd elawad nad ilusasti ja rahulikult. Üks süda ja üks hing! Neil on oma korter Kolomenskaja peal ja oma majapidamine. Keegi ei wõi neist midagi halba ütelda."

„Igaüks ei suuda mitte andeks anda," tähendas Bronislaw.

„Andeks anda wõib igaüks," seletas Fomina. „Kui teie oma naist armastate, siis suudate talle alati andeks anda. Paljugi, mis wõib inimese elus juhtuda. Ma räägin

teile ühe loo, Bronislaw Mawrikiewič! Siin Peterburis on ohwitser. Tema wõttis naiseks ühe ametniku tütre. See oli alles noor, kõigest kaheksateistkümmend aastat wana. Noh, kuulge! See ohwitser saadetakse ametiasjus mõneks kuuks Arhangelskisse, aga naine, see noorukene, jääb siia. Ise elab seal, aga naisele saadab iga kuu raha. Kui palju ta ikka wõis saata, sest teada, kui suur ohwitseri palk on? Aga tema on nii noor, nii lustiline. Tahab ilusaid riideid, tahab teatris käia. Waat', seal saab ta ühe rikka mehega tuttawaks ja see hakkab teda meelitama. Esite hakkab see ohwitseri prouakene rahakitsikuses tema käest wõlgu wõtma, aga wiimaks läheb asi niikaugele, et sõidawad seltsis Piileami saarele. Noh, saate aru, Bronislaw Mawrikiewič, seal oli neil siis juba kõik... Tulid sealt tagasi, aga tutwus kestis edasi. Mine tea, kes sellest mehele kirjutas Arhangelskisse, aga äkitselt ilmub mees koju ja hakkab tema waesekese käest aru nõudma. Ja kas teate, Bronislaw Mawrikiewič? Tunnistanud kõik puha, kuidas oli ja mis oli, puhtast südamest. Waadake, missugune meeleausus!“

„Wist nägi ta, et salgamine ei aita.“

„Mine tea, kuidas see oli, Bronislaw Mawrikiewič, aga mõni teine ei oleks ilma peal ütlenud. Olgugi, et ta mehe selja taga pattu tegi, aga ometi oli ta aus naisterahwas ja kui mees aru nõudis, ei salganud midagi maha.“

„Mis tegi mees?“

„Mees annud talle kõik andeks — selle eest, et ise puhtsüdamliselt üles tunnistas.“

„Nagu näha, armastas see mees oma naist liig palju.“

„Ei wõi ikka nii karmilt otsustada, Bronislaw Mawrikiewič. Paljugi, mis ilmas wõib juhtuda. Mees sõitis pikemaks ajaks ära, aga tema oli nii noor, nii lustiline. Iga noor inimene tahab elada. Ja mis on siis õige ohwitseri palk? Kui palju ta naisele ikka wõis saata? Kuidas sa sellest natukesest saad elada ja riides käia?“

„Palju oleneb ka sellest, missugune moraal kuskil seltskonnas walitseb.“

„Muidugi, Bronislaw Mawrikiewič! Maailmas elawad ju wäga mitmesugused inimesed. Ma räägin teile ühe loo. Mul oli sõbranna — me saime juba siis tuttawaks ja sõbraks, kui ma alles tüdruk olin. Tema läks

mehele. Teie ei wõi ensele ette kujutada, Bronislaw Mawrikiewič, kui ilus ta oli! Piltilus! Nüüd on ta juba kolmkümmendkaheksa aastat wana, aga ta on weel praegugi ilus. Ta on õnnetu inimene: tal on õel mees. Toores, äkiline. Peksis teda sagedasti, mõnikord koguni rihmaga. On juba mõnda aega peast pool-nõder. Perekondlikku elu ei ole neil enam mitu aastat. Noh kuulge, Bronislaw Mawrikiewič! Nime ma ei nimeta — see on teile ju ükspuhas . Kas pole tõsi, Bronislaw Mawrikiewič? Ta on minu parem sõber ja usaldab mulle kõik oma saladused. Noh waat', temal oli romaan. See algas juba siis, kui mees alles terwe oli. Sellesamas majas elas lesk meesterahwas. Korterid olid ühe ja sellesama trepi peal. Waat' tema, see minu sõbranna, hakkaski selle lese meesterahwaga elama, said kuskil paigas kokku. Aga keegi ei usu temast niisugust asja. See on niisugune naisterahwas, et kellegil meelegi ei tule tema peale näpu otsaga näidata. Mina olen ainukene hing maailmas, kes seda teab. Minule räägib ta kõik ära. Ja mina ei ole selselt kellegile rääkinud, ainult teile räägin. Aga temale on see andeksantaw. Teie ei wõi omale ette kujutada, missugune mees tal on. See pole kellegi inmene: see on metselajas. Ja kuulge! Ühendus selle lese mehega kestis tal mitu aastat. Pärast kolisid nad sealt korterist wälja ja nõnda lõppeski nende wahekord. Peale selle ei olnud tal kolm aastat kedagi, aga nüüd elab ta ühe politsei pristawiga. Suur, tugew mees."

„On see pristaw naisemees?"

„Wististi on. Nähtawasti ei armasta ta oma naist, aga mine tea, ehk armastab. Teate ise, Bronislaw Mawrikiewič, nüüdsel ajal on paljudel naisemeestel ka weel teised, kellega elawad."

„Kas teie sõbrannal on oma mehest lapsi?"

„On, Bronislaw Mawrikiewič! Neli last. Neist on korda läinud ainult kaks nooremat. Wanem poeg on niisamasugune krants, nagu isagi. Ka wanem tütar pole midagi wäärt: harimata, lohakas ja kergemeelne plika. Aga, Bronislaw Mawrikiewič, see on temale andeksantaw. Missugune halb mees tal on! Praegu on ta peast loll. Aga tema on tugew, terwe naisterahwas ja tahab elada. Waat', minul ei ole kedagi. Olen juba kuus aastat lesk, aga ei ole kedagi! Kas on palju niisuguseid naisterahwaid, kui

minda? Wõi arwate, Bronislaw Mawrikiewič, et ma enesele ei leiaks? Kõik poja pärast! Aga kas see lurjus sellest aru saab? Kas ta on niisugust ema wäärt?"

Fomina waatas põlastusega maha.

„Teie elu ei ole kerge, Darja Stepanowna!"

„Ei ole kerge, Bronislaw Mawrikiewič, aga Iumal on aidanud! Teen tööd ja saan ikka omaga läbi. Nüüd on teil aega, Bronislaw Mawrikiewič! Käige sagedamini Ludmillat waatamas. Kutsuge teda teatrisse, kinosse. Käige jalutamas. Warsti õpite teda tundma ja näete, et minul õigus on. Teie wõtate ta ära, Bronislaw Mawrikiewič — selles olen ma kindel! Aga nüüd on mul aeg minema hakata. Elage hästi, Bronislaw Mawrikiewič!"

„Jällenägemiseni, Darja Stepanowna! Tänan teid heade soowide eest!"

VIII.

Kell sai neli ja töö riigipangas lõppes. Bronislaw wõttis palitu ja kübara, et Liiwaküli juure minna, kellel oli sündimisepäew. Lõunat pidid nad sööma kahekesi, aga õhtuks oli kutsutud suurem seltskond.

Bronislaw pööras Sadowajat mööda üles, sest Liiwaküli elas Sergiewskaja peal. Aprillikuu oli käes. Päewad olid juba pikad ja päikese loojaminekuks weel palju aega. Saanud natukese maad edasi läinud, nägi ta oma eel, teinepool uulitsat naisterahwast, kes kandis halli, lüheldast palitut ja musta õlekübarat. Käes oli tal hulk mitmesuguseid pakikesi. Naisterahwa kehakuju ja kõnnak tundusid talle tuttawatena.

„Kes ta wõiks olla?“ pani ta enesele küsimuse ette.

Wastu tuli keskmise kaswuga, nüri habemega must mees, aastat nelikümmend wana. Seljas oli tal must palitu ja peas wolditud karakulmüts. Sammu wiis naisterahwast eemal jäi ta seisatama, wõttis mütsi peast ja teretas.

Naisterahwas ei wastanud — nähtawasti ei olnud ta teda märganud; aga juba mõne sammu järel seisatas ta ja waatas tagasi.

See oli Ludmilla!

Meesterahwas, kes teda silmist ei lasknud, wõttis uuesti mütsi peast ja teretas teist korda, sealjuures sügawasti kummardades.

Silmapilkselt hakkas Ludmilla nägu naerust ja heameelest lõkendama, kuna ta ise uulitsal seisma jäi. Pea tagasi pöördud, pakid käes, silmitses ta musta meest, kelle näole oli ilmunud pehme, tagasihoidlik naeratus. Nõnda waatas ta teda silmapilgu, teise, kolmandama. Wahetanud meesterahwaga pilku, hakkas ta jälle edasi minema. Warsti waatas weel teist ja kolmat korda tagasi, sellesama rõõmust lõkendawa näoga.

Bronislawi waldas wäikene erutus ja ta jalad hak-

kasid kiiremini liikuma. Ta tahtis Ludmillat kinni püüda, kord tema otsa waadata ja teda teretada, kuid erutus kadus ja ta jättis selle mõtte.

Ta tuli meele Fomina. Kuidas oskas see eit ometi Ludmillat kiita! Kiitis nõnda, et suu wahutas.

Ludmilla, jõudnud trammi juure, kadus oma pakikestega wagunisse, mis kohe liikuma hakkas.

Polnud kahtlust, et Ludmilla selle musta, nüri habemega mehega hästi tuttaw oli. Suurt haridust ja intelligentsi tema wälimus ei tunnistanud. Ta pidi olema mõnest lihtsamast kihist — niisama nagu Ludmillagi.

Poole tunni pärast oli ta Liiwaküli korteris.

„Juhtusin parajasti peale," hakkas ta rääkima: „kui m-lle Snegirewa ühe oma austajaga uulitsal kogemata kombel kokku sai."

„Mis sa seal siis nägid?" küsis Liiwaküli.

„Iseäralist mitte midagi. Talle tuli wastu keskealine, nüri habemega must mees, kellele ta näib wäga meeldiwat. Ka Ludmillakese rõõm ei olnud wäike seda musta meest nähes. Aga ometi on maailmas inimene, kes meid tahab wägisi paari panna."

„Asume lauda!" käskis peremees.

Lõunaks oli kolm rooga. Kõige enne tuli Liiwimaa odrajahu kört, rõõsa koorega, mida Liiwaküli wäga armastas; siis tuli metsikitse praad, weini soustiga, ja kõige wiimaks — mokkakohwi, õunakookidega. Kui söömaaeg mööda oli, tõusid nad lauast ja läksid kabinetti. Liiwaküli istus tugitooli ja pani sigari suitsema.

„Ma loen sulle midagi ette," ütles ta natukese aja pärast.

Suitsewat sigarit näpu wahel hoides läks ta kapi juurde ja wõttis sealt kollase kaantega, köitmata prantsuskeelse raamatu, mis kandis pealkirja: *„Napoleon et les femmes"*. Sellepeale läks ta oma koha peale tagasi, lõi raamatu lahti ja luges:

„Kui ta kuulda sai, et Josephine on tema äraolekul abielu rikkunud, sai ta wäga wihaseks ja wõttis nõuks lahutada lasta. Kartes, et ta wihatujus ennast taltsutada ei jõua, läks ta oma tuppa ja lukustas ukse. Josephine koputas mitu korda ukse pihta ja palus sisse lasta. Ta oli põlwili ja tema nuuksumised olid kuulda. Napoleoni

süda jäi kõwaks: ei häält ega wastust. Nõnda kestis see terwe päewa. Kui Josephine nägi, et mingi asi ei aita, wõttis ta nõuks ära sõita. Aga tema toaneitsi Agathe Rible tõi tema lapsed Eugeni ja Hortensie keelatud ukse juurde, kes, ema kõrwale põlwili lastes, ka paluma hakkasid, et ta ukse lahti teeks. Uks läks lahti. Napoleoni näol wõis lugeda walust wõitlust ja kannatust. Ilma et oleks sõna lausunud, laotas ta käed laiali. See oli andeksandmine."

Ta pani raamatu kinni ja hakkas jälle sigarit tõmbama.

„Mis maksab niisugune andeksandmine?" rääkis Bronislaw, diiwanil istudes. „Kaheteistkümne aasta pärast tõukas ta Josephine ometigi ära, et kuueteistkümneaastast Austria keisri tütart Marie-Luiset kätte saada."

„Aga Wene sõjakäigu ajal," lausus Liiwaküli: „ja ka pärast weel Pariisis oli tal Poola krahwinna Walewska. Oma wanamees teadis küll, aga waatas läbi sõrmede."

„Mis tähendab üksainus Walewska?" hüüdis Bronislaw. „Keegi, kes Napoleoni eraelu uurinud, on tema lugemata armulugude üle kaks paksu raamatut kirjutanud."

„Oota," ütles Liiwaküli püsti tõustes: „juhtumisi sain ma tuttawaks inimesega, kes sulle wõib kasulik olla. Sa pead oma analüüsi lõpule wiima."

Ta tõusis üles, walas klaasi Madeirat ja hakkas wiina jooma.

IX.

See oli wiisakas inimene ja teadja inimene, keda Liiwaküli Bronislawile juhatas.

„Ludmilla Aleksandrowna isa," jutustas ta: „oli salmilaulja Nikolai Imetegija kiriku peal Mätassowos. Ta oli pikk walgetwerd mees, lopsaka walge habemega, aga ei lasknud oma habet pikaks kaswada. Temal oli õnnelik iseloom, waikne, rõõmus, rahulik. Rääkis wäga wähe. Armastas rüübata, kuid tegi seda alati üksipäini. Kui tal pea soe oli, läks ta majast eemale, kas metsa wõi lageda wälja peale, ja ilutses seal oma ette. Mitukorda jäi liturgia kirikus pidamata, sest Aleksander (nõnda teda harilikult nimetati), oli ära läinud ja keegi ei teadnud, kust teda otsida. Selle peale waatamata sai ta preestriga hästi läbi, sest ta oli waikne ja järelandlik. Kui preester midagi ütles, punastas ta ainult ja ei rääkinud iialgi wastu."

„Preestril oli teenija, nimega Paraša, sealtsamast külast pärit, talurahva laps. Preestri abikaasa oli teda juba wäikesena oma juurde wõtnud ja pidas teda oma kaswandikuks. Aga seal tuli nali! Ühel ilusal päewal tuli ilmsiks, et Paraša on raskejalgne. Hakati kohe süüdlast otsima. Kes on süüdlane? Ei keegi muu, kui Aleksander! Preester ja tema abikaasa panid peale, et ta peab tüdruku ära wõtma. Ja wõttiski ära. Sündis tütar. Isa armastas teda wäga. Aga ta ise ei elanud kaua ja suri, kui Ludmilla alles kaheksa aastat wana oli. Peale mehe surma läks Paraša jälle preestri juure teenima."

„Ludmilla kaswas üles ühes preestri lastega. Preestri soowitusel wõeti teda wastu piiskopkonna kooli kroonu kulu peale. Kui ta kooli läbi tegi, sai ta sellesama Mätassowo kiriku kooli peale õpetajaks ja oli seal mitu aastat. Pärast sai Peterburisse koha ja sest saadik elawad emaga siin."

„Talwel on Mätassowos igaw, aga selle eest on kooliõpetajatel pikk suwi prii. Siis elas Ludmilla nädalate kaupa oma tuttawate pool, ehk wõttis ekskursioonidest osa. Ta oli elurõõmus tüdruk ja austajaid oli tal alati."

„Ehitas seal kirikut keegi Podgurin, Iwan Jegorowič. Ludmilla Aleksandrowna oli talle wäga meelejärele. Podgurin tassis talle alati shokoladi, kompwekka ja kinkis mitmesuguseid asju. Ludmilla edwistas temaga, aga muud midagi nende wahel ei olnud. Kuid selle eest meeldis Ludmillale kangesti üks ohwitser. See mõõtis suwel Mätassowos maad. Korteris oli koolimajas ja seal ta saigi Ludmillaga kokku. Nad käisid alati ühes. Kui maamõõtmine lõppes, sõitis ohwitser jälle Peterburisse, aga käis Mätassowos weel paar korda tagasi. Niisama sõitis ka Ludmilla Aleksandrowna mõnikord Peterburisse ja sai seal temaga wististi kokku. Aga paari nad ikkagi ei heitnud ja ohwitser olla warsti ühe teise wõtnud. Ludmilla ei ole aga senini mehele läinud; nähtawasti ei taha."

„Wististi küll," lausus Bronislaw.

Ta lõpetas selle jutu ja nad hakkasid rääkima teistest asjadest.

X.

Bronislaw ja Liiwaküli jõudsid mõlemad õigel ajal kohale. Laew oli juba auru all ja ootas reisijaid. Nad istusid laewa laele pingi peale ja hakkasid suitsetama.

Huljus juba teine wile, aga reisijad kogusid weel ühtesoodu.

Korraga peatus Bronislawi pilk inimesepaari peal, kes woorimehega juurde sõitis. Naisterahwas oli Ludmilla! Tema kõrwal istus seesama must, nüri habemega mees, keda ta aprilli kuul Sadowaja peal nägi Ludmillat teretawat.

Woorimees jäi laewa ette seisma.

„M-lle Snegirewa," ütles Bronislaw tasakesti.

Liiwaküli waatas, aga ei lausunud midagi.

Tulejatel oli hulk pakkisid kaasas. Ludmilla wõttis wähemad, meesterahwas — suuremad ja nad astusid laewa laele.

Ludmilla oli näost täielikumaks läinud. Ta kandis tuliuut sinise-halli-walgekirja suwemantlit ja laiaäärega walget suwekübarat, kahe wäikese sinise õiega. Meesterahwal oli seljas mustjas-hall ülikond ja must suwepalitu. Peas oli tal hall kübar; kaelas — mahakeeratud krae ja ees potisinine lips.

Bronislaw ja Ludmilla nägid teineteist. Bronislaw tõusis püsti ja kummardas.

„Ka teie sõidate?" küsis Ludmilla ja ulatas teretamiseks oma käe halli kinda sees.

Tema alto tundus pisut madalam kui enne.

„Sõidame Laadoga õhku hingama," wastas Bronislaw. „Lubage, et esitlen teile oma reisiseltsilist"...

Liiwaküli tõusis istmelt, nimetas oma nime ja andis Ludmillale kätt.

„Minu elus on muudatus," hakkas Ludmilla rääkima: „läksin mehele. Lubage, et tutwustan oma abikaasat."

Mehed astusid kumbki sammu edasi.

„Podgurin, Iwan Jegorowič."

„Falkowski."

Peale selle tutwunesid Liiwaküli ja Podgurin.

„Wõi mehele läinud," imestas Bronislaw, Ludmilla poole pöörates. „Kuidas see ometi nõnda ruttu tuli?"

Ludmilla naeratas.

„See ei tulnud mitte ruttu," wastas tema eest Podgurin. „Meie saime tuttawaks juba Mätassowos, kus mina kirikut ehitasin, aga Ludmilla Aleksandrowna oli kooliõpetaja. Ka praegu sõidame sinna, sest Mätassowo on Ludmilla Aleksandrowna sündimise paik. Seitse wersta Šlüsselburist."

„Siis lubage, et teile õnne soowin," ütles Bronislaw. Ta wõttis kübara peast, surus enne Ludmilla ja siis Podgurini kätt.

Laew hakkas liikuma. Jutt lõppes ja mõlemad pooled läksid oma kohtadele.

Ilm oli palaw. Waatamata, et nad olid wee peal, piiras neid ümber suurelinna õhk. Newa jõgi oli wõimetu Peterburi hiiglatolmu ära neelama.

Tasa ujus laew wastu wett. Majade, wabrikute ja korstnate ridadel mõlemal pool kaldal ei näinud otsa olewat.

Kolme ja poole tunni pärast jõudsid nad Šlüsselburisse. Laew jäi sadama silla ees seisma ja reisijad hakkasid maha minema. Bronislaw ja Liiwaküli läksid noorpaariga jumalaga jätma.

„Head reisi, Ludmilla Aleksandrowna!"

„Teile nõndasamuti."

„Kõige paremat, Iwan Jegorowič!"

„Õnnelikku jalutust Laadogal."

Podgurin wõttis jälle suuremad pakid ja Ludmilla — wäiksemad. Sadama silla ees seisid woorimehed. Kolme minutiga tegi Podgurin ühega neist kauba maha, asus Ludmillaga troskasse ja woorimees hakkas sõitma.

„Kas näed," ütles Bronislaw, kui nad Liiwaküliga mööda tolmust ja auklist Šlüsselburi uulitsat edasi astusid: „Ludmillal ei olnud minule mitte midagi ütelda. Niisama wähe oli ka minul ütelda temale."

„Naljakas inimene!" hüüdis Liiwaküli. „Sa wist tahtsid, et teise mehe naine, ja noorik weel pealegi, pidi sulle mehe juuresolekul hakkama oma tundmustest rääkima."

Šlüsselburg oli armetu linn, must ja räpane.

Nad laskisid endid lootsikuga üle kanali wiia, kiwiwalli peale, ja kohe laotas ennast nende ees laiali määratu Laadoga weepeegel. Järwe sees, kaldast mitte kaugel, nähti endise kindluse halle, madalaid müüre ja nende keskel kiwist majade kogu, mille üle kerkis määratu kiriku kuppel. See oli kuulus Šlüsselburi poliitiline wangikoda, kus inimesed aastakümneid kiwikeldrites mädanesid. Pahemat kätt metsast paistsid püssirohuwabrikute korstnad.

„Lahjad põhjamaa wärwid,“ rääkis Bronislaw, Liiwaküli kõrwal walli peal kõndides ja maastikku waadeldes. „Niipea kui minu silma ees awanes Laadoga maastik oma kaugemas ulatuses, kerkisid minu waimusilma ette Fomina ja seesama M-me Podgurina, kes praegu ära sõitis. Just kui oleksid nad mõlemad sellest loodusest wälja lõigatud! Sedasama looduse kahwatust näen mina nende jumes, juustes, silmades.“

„On see mõni tõde?“ lausus Liiwaküli: „Loodus wajutab ju alati inimese peale oma pitseri.“

„Ma räägin ainult oma praegusest üleelamisest,“ wastas Bronislaw. „Kewade meelitab ka sellest wesisest ja soisest pinnast lilled wälja ja paneb aasad õitsema. Praegu on Ludmilla oma nooruse aastates — lopsakas ja õitsew. Tema põsed punetawad ja silmadel on terane ilme. Aastad lähewad. Podgurini naisena pole tal kõrgemat elu. Järk-järgult kaob tema juurest kõik see, mis teda praegu ehib. Puna langeb põskedelt, nägu muutub walgeks ja wärwituks. Juuksed lähewad walkjamaks. Pead ei kanna ta mitte enam nii elegantselt, kui praegu. Silmadest kaob terane ilme: nad muutuwad halliks, aga nende pilk — tuhmiks ja ükskõikseks.“

Liiwaküli kuulas, aga ei lausunud midagi. Ta lõikas walli pealt põõsast pika ridwa, tegi õnge ja hakkas Laadogas kalu püüdma.

XI.

Ühel septembrikuu õhtul, kui Bronislaw oma kabinetis istus ja „Figaro'd“ luges, teatas teenija, et on tulnud proua, kes juba paar korda ennemalt neil käinud.

Bronislaw tõusis üles ja, ajaleht näpu wahel, astus oma wäiksesse saali. Selsamal silmapilgul astus eeskojast saali Fomina.

„Darja Stepanowna! hüüdis Bronislaw. „Teid ei ole enam kaua näha olnud? Kus teie selle aja olite?“

„Peterburis, Bronislaw Mawrikiewič!“ wastas Fomina. „Ainult juulikuu olin ära: sõitsin pojaga oma kodukohta Wologda kubermangu. . . . Kas teate uudist, Bronislaw Mawrikiewič? Ludmilla Aleksandrowna on mehele läinud!“

„Wõi mehele! Kellele, Darja Stepanowna? Teie teate sellest muidugi pikemalt.“

„See tuli kõik nii imelikul wiisil, Bronislaw Mawrikiewič! Tema mehe nimi on Podgurin, Iwan Jegorowič. Ludmilla sai temaga tuttawaks juba siis, kui ta alles kooliõpetaja oli Mätassowos. Iwan Jegorowič ehitas seal kirikut. Waat' Ludmilla oli talle kangesti meele järele, aga abielluda Podguriniga ta siis ei tahtnud. Ta oli ka alles noor. Teate, Iwan Jegorowič on temast kuusteistkümmend aastat wanem. Waat', kirik sai walmis ja Iwan Jegorowič sõitis ära, — asus Peterburisse elama ja hakkas siin hankijaks. Ludmilla kolis kahe aasta pärast ka Peterburisse. Siin nad nägid üksteist mõnikord uulitsal, aga Ludmilla ei pannud Iwan Jegorowiči tähele. Mis puutub haridusesse, siis ei ole ta mitte Ludmilla wääriline: ta on ainult külakoolis käinud. Oskab lugeda ja kirjutada, teist haridust tal ei ole. Aga Ludmilla lõpetas piiskopkonna kooli, on klassidaam kommertskoolis ja annab seal peale selle ka weel tunde. Waat', seal saawad nad ükskord uuesti kokku Sadowaja peal. Iwan Jegorowič tulnud Ludmillale wastu ja teretanud. Sealt neil prae-

gune tutwus algaski. Laulatus oli Issanda Templissewiimise kirikus, Peterburi poolel. Pulmad olid Sawelowi juures. Teate, see on üks niisugune koht, kus kõik pulmi peawad. Ei olnud millestki puudust, kõike oli küllalt. Iwan Jegorowič on jõukas mees! Oli wäga lõbus: joodi, lauldi, tantsiti. Nadešda Timofejewna, Ludmilla sõbranna, mängis klawerit. Nadežda on ka wäga hea tüdruk! Ja kui hästi ta klawerit mängib! Ludmilla sai wäga hea mehe. Neil on neljatoaline korter Swerinskaja peal. Elawad, ja pole neil millestki asjast puudust. Ludmilla wõib teha kõik, mis tahab: mees ei keela talle midagi."

„Tõesti haruldane juhtumine, Darja Stepanowna! Nüüd alles näen kui rumal ma olin. Aga mis läinud, see läinud!"

„Muidugi olite rumal, Bronislaw Mawrikiewič! Niisugust naisterahwast kui Ludmilla Aleksandrowna, ei leia teie enam ilma peal. Arwate, et ma teile paha soowisin."

„Mis läinud, see läinud! Aga ma olen ikkagi rõõmus, et Ludmilla enesele paraja mehe leidis."

„Teil on õigus. Iwan Jegorowič on wäga kena inimene, nii mahe ja pehme jutuga. Minule meeldib ta wäga. Ja peale selle on ta wäga korralik meesterahwas. Tal ei ole mingisuguseid inetuid armulugusid olnud. Oli keegi naisterahwas, kellega ta elas, aga nüüd on tal sellega kõik lõpetatud. Jättis sellele oma korteri ja mööbli, aga ise kolis uude korterisse ja ostis omale kõik uued asjad."

„Kui lõpetatud on, mis siis enam!"

„Ludmilla walis omale täiesti kohase mehe. Podgurin on temast kuusteistkümmend aastat wanem, aga ka tema ei ole enam noor: juba kakskümmendwiis täis. Ja mis mõte ta oli nõnda hapnema jääda? Nüüd on tal oma perekond ja tulewik on täiesti kindlustatud. Kas teate, Bronislaw Mawrikiewič, ma räägin seda ainult teile ja ei ühelegi hingele maailma peal. Kui Ludmilla alles kooliõpetaja oli Mätassowos, tuli sinna kihelkonda ohwitser suwel maad mõõtma. Määrati teda korterisse koolimajasse, sest see seisis suwel tühi. Waat', seal hakkas see ohwitser Ludmillat armastama. Läksid nii kaugele, et nende wahel oli — ühe sõnaga kõik! Saate aru, Bronislaw Mawrikiewič? Ärge sellest aga ühelegi hingele

rääkige! Niisugune wahekord kestis terwe aasta, siis läksid lahku. Kas sel ohwitseril oli mõte Ludmillat naiseks wõtta, wõi ei olnud — mina ei tea. Kes teab, kas Ludmilla teda tahtiski ja lõbustas ennast muidu natukene. Ta oli alles noor, külas üksipäini ja sellepärast on see andeksantaw. Iga noor inimene tahab elada. Paljugi, mis inimesel elus wõib juhtuda. Peale selle ühe ei ole tal enam kedagi teist olnud, wähemalt mina ei tea neid mitte."

„Tähendab, et ei ole rohkem olnud. Teil on õigus, Darja Stepanowna: siin pole midagi imestada! Mis tähendab üksainus armulugu? Igaüks teab, mis meie aja naisterahwad on."

„Sula tõsi, Bronislaw Mawrikiewič!" kiitis Fomina. „Mäletate, ma rääkisin teile Helleri tütardest. Waat', ma räägin teile neist weel. Wanem läks mehele ja isa andis talle kaasawaraks wiiskümmend tuhat. Praegu on neil see raha läbi — tont teab, kuhu nad ta panid! Mees teenib ärijuhina Grigorjewi teekaupluses. See on suur magasin ja ta saab head palka, kuid peab wara hommikust kuni hilja õhtuni kinni olema — nagu poesell ikka. Ütleb mulle: „Mina oma meest ei armasta, aga mul on temast kahju. Ta waene peab neliteistkümmend tundi päewas ametis olema. Mis elu see on?" — Noorem läks mehele koguni waesele poisile, tema nimi on Kuntz. Ta oli waenelaps, teda kaswatasid sugulased. Nad amüseerisid Helleri noorema tütrega juba siis, kui ta alles gümnaasiumis õppis. Läksid paari, kui ta oli alles üliõpilane ja päris tensikas, aga Helleri tütar — ainult kaheksateistkümmend aastat wana. Wanamees ütles: „Las' lähewad! Ta on küll waene, aga wõib olla, et temast saab ükskord mees." Määras neile wiiskümmend tuhat, aga jättis raha oma walitsemise alla ja andis neile parajasti niipalju, kui elamiseks ära kulus. Seal suri wana ära, nad said raha kõik kätte ja, waat', hakkasid läbi laskma. Poiss jättis õppimise ülikoolis ja logeles muidu ümber. Nüüd olla ta asutanud raamatukaupluse — onu olla aidanud. Aga tema? Ütleb sügisel mehele, et tahab Krimmi sõita — wiinamarju sööma ja puhkama. Aga kas teate, mis ta seal tegi? Muretsenud omale ühe tatarlase ja sõitnud sellega mägedesse! Risu! Ise alles kaksküm-

mendkolm aastat wana ja omal mees kodus. Läks mehele armastuse pärast, aga kus see armastus nüüd on? Teate, Bronislaw Mawrikiewič, rikaste daamide seas on küllalt neid, kellel pole mingisugust kõlblust. Sõidawad Krimmi ja hakkawad harrastama ratsasõitu. Aga milleks? Walitakse mõni tatarlane saatjaks ja sõidetakse mägedessse. Dunja, -teenija, rääkis mulle kõik ära. Palganud ühe tatarlase kahe hobusega ja sõitnud sellega enamasti iga päew wälja. Pole olnud suur mees, aga olnud muidu kõwa ja tiheda kondiga. Rajakas! Kaheksa tuhat pannud raha magama. Aga ega tema meeski parem pole. Ka kuulda, et ajab teistega ümber. Raha neil enam ei ole. Mis annab raamatukauplus? Wanamehe testament on sihuke, et mis tast järele jääb, seda saawad lapsed kätte alles kümne aasta pärast. Nüüd teewad wõlgasid ja ootawad pikkisilmi, kuni kümme aastat täis saab. Aga ma ei usugi, et nad palju saawad. Wanamees likwideeris oma kontori juba kümme aastat enne surma, andis igale tütrele wiiskümmend tuhat. Ei usu, et tal surres weel mõni suur kapital oli. Ainult Elma Kondratjewnal on weel kakskümmend wiis tuhat terwe."

„Wõi Elma Kondratjewnal weel raha! Aga mehele minna ei taha?"

„Jah, Bronislaw Mawrikiewič! Ta ise ütles mulle, et tal on kakskümmend wiis tuhat weel puutumata. Ta on hästi hoidja. Mehele minna ei taha. Ütles mulle: „Ei iialgi! Mul on nõnda parem. Aga hiljuti kuulsin wanema õe käest, et tema ümber lüüa keerdu üks Tallinna adwokaat. Ega ta sellelegi lähe!"

Fomina jäi silmapilguks wait. Tema wärwita ja kortsunud näole sigis kelmikas ilme.

„Bronislaw Mawrikiewič! Kas tahate, ma teen teid tuttawaks?"

„Mis tarwis, Darja Stepanowna?"

„Miks mitte, Bronislaw Mawrikiewič! Wõib olla, ehk meeldib ta teile. Tal on oma korter: wõite tema juures wöörsil käia. Kutsuge teda kinosse, teatrisse. Ta on hea tüdruk, mina ei tea tal ühtegi wiga. Ei wõi ütelda, et ta ilus oleks, aga inetu ei ole ta ka mitte. Nad said hea kaswatuse: alati olid kodus koolipreilid. On wälismaal käi-

nud, oskab mitu keelt. Mis teie nõnda hapnete? Mis on teile niisugusest elust kasu?“

„Andke aega, Darja Stepanowna! Alles täna kuulsin teie suust, et Ludmilla on mehele läinud. Kuis ma nüüd teisega nii ruttu hakkan?“

„See on teie oma süü, Bronislaw Mawrikiewič, et Ludmillast ilma jäite. Teie .ajasite asja liiga pikalt. Kaua naisterahwas ikka kannatada jõuab? Aga ütlen teile, Bronislaw Mawrikiewič: ärge laske jälle juhust mööda minna! Magaja kassile ei jookse hiir suhu. Elma Kondratjewna on teile täiesti kohane. Ja pealegi on ta rikas: tal on terwe weel kakskümmend wiis tuhat ja kui kümme aastat täis saab, antakse neile kätte ka weel isa pärandus. Tal on wäga ilusad asjad. Üks portsellanist kohwiserwiis, wanaaegne, pärit Baieri kuninglikust wabrikust. Kaks ilusat mööbli garnituuri, üks saalis ja teine buduaaris. Woodi pähkli puust. Kolm peeglit: kaks suurt ja üks wäike, aga wäga kallid. Wäga ilusad ja uhked riided. Ja mis tal weel on! Karakull-mantel, sooblinahka kraega. Sihuke mantel maksab wähemlt tuhat rubla. Aasta tagasi laskis omale teha musta siidist mantli, roosa siidi woodriga. Ta on niisugune inimene, kes oma asju hoiab. Ja pesu — kõige peenem Hollandi pesu, tellitud kõige paremas magasinis! Bronislaw Mawrikiewič, mis te weel ootate?“

„Eks waata, Darja Stepanowna! Naist ei wõeta tulipalawalt.“

„Just tulipalawalt wõetakse, Bronislaw Mawrikiewič! Tulipalawalt! Ärge laske juhust mööda minna . . . Aga nüüd pean ma juba minema hakkama. Oot' — ma räägin weel ühe loo. Minul oli tuttaw Galina Nikolajewna Petrihina. Wiimasel ajal ei olnud ma teda kaua näinud, aga minewal nädalal ilmub ta korraga minu juurde. „Ma tahtsin teid näha, Darja Stepanowna! Pole enam kaua teie juures käinud.“ „Kuidas elate, Galina Nikolajewna?“ „Ei midagi iseäralist. Kas teate, Darja Stepanowna: mina läksin mehele. Ametlikult ei ole minu nimi praegu mitte Petrihina, waid Ilotowa.“ „Wõi mehele, Galina Nikolajewna! Kellele?“ „Läksin ühele.“ „Aga teil pole ju sõrmustki sõrmes!“ „Õige mul asi, mida kanda maksab!“ „Lubage, Galina Nikolajewna, et teile õnne soowin.“ Tema lööb käega: „Mõne asi nüüd!“ — Waat', mind huwitas, kellele

ta läinud ja Galka hakkab jutustama. Kas teate, Bronislaw Mawrikiewič, mis ta rääkis? Ütleb: „Mina teda ei armasta, waid läksin talle ainult nõndasamuti. Saime laulatatud ja tuleme õhtul koju“ . . . Siit pean ma, Bronislaw Mawrikiewič, natuke wahele jätma — saate ise aru. . . „Ma ütlen talle: „Aga mis siis sina arwad? Mis sa lootsid sealt leida? Kas sa ei tea, et nüüd on kakskümnes aastasada?““ Ja nõnda, ütlen ma Galkale, jäigi pika ninaga? „Muidugi jäi pika ninaga. Lollpea! Walmistab ennast nagu mõnele ohwriteenistusele. Kas ta ei tea, et nüüd on kakskümnes aastasada?“ “

„Wõi nõnda oli, Darja Stepanowna!“

„Just nõnda ta minule rääkis. „Aga mis siis sina arwad? Kas sa ei tea, et nüüd on kakskümnes aastasada?“ “

Bronislaw muigas ja waatas lakke, aga wana naisterahwa nägu lõkendas naerust ja heameelest.

KAUGEL

I.

Ta seisatas ja waatas taskukella: aega oli weel pool tundi. Tal oli kindel usk, et ta täna Agnest näha saab.

Oli warakewad ja ilm haruldaselt ilus ja soe. Kõik pingid Suwe-aias olid rahwast täis, nõnda et raske oli waba istekohta leida.

Puude warjus jalutades laskis ta silmad ringi käia, kas ehk Agnes ei tule. Ta wõis ju natuke warem tulla, kui oli kokku räägitud.

Sellest on juba ligi aasta möödas, kui ta teda esimest korda nägi. Ühel päwal, Newski prospektil kõndides, seisatas ta kaubamaja „George" määratuma klaasakna all: tema tähelepanu köitsid wäljapandud kirjataskud. Ta astus sisse ja küsis neid näha. Seal juhatati teda üles teise korra peale. Selgus, mida ta juba enne oli aimanud: kirjataskud olid üliõpilase kukru jaoks liiga kallid.

Laia marmortreppi mööda alla tulles laskis ta silmad käia üle magasini alumise ruumi, mida ta sisse astudes mitte palju tähele ei pannud. Tema pilk jäi seisatama müüjanna peal, kes pahemal pool leti taga seisis. See oli kaunis pikk, walgetwerd naisterahwas, wäikese, õhukese pea, ruugete juuste ja siniste silmadega. Teiste müüjannade sarnaselt kandis ka tema musta ülikonda. Kaelas rippus tal kulduur, mille peenike kullast kee kahelt poolt ümber jaki kaeluse käis ja siis loogana rindade peale alla langes. Tema näoilmest sai ta mulje, et see naisterahwas peab olema tulehark.

Ta ei tahtnud näidata, et ta teda silmitseb, ja peitis oma pilgu ära. Tuli magasinist wälja, aga müüjanna kuju ei läinud tal meelest.

Kolme kuu pärast nägi ta teda teist korda. Ta sõitis trammiwagunis. Ühe seisaku kohal tulid peale kolm inimest ja ühes nendest tundis ta kohe äri tuttawa müüjanna „George" magasinist. Ta kandis põlwini ulatawat karakullkraega talwepalitut ja musta, woldiga sametist kübarat, mille ümber oli seotud walge loor. Käes olid tal pehmed

Kasimiri willast sõrmkindad. Ta jäi seisma waguni keskel ja wõttis pahema käega kinni rippuwast nahksilmusest. Paremas käes ripnes tal wäike must käekott. Järgmise seisaku kohal wabanes istekoht ja naisterahwas istus pingile, otse tema wastu. Ta püüdis selgusele jõuda, kas waatab ta ka tema, kui ennenähtud ja tähelepandud inimese peale, kuid asjata: naisterahwa waatest ja pilgust ei wõinud midagi märgata.

Tema silmad olid wäikesed, pikergused, sinised. Silmamunad owaalsed, kumerad, otsekui treitud. Alumine huul oli õhuke, aga pealmine — kaunis paks ja wormita. Ta tunnistas uuesti tema näoilmet ja leidis, et see niisamasugune on, nagu Preedise Marihkel ja Plauksi Lisbetil, keda ta Dünaburis koolis käies tihti nägi. Mõlemad olid halwad inimesed ja tegid oma meeste elu kibedaks.

„Mis rahwusest wõiks ta olla?“ pani ta omale küsimuse ette.

Ta tuli otsusele, et naisterahwas on wististi sakslane, aga wõib olla ka eestlane, ehk lätlane. Selle mõttega lõppeski teekond.

Peale jõulu algasid Peterburi kõrgemates koolides üliõpilaste rahutused. Walwati kangesti, et üliõpilased wabrikute raioonidesse ei pääseks. Kui ta ühes niisuguses kohas oma asjatalituse pärast käimas oli, wõeti ta kinni ja wiidi politsei jaoskonda. Seal leidis ta eest kaks teist üliõpilast, kes ka sellesama pärast olid kinni wõetud. Peale isiku kindlakstegemist saadeti kõik kolm, kahe kordniku ja kolme kojamehe walwe all, arestimajasse.

Uulitsal jäid inimesed seisma ja waatasid nende peale kaastundlikult, olles arwamisel, et neid ootab raske karistus.

Korraga silmas ta kõnnitee peal tuttawat naisterahwa kuju ja kohe tundis ta ära Agnese. Ta kandis neidsamu riideid kui wiimane kord, kus ta teda trammiwagunis nägi. Ta jäi uulitsal seisma ja silmitses teda terawalt. Ei olnud kahtlust, et ta teda ära tundis.

Lõbusas tujus kummardas ta kergelt peaga tema poole.

Terwis wõeti wastu. Weel silmapilk — ja nad olid juba teineteisest möödas.

Küünlapäewal oli tal waja Lewašowosse sõita. Koguni ootamata kohtas ta Agnest Soome raudtee wagu-

nis. Ta jäi mõtlema, kas teretada wõi mitte, aga tuli warsti otsusele, et mitte ilus ei ole wõõrale naisterahwale oma tutwust peale sundida ja ei teretanud mitte.

Rong peatus jaama ees. Ta astus wagunist wälja. Tema sõber elas Heina uulitsal, aga ta ei teadnud, kus see uulits on ja küsis jaama teenija käest. Saanud tarwiliku juhatuse, pööras ta paremat kätt waksali otsast alla prospektile. Tema rõõm ei olnud mitte wäike, kui ta sammu kolmkümmend enese eel Agnest nägi, kes ka prospekti mööda alla läks.

„Tühi asi!“ mõtles ta. „Mis on üks müüjanna, olgugi „George“ juurest?“

Oli selge ja külm talwe ilm . Kahwatus taewas walendas ümmargune päikeseratas. Ümberringi hiilgasid lumekristallid. Kuused mõlemal pool teed seisid paksu lumekatte all. Igalpool walitses waikus ja rahu. Kõrwu kostis ainult eemalsõitwate saanide sohin ja lume kriuksumine.

Kuid ta ei saanud ometi rahu ja otsustas Agensele läheneda, et temaga juttu alustada. Peagi oli nende wahet ainult kolm sammu.

„Meil on wist üks tee?“

„Kui kaugele lähete?“

„Lähen Heina uulitsale.“

„Mina lähen Pärna uulitsale.“

Algus oli tehtud. Ta küsis, kas tema kaasteekäija ei tea, kus on Heina uulits, ja sai wastuse, et Heina uulits on Pärna uulitsast weel natuke edasi. Selle peale hakkas ta rääkima, ühetooniliselt ja jahedalt, et ta oma kaasteekäijat juba ennemalt näinud — „George“ magasinis, Newski peal, ja siis weel paar korda uulitsal.

„Ma teenin seal,“ wastas Agnes. „Mäletan wäga hästi seda korda, kus teid kordnikkude ja kojameeste wahel politseisse tassiti. Kas istusite seekord kaua?“

„Ainult ühe öö.“

„Kas oli hea istuda?“

„Ei olnud wiga; ainult lutikad ja täid tahtsid ära süüa.“

„Tõite wist mõnegi kroonu looma koju?“

Tal näis humoori olewat!

„Ka see wõib olla.“

„Wististi ei taha teie teist korda enam istuma minna?“

„Kas arwate, et meie mõne wägiteo korda saatsime? Meie sattusime sinna lihtsalt juhuslikult: meid wõeti kinni uulitsal, kus üliõpilastel milgi põhjusel oli keelatud liikuda.“

„Tarwis ettewaatlik olla.“

„Missugune egoismus!“ mõtles ta.

„Teie olete tehnoloog?“ küsis Agnes silmapilgu pärast.

„Jah! Lubage küsida, mis rahwusest teie olete?“

„Kas see teid huwitab?“

„Huwitab. Wenelane teie ei ole, olete wististi sakslane. Aga wõimalik, et olete mõni Balti kadakas.“

„Mina olen südasakslane. Minu isa oli koguni Saksa riigi alam. Aga teie?“

„Mina olen lätlane.“

„Ma aiman juba teie murraku järele, et peate Baltimaalt pärit olema. Olete kas lätlane wõi eestlane... See ongi Pärna uulits. Ma pean ära pöörama.“

„Tohin ma teie nime teada?“

„Agnes Haarleder.“

„Minu nimi on Jahnis Sahlit.“

„Rõõmustan. Teie lähete wist kuhugi wõõrsile. Soowin teile päewa lõbusasti mööda saata.“

„Soowin teile sedasama.“

Nad andsid teineteisele kätt.

„Elage hästi! Ärge enam kimpu langege.“

Neid sõnu üteldes mängis Agnese huultel kelmikas naeratus. Ta pööras ümber ja hakkas Pärna uulitsat mööda alla minema.

Ta soowis, et ta tagasisõidul Agnest uuesti kohtaks, aga see soow ei läinud täide. Nädala pärast otsis ta asja „George“ masagini ja rääkis seal juba Agnesega, kui wana tuttawaga. Tema otsaesine oli keskmiselt kõrge, pikergune. Kulmud kõrged, walwakte ripsmetega. Paremal pool põse peal wäikene hernetera suurune tõmmu täpp — käsna ase. Nina wäike ja sõõrmed jämedad. Hambad walged, korratult reas; mõned neist oli ümmargused ja terawate otstega.

„Wähe kiskjawõitu,“ mõtles ta.

Kui nad paar nädalat peale seda juhuslikult uulitsal kokku said, palus ta luba teda koju saata. Agnes elas Inglise prospektil. Tee peal rääkis ta oma perekonnast. Isa on surnud juba kuus aastat, elab ema ja wanema õega. Wiimane on Saksa keele õpetaja würstinna Suhodolskaja eragümnaasiumis.

See polnudki nii lihtne ja tühine perekond, kui esialgu arwata wõis!

Talwe jooksul said nad weel mitu korda kokku. Kui kewad kätte jõudis, kirjutas ta Agnesele kirja ja kutsus teda pühapäewaks Suwe-aeda.

„Teil ei tarwitse häbeneda, sest meie oleme wanad tuttawad. Ilmad on ilusad. Jalutame tunnikese üheskoos ja siis saadan teid jälle koju."

Siin ta nüüd seisab ja ootab teda. Kas Agnes tuleb, wõi ei tule mitte? Tal on aga aimdus, et ta mitte tulemata ei jää.

Puude wahel wälkus sale naisterahwa kogu: see oli Agnes.

Esimesel silmapilgul waldas teda nagu pahameel. Õige küll, ta ise kutsus teda, aga ta ei oleks pidanud mitte tulema, wähemalt esimese kutse peale!

Wastik tundmus oli peagi kadunud. Ta ruttas Agnesele wastu.

II.

„Ootate kaua?“ küsis Agnes kõlata häälel ja ulatas Jahnisele oma walges kindas käe.

„Ligi tund aega,“ wastas Jahnis. „Mina tulin pool tundi warem, kuna teie pool tundi hiljaks jäite. Aga see on tühi asi.“

Agnes kandis uut halli Inglise riidest ülikonda, walget wööd ja walgeid kingi. Peas oli tal wäike ümmargune, terawate kantidega ja kitsa äärega õlgkübar, musta lindiga. Kübara alt langes otsaesisele ruuge juuksewiir.

„Wist imestate, et ma tulin. See on mul esimene kord kellegi kutse peale ilmuda.“

„Olge üsna rahul: ma mõistan teid.“

Nad läksid kümmekond sammu waikides teineteise kõrwal edasi.

„Kuidas edenewad teie eksamid?“ lõpetas Agnes waikuse.

„Seni on kõik hästi,“ wastas Jahnis.

„Sügisel olete juba insener?“

„Sügiseks weel ei jõua.“

„Siis hakkate üle Newa silda ehitama. Talwe-palee sild on teie õnneks weel ehitamata.“

„Sildade ehitamine pole meie eriala, neid ehitawad teede instituudi mehed. Muidugi mõista, wõib ka meie instituudis sellel alal spetsialiseeruda, — asjatundjaid professorid meil selleks on. Meil wõib üldse igat tehnilist ala õppida.“

Nad läksid tagumisse aia nurka, kus wähe rahwast oli.

„Ma olen tähele pannud, et teil on hea humoor,“ ütles Jahnis.

„Sellega pahandan tihti oma tuttawaid,“ wastas Agnes. „Aga mina panen tähele, et teie wäga uudishimuline inimene olete.“

„See on ka tõesti nõnda.“

„Minu õde on ka wäga uudishimuline.“

„Kuhu sõidate suweks?“

„Meie elame iga suwe Strelnas. Suwel on Strelnas wäga hea: seal on meri, mida mina kangesti armastan.“

Nad leidsid tühja pingi ja istusid.

„Meeldib teile Suwe-aed?“ küsis Agnes.

„Tore koht!“ wastas Jahnis. „Siin wõib puhata. Niisugust raudaeda, kui see seal pole terwes maailmas. On juhtumisi olnud, kus wäljamaalased ainult sellepärast Peterburisse sõitsid, et Suwe-aia raudaeda näha.“

Agnes pööras oma näo Jahnise poole ja waatas talle pärani silmil otsa. Tema nägu sarnanes päikesele, kes enesest kiiri wälja heidab.

Jahnis tõstis silmad üles ja waatas Agnest poolwargse, kohmetanud pilguga.

Ühe minuti pärast tuli Agnes jälle iseenesesse tagasi: pööras pale jälle otse ja hakkas naeratawal näol wihmawarju otsaga liiwa sees joonistama.

„Kas käite talwel sagedasti teatris?“ küsis Jahnis, juttu otsides.

„Kaunis tihti,“ wastas Agnes. „Minu täditütar armastab käia teatris ja kontsertidel ja kutsub mind sagedasti enesega ühes. Mõnikord käin ka tuttawatega.“

„Teater on hea asi, aga ta wõtab üsna hästi kulu, kui seal sagedasti käia.“

„Minul ei ole suuri kulusid, sest täditütrel on palju tuttawaid, kes talle piletid koju saadawad. Kui ühes seltskonnaga käin, siis on harilikult ikka nõnda, et mõni meesterahwas wõtab looshi ehk ostab piletid.“

„Kas teie õde ka teatrit armastab?“

„Tema armastab waadata ainult tõsiseid tükkisid. Ta on wäga tõsine inimene.“

Ilmus keskealine abielupaar ja wõttis sellesama pingi peal koha.

Wõõraste tulek eksitas neid. Nad istusid natukene aega waikides; siis tõusid üles ja hakkasid peajalgtee poole sammuma.

„Mul on kahju,“ hakkas Jahnis rääkima: „et teie amet suwel nii wähe puhkust wõimaldab. Kuigi suweks Strelnasse kolite, wõite seal mööda saata ainult pühapäewad. Argipäewadel peate hommikust õhtuni magasinis istuma ja kui õhtul Strelnasse sõidate, siis ainult öömaja pidama.“

„Nii halb lugu ei ole,“ wastas Agnes. „Suwel pannakse magasin kinni kell kuus. Kell weerand kaheksa olen juba kodus — Strelnas ja õhtul jätkub aega küll jalutamas käia. Siis saab meil iga teenija weel kaks nädalat puhkeaega.“

„Sellegipärast on teie teenistus raske. Mõtelge ometi: talwel hommiku kella üheksast kuni õhtu kella kaheksani istuda! Teie õde on würstinna Suhodolskaja gümnaasiumis õpetajaks ja perekonnal ei puudu wististi tutwused: mispärast ei otsi teie omale mõnda paremat kohta?“

„Mis teie arwate, et see halb amet on?“ hüüdis Agnes kaunis ägedalt. „Teie arwate: müüjanna, ega see midagi pole! „George“ magasin on üks kõige toredamatest terwes Peterburis. Meil käib ainult kõige peenem ja rikkam pealinna publik. Kõik müüjannad on ainult headest perekondadest ja et meil kohta saada, peab olema määratu protektsioon.“

„Teie eksite, kui arwate, et ma teie ametit halwaks pean,“ wastas Jahnis rahulikult. „Ma tahtsin ainult ütelda, et teil omal raske on.“

„Ei wõi ütelda, et raske oleks,“ rääkis Agnes rahulikul ja tõsisel toonil. „Teenistuse aeg on küll pikk, aga ostjaid ei ole alati ja siis saab istuda. Ma oleksin ammugi wõinud mõne teise koha saada, aga ma ei ole ise tahtnud. Ainult ühte kohta läheksin heaameelega: klassidaamiks würstinna Suhodolskaja gümnaasiumi, kus õde õpetajaks on. Ma armastan wäga wäikeseid lapsi. Kahjuks lõpetasin ma ainult gümnaasiumi seitse klassi, aga et klassidaami kohta saada, peab olema kaheksa klassi tunnistus. Tung nende kohtade peale on wäga suur: pakuwad endid teiste seas koguni würstinnad, krahwinnad ja kindralite tütred. Kaua ma igatahes enam magasini ei jää. Tahan weel ühe aasta teenida, — siis sõidan Saksamaale, et seal midagi ära õppida.“

Järgnes waikus.

„Mul on aeg koju minna,“ lausus Agnes, waadates oma kaelas rippuwat wäikest kulduuri. „Ma ei tahaks mammat lõunaga oodata lasta.“

„Olen teile wäga tänulik, et tulite,“ ütles Jahnis.

Nad jõudsid peawärawa juurde, mis Moika peale wälja wiis, ja astusid uulitsale.

„Ma wõtan woorimehe?“
„Pole tarwis. Läheme jala.“
„Warsti on aeg käes, kus mina pean ära sõitma.“
„Kuhu teie sõidate?“
Praktika peale Kolomna wabrikusse. See on Golutwino jaama juures, Moskwa-Kasani raudteel.“
Agnes waikis weidi ja hakkas siis rääkima.
„Mis teil wiga, olete alles noor ja teie elu on ees. Aga minu elu hakkab juba mööda saama. Aastad lähewad aastate järele ja ei tea mitte, kuhu nad jääwad.“
Tema hääl oli kurb.
„Jätke!“ waidles Jahnis wastu. „Teie ei ole weel mitte niisuguste aastate sees, et nõnda rääkida.“
Nad jõudsid kohale. Haarlederite korter oli õue peal majas.
„Enne, kui Peterburist ära sõidate, tulge mind waatama. Meie jääme weel siia kuni mai kuu lõpuni, siis sõidame Strelnasse. Kas tulete?“
„Tulen.“
„Siis jällenägemiseni!“
„Jällenägemiseni!“
Nad andsid teineteisele kätt.
Agnes wõttis jalgukse käeraua pihku, aga ei lükanud seda mitte lahti. Niisama nagu tund aega tagasi Suweaias, tardus tema pilk jälle Jahnisesse ja tema nägu sarnanes päikesele, kes enesest kiiri wälja heidab.
See kestis umbes pool minutit, siis kummardas ta kergelt peaga ja kadus jalgukse taha.

III.

Kes on ta ise?

Elawalt seisis tal meeles see aeg, kus koolide inspektor, wenestunud lätlane Erichson, tema isa ametist lahti laskis — puuduliku Wene keele oskamise pärast.

Kuhu minna? Mis peale hakata?

Peleka-esera walla koolikoht oli wäike ja kehw, aga ta elatas ikka kuidagi perekonna ära. Lapsed olid alles wäikesed: wanem õde oli kaksteistkümmend, ta ise kümme ja noorem õde — seitse aastat wana. Aasta pärast sai isa uue koha — Dsehrwes-pura abikiriku köstriks, Witebski piiri äärde. Õpetaja käis sinna kord kuus. Palgaks olid maad, aga neist sai osa ka õpetaja: köster pidi temale aastas sada rubla maksma.

Lapsed olid kaswamas ja tahtsid koolitada, aga sissetulekud olid liig wäikesed. Wanemad tundsid ära, et neil täiesti üle jõu käib kõiki kolme last koolitada. Nad otsustasid tütreid koolitada wõimalust mööda, aga poeg pidi igal tingimisel kõrgema hariduse saama. Kõige ligem keskkool oli Dünaburi realkool, ja sinna nad tema panidki. Kosti peal oli ta esiteks potsepp Preedise perekonnas ja õppis söögilaua otsa peal. Wanematel oli wõimatu raske, aga ometi pidasid nad wastu neli aastat, kus ta wiiendasse klassi sai ja juba ise hakkas tunde andma.

Kui realkool läbi oli, astus ta Peterburi tehnoloogia instituuti. Wanemad lasksid teda elukutset wabalt walida. Esimesel aastal sai ta wanemate käest natukene abi, aga pärast pidas ta ennast tundide andmisega ja eratöödega ise ülewal. Wiis aastat tegi ta hoolega tööd ja elas ainult oma õppimisele ja teaduslikkudele huwidele.

Nüüd seisab ta lõpetuse eel: jõuluks saab ta kätte inseneri diplomi. Siis algab elu ja ühtlasi ka elutöö. Elu peab wälja kujunema wormikindlaks terwikuks, peab olema harmooniline ja täielik. Üksainus wäärsamm wõib kõik ära rikkuda.

Missuguseks peab jääma tema wahekord Agnes Haarlederiga?

Suwistest waheaegadest, kus ta harilikult ikka kuskil tunde andis, oli tal ilus mälestus. Kord oli ta ühes mõisas walitseja poega järele aitamas. Seal nägi ta tihti mõisaomaniku tütart. See oli muidu uhke waimuga laps, aga tema wastu oli ta heatahtlik. Ühel päewal esitas ta temale oma mänguseltsilist, kes oli õhtul enne Riiast sinna sõitnud — wäikest seitsmeaastast Karini. Wiimane oli pärit waesest, lasterikkast Saksa perekonnast ja oli üsna kehwalt riides. Kui ta oma toas istus, tulid wäikesed tüdrukud tihti tema akna alla, ajasid juttu ja tõid mõnikord ka maiustusi. Suwi jõudis mööda ja ta pidi lahkuma. Õhtul enne ärasõitu tuli Karin üksipäini tema akna alla ja ulatas talle wäikese paberilehe, ütledes: „Ei tea, kas meie teineteisega enam kokku saame. Wõtke see nende tundide mälestuseks, mis meie siin üheskoos mööda saatsime. Palun teid, ärge kellegile näidake!“ Paberilehe peal oli pliiatsiga kirjutatud:

„Wenn du von dieser Heimat geh'st,
Und Abschiedsgruss dein' Lippe spricht,
Dann ist's, als spräch' der Heimat Mund
Zu dir ganz leis': „Vergiss mein nicht!“

Ta hoidis truisti seda wäikest paberilehte, kui ühe hea ja armsa lapse sõprustunde awaldust. Wäike, suurte pruunide silmadega ja pehmete näojoontega Karin tuli talle sagedasti meele ja ta oleks mõnikord hea meelega teada tahtnud, kuidas tema käsi käib.

Siis oli tal weel teine mälestus. Neli aastat tagasi wiis tema instituudi sõber Edgar Schirmacher, kelle isa oli rikas kaupmees, teda oma juurde lõunale. Seal nägi ta tema õde Gerdat. See oli tüübiline walgetwerd saksa neiu, umbes kakskümmendkolm aastat wana. Ilus, hästi haritud, lihtne ja wiisakas. Oli tõsine rõõm tema seltsis wiibida ja temaga juttu ajada. Pärast sai ta Gerdaga weel mitu korda kokku ja alati tegi see talle headmeelt. Siis tuli pikem waheaeg, kus teda ei näinud. Ühel ilusal päewal kuulis ta oma sõbra käest, et Gerda olla mehele läinud — ühele sakslasele, soliid äri omanikule Peterburis.

See teade tuli talle ootamata, kuid ei tekitanud temas wähematki erutust.

Nüüd on ta tuttaw teise saksa naisterahwaga.

On see saatus?

Agnes on Saksa perekonnast, haritud ja heade kommetega. Wanemad on tal, nagu näha, üsna lihtsad inimesed olnud, aga nad on edasi püüdnud, nõnda et wanem tütar koguni õpetaja on aristokraatlikus gümnaasiumis. Mõlemal õel on omajagu päiwi, aga imelik on, et kumbki neist pole mehele saanud. Mis wõiks selle põhjuseks olla?

„Igaüks ei taha mehele minna," konstateeris ta.

Esimese nägemise juures torkasid tal silma iseäralised jooned Agnese näol ja nende järele oletas ta tema halba iseloomu. Pärastiste kokkusaamiste juures ei märganud ta neid enam. Kõige peale waatamata peab ta aga tunnistama, et Agnes talle meeldib.

„Aastad lähewad aastate järele ja ei tea mitte, kuhu nad jääwad," ütles Agnes, kui nad Suwe-aiast wälja tulid. Ta oli kurb neid sõnu rääkides. Kindel on, et elu talle mitte seda ei ole annud, mida ta temalt ootas.

Elu ei tee igaühele õigust: ühele annab ta palju, aga teisele — mitte midagi!

IV.

Ukse awas Agnes.

„Rõõmustan, et tulite," ütles ta tasasel häälel. „Wõtke palitu maha! Astuge sisse."

Täna ei olnud ta ennast mitte ehtinud, waid oli koduses riides: kandis poolpidust musta körtsikut ja halli bluusi, mis oli rindade eest kaunis hästi rühkinud.

Tuba, kuhu nad läksid, oli kaunis suur ja kahe aknaga. Keskel seisis neljakandiline, punastkirja linaga kaetud söögilaud ja tema ümber kõrgete seljatugedega kasepuust toolid. Pahemat kätt seina ääres oli kasepuust puhwetikapp ja tema kõrwal — wäike laud, kõhuka wask teemasinaga. Wälisseina pahemat kätt nurka oli paigutatud hallipõhja riidega ületõmmatud mööbli garnituur: diiwan, ümmargune laud ja toolid. Wälisseina paremal pool nurgas seisis pruunikswärwitud puust aluse peal, kõrge klaaskupli all, pronksist kell, mis, nagu näha, enam ei käinud, waid mälestusena alal hoiti. Peale selle olid seinte ääres weel mõned toolid ja ühe akna all ristjalgadega must lauakene hõreda wärwilise kattega.

„Istuge!" lausus Agnes, tooli peale näidates. „Mamma on kodus ja tuleb kohe. Kuidas elate? Kuidas lähewad teie eksamid?"

Enne kui Jahnis sai wastata, awanes pahemat kätt uks ja astus sisse umbes kuuekümneaastane, keskmise kaswuga, kuiwetanud naisterahwas. Oma näo, keha ja kõnnaku poolest oli ta Agnesega imekspanemise wäärt sarnane.

Jahnis tõusis püsti.

„Härra Sahlit"... tutwustas Agnes.

„Tere!" ütles emand Haarleder madala häälega ja ulatas Jahnisele oma kitsa kuiwanud käe.

Jahnise silma torkas inetu, eemaletõukaw joon tema suu ümber.

Emand Haarleder laskus toolile ja käskis wõõrast istuda.

„Ma sain teie tütrega tuttawaks mõni aeg tagasi,“ algas Jahnis juttu: „ja tulin tema juurde wisiidiga.“

„Ta rääkis, et teie olla täna lubanud tulla,“ lausus emand Haarleder. „Kas elate juba kaua Peterburis?“

„Sest saadis kui instituuti astusin — ligi wiis aastat.“

„Teie õpite ülikoolis?“

„Härra Sahlit õpib tehnoloogia instituudis,“ parandas Agnes. „Tema õpib inseneriks, aga ülikoolis inseneriks ei õpita, seal õpitakse teisi asju.“

„Kas tunnete Safonowi? Tema on ka insener.“

„Ei ole juhtunud kuulma.“

„Meie elame wäga lihtsalt,“ hakkas emand Haarleder lühikese waheaja järele rääkima. „Sissetulekud on wäikesed. See tuba siin on meil ühtlasi söögi- ja wõõrastetoaks. Peale selle on meil weel magamistuba ja wäike kabinet wanema tütre jaoks. Tema nimi on Frieda. Ta on kooliõpetaja ja teenib gümnaasiumis. Ta on kodus, aga peale lõunat on ta wähe puhkama heitnud.“

„Ruumi küllalt wäikesele perekonnale,“ ütles Jahnis. „Kas teie abikaas on juba kaua surnud?“

„Kuus aastat.“

„Juba hulk aega.“

Sisse astus wäikese kaswuga mustawerd naisterahwas, umbes kahekümnewiie ja kolmekümne wahel. Tal olid kastanipruunid juuksed ja mustad silmad, peaaegu ümmargused, wesihalli läikega. Juuksed olid tehatud kahte palmikusse, mis algasid juba kõrwade tagant ja olid keritud üle lagipea tagumise peapoole ümber. Otsa peal oli lühike õige lauk. Ta kandis sinist körtsikut ja halli, walgete triipudega puuwillast bluusi. Õladel oli tal walkjaskollasest, pruunide risti ja pikuti triipudega riidest lühike peleriine. Selja peale langes pruuni siidi woodriga peakott.

Jahnis tõusis püsti.

„Minu wanem tütar“... tutwustas emand Haarleder.

Jahnis ütle oma nime ja surus pakutud kätt.

„Õde on minule teist rääkinud,“ ütles Frieda, tooli peale istudes, ühetasase hästi koolitatud rinnahäälega.

Tal oli kõik ümmargune: kasw, wormid, kõnnak, liigutused.

„Teie olete tehnoloog?“ küsis Frieda.

„Jah!“

„Kas lõpetate warsti?“

„Jõuluks,“ wastas Agnes küsitawa eest, arglik-tasane ilme näol.

„On teie instituudil awar eeskawa?“ päris Frieda edasi.

„Awaram kui üheski teises instituudis,“ seletas Jahnis. „Meil wõetakse kõigepealt läbi need üldained, mis kõigi tehniliste teaduste aluseks on. Tehnoloogia instituudi kursus on tehniliste teaduste filosoofia. Hulga üldainete tõttu pole meil wõimalik üksikuid erialasid põhjalikult läbi wõtta. Praktilisest ainetest wõetakse meil põhjalikult läbi ainult aurumasinad ja -katlad. See osakond on meil täielikum kui kuskil mujal.“

„Huwitawad teid tehnilised teadused?“

„Ma poleks neid muidu õppima hakanud. Wanemad lasksid mind wabalt walida.“

„Teie olete wist Baltimaalt pärit?“

„Jah. Aga kas on selleks mingisuguseid tundemärke?“

„Mina olen Baltimaa elanikke kaunis palju näinud ja sellepärast eraldan ma neid teistest täiesti kindlalt ja ilma weata nende murraku järele.“

„Teil on õigus. Mina olen lätlane ja päril Liiwimaalt. Minu isa oli enne wallakooli õpetaja, aga nüüd on ta abikiriku köster — Dsehrwes-puras, Witebski piiri ääres. Waene ja mahajäänud nurk! Meid on kolm last: kaks õde — üks minust wanem ja teine noorem, ja mina — ainukene poeg. Wanem õde on mehel.“

Uksekell kõlises. Agnes tõusis üles ja ruttas seda awama. Warsti kuuldi teda tulejaid nähtawa rõõmuga teretawat.

„Saab õige kaugelt wõõraid näha,“ lausus emand Haarleder, tulejatele kätt andes, ilma et oleks üles tõusnud.

„Marfa Aleksejewna Karjakina ja tema wend Peeter Aleksejewitsch Gussew — minu wanem õde — härra Sahlit“... tutwustas Agnes.

„Olen wäga rõõmus teiega tuttawaks saades,“ ütles Frieda. „Õe kaudu tunnen ma teid juba ammugi.“

Wõõrad istusid pakutud toolide peale. Meesterahwas oli umbes neljakümne aastane, lühikese kaswu, wäikese kitsa pea, palja otsaesise, tõmmu näo, mustade silmade ja pügatud habemega. Ta kandis tumehallist, mustakir-

jaga riidest ülikonda, madalat püstkraed ja tumesinist lipsu. Westi peal rippus kuld uurikett. Naisterahwas wõis temast mõne aasta noorem olla. Ta oli weel rohkem mustawerd, priske näo, tömbi nina, mustade silmade ja lühikeseks lõigatud juustega. Kandis musta körtsikut, sinist siidibluusi, kuldkäewõru paremas, laulatussõrmust pahemas käes ja punaste kiwidega kõrwarõngaid.

„Wäga armas, et teie ka meid ei ole ära unustanud ja meie juurde sisse astusite," algas emand Haarleder juttu. „Kas olete juba ammugi Peterburis?"

„Juba neli päewa," wastas Gussew. „Mul on weel mõned asjad õiendada ja sellepärast pean weel paariks päewaks siia jääma."

„Kuidas lõppes see päranduse asi, millest ennem kord rääkisite?"

„On juba lõpetatud: leppisime kokku."

„See on hea ,et ikka midagi saite."

Agnes ja M-me Karjakina, kes kõrwuti istusid, hakkasid tasakesti juttu ajama.

„Kaua kestab weel teie koolitöö?" pööras Frieda poole Gussew.

Ise waatas ta aga wargselt Jahnise otsa, kes tema paremal käel istus.

„Praegu on meil eksamid käimas," hakkas Frieda seletama. Kahekümmnelkaheksandal mail paneme koolitöö seisma ja läheme puhkama. Puhata ei saa kül mitte terwet suwe, sest osa aega peab selleks pühendama, et ennast oma õppeaine ja uuemate pedagoogilste nõuete tasapinnal hoida. Mina olen wäga hästi tuttaw ühe kõrgel kohal seiswa kindrali perekonnaga. (Ta rõhutas sõna k õ r g e l). Nende tungiwa palwe peale sõidan esiti nende juurde mõisa ja jään sinna ühe kuu. Sealt sõidan Tallinna kursustele. Need kursused on wäga huwitawad ja kasulikud, sest lektorid on Saksamaalt ja seal tutwustakse kõige uuemate pedagoogika ja metoodika saawutustega. Lõpuks tahan paar nädalat weeta ühe senatori perekonnas. (Ta rõhutas sõna s e n a t o r i). Nad on wäga rikkad. Neil on kaks mõisat: üks Orelli ja teine — Tambowi kubermangus. Nad paluwad wäga, et mina nende juures mõned nädalad mööda saadaksin. Nende noorem tütar on gümnaasiumis minu õpilane."

„Wäga tähtis, kui on sidemed kõrgemate ringkondadega," tähendas Gussew.

„Kas kukutate eskamitel palju läbi?" küsis Jahnis.

„Minul isiklikult ei kuku ükski läbi, sest mina teen oma tööd hoolega," wastas Frieda. Üldse on meie gümnaasiumis läbikukkujate protsent wäga wäike."

„Mis sellest tuleb, et teie kool on würstinna Suhodolskaja gümnaasium — aristokraatlik õppeasutus," lausus Jahnis kerge pilkega.

„Mis tähendab aristokraatlik õppeasutus?" sähwas Gussew. „Kas aristokraatlikus asutuses ei õpita?"

„Mitte sellepärast, et meie gümnaasium aristokraatlik õppeasutus on," seletas Frieda tõsiselt ja waljult: „waid sellepärast, et kõik õpetajad tunnewad oma ainet hästi, õpetawad wäga süstemaatiliselt ja teewad hoolega tööd."

„Õpetaja isikust oleneb palju," kiitis Gussew.

„Aga kas teil palju läbi kukub?" pööras Frieda Jahnise poole.

„Meil kukuwad pooled läbi," wastas küsitaw.

„Walmistawad endid halwasti ette," salwas Gussew. „Terwe talwe midagi ei tee ja mis ime, et eksamil läbi kukuwad."

Agnese ja M-me Karjakina jutt oli otsa saanud ja mõlemad istusid teineteise kõrwal waikides. Puna Agnese näol oli weelgi tõusnud. Tema pilk oli rahutu.

„Olete ka tehnoloog?" küsis Jahnis, Gussewi peale terawat pilku heites.

Gussew raputas pead.

„On ju tõsi," hakkas Jahnis rääkima: „et paljud endid nõrgalt ette walmistawad; aga on jälle teised, kes wäga tõsiselt õppimise peale waatawad. Umbes pooled üliõpilastest ei saa kuskilt abi ja peawad kõik ise teenima. Arusaadaw, et õppimise selle alla kannatab. Kuid tuleb ka juhtumisi ette, kus üliõpilane lihtsalt sellepäast läbi kukub, et professoril halb tuju on."

„See ei wõi olla," sõnas Frieda kindlal toonil. „Professorid on õiglased inimesed ja hindawad ainult tõsiseid teadmisi."

„Aga kui tal, näiteks, seedimine korras ei ole?" ütles Jahnis. „Minewal sügisel oli instituudis juhtumine, kus wiis üliõpilast üksteise järele läbi kukkusid. Wiimane neist oli kange mees, kutsus kohale dekani ja nõudis, et

professor teda dekani juuresolekul uuesti küsiks. Ja saigi läbi. Mis ütlete selle kohta?"

„Aga neli esimest?"

„Olid wahe peal ära läinud."

„See tähendab, et need neli ikkagi ei olnud oma ainet korralikult kätte õppinud. Mis puutub wiiendasse, kes pärast läbi sai, nagu teie räägite, siis on wõimalik, et ta esimene kord oma teadmisi ei osanud wäljendada."

„Kahtlemata oli see nõnda!" toonitas Gussew.

„Kui küsida tohin, kas olete mõnel teisel alal insener?" pööras Jahnis jälle Gussewi poole.

Küsitaw raputas pead.

„Siis ei tea teie ka mitte meie nõudmisi ega tunne meie olusid," rääkis Jahnis. „Instituudi kursus on arwatud wiie aasta peale, aga wähe on neid üliõpilasi, kes ta wiie aastaga lõpetawad. Meie eeskawa on teoreetiliste ainetega koormatud ja peale selle on meil wäga palju praktilisi töid."

„Tööd palju," ütles emand Haarleder sekka, liikumata tooli peal istudes.

„Mis rahwusest Teie olete, kui teada tohib?" küsis Gussew mõne silmapilgu järele lahkesti.

„Mina olen lätlane."

„Kuramaalt?"

„Ei. Liiwimaalt."

„Räägite muidugi ka saksakeelt?"

„Räägin."

„Need, kes on Baltimaalt," lausus Frieda: „räägiwad kõik saksakeelt. Läti ja Eesti keeled on ju Saksa keelega sugulased."

Jahnise kulmud tõusid wähe kõrgemale.

„Eestlased on Mongoli tõugu rahwas," hakkas ta seletama. „Kuidas wõiwad nad sakslastega sugulased olla? Lätlased on küll Indo-Germani tõugu, aga nende sugulusest sakslastega ei wõi sellegipärast mitte rääkida. Lätlased ja nende hõimud leedulased on iseäraline rahwatõug, mis seisab kiiluna Germani ja Slaawi tõu wahel. Läti keel on Sanskriti keele otsekohene järeletuleja. Meie keeles on palju Sanskriti juuri ja sõnu."

„Ütle, et teadsin, aga unustasin ära," ütles Agnes irooniliselt.

„Siin pole midagi imestada," lausus Jahnis. „Peterburis arwawad kõik, et lätlased, eestlased ja sakslased on peaaegu üks ja seesama rahwas."

„Meie oleme sakslased, aga räägime omasoodu ainult wenekeelt," sõnas emand Haarleder. „Minu kadunud mees sündis Saksamaal, aga mina olen siin sündinud ja minu tütred on ka mõlemad siin sündinud."

„On teil Saksamaal palju weel sugulasi?" huwitas M-me Karjakina.

„Minul ei ole, aga minu kadunud mehel olid seal sugulased, kellega ta mõnikord kirju wahetas," wastas emand Haarleder. „Sestsaadik kui ta suri, ei tea meie nendest midagi."

Magamistoa ukse wahelt poetas enese sisse suur hall kass; jooksis, saba seljas, Agnese juurde ja kargas talle sülle.

„Kass näib teiega hästi sõber olewat," tähendas Jahnis.

„Minu juurde ta alati tikub," wastas Agnes aeglaselt, kassi silitades.

„Meie saame warsti ka koera," rääkis Frieda. „Minu õpilane, pangapidaja Babelbergi poeg, kinkis mulle foxterrieri kutsika. Nädala pärast saadetakse ta mulle koju."

„Fox-terrierid on wäga ilusad ja targad koerad," ütles Jahnis „aga nad on wäga edewad ja halwa iseloomuga. Ka peawad nad kaua wiha."

„Iseloomu wõib parandada hoolsa ja süstemaatilise kaswatuse läbi," tähendas Frieda.

„Siis on teil juba kõik majaloomad," sõnas Gussew.

„Lutikad!" poetas Agnes mokkade otsast.

„Neid on meil wähe," ütles emand Haarleder naeratades.

Frieda oli käed sülle kokku pannud. Kämmal oli wäikene, lauataoline. Sõrmed lühikesed ja õiged. Sõrmeküüned roosad ja hästi haritud.

„Kui Peterburis olete, käite muidugi ka teatris?" pööris ta Gussewi poole.

„Armastan käia Suworini teatris," wastas küsitaw. „Seal mängitakse mõnikord õige huwitawaid tükka. Armastan ka balletti. Minewal talwel, kui käisin, tantsisid Naganowa ja Welffrich. Wäga huwitawalt tantsib esi-

mene. Tal on iseäraline anne omale kostüümisid walida: ükskord on nad tal roosad, teinekord sinised. Tähelepanemise wäärt tantsija!“

„Karga siia!“ käskis Agnes tasakesti kassi, oma pahema õla peale näidates.

Loom waatas oma ümmarguste, kollaste silmadega esiti natuke aega Agnese otsa ja kargas siis tema õla peale. Agnes laskis pea wajuda, mispeale kass otse tema kaela peale ronis ja ennast sinna kõhuli laskis.

„Murrr . . .“ tegi M-me Karjakina.

„Just nagu krae,“ seletas Agnes, pead jälle üles tõstes ja mõlemate kätega kassi jalgu, mis kaela pealt alla rippnesid, pihku wõttes.

„Waata, kuidas õpetatud!“ kiitis Gussew.

„Meil Peterburis oli tänawusel hooajal palju uudist,“ rääkis Frieda. „Maria ooperis astusid üles Mirmidonowa ja Kalinowskaja. Mõlemil oli lõpmata suur edu. Schaljapin mängis kaasa „Mephistophelis“ ja „Boris Godunowis“. Siis kuulsime weel kuulsat Itaalia lauljat Caruso'd. Piletid olid juba mitu kuud ette ära müüdud ja harilikul Peterburi elanikul ei olnud neid üleüldse wõimalik saada; aga mul on üks wäga rikas perekond tuttaw ja nad palusid mind oma looshesse. Hinnad olid pöörased ja piletid wõisid osta ainult kõige rikkamad inimesed.“

Keegi ei rääkinud.

„Kuidas teie elate? mis teil uudist on?“ lõpetas Gussew waikuse, pöörates Agnese poole.

„Ei midagi iseäralist,“ wastas Agnes, kassi kaela pealt ära wõttes ja põrandale maha pannes. „Istun päewad otsa magasinis ja see ongi minu elu.“

„Teie peaksite teise, parema teenistuse leidma,“ tähendas Gussew.

„Tema ise ei taha,“ ütles Frieda waljusti. „Meil on wäga häid ja wäga mõjuwaid tuttawaid, kes heameelega kõike meie soowe täidaksid ja nende abil oleksime juba ammugi koha leidnud mõnes kontoris ehk walitsuse asutuses. Kaebab, et peab hommikust õhtuni magasinis kinni olema, aga kui hakkame talle teist kohta kuulama, siis on ta alati selle wastu.“

„Teenin weel ühe aasta, siis lähen ära,“ sõnas Agnes. „Üle aasta seal enam istuda ei taha.“

„Aga ka aasta on pikk aeg,“ tähendas Jahnis.

„Üks hea külg on sel teenistusel ikkagi,“ rääkis Gussew: „Seal näed hommikust õhtuni inimesi — üks tuleb ja teine läheb. Kus teie näete weel niipajlu publikut?“

„Ja see publik on kõige parematest pealinna ringkondadest,“ sõnas Agnes.

„Mul on aeg minna,“ ütles Jahnis, püsti tõustes.

Koosolejad tõusid istmetelt.

„Wäga rõõmus,“ ütles emand Haarleder, Jahnisele kätt andes.

Jumalaga jätnud, astus Jahnis eeskotta.

Uksekell kõlises.

„Teile tuleb weel wõõraid,“ ütles Jahnis, palitut warnast wõttes.

„Wist üks tuttaw proua,“ lausus Agnes, kes teda oli saatma tulnud, ja läks ust lahti wõtma.

„Ah, teie olete!“ hüüdis ta, kui oli ukse paotanud.

Tuleja oli umbes neljakümne aastane mees, keskmise kaswuga, tüse, laiade õlgade ja tugewate musklitega. Nägu oli tal tõmmukas-roosa, silmad pruunid, juuksed ja wurrud — mustad. Kandis paksu lühikest mustjas-sinist palitut, mille ääred olid palistatud tumerohelise nahaga. Peas oli tal pruun karwanahast, lakaga müts. Sisse astunud, tõmbas ta käest nahk sõrmkinda ja ulatas Agnesele käe teretamiseks.

„Kuidas elate?“ küsis Agnes. „Tutwustage endid: härra Sahlit . . . härra Biest.“

Biest ulatas uuele tuttawale oma massiiwse sooja käe.

„Jällenägemiseni!“ ütles Jahnis, kui oli kätt surunud, ja astus uksest wälja.

V.

Kes on tema?

Isa Otto Dietrich Haarleder sündis Saksamaal. Ameti poolest mehaanik, tuli ta, kakskümmendneli aastat wana, Wenemaale, nagu palju teisi — lahedamaid elutingimisi otsima. Ta oli tugew mustawerd mees. Ema Luise Rahals oli rätsepa tütar Peterburist. Kui nad paari heitsid, oli isa kolmkümmend ja ema kakskümmendüheksa aastat wana. Lastest oli ainult tema ja Frieda.

Isa teenis alguses head raha, aga oli raiskaja ja kui ta, nagu ema mitukorda rääkis, abielusse astus, ei olnud tal mingisugust warandust. Mööbli wäikese kahetoalise korteri jaoks tõi ema. Isal oli kuskil kroonu asutuses wäike koht, kindla kuupalgaga. Teenistus tarwitas wähe aega ja andis talle wõimaluse ka eratöid teha. Aga sellegipärast oli sissetulek wäike ja kui nad õega hakkasid koolis käima, oli puudus suur.

Isa rääkis mõnikord, ta olla pärit wanast rikkast pürjermeistrite sugukonnast. See olla aga põlwest-põlwe ikka waesemaks jäänud, ja ajal, kus ta oma sugukonnast jutustas, olid selle esitajad wäikekaupmehed, poesellid ja mitmesugused wähemad ametnikud ja käsitöölised. Isa kirjutas neile mõnikord, aga ei käinud neid Saksamaal iialgi waatamas. Iseloomu poolest oli ta wäga passiiwne ja loid ja ema tegi, mis tahtis. Sealsamas wõis aga mõni hoopis tühipaljas asi teda wihale ärritada. Äkilistele hoogudele järgnes tumm, põrnitsew wiha. Ei olnud ühtegi puudust, mida ta niisugustel kordadel oleks unustanud oma naise ja tütardele ette heitmast, ega ühtegi haawawat sõna, mida ta oleks jätnud nende kohta tarwitamata. Niisugune wiha, põrnitsemine ja norimine kestis harilikult mitu päewa, siis oli ta jälle endine.

Ka emal ei olnud sugulasi palju: tal oli ainult õde — tädi Auguste, kes temast kuus aastat noorem oli. Tädimees — Benno Eberhard teenis esiotsa Rabenacki kaupluses Newski peal, siis hakkas ise ärimeheks. Pidas järgi-

möödа pesutöökoda, walmisriiete kauplust, puduasjade töökoda, korsetiwabrikut ja ajas weel mitut muud äri. Elas alati läbi, mis teenis ja ei pannud midagi kõrwale. Tädiga elasid nad halwasti. Kui ta enam mingisuguse äriga hakkama ei saanud, läks tädi perekonna elujärg wäga kitsikuks. Aasta pärast sai tädimees „Saksa käsitööliste majasse". Olgugi, et see oli waestemaja, aga ta oli tädil ometi kaelast ära ja oli kuni surmatunnini ülespidamisega kindlustatud.

Tädi Auguste ja tema perekond on nende ainukesed armsad sugulased Peterburis. Nad warjawad mõndagi tädimehe ja tädipoja Justuse eest, aga tädi ja täditütre Doloresega on neil üks süda ja üks meel. Üks ei wõta iial midagi ette ilma teise käest nõu küsimata. Nad peawad ka siis üksteisega nõu, kui on kellegil tarwis ülikonna jaoks riiet osta. Iga pühade ajal käiwad nad wõõraks tädi juures ja tädi, Dolores ja Justus — nende juures. Igaüks püüab teisele pakkuda seda paremat, mis tal iial on.

Kui isa suri, oli ta kakskümmend ja Frieda kakskümmendkaks aastat wana. Ta oli aasta tagasi gümnaasiumi seitse klassi lõpetanud ja oli kodus. Frieda õppis wiimast aastat pedagoogika instituudis. Isa teenistuskohast anti neile wäike summa abiraha. Siis müüsid nad ära tema töökoja, mida ta kümmekond aastaid oli pidanud. Frieda andis tunde. Ka tema andis tunde — wäikestele lastele ja teenis wahetewahel ka weel mõnesuguste ümberkirjutamise töödega, mida Frieda ehk tuttawad temale koju kätte tõid. Kerge ei olnud, aga läbi sai ja ei olnud suurt puudust.

Kõik, kes Friedat tunnewad, peawad teda wäga tõsiseks tüdrukuks. Seda on ta ka tõesti. Tal on kindlad elureeglid ja walmis retsept iga elujuhtumise tarwis. Anded on tal keskmised, aga ta õppis hoolega ja jõudis edasi. Lõpetanud pedagoogika instituudi, sai ta kroonu tütarlastegümnaasiumi klassidaamiks. Aasta pärast läks ta sellesama ameti peale würstinna Suhodolskaja eragümaasiumi. Kahe aasta pärast sai ta sealsamas saksakeele õpetajaks.

Ta teab oma õe salajast soowi: Frieda on oma wälimusega rahul, kuid tahaks heameelega natuke saledam ja pikem olla. Ta on ümmargune, nagu weeretatud muna. Tema juures on kõik korras ja iga asi nõnda, nagu ta olema peab. Juuste soeng on algupärane ja tema enese wälja

mõeldud. Teistsuguse soenguga on wõimata teda ette kujutada. Riided, mida ta omale tellib, on alati maitserikkad ja praktilised. Hambaid puhastab ta suure hoolega, aga suud loputab iga hommiku ja õhtu eau de Botot'ga. Wäga hoolsalt harib ta sõrmeküüsi. Nende wormi töötas ta ise wälja. Walitseda enese üle oskab ta täielikult. Ta wõib ka kõige suuremas wiha wõi pahameele tujus olla, aga kui ta seltskonnas wiibib, ehk wõõra inimesega juttu ajab, ei märka seda ükski. Ta waldab täieliselt peenema seltskonna kombeid ja oskab leida omale kõrgemast seisusest tuttawaid. Missugused uksed ei ole tema ees lahti!

Frieda on juba kakskümmendkaheksa aastat wana, aga ta on alles üksik ja ei mõtlegi mehele minna. Kui ta alles kroonu tütarlaste-gümnaasiumis klassidaamiks oli, tahtis teda wõtta sellesama gümnaasiumi õpetaja, wenelane, pikk walge mees. Frieda ei läinud ja ütles, et ta üldse ei taha mehele minna. Kuid seda ei rääkinud ta mitte tõsiselt.

Gümnaasiumis õpetades andis Frieda ka weel majades eratunde. Ühes niisuguses majas sai ta tuttawaks noore kaardiwäe ulani-polgu ohwitseriga. Kõige esite saatis see temale toreda lillekimbu. Frieda wõttis lilled wastu. Siis saatis ohwitser kasti kallihinnalist shokolaadi, mis pealinna kõige parema kondiitri firmat kandis. Frieda jäi mõtlema, kas tal sünnib seda kingitust wastu wõtta, aga otsustas wiimaks shokolaadi mitte tagasi saata, waid oma austajale esimese kokkusamise juures ütelda, et teda mitte enam piinlikku seisukorda ei asetaks. Ohwitser ei saatnud ka tõesti mitte enam shokolaadi, waid saatis ooperi pileti. Frieda pani selle ümbriku sisse, trükkis masinal, et käekiri näha ei oleks, aadressi peale ja saatis postiga tagasi. Ohwitser, ilus, pikk noor mees, särawas mundris, tegi Friedale wisiidi. Kui ta ära läks, oli Frieda waikne, waikne ja seda terwe nädala. „Nagu näha, oled sa sellele ohwitserile wäga meele järele," ütles ema. „Ei tea," wastas Frieda ja jäi endist wiisi waikseks. Aeg läks edasi. Ta pani tähele, kuidas Frieda õhtuti oma kabinetis istus, raamat käes, kuid ei lugenud teda mitte. Tema mõtted wiibisid nähtawasti mujal. „Kas sa oma austajaga sagedasti kokku saad?" küsis ta ükskord. „Missuguse austajaga?" Aga selle ulani-polgu ohwitseriga, kes meil käis?" „Pole sinu asi!" wastas Frieda pahaselt. Kuid

natukese aja pärast lisas ta juurde: „ma saan temaga juhtumisi kokku majades, kus ma käin.“ Siis hakkas Frieda kirju saama, mida ta ise luges ja temale ei näidnud. „Kelle käest on need kirjad?“ küsis ta kord, aga ei saanud wastust. „See ohwitser armastab teda,“ ütles ema: „aga tema wanemad ei luba wõtta naist, kes pole mõisnikuseisusest. Missugune rumalus!“ Frieda hakkas kurwaks jääma ja wari tema palgelt ei lahkunud. Ta sõi wähe ja istus kõik aeg, mis ta kodus oli, oma kabinetis, mille ukse hoolega kinni pani. „Ei tule midagi wälja,“ rääkis ema tusaselt. „Wanemad ei luba, sest Frieda pole mõisniku seisusest. Missugune rumalus!“ Nõnda läks kuu aega mööda, siis oli Frieda jälle endine ja keegi ei wõinud temas muutust märgata.

Ohwitseril oli wististi tõsine tahtmine Friedat naiseks wõtta, aga ta ei saanud. Tal oli sel korral õest tõesti kahju.

Pärast tahtis Friedat wõtta wäikene ärimees, nende majasõber, noorejärgi mees, aga Frieda ei läinud. Ta oli würstinna Suhodolskaja gümnaasiumi õpetajajanna ja kõik uksed olid tema ees lahti. Ütles, et mõtet pole minna wäikesele ärimehele.

Tema ise on Friedast kaks aastat noorem. Wanemad ootasid poega, aga see ei tulnud, ja nõnda jäigi perekonna pesamunaks, keda hellitati ja kelle tahtmist alati tehti. Ta saab ise wäga hästi aru, mis tal puudub: ta on hooletu, lohakas ja armastab wedeleda. Need on isa jooned. Ta on üksluine, kalk, kitsa huwide ringiga ja wäiklane — nagu emagi. Oma puudusi on ta juba warakult õppinud wõõraste eest warjama. Üleüldse ei tohi nende perekoonna tülidest ja omawahelistest nägelemistest keegi wõõras midagi teada.

Koolis õppis ta wähe, aga tal oli hea pea, igatahes parem kui Friedal, ja selle läbi jõudis ta edasi. Friedal oli mitukorda paha meel, et temale kõik nii kergesti pähe hakkas. Kaheksateistkümmend aastat wana lõpetas ta gümnaasiumi seitse klassi ja ei tahtnud enam edasi õppida.

Nüüd oli wabadust rohkem. Tema parem sõber oli täditütar Dolores, kes temaga ühistes aastates. Nad hakkasid käima üheskoos tuttawate juures, pidudel, teatrites. See oli mureta, hea elu, mida nad elasid; ainult kahju, et mõlemal raha wähe oli. Wälimuse poolest oli ta lapsest

saadik õitsew ja lopsakas. Igalpool, kuhu ta ilmus, äratas ta meesterahwaste tähelepanu. Kõik nad pakkusid temale oma tutwust ja täitsid tema soowisid.

Selsamal esimesel wabal aastal sai ta tuttawaks Sergejewiga. Nikolai Aleksandrowič oli sõjawäe arstiteaduse akadeemia üliõpilane, kakskümmendwiis aastat wana, ilus, pikk ja sirge mees, suurte pruunide silmadega, toredate ruugete juustega ja täielikkude, wähe walwakate wurrudega. Toredasti sündis tema selga akadeemia uniworm: püstkraeline hõlmadega kuub, pikad kantidega püksid, pagunid ja mõõk. Nad olid palli peal ja tema oli walges riides. Ilus oli ta sel ajal ja tundis enese olewat palli kuninganna. Kadedusega waadati tema peale. Sergejew ei läinud tema juurest eemale ja tantsis ainult temaga. Kui uhke ja õnnelik oli ta sel õhtul! Kui pall lõppes, tuli Sergejew teda koju saatma. Öö oli waikne. Taewast paistis täiskuu. Puud mõlemal pool puiesteed olid sügiseis lehtis. Sergejew tahtis tal käe alt kinni wõtta. Ta oleks seda heameelega soowinud, aga ometi ei wõinud ta seda lubada. Nad kõndisid teineteise kõrwal, rääkisid wähe ja katkendiliselt. Wiimaks jõudsid nad maja wärawa ette, kus tema korter oli. Ta kahetses, et tee pikem ei olnud. Sergejew surus tugewasti tema kätt ja ütles: „Jällenägemiseni! Ärge unustage! Loodan, et teineteist jälle näeme.“ Tema ei wastnud, sest et ta oli keeletu sisemise liigutuse pärast.

Peale selle said nad sagedasti kokku — pidustustel tuttawate juures ja awalikkudes kohtades. Sergejewil oli määratu edu naisterahwaste juures, aga talle näis, et ta ainult teda armastab. Ta rääkis, et lõpetab warsti akadeemia ja saab sõjawäe arstiks. Kuidas tahtis ta tema kõrwal olla!

Seal tuli päew, kus tema ilutsew olemine purustati. Niina Wassiljewna Nasarowa, tema tuttaw, tegi tal tõeks asja, mida ta miski hinna eest ei oleks tahtnud kuulda: Nikolai Aleksandrowič, keda ta omaks pidas, oli ühenduses abielus olewa naisterahwaga! Kahtlemata tegi Nasarowa seda armukadeduse pärast, sest ta ise oli armunud Sergejewisse. Oli põhjus mis oli, aga Nasarowa tõendused olid wastuwaidlemata kindlad.

Ta tundis enese olewat häbistatud ja alandatud ja ei

suutnud aru saada, kuidas wõis see toreda wälimusega mees enesele niisugust mustust lubada. Kui nad warsti peale selle kokku said, oli tal raske Sergejewile kätt anda. Ta tegi seda ometi, kuid kohe peale selle pööras ta temast kõrwale. Sergejew oli hea inimene ja ilus mees: mispärast pidi see nõnda juhtuma?

Meesterahwad jooksid tema järele — wanad ja noored. Seda nähes oli tal hea meel. Ta weendus täiesti selles, et tema olewuses peab midagi niisugust peituma, mis neid ligi tõmbab. Kuni kaheksateistkümne eluaastani oli ta õitsew ja lopsakas, siis hakkas lopsakus kaduma ja ta jäi kõhnaks. Kuid see ei muutnud palju tema wälist laadi: jäid järele needsamad mokad — alumine õhukene, pealmine — paksem; walged hambad, igaüks isemoodi; wäikesed, pikergused, sinised silmad; käik — ühetasane, ujuw. Ta sai warsti aru kätte, mis meesterahwastele meeldib, ja hakkas enese juures kõike seda arendama, millega wõimalik oli nende peale mõjuda. Nad saatsid talle lilli, maiustusi, teatripiletid; kutsusid osa wõtma pidudest ja lõbustustest.

Neil oli majatuttaw — kaupmees Vielgruber, kes oli waese mehena peale hakanud ja jõukale järjele tõusnud. Ta hakkas märkama, et Vielgruber neil sagedamini käib, kui ta seda enne tegi. Paar korda nägi ta teda emaga istuwat ja mingisugust tõsist juttu ajawat. Warsti küsis ema, kas ta ei tahaks Vielgruberi pojale mehele minna. See oli kahekümnenelja aastane walgetwerd noormees, waikne, waewalt märgatawa ninahabemega ja kandis näpitsprille. Tal polnud iseäralist huwi noore Vielgruberi wastu ja ütles emale, et mitte minna ei taha. Sellega jäigi asi katki ja warsti astus tema kosilane ühe teise neiuga abiellu.

Tuli teine kosilane — kindralstaabi kolonel, kolmkümmendkuus aastat wana. Ta oli parajasti määratud rügemendi ülemaks Turkestani. Oli kindel, et ta juba mõne aasta pärast kindraliks saab. Kosilane temaga ei rääkinud, waid rääkis emaga. „See on sinu asi," ütles ema: „kas tahad minna, wõi mitte. Meie sind ei sunni."

Awanes wõimalus kindrali prouaks saada, aga kuidas pidi ta minema? Mehe majasse, mehe walitsuse alla . . . Uus elu nõudis tema käest palju, aga ta tundis, et

ta jõuetu on ja kuigi palju täita ei suuda. Ta ütles emale, et ta minna ei taha ja asi jäi jälle katki. Kolonel, saades wastuse, enam tagasi ei tulnud.

Warsti selle peale suri isa. Oli tarwis mingit kindlamat teenistust muretseda. Tal tuli mõte müüjannaks hakata mõnda suuremasse ja toredamassse magasini. Frieda, kellel laialised tutwused olid, muretseski talle koha „George“ magasini, Newski prospektil.

Teenistuse aeg oli pikk — kella üheksast hommikul kuni kella kaheksani õhtul, aga selle eest oli töö lihtne ja ei nõudnud peamurdmist. Magasinis käis palju niisugust publikut, keda huwitaw oli waadelda. Paljud meesterahwad panid teda tähele ja tulid tema käest asju ostma, mida nad üldse ei tarwitanud. Pühadel ja teistel päewadel, kus magasin kinni oli, käis ta tuttawate pool, teatrites ja muudes huwitawates kohtades, enamasti üheskoos täditütre Doloresega. Tuttawad nimetawad teda „printsess Doloresiks“, ja seda mitte asjata. Ta on alati hästı riides, iga juuksesalk on tal oma koha peal. Tal pole mingisuguseid teisi sissetulekuid peale nende, mida ta tunniandmisega teenib, aga ta oskab läbi saada.

Neil on kauaaegne perekonna tuttaw — Hermann Biest, sakslane, Hannowerist pärit, meister Solowjewi worstiwabrikus. Wanapoiss ja elab täiesti üksipäini. Lõpmata hea, iseäranis tema wastu, aga sellejuures lapselik-lihtne ja ei saa kuigi palju aru. Temaga wõib wabalt rääkda ja talle ükskõik missuguseid käskusid anda. Igakord, kui ta neile tuleb, on tal ikka midagi kaasas. Ta teab, et Biest teda tahab, aga tema ei taha teda mitte, sest ta pole tema wääriline. Pealegi tundub tema juures otsekui worsti lõhn.

Kord suwel sai ta jälle kaks nädalat waba aega, aga ei teadnud, kuhu sõita. Üks tuttawatest soowitas talle oma tuttawat m-me Karjakinat, kes oli lesk ja pidas pangsioni Petrowsko-Rasumowskis, Moskwa külje all. Sinna ta sõitiski. Teda wõeti lahkesti wastu ja ta oli rahul.

Sealsamas elas m-me Karjakina wend, Peeter Aleksejewič Gussew, kes oli ühe rikka Wene emanda warandúse walitseja ja peale selle kauples weel ehitusmaterjalidega. Juba esimese kokkusaamise juures märkas ta, et ta Gussewile meeldib ja tal oli selle üle hea meel. Gussew

püüdis tema elu õe juures igawiisi lõbusaks teha. Enne ärasõitu andis Gussew selgesti mõista, et ta heameelega teda naiseks wõtaks. Tema aga andis mõista, et ta mitte nõus ei ole tema naiseks tulema, sest et ta üldse ei taha mehele minna. Kui aeg täis sai, sõitis ta ära. Tal oli natuke halb, et oli Gussewiga edwistanud, aga mis wõis ta parata? Niisugugune on tema loomus.

VI.

Tema ees laua peal seisab Sahliti kiri, mida ta praegu oli postiga saanud. Sahlit kirjutab, et ta ära sõidab ja kutsub teda pühapäewal kell kaksteistkümmend Suwe-aeda. See ettepanek ei tule temale mitte ootamata: ta aimas juba, et Sahlit temaga enne ärasõitu weel tahab kokku saada. Kui ta temalt esimese kirja sai, kus ta teda Suwe-aeda kutsus, siis wõitles ta kaua iseenesega, kas minna, wõi mitte. Oli ta ju enne nii mõnigi kord kutseid saanud ilmuda rendez-vous peale, aga ta ei läinud iialgi, sest see ei oleks korralikust perekonnast tütarlapsele mitte kõlbanud. Ise asi oli, kui teda kutsuti awalikkudesse kohtadesse, ehk lõbusõitudele, kuhu wõis ilmuda ühes mõne tuttawaga, ehk kus juba tuttawaid ees oli. Seekord tundis ta aga eneses ärawõitmata tungi kutse peale ilmuda. Sealjuures märkas ta imeks pannes, et ta Sahliti wastu niisugust piirita usaldust tunneb, nagu ta seni ühegi teise wastu ei olnud tunnud. Ta ei wõinud wastu seista ja läks. Nüüd on tal käes teine kutse. Ta läheb, kui määratud tund kätte jõuab. Ta tahab teda weel kord näha, enne kui ta Peterburist pikemaks ajaks lahkub.

Ta nägi Sahlitit esimest korda siis, kui ta, magasinis käies, teise korra pealt trepist alla laskus. Keskmise kaswuga ja kõhn. Nägu pikergune, kahwatu, ilma habemeta. Nina õhuke ja teraw. Silmad pikergused, hallid, waade rahulik. Juuksed mustruuged, lühikeseks lõigatud. Üksainus pilk tema peale ütles talle, et ta mitte salongi kangelaste liiki ei kuulu. Peale esimest nägemist unustas ta tema warsti ära: magasinis käis palju üliõpilasi ja pealegi polnud temas midagi iseäralist.

Kui nad peale selle üksteist trammiwagunis nägid, oli magasinis saadud mulje täiesti ununenud ja ta ei pannud teda esiotsa tähelegi. Alles sõidu kestes hakkas ta temale tunduma tuttawana: seda kuiwetanud ja kahwatut nägu, õhukest nina ja rahulikke halle silmi nagu oleks ta ennemalt kuskil näinud. Wiimaks tuli tal meele silmapilk,

kus ta magasinis nägi kahwatu näoga üliõpilast tehnoloogi trepist alla tulewat.

Järgmisel korral, kui ta teda nägi kinni wiidawat, tundis ta tema kohe ära. Temal oli kahju, et tal oli niisugune õnnetus juhtunud, ja kohe tärkas tal usk, et ta ikka wangist lahti saab. Ta seisis temal meeles mitu päewa, ja uulitsal käies ootas ta teda omale wastu tulewat. Aga lootused jäid asjatuks.

Suur oli tema rõõm, kui ta küünlapäewal, sõidul Lewašowosse, teda Soome rautee wagunis nägi. Aga peagi astusid rõõmu asemele tusk ja pahameel, sest ta ei teretanud teda. Ta järeldas, et ta teda oli nunustanud ja oli wäga pahane. Kui ta aga prospektil ta kinni püüdis ja temaga rääkima hakkas, kadus pahameel kui aur ja ta hakkas tundma imelikku elawust ja kergust hinges. Teekond kuni Pärna uulitsani möödus kui üksainus silmapilk.

Meesterahwad jooksid tema järele: tal oli, mis neid külge tõmbas ja ta oli uhke selle peale. Talle meeldis, kui nad talle komplimentisid ütlesid. Aga ta märkas, et temaga iial ei räägita tõsistest asjadest, ja tema hinge täitis kibe tundmus. Meesterahwad ei waata tema peale mitte kui inimese, waid waatawad ainult kui naisterahwa peale! Niisugustel silmapilkudel tundis ta ennast haawatuna, häbistatuna. Aga Sahlit? Ta rääkis temaga kui inimesega ja ei ütlenud temale mitte komplimentisid.

Pärast Lewašowo sõitu said nad teineteisega kaunis sagedast kokku — kord magasinis, kord uulitsal. Ükskord sõitsid nad jälle üheskoos trammis. Mõlemad seisid tagumise platwormi peal, sest waguni sees olid istekohad kõik täis. Iialgi ei lähe ta meelest silmapilk, kus Sahliti nägu jutu keskel koguni iseäralise ilme omandas: silmad kaotasid sihtpunkti ja waatasid kuhugile kaugusesse; nägu muutus marmori taoliseks ja seal ei tuksatanud ükski närw. Heameelega oleks ta teada tahtnud, mis ta sel silmapilgul mõtles.

Sahlitit oma juurde koju kutsudes teadis, et ta Frieda ees mitte mõõtu wälja ei anna. Frieda armastab neid, kellel on laitmata seltskondlik läik. Ka ei armasta ta, kui tema wastu otsekohene ollakse. Ta tahab, et meesterahwad teda austaksid ja tema kätt suudleksid, aga ta walib piinliku hoolega neid, kellele ta seda teha lubab. Temale heidab ta alatasa ette, et ta oma tuttawaid küllalt hoo-

lega ei wali ja laseb enese järel jooksta meesterahwaid, kes nende majale mitte sugugi kohased ei ole. Kõige aja, kus Sahlit nende juures wiibis, istus ta kui nugade peal, sest ta nägi juba Frieda silmist, et tema aimdused õiged olid. Tema ärewus suurenes, kui Sahlit ja Frieda kuidagi ei suutnud ühtlast tooni leida. Kui wõõrad olid lahkunud, ütles Frieda muigawal toonil: „Wist jälle üks sinu austajatest. Näib olewat kaunis hööweldamata: ei taipa majaproua käelegi suud anda!“

Ta ei lausunud midagi: Friedal oli õigus. Mispärast ei suudelnud Sahlit ometi ema kätt? Hööweldamata ta ikka on.

Ta wõttis kirja laua pealt, et seda weel kord lugeda.

„... Ma ei suuda kuidagi aru saada, kuidas wõite teie, nii ülewa ja õrna hingega naisterahwas, päewad otsa igawas magasinis istuda? Teie peaksite hakkama halastajaks õeks, kaswatajaks, ehk walima mõne muu tegewuse wõi elukutse, mis wõiks teie otsiwale hingele rahu anda. Mispärast teie seda senini teinud ei ole — jääb mulle arusaamatuks.“

Ta tundis, et tema sees midagi kõrwetama hakkas, nagu oleks sinna tulesäde kukkunud. Ta ei ole sugugi niisugune, nagu Sahlit arwab. Ta ei kõlba kaswatajaks ega halastajaks õeks, waid kõlbab ainult müüjannaks ehk mõne teise ameti peale, kus palju ei nõuta. Ta on pahur, jonnakas, jäme, aga Sahlit arwab, et tal ülew ja õrn hing on!

Pühapäewal saawad nad jälle kokku. Ta jätab koju kõik need kombed, mida ta seni teiste meesterahwastega läbikäimisel tarwitanud. Ta ei ole oma perekonna au määrinud, ega pole ka kellegile paha teinud, aga kui rumal on ometi tema minewik!

VII.

Nad said kokku suure jalgtee peal, wärawa ligidal. Jahnisel oli seljas lühike üliõpilase kuub, kaelas walge püstkrae, ruudulise aluse peal, ja kirsipruun pikk lips. Agnes kandis endist halli ülikonda; ainult jalas olid tal nüüd mustast nahast kingad ja kübara alt ei paistnud enam wälja ruugete juuste wiir.

„Kas ei pane minu ilmumine teid mitte imestama?“ küsis Agnes peale teretamist.

„Ei, ma mõistan teid,“ wastas Jahnis.

„Ma sain teie kirja kätte,“ lausus Agnes tusaselt: „aga mina ei ole sugugi niisugune, nagu teie arwate.“

Jahnis ei leidnud sõna.

„Kuidas meeldis teile minu perekond?“ küsis Agnes natukse aja pärast.

Tusk tema näolt oli kadunud ja see oli weel ainult tõsine.

„Hästi meeldib,“ wastas Jahnis. „Teie ema näib olewat waikne ja rahulik inimene. Õde on tõsine ja auwäärilise moega. Kõigist on näha, et ta aristokraatlikus gümnaasiumis õpetab ja kõrgemas seltskonnas käib.“

„Ta waatab elu peale tõesti wäga tõsiselt. Tal on iga asja tarwis kindlad reeglid. Mina ei ole niisgune.“

„Teil on teistsugune loomus . . . Selle wastu on minu perekonnas kõik wäga lihtsad. Ei tea, kuidas minu perekond teile meeldiks, kui teda ükskord näeksite?“

„Mis siis! Mina olen ka maainimestega kokku puutunud.“

„Aga nüüd ütelge: kuidas meeldisin mina teie emale ja õele?“

„Teie olite neile meele järele. Nad ei rääkinud pärast midagi; ainult õde huwitas, millal teie instituudi lõpetate.“

„Wõib olla, et ka rääkisid, aga ega teie seda ütle. Pole midagi parata: mina olen see, mis ma olen.“

Nad leidsid tühja pingi ja istusid.

„Kes on see Gussew‘

„Üks minu tuttaw. Tal on oma maja Moskwa lähedal, Petrowsko-Rasumowskis. Peale selle on ta ühe rikka Wene daami waranduste walitseja. Mina sain temaga tuttawaks tema õe läbi, keda meie juures nägite. Ta ei ole mitte ilus, aga on wäga sümpaatlik. Ta külastab mind igakord, kui Peterburis käin. Ka mamma peab temast suurt lugu."

„Minule ei meeldi ta mitte iseäranis. Ta kippus mulle kõik aeg kallale. Ei tea, mis ta tahtis?"

Agnes waikis.

„Olen wäga rõõmus, et teie tulite," algas Jahnis natukese aja pärast. „Ma tahtsin teid tingimata enne ärasõitu weel kord näha. Selleks on mul iseäraline põhjus — ütlen pärast. Kahe päewa pärast sõidan praktika peale Kolomna wabrikusse. See on kõige parem wedurite ja wagunite tehas terwel Wenemaal. Ta on uuemate nõuete kohaselt sisse seatud ja wõib oma tööga paremate wäljamaa wabrikutega wõistelda. Mulle on see iseäranis tähtis, sest ma tahan peale instituudi lõpetamist raudtee inseneriks hakata — weoteenistuse alal."

„Raudtee inseneerid teeniwad hästi," ütles Agnes. „Mina olen tuttaw ühe inseneri abikaasaga, kelle mees raudtee peal teenib. Nad elawad suurelt."

„Siis peab ta warastama. Kroonu palgaga ei saa ükski ametnik suurelt elada, olgu ta ka insener. Mis alal ta teenib?"

„Sõidab liini mööda ja ehitab."

„Seal warastatakse kõige rohkem. Räägitakse, et ehituse insenerid ei wõta hankijate käest muidu iial ehitust wastu, kui neile ei makseta . . ."

„Kuidas läksid teie eksamid?" küsis Agnes natukese aja pärast.

„Kõik tehtud peale ühe. Tegemata jäi sildade ehitamise teoreetiline kursus. Selle lükkasin professori lubaga sügiseks edasi."

Nad olid täiesti üksipäini. Sinise taewa peal sõudsid wäikesed walged pilwekesed. Newa peal wilistasid laewad.

„Ma pean teile ütlema, et ma teid armastan."

„Ma ei saa aru, mispärast teie mulle seda räägite?"

„Ma räägin seda, mis ma tunnen ja mõtlen."

„Ma ei saa teist aru."

„Ma ütlen oma mõtte selgemini wälja: mina tahan teid naiseks wõtta.“

Agnese näole heitis pahameele wari.

„Kui ma oleksin tahtnud, oleksin wõinud kümme korda mehele minna,“ wastas ta tusaselt.

Jahnis seisis nõuta.

„Mispärast teie seda ometi räägite!“ hüüdis Agnes natukese aja pärast. Meie tutwus algas wäga ilusasti ja wõiks selsamal kujul edasi kesta. Midagi muud ei wõi meie wahel olla.“

Jahnise näomusklid tõmbusid kokku.

„Kust teie seda wõtate?“ rääki sta. „Minu sõnadest tuleb nõnda aru saada, nagu nad on räägitud. Mina ütlesin teile selge sõnaga, et tahan teid naiseks wõtta.“

„Ma ütlesin teile,“ sähwas Agnes: „et oleksin wõinud kümme korda mehele minna, kui oleksin tahtnud, ja omandada seisukoha seltskonnas.“

„Ütelge, mis süü on siis minul?“ küsis Jahnis kibedusega.

Agnes ei wastanud. Tükk aega kestis waikus.

„Mispärast teie seda ometi räägite!“ hakkas Agnes wiimaks ärritatult kõnelema. „Meie wahekord oli nii hea ja sõbralik ja nüüd tahate teie seda rikkuda.“

Jahnis ei wastanud kohe. Tema nägu oli rahulik ja waade kindel.

„Wastake mulle otsekohe,“ pööras ta ennast Agnese poole, temale tõsiselt otsa waadates: „missugused on teie tundumused minu wastu? Kas on nad ainult sõbralikud, wõi tunnete natuke rohkem?“

„Natuke rohkem,“ wastas Agnes.

Tusane ja trotsiw ilme tema näolt oli kadunud.

Jahnis waatas jälle oma ette.

„Sellest on minule praegu küllalt,“ ütles ta, pead üles tõstes.

Agnes hakkas päewawarju otsaga liiwa sees joonistama.

„Aga millal see tuleb?“

„Loodan, et aasta pärast. Golutwinos wõtan läbi sildade ehitamise teoreetilise kursuse ja teen walmis wiimase kursuse projekti. Selle aineks olen walinud weduri ahjude rekonstrueerimise põlewkiwi kütte tarwis. Kui sügisel tulen, teen wiimase suusõnalise eksami ära ja annan lõpu

projekti sisse. Jõuluks on see kaitstud. Siis olen insener ja wõin koha saada. Esiotsa on muidugi raske, aga kui teie nõudmised suured ei ole, siis wõime endid warsti laulatada lasta."

Ta waatas Agnese otsa, oodates wastust.

Agnese näol peegeldus kerge naeratus.

„Kas lubate kirjutada?" küsis ta.

„Luban," wastas Jahnis. „Ühtlasi loodan, et teie ei keeldu wastamast."

Agnes nikutas pead. Weel silmapilk ja tema nägu lõi särama.

„Millal tagasi tulete?"

„Septembris."

„Siin näeme teineteist jälle."

Nad tõusid pingi pealt üles ja pöörasid peajalgteele, kus kirju rahwameri lainetas.

„Kes on teie peremees? On ta prantslane?"

„Ma kindlasti ei tea. Ta on wististi rohkem sakslane."

„On ta noor wõi wana?"

„Keskmistes aastates."

„Kuidas on ta teenijate wastu?"

„Minu wastu on ta alati hea olnud. Iialgi ei ütle ära, kui midagi palud. Kord läksin millegi asja pärast tema juurde. Tema küsib, kas ma oma palgaga läbi saan. Mina wastasin, et meil mingisugust muud warandust ei ole ja peame sellest elama, mis õega kahekesi teenime. Tema ütleb: „Noh, kui teenijatel puudu, siis on minu kohus neid aidata." Tõmbas laua sahtli ja andis minule sada rubla. Mina ei tahtnud esiti wastu wõtta, aga tema sundis peale ja pidin wiimaks ometi wastu wõtma. Raha wiisin mamma kätte, tal oli millegi asja jaoks tarwis."

„Siis on teil hea peremees."

„Kas sõidate esimest korda Golutwinosse?"

„Olin seal juba minewal suwel."

„On seal lõbus elada?"

„Inimesi elab seal palju, aga mina ei saanud aega lõbustuste peale mõtelda, sest tegin suwe otsa tööd. Tänawu suwel on aega weel wähem. Mäletate, millest täna rääkisime?"

„Ei wõi ju alati tööd teha, tarwis on wahel ka puhata."

„Millal hakkab teie puhkeaeg peale? Teie rääkisite, et saate kaks nädalat.“

„Wõtan juulikuus.“

„Sõidate jälle Strelnasse?“

„Jah. Meie elame juba mitu suwe ühes ja sellessamas korteris.“

„Püüdke wõimalikult rohkem puhata ja kosuda, et oleksite õitsew ja rõõmus, kui teid sügisel jälle näen.“

„See igawene istumine magasinis tüütab hirmsasti ära. Sellest ka tuleb, et olen wanaks jäänud.“

„Mina ei leia seda mitte. Olete natukene kuiw ja muud midagi.“

Nad astusid wärawast wälja. Trammi wagun oli lähedal ja Agnes hakkas sammu kiirendama.

„Jällenägemiseni! Kui sinna jõuate, kirjutage!“

„Jääge terweks! Ärge unustage!“

VIII.

Madal, üksluine, huwituseta maastik. Määratumad tahmunud seintega wabrikuhooned hiiglakorstnatega, kust kajab hommikust õhtuni masinate huugamine, haamrite klirin ja wiilide ragin. Lugemata töölisteparwed woolawad kokku igal hommikul, et wabriku hiiglawärki liikuma panna, ja jääwad kuni õhtuni, kus nad määrdinud riiete ja nõgiste nägudega mööda wabriku agulid, mis üle külwatud wäikeste, ühetooniliste majadega, laiali walguwad.

Igakord, kui ta selle hiiglajõu üle järele mõtleb, tunneb ta, kuidas tema energia keema läheb.

Ta on praktikant, aga praktikantidele ei anta kuskil armu, waid neid aetakse taga ja eksploateeritakse, kuidas aga wähe wõimalik. Ta on ametis wedurite kokkuseadmise juure ja tal on wõimalik seda elukat igakülgselt tundma õppida. Tõesti imelik olewus see wedur! Alama astme loomad kaswawad ruttu, aga mida kõrgemal astmel seisab elaw olewus, seda kunstlikum on tema organism ja seda rohkem läheb tal aega kaswamiseks. Kui kaua ei kaswa ometi inimene! Masinatega on lugu nõndasamuti. Weduri koosseis on lõpmata keeruline. Kui palju ei ole tal ometi mitmesuguseid jagusid! Aga selle eest missugune tore loom, kui ta ükskord walmis saab! Kihutab tunnis kuuskümmend, kaheksakümmend, sada wersta — läbi metsade, soode, lagendikkude, järel wedades määratut rodu wagunid. Tema käes on tuhandete inimeste elu, aga ta on suurtsugune ja aus loom ja ei murra iialgi truudust nende wastu, kes oma elu tema kätte usaldanud.

Aurukatel on juba ammugi üles leitud. Kaua aega tarwitatakse teda sel kujul, nagu ta praegu olemas on. Kuid sellegipärast on tal oma suured puudused. Kõigepealt tema kogu. Suur, liiga suur! Ta seisab koos weekatlast ja torustikust. Palju ideaalsem oleks seisukord, kui weekatelt üleüldse ei oleks, — kui wesi otsekohe tulistesse torudesse pressitaks ja sel teel auruks muudetaks. On katseid tehtud, aga seni pole need tagajärgi annud.

Praegune süsteem ei ole kasulik ka weel sellepärast, et aurukatel peab enne kaua aega kütma, kuni ta selle atmosfäärilise surweni jõuab, et suudaks aurumasinale tarwilikku jõudu anda oma otstarbe täitmiseks.

Aurumasina kallal pole ka kaua aega midagi üles leitud: ta on täiusele jõudnud. Iseäranis palju on pead murtud, kas ei saaks üles leida paremat aurujagajat. Praeguse aurukatla ja aurumasina juures, kui head nad oma ehituse poolest ka olgu, saab ära tarwitatud kõige rohkem kümme protsenti sellest energiast, mis küte annab, aga kõik muu läheb asjata kaduma. Sellest on kahju. Kui saaks seda protsenti natukenegi tõsta — kas või wiie wõrra, siis tähendaks see määratumat edu tööstuses ja riigimajanduses.

Instituudis oli ta õppimisega koormatud ja ei suutnud nendesse küsimustesse süweneda. Palju aega kulus ka leiwateenistuse peale. Tal tuli warakult mõte peale instituudi lõpetamist raudtee peale minna, aga kas ei peaks ta nüüd selle mõtte jätma ja siia Kolomna wabrikusse inseneriks tulema? Raudee peal teenides oleks tema ülesanne wedurid käima panna, mida teised walmistanud, aga siin walmistaks ta neid ise — tehnika wiimase sõna järele. Teiseks, siin wõiks ta tõusta wabriku tehniliseks direktoriks ja kümme korda rohkem palka saada, kui raudtee peal. Ootab teda ju ometi perekond!

Kas tahab aga siia kaugele tulla Agnes? Ta on sündinud ja üles kaswanud Peterburis ja sealse eluga harjunud. Riiga tuleks ta wististi.

„Ta tuleb," otsustas ta: „kui talle kõik ära seletada. Ta on tõsine naisterahwas, sakslane, aga Saksa naisterahwas oskab tööst lugu pidada. Temas on kehastunud tükk tuhandeaastast Saksa kultuuri. Oli ju ka see Saksa naisterahwas, kes maailmale kinkis Martin Lutheri."

Loodus ei ole oma tööd tema kallal mitte lõpule wiinud. Pea ja kaela on ta marmorist wälja tahunud, aga muu keha on alles toores marmori pank, kust on ära löödud ainult suur laast.

Tema iseloomul wõiwad puudused olla, aga tema elukombed on puhtad. Ta ütles selge sõnaga, et ta tema wastu rohkem tunneb, kui ühegi teise wastu. See on kalju, mille peale wõib ehitada. Saksa naisterahwas ei murra iialgi truudust. Ja kuigi ta ei peaks enam oma meest armas-

tama, ta jääb ikka tema kõrwale, sest selleks sunnib teda elaw kohusetunne.

„Kui lugu nõnda, et armastus tärkab ainult sellekohasel tahteawaldusel, kas wõiks ma nüüd Agnest maha jätta, kui ma seda tahaks?“ küsis ta iseeneselt.

Tõesti, temas õhkub palju, aga ei leegi mitte midagi!

„Kui maailm äkitselt teiseks muutuks ja Agnes kaoks ära kuhugi olematusse, ehk lendaks üles taewa inglite sekka — kas suudaksin ma elada ilma temata?“ pani ta omale ette teise küsimuse.

Mispärast enesele ette kujutada olematut mõtteilma? Agnes kui lihane inimene ei wõi kuhugi olematusse ära kaduda. Kui ta aga teda maha jätaks, siis saaks ta ise õnnetuks, sest mis wõib talle elu weel pakkuda?

Ükskõik, kuidas tema armastus tärkas; ükskõik, missugustele psüholoogilistele alustele ta tugeneb, aga ta on olemas ja see on tõeasi. Ei maksa üleüldse niisuguste küsimustega tegemist teha, sest armastus on äraseletamata hingeelu probleem ja ei mingisugune analüüs pole siin wõimalik. Kõige paremini selgub see, kui Agnest wõrrelda Friedaga. Wiimane on omale kitsastest oludest tee läbi raiunud kõrgematesse ringkondadesse ja tal on palju rohkem elu kui Agnesel, aga ometi jätab ta teda täiesti külmaks.

Agnes wastab talle kirjade peale ilma wiiwituseta. Wäike hall ümbrik, paks kollakas paber, madal, hõre, tüse käekiri. Nad elawad emaga kahekesi Strelnas, õde on ära sõitnud. „Printsess Dolores“ elab suuremalt jaolt wististi nende juures. Waewalt on neil puudu tuttawatest, kuid igast kirjast paistab wälja, et need teda palju ei huwita. Kahtlemata ootab ta sügiset, kus ta jälle Peterburisse tuleb ja nad kokku saawad.

Ta küsib, kes on tema seltskond. Kardab wist, et ta teda teiste kõrwal ära unustab. Golutwino on suur wabriku koht; rahwast on palju ja palju ka huwitawaid naisterahwaid. Aga olgu neid ka miljon, nad ei ole tema jaoks.

Kui ta sügisel Peterburisse jõuab, tuleb lõpulik seletus. Kuid see on ainult kombe täitmine: otsus on juba walmis ja alla kirjutatud.

IX.

Strelna, nagu ta on ikka olnud ja ikka on. Wiimaste aastate jooksul on ta palju kaswanud: ehitatakse alatasa uusi maju ja tuleb juurde uusi suwitajaid. On ka neid, kes aasta otsa elawad ja koguni igapäew Peterburisse teenistusse sõidawad. Üks parematest suwituskohtadest Peterburi ümbruses. Elab palju rikkaid inimesi ja kõrgeid riigiametnikke, kellel tihti oma uhked suwemajad. Mõnedega oli tuttaw õde ja käis nendega läbi, enne kui ära sõitis. Elawad ka weel mitmed nende perekonna tuttawad. Palju inimesi tunneb ta näo järele, magasinist. Peale õe ärasõitu asus nende juurde alaliselt Dolores, tema parem sõber. Kui ta oma kahenädalist puhkeaega weetis, magasid nad kaua, jõid kohwi hommikuriides ja hakkasid endid alles siis pesema. Nüüd on aega ainult õhtutel ja pühapäewadel. Kui nad Doloresega wälja jalutama lähewad, leidub alati meesterahwaid, keda emb-kumb neist tunneb; kes neid tereta-wad ja neid jalutusel saadawad. Käiwad üheskoos mererannal, pargis. Joowad aia-restorani terrassil limonadi, ehk sööwad shokolaadi, suhkrujäätist wõi kooke. Aeg-ajalt külastab neid Biest ja kui nad kuhugi lähewad, on tema rahakott alati lahti. Selle inimese wastu wõib ta olla kuidas ise tahab.

Wäliselt liigub elu nagu endistelgi aastatel, aga tema sisemises elus ja tunnetes on midagi uut. Seda on toonud Sahlit. Ta kirjutab sagedasti ja ta wastab talle alati korralikult. Tema kirjadest paistab, et ta endiselt peab teda kõige ideaalsemaks naisterahwaks, aga ometi ei ole ta seda mitte.

Ta istus kui nõelte peal, kui Sahlit ja Gussew otsekui saatuse kiuste mõlemad ühel ja selsamal ajal juhtusid neile tulema ja üks teise wastas teine teiselpool lauda istusid. Tal polnud iialgi nõu Gussewile meheleminna, aga ometi edwistas ta temaga. Ja mitte üksi temaga, waid ka paljude teistega. Oh, et seda iialgi ei oleks olnud!

Pahameele hoog waldas teda, kui Sahlit Suwe-aias ütles, et tahab teda naiseks wõtta. Ta oli alles kakskümmend neli, aga tema — juba kakskümmendkuus. See kosimine tuli talle ette kui armupakkumine ja pahandas teda. Oma tooniga andis ta mõista, et Sahlit oma pakkumisega temale mingit head ei tee — waene, lihtsast perekonnast ja ilma seltskondliku hariduseta noormees; ta oleks ammugi wõinud daam olla, koguni kindraliproua, kui oleks tahtnud — rikas ja lugupeetud seltskonnas. Sahlitile lõikas see toon südamesse — seda nägi ta selgesti tema näost, ja ka sellest, et ta esimesel silmapilgul midagi ei osanud wastata. Aga see tuli nõnda, ta ei wõinud teisiti.

Sahlit tuli talle meelde igapäew. Alati, kui ta tema peale mõtles, poetus tema hinge arusaamata kombel rahulolematus elu wastu, mida ta weetis. Rahulolematuse tundele sigis juurde kartus . Ta wiibib kaugel, suures rahwarikkas kohas, kus tal uus seltskond ja uued tuttawad: kas ei unusta ta teda? Aga paljud on teda seni unustanud!... Kõrge kaswuga, kuiwetanud, pikerguse kahwatu näo, hallide silmade, õhukese nina ja peaaegu mustade juustega. Poolkulunud mustas üliõpilase kuues, sammetist õlalappidega, millel wask wenselid peal. Tõsine, pilk peidetud, mõte juurdleb millegi raske, raske asja kallal...

Ühel õhtul, kui nad lauas istusid, oli tema unustus nii suur, et suhkru asemel leiwatüki teeklaasi pani.

„Agnes, mis sa nüüd teed?" hüüdis ema.

„Sinu mõtted hulguwad tihti Jumal teab kus," lausus Frieda ja heitis tema peale arwustawa pilgu.

Frieda on tema õde, aga mitte tema südame sõber. Nende loomustel on wahe ja oma intiimsetesat sjadest ei räägi nad teineteisele iialgi. Frieda on tema wastu heatahtlik ja armastab teda kui nooremat õde; kuid ta teab, et tema ees kaalub ta wähe ja lendab tema silmis liiga madalalt. Kui sagedasti ei tunne ta alandatud olewat tema pilkude ja haawatud tema sõnade läbi!

„Kas sa Sahlitiga sagedasti kokku saad?" küsis Frieda ükskord, kui nägi teda kirja lugewat.

„Missugune weider küsimus!" wastas ta. „Sulle näib suurt lõbu walmistawat mind alati torkida. Kui

teada tahad, polegi Sahlit praegu siin, waid sõitis juba kewadel ära praktika peale Kolomna wabrikusse. Tuttawaks sain temaga ühes perekonnas. Mis on seal imelikku, et ta mulle wahest kirjutab? Ta on wäga aus inimene. Jõuluks lõpetab ta instituudi ja saab inseneriks."

Frieda ei lausunud midagi ja hakkas oma raamatut edasi lugema.

Tõsine inimene on Frieda, niisamasugune kui Sahlit. Ta on kaugelt enam haritud kui tema, ja tal on palju rohkem elu. Aga ometi armastab Sahlit teda, ja mitte Friedat. Ka Sahlit ei maksa õe silmis palju. Siin on Friedal õigus, kuid peab esiotsa kannatama. Kui nad abielusse heidawad, kaotab ta tema juurest kõik need wead, mida Frieda ja ema praegu leiawad. Ta paneb ta riidessse ja teeb tast mehe, kelle wastu ükski midagi ei wõi ütelda. Weel on ta puupaljas, aga tuleb aeg, kus tal kõik saab olema. Temast saab hiilgaw insener ja rikas mees, kelle peale kõik aukartusega waatawad ja kelle ees kõik uksed lahti.

„Kullakene, mis on sinuga juhtunud?" küsis ühel päewal Klawdia Stepanowna Wassiljewa — keskealine lesk, kaasmüjanna magasinis — tema mõlemalt õlast kinni wõttes ja temale otsa waadates. „Juba terwe nädal oled sa koguni iseäralik. Sinu näoilme ja silmade waade on koguni teine, kui enne."

Ta wõttis Wassiljewa kaela ümbert kinni, tegi kelmika näo ja ei wastanud midagi.

„Warjad saladust!" hüüdis Wassiljewa, sõrmega ähwardades.

Ta jäi jällegi wastuse wõlgu, sest oli alles wara rääkida. Aga tuleb aeg, kus ta Klawdia Stepanownale kõik ütleb ja temale näitab oma tulewast meest.

Sahlit teatab, et jõuab laupäewa hommikul Peterburisse. Kohe astub ta silmapilguks magasini, et teda näha, aga pühapäewal kell kaksteiskümmend ootab ta teda Peetri samba juures. Sealt sõidawad nad Botanika-aeda, kus on waikne ja rahulik. Kirjutab paberi peal, sest magasinis sellest suusõnal rääkida pole wõimalik.

Kõik on endist wiisi! Ta tuleb ja kordab seda, mis ta kewadel Suwe-aias ütles.

Tal on aga weel teine kiri — Sewastjanowa käest. Lydia Nilowna kutsub teda pühapäewaks kella kolmeks

oma juurde. Kui ta kutse saadab, siis on juba teada, et tema juures saab huwitaw olema.

Halb on, et mõlemad kutsed ühel ja selsamal päewal. Sahlit oleks wäga hästi wõinud nädal hiljem tulla.

Lydia Nilowna juurde ei jää ta mingil tingimisel minemata, aga ta jõuab ka Sahlitiga Botanika-aias rääkida.

X.

„Kolm ja pool kuud on sest ajast mööda läinud, kui meie teineteisest Suwe-aias lahkusime,“ algas Jahnis. „Ütelge, kas on kõik weel nõnda, nagu enne?“

Agnes nokutas pead.

„Seda arwasin ka mina,“ lausus Jahnis.

Oli waikne ja selge päew, nagu neid septembri teisel poolel palju. Taewa peal, mis oli oma heleda sinise wärwi halesinise wastu wahetanud, ei olnud ühtegi pilwesagarat näha. Õhk oli karge, puhas, läbipaistew ja temas ei tunnud weel hilise sügise õudsust.

„Missugune ilus sügisepäew!“

„Kuidas armastan ma sügiset!“

Nad läksid kümmekond sammu waikides teineteise kõrwal, waadeldes loodust.

„Kuidas edenes teie õppimine?“ küsis Agnes. „Kas saite projektid walmis?“

„Wiimase kursuse projekt on peajoontes walmis,“ wastas Jahnis: „puuduwad weel ainult mõned detailid. Püüdsin kõigest wäest lõpetada, et siis ümber joonistada ja puhtana Peterburisse tuua, aga ei jõudnud. Kolme nädala pärast on ta aga täiesti walmis ja sellesama aja jooksul teen ära ka oma wiimase suusõnalise eksami, mis kewadel tegemata jäi — sildade ehitusel teoreetilise kursuse. Siis asun lõpuprojekti kallale. Selle aineks walisin lihtsustatud aurukatelde tüübid. Lõpuprojekt on suur ja raske töö, aga ma tahan kindlasti jõuluks walmis saada. Õnnetuseks on pea jälle raha tarwis, sest see pisku, mis ma praktika pealt kaasa tõin, ei löö kuigi kauaks ette.“

„Ehk saab kuskilt laenata.“

„Laenamine ei tee lõbu. Peab katsuma teenida.“

Nad jõudsid direktori maja ette. Määratumad põlised puud, mis maja ees lagedal kaswasid, uhkustasid päikese käes oma kirjude sügisewärwidega. Lage ise sätendas toredatest sügiseroosidest.

„Missugused kenad roosid!“

„Imeilusad roosid!“

„Ja seda kõik on teinud inimese käsi!“

„Kuidas tahaksin ma siin elada!“

Nad pöörasid pahemale poole alleele.

„Täna peame meie oma tulewiku kohta selgusele jõudma,“ hakkas Jahnis rääkima. „Mis teie ütlete?“

Ta pööras silmad Agnese peale ja jäi ootama.

„Kõik olgu nõnda, nagu teie tahate,“ wastas Agnes mõne silmapilgu pärast.

„Praegune silmapilk on wäga tõisne, sest meie seome endid eluajaks. Wõib olla, ehk tahate weel järele mõtelda?“

„Mul pole midagi järele mõtelda.“

Nad sammusid tasa teineteise kõrwal. Mõlemad olid tõsised.

„Sa tead, ma tahan kõik teha, mis iganes wõimalik, et sulle kodu luua, kus sa wõiksid rahulikult ja mureta elada. Teie ei ole rikkad, aga suurt muret ei ole sa wististi näinud. Kergesti wõiwad meil aga ka niisugused päewad kätte jõuda, kus ei ole leiba suhu pista ega küünalt põlema panna.“

„Siis oleme ilma leiwa ja küünaldeta.“

„Weel üks küsimus: mis ütleb ema?“

„Ta saab nõus olema.“

„Wäga rõõmustaw. Ka mina loodan sedasama.“

Nad istusid pingi peale. Tõsidus nägudelt oli kadunud ja mõlemad olid rõõmsad.

„Kas Frieda-tädi on tagasi jõudnud?“

„Tagasi. Käib gümnaasiumis ja annab endist wiisi tunde.“

„On ta möödunud suwega rahul?“

„Wäga rahul. Ütleb, et olla wäga peen ja intelligent seltskond olnud ja olla aja wäga hästi mööda saatnud.“

„Suurtsugu loomus! Aga mis ütleb tema, kui kuuleb, et sa minule mehele lähed?“

„See ei puutu temasse.“

„Otsekohe küll mitte, aga kaudselt ikka. Pole kahtlust, et mina praegu tema silmis mitte palju ei maksa. Aga loodame, et asi warsti paraneb.“

„Kuidas on lugu sinu leidustega, millest kirjutasid?“

„Leidusest, kui niisugusest ei wõi praegu juttugi olla. Mul on ainult mõned ideed tehnika alalt, mida katsun tule-

wikus wäljendada. Kõigepealt tahan katsuda aurujagajat uutmoodi konstrueerida, — et energiat mitte nii palju kaotsi ei läheks. Senini on selle küsimuse kallal juba tuhanded insenerid pead murdnud ja waewalt läheb ka minul korda taewast tähti maha tuua. Kui siin õige tillukese tagajärje kättesaaks — ka see oleks hea."

Agnes waatas oma kaelas rippuwat wäikest kulduuri.

„Warsti on aeg minema hakata. Kell pool kolm pean ma kodus olema."

„Mispärast nii ruttu? Ei, niipea ma sind ei lase! Kodused asjad wõiwad täna oodata."

„Ma ei wõi tõesti mitte kauemini olla. Mamma tahab kuhugi minna ja käskis mind tingimata kodus olla."

„Oh, kui kahju! Täna on meie elus wõrdlemata tähtis päew ja ma ei tahaks sinu kõrwalt enne õhtut lahkuda."

„Pole wiga! Teinekord jalutame kauemini."

„Ma unustasin küsimast: kuidas on mamma terwis?"

„Tema terwis on hea. Mammal on alati hea terwis olnud, ainult arukordadel on ta natuke haiglane."

Agnes tõusis püsti.

„Kell on juba kolme peal. Mul ei ole tõesti enam aega."

„Istu ometigi weel pool tundi."

„Ma ei wõi tõesti mitte : mammal on täna wäga tähtis asi ees."

„Kui lugu nõnda, siis pole midagi parata," lausus Jahnis ja tõusis pingi pealt üles.

Nad hakkasid minema. Jahnis wõttis Agnese käe alt kinni.

„Sa oled pehme südamega ja armas tüdruk. Mul saab sinuga kerge olema."

„Mina ei ole iseenesest mitte halb, aga olen tujukas."

„Pole wiga."

Järgnes paariminutiline waikus.

„Mina olen alati iseseisew olnud ja tahan ka siis iseseiswaks jääda, kui abielusse astume," ütles Agnes.

Tema toon oli järsk ja isemeelne.

Jahnis waatas tema otsa.

„Mina annan sulle niipalju wabadust, kui wähegi wõimalik," wastas ta: „kuid selle peale waatamata peab ikkagi peremees majas olema. Teisiti ei ole wõimalik."

„Mina ei salli kellegi käskusid,“ sähwas Agnes jonnakalt.

„Käskudest pole keegi rääkinud,“ ütles Jahnis. „Mina rääkisin ainult neist erakorralistest juhtumistest, kus asi tähtis ja igaüks oma poole sitkutab.“

„Mina ei taha kellegi alla heita,“ wastas Agnes.

Tema näol oli trotsiw ilme.

„Sina oled sakslane ja tead wäga hästi, et mees on naise pea,“ ütles Jahnis tõsiselt.

„Mina ei wõi.“

„Agnes, kas meie täna tõesti riidu läheme?“...

„Hea küll!“ rääkis Jahnis, kui Agnes ei wastanud. „Mina tahan sinu sõna kuulda, kui see sulle meeldib. Karta pole mul siin midagi: ma tunnen sind.“

Nad jõudsid aiast wälja, läksid tükikese maad jala ja istusid siis trammi peale. Weerand tunni pärast olid nad Admiraliteedi lagedal.

„Ma saadan sind kuni maja wärawani.“

Agnes lõi käega.

„Pole tarwis! Teine kord! Ma olengi (ta waatas oma uuri) hiljaks jäänud. Pean ruttama, mamma pahandab.“

Ta wõttis Jahnise käe ja pigistas seda tugewasti.

„Millal meie teineteist näeme?“

„Astu mõnikord magasini, siis räägime.“

Agnes istus kiiresti woorimehe peale, kes kohe sõitma hakkas. Sõidu peal waatas mitukorda tagasi, sealjuures pead nokutades jumalagajätmiseks, kuna tema nägu heameelest õhetas.

XI.

„Tere härra Sahlit! kuidas elate?“ ütles Frieda, tulejat wastu wõttes.

Ta rääkis iga sõna wälja rõhuga ja selgelt.

„Tänan, üsna hästi!“ wastas Jahnis. „Rõõmustan, et teie terwe olete.“

„Minu terwis on hea,“ wastas Frieda, endist wiisi sõnu rõhutades. „Wõtke palitu maha, härra Sahlit! Black!“...

Noor koer, walge rinnaesisega, peenikeste luude ja musta sileda karwaga, nuusutas esiti Jahnise kätt ja tõusis siis tema põlwe najale püsti. Ta oli segawerd foxterrier. Kõrwad olid tal lühikeseks lõigatud ja saba maha raiutud.

„See ongi teie koer, kellest kewadel rääkisite?“

„Jah. Tema on meil peaaegu juba täisealine. Black, mine oma koha peale!“

„Las' ta olla! Ilus kutsikas.“

Jahnis silitas koera pead ja astus siis Frieda järel tuppa, kus oli juba mitu wõõrast ees.

Jahnis teretas esiteks emand Haarlederi ja siis Agnest.

„Tutwustage endid!“ ütles Frieda. „Härra Sahlit — proua Weidenbaum... Härra Weidenbaum... Härra Biest... Teie wist oletegi juba tuttawad? Proua Eberhard — meie tädi... Preili Eberhard — meie täditütar... Härra Eberhard — meie tädipoeg.“

Tutwustamise lõpetanud, tõi Frieda tagaseinast tooli, asetas selle Justus Eberhardi kõrwale ja käskis Jahnist istuda. Ta kandis kirsipruuni körtsikut, mis kuulus tema ametlikku kooli ülikonda, walkjas-kollasest puuwilla riidest bluusi, siniste pikuti- ja pruunide ristitriipudega, mille wolt alla niuetele langes.

„Mis on uudist prowintsis?“ pööras ta Jahnise poole, ise emand Weidenbaumi kõrwale tooli peale istudes. „Õde rääkis, et teie olla suwel praktika peal olnud.“

„Mitte midagi!" wastas Jahnis. „Mul polnud aegagi uudiseid kuulata."

Black jooksis ümber laua, kord ühele, kord teisele istujale otsa waadates.

„Black, kelle koer sa oled?" küsis Frieda.

„Kelle koer?" kordas Agnes.

„Black, kelle koer sa oled?" usutles Dolores.

Kutsikas tõstis nina püsti ja nihutas ennast kord ühele, kord teisele küsijale ligemale, püüdes sealjuures saba liputada, mida tal ei olnud.

„Kõikide koer!" otsustas emand Haarleder.

„Black, heida siia maha!" käskis Frieda, oma jalgade ette põrandale näidates,

Koer näis aru pidawat, kas käsku täita wõi mitte.

„Black, heida maha!" käskis Frieda waljult.

Kutsikas waatas tema otsa ja heitis siis aeglaselt näidatud koha peale.

„Waene proua Mittmayer!" lausus emand Haarleder, pooleli jäänud jutulõnga üles wõttes: „mis hakkab ta nüüd tegema?"

„Pöörane lugu!" hüüdis isand Weidenbaum wihaselt. „Oli wanamehel seda tarwis?"

„Jumal teab, millal ta lahti saab!" halatses emand Weidenbaum.

Isand Weidenbaum oli wäikene walge mees, umbes kuuskümmend aastat wana, kitsaste õlgadega ja kõhn, laia-otsaga nina, suurte kõrwade ja terawa lõuahabemega. Kandis halli-musta räpsilisest riidest saterkuube ja sellesamast riidest püksa, walget püstkraed ja sinist, hegeldatud lipsu. Emand Weidenbaum oli oma mehest umbes kümmekond aastaid noorem. Ta oli tugewa kaswuga, mustawerd naisterahwas, priske näo ja suurte mustade, ümmarguste silmadega. Ümber oli tal must, paeltega ümberaetud körtsik ja hall siidibluus. Kaelas rippus briljantiga kulduur lühikese kee otsas, mis ümber tugewa kaela käis. Käewarres oli tal ümmargune kuldwõru.

„Kuidas see teile meeldib?" seletas isand Weidenbaum. Öösel kell kaksteistkümmend kõlistatakse. „Kes on?" — „Sandarmi ritmeister ja politsei." — „Mis tarwis?" — „Tehke uks wiibimata lahti! Kus on teie poeg?" — „Ta on kodus ja magab." Lähewad otsekohe tema tuppa, ajawad magamast üles ja teate? Otsiwad kõik

läbi, ka woodi! Keelatud raamat... „Kust saite?“ — „Poest ostsin.“ Aga kes usub? Ja mis kõige hullem: terwe pakk proklamatsioone töölistele! „Kust need saite?“ „Anti minu kätte hoida.“ — „Kes andis?“ Ei oska midagi wastata!... Poiss istub praegu wangis. Wanamees ei taha temast midagi teada. Üsna õige! Oled omale pudru keetnud, pead ise ka lõmpsima!“

Isand Weidenbaum lõi wihaselt käega.

„Waene noormees!“ halatses emand Eberhard.

„Ruudi on tubli poiss, ainult natukene waikne on ta,“ rääkis Justus Eberhard. „Mina arwan, nad lasewad ta warsti lahti.“

„Kahtlemata on keegi ta ära eksitanud,“ arwas Frieda.

„Sedasama ütlen ka mina,“ haaras sõna isand Weidenbaum . „Ta on wenelastega ümber ajanud ja need on ta ära eksitanud. Mis maksab Wene kaswatus? Mis maksawad Wene koolid? On käima pandud gümnaasiumid, tehnikumid, ülikoolid — niisama, nagu Saksamaal. Aga mis tuleb wälja? Mitte midagi ei tule wälja! Professorid ja õpetajad oskawad ainult lobiseda, aga ei õpeta midagi kätte. Ei oska ise midagi! Saksamaal õpetatakse teistwiisi, ja sellest siis ka tuleb, et Saksamaa igalpool eesrinnas sammub.“

„Teie olete ülekohtune, härra Weidenbaum,“ rääkis Frieda tõsiselt. „Mina tunnen mitut professorit, kes on wäga haritud ja teadjad inimesed. Kooliõpetajate seas on wäga palju neid, kes oma ainet wäga hästi oskawad ja suure hoolega tööd teewad.“

„Wõib ju olla,“ andis Weidebaum järele: „et ka mõned kooliõpetajad ja professorid teistsugused on, aga need on erandid. Kui õpetaja ise halba eeskuju annab, mis wõib siis õpilastest wälja tulla? Siin ajawad kõik poliitikat. Iga kollanokk arwab, et ta poliitikat tunneb. Kas see on õige kord? Ja kõik lakuwad. Ka Saksamaal juuakse, aga seal juuakse teiswiisi.“

Isand Weidenbaum lõi põlastawalt käega.

Emand Eberhard istus oma õe kõrwal laua otsas. Ta oli kaunis lopsakas, walgetwerd naisterahwas, aga oli juba wanaks läinud ja koltunud. Noores põlwes oli ta nähtawasti ilus olnud. Kandis sinakas-halli ülikonda, mis nagu näha, juba kaunis palju aastaid wana oli.

„Printsess Dolores“ istus Agnese kõrwal, lauast natuke eemal. Ta oli keskmise kaswuga tüdruk, mustade juuste ja hallide silmadega. Kandis uut moodsat ülikonda pruunist riidest, pronkskarwaliste pikuti triipudega. Juuste soeng oli elegantne — Prantsuse moodi, lokkidega kõrwa ääres. Tema nägu oli alles täiesti noor ja wärske.

Justus Eberhard oli oma ema nägu — tubli walgetwerd noor mees, ilma habemeta. Ta kandis musta wisiitkuube, kollast westi, triibulisi püksa, kõrget kraed ja lakknahast saapaid. Käewarres oli tal kulduur. Ta nõjatas oma tooli seljatoe najale ja hoidis pahemat jalga põlwe peal.

„Kas olete Blacki ka istuma õpetanud?“ küsis ta, aeglaselt tooli pealt üles tõustes ja kutsikast kinni haarates, kes oli juba waremalt Frieda jalge eest üles tõusnud ja koosolejate keskel ümber askeldas.

‚Oleme katsunud, aga tema ei taha,“ wastas Agnes. „Nuudiga ei taha meie teda sundida.“

Justus wiis kutsika wähe tahapoole ja kükitas maha.

„Black, istu!“

Kutsikas ei tahtnud istuda ja püüdis põgeneda.

„Andke nuut siia!“

„Justus, lase olla!“ hüüdis Dolores.

„Mis koer see on, kes ei oska istuda,“ sõnas Justus, kutsikaga katseid tehes. „Härra Biest! Tooge sealt nurgast nuut!“

Dolores tõusis toolilt ja päästis Justuse käte wahelt kutsika lahti, kes selle peale kohe nurka puges ja sinna maha heitis.

„Teine kord, Justus,“ lausus emand Haarleder.

Ta ütles emand Eberhardile tasakesti paar sõna. Selle peale tõusid mõlemad naisterahwad üles ja läksid kööki.

„Räägitakse, et warsti jälle streik tulla,“ pööras isand Weidenbaum Jahnise poole. „Kas teie ei ole sellest kuulnud?“

„Ei ole kuulnud,“ wastas küsitaw.

Natukese aja pärast lisas ta juurde:

„Mis puutub streikidesse, siis wõib meil neid wäga kergesti teha. Olud on ebaloomulikud ja hulgad wõtawad kergesti tuld.“

„Kõik tuleb sellest,“ rääkis isand Weidenbaum: „et

haritud seltskond, kes peaks harimata ja pimedatele hulkadele eeskujuks olema, on läbi imbunud sotsialismist. Kahjuks on ka Saksamaal juba haritud rahwa seas inimesi, kelle mõistus mitte korras pole.“

„Sotsialism,“ sõnas Jahnis: „on wälja kaswanud ebaloomulikust majanduslikust olukorrast. Rahwal on raske elada. Pole ime, et intelligents talle hakkab kaasa tundma.“

„Aga kes on süüdlane, et rahwas waene on?“ hüüdis isand Weidebaum ägedasti. „Kui inimene midagi teenib, peab ta püüdma ka midagi tagawaraks panna. Aga need armsad inimesed siin Wenemaal lööwad kõik läbi.“

„Paljud teeniwad nii wähe, et nad midagi ei saa tagawaraks panna,“ ütles emand Weidebaum. „Mõned, kellel suured perekonnad, kannatawad kibedat puudust.“

„Aga miks heidawad niisugused inimesed abielusse, kes ei suuda perekonda toita?“ hüüdis isand Weidebaum, sealjuures oma naisele tõsiselt otsa waadates: „mina olen alati asunud seisukohal: kui mehel ei ole warandust, ei tohi ta abielusse heita. See on õige seisukoht.“

Sisse astusid emand Haarleder ja emand Eberhard ja tõid kahe kandiku peal teed ja lahtilõigatud kollast saia.

„Teie näete meie pärast liiga palju waewa,“ ütles emand Weidenbaum, teeklaasi ja kollast saiawiilu kandiku pealt wõttes ja oma ette laua peale pannes.

„Mis waew!“ lausus emand Haarleder.

Ta jagas tee ära ja istus oma endise koha peale.

„Mina olen Peterburis juba kolmkümmendkuus aastat ja niisama kaua kestab ka minu tutwus teie õndsa mehe Otto-Dietrich Haarlederiga,“ hakkas isand Weidenbaum rääkima, lusikaga teed rüübates. „Tuttawaks saime Tilsitis, kui olime mõlemad teel Wenemaale. Kohe saime sõpradeks ja jäime selleks kuni tema surmatunnini. Minu kadunud sõber Otto-Dietrich — oli mees!“

„Teil on Wenemaal õnne olnud, härra Weidebaum,“ kiitis Frieda. „Teie olete rikas mees. Teil on uhke magasin, üks parematest terwes Peterburis.“

„Mitte õnn ei ole siin põhjuseks,“ seletas isand Weidenbaum, Frieda poole pöörates: „waid põhjus on see, et olen terwe eluaja tööd teinud ja mees olnud. Iga inimene peab teadma, mis ta tahab. Minu isa oli rätsepmeister

Emdens. Neljateistkümne-aastasena lõpetasin kooli ja astusin kellasepa juurde õpipoisiks. Ma teadsin, mis ma tahtsin. Olin kolm aastat õpipoisiks. Sealt läksin Stettini ja töötasin seal ühes äris neli aastat. Peale selle töötasin Danzigis ja sealt tulingi Wenemaale, Tilsiti kaudu. Siis olin kakskümmendkaks aastat wana. Siin Peterburis sain koha härra Sefferti juurde: tal oli kellasepa äri ja kuld-asjade kauplus. Wana oli wäga isemeelne, aga oma ametit tundis ta hästi. Oli mõnikord küll raske, aga mina sain temaga walmis. Teenisin tema juures kakskümmendkolm aastat. Wanamees ise jäi wanaks, lapsi ei olnud. Kellele jätta äri? Tal oli wennapoeg, kes oli ka kullasepaks õppinud, aga wanamees ütles, et ta niisugusele kaabakale (nõnda ta teda nimetas) oma äri ei anna. (Poiss oli wana mehe wastu häbemata!) „Teile, härra Weidebaum, jätan ma oma äri. Teie olete mind teeninud kakskümmendkolm aastat. Teie olete korralik mees, aus mees, asjatundja mees. Ma wõin julge olla, et minu äri saab õigetesse kätesse."

Jutu lõpetanud, jatkas isand Weidenbaum rahulolemisega teejoomist.

„Paljud on Saksamaalt tulnud," tähendas Biest natukese aja pärast.

See oli esimene sõna, mida ta rääkis. Oma teeklaasi warakult tühjendanud, istus liikumata toolil, tugewasti tooli seljatoe peale surudes. Käsi hoidis ta põlwede peal, pöidlad ülespoole.

„Härra Biest!" pööras tema poole Justus, sigaretti põlema süüdates: „kellele jätate teie oma raha, kui ära surete?"

„Igatahes mitte sulle!" sõnas emand Eberhard.

Ta istus jälle oma endise tooli peal, emand Haarlederi kõrwal.

„Meile Doloresega," lausus Agnes häbelikult, Biesti peale waadates.

Järgnes silmapilkne waikus.

„Agnes, paku külalistele shokolaadi," käskis emand Haarleder.

Agnes tõusis üles, wõttis puhwetikapi laua pealt shokolaadi kasti ja hakkas külalisi mööda ringi käima.

„Härra Biesti kingitus!" tähendas emand Haarleder.

„Härra Biest on wanapoiss, wõib raha wälja anda," rääkis isand Weidenbaum, shokolaadi tükki suhu pistes. „Härra Biest! Mikspärast ei wõta teie naist? Härra Eberhardi küsimine on päris õige: kellele jätate teie oma raha?"

Küsitaw naeratas ja jäi endist wiisi liikumata istuma.

„Härra Biest wõib ju weel naise wõtta," arwas emand Weidenbaum.

Nurgast tuli wälja Black, läks emand Haarlederi juurde, tõstis nina üles ja hakkas talle otsa wahtima.

„Tunneb inimeste järele igatsust," ütles Jahnis.

„Ta on meile õige asjaks," rääkis Frieda. „Meie oleme temaga juba nõnda ära harjunud, et meil ilma temata igaw oleks. Tema on meie perekonna liige."

„Black, kelle koer sa oled?" küsis Dolores.

Kutsikas waatas esiti Dolorese, siis jälle emand Haarlederi otsa.

„Üsna tark koer," kiitis Biest, koera silmitsedes.

„Kas olete Ritat näinud?" pööras Frieda emand Weidenbaumi poole.

„Ta käis meil alles minewal nädalal," wastas küsitaw.

„Kuidas ta tunneb ennast olewat?"

„Ütles, et on rahul."

„See on tema arwamine, aga ta eksib," rääkis Frieda. „Mina usun kindlasti, et see amet temale mitte kohane ei ole."

„Ta mõtleb iga asja üle liiga palju järele," sõnas Dolores. „Kui liiga palju iga asja üle mõtelda, siis ei saa inimene iialgi rahu."

„Iga inimene on oma moodi," seletas Frieda. „Sina wõid nõnda elada, aga tema ei wõi."

Black, kes oli juba tükk aega Dolorese juures waadanud, pani esiti oma käpad tema põlwedele ja kargas warsti selle peale tema süllе.

„Black, mine!" tõreles „printsess". „Mul on uued riided. Sa ajad mind karwu täis."

„Karwu ta ei aja," seletas Frieda: „sest meie peseme teda kaks korda nädalas. Kui ta alles wäike kutsikas oli, siis pesime teda igapäew. Black, tule siia! Tule siia, oma käskijanna juurde!"

Kutsikas läks Frieda juurde ja pani oma nina tema põlwede peale.

„Woid sülle tulla."

Kutsikas ei lasknud seda omale kaks korda ütelda. Ta kargas Frieda sülle ja heitis sinna magama.

„Armastab kangesti süles magada," rääkis Frieda, käsi koera selja peal kokku pannes.. „Kui ta alles wäikene oli, wõtsime teda tihti sülle. Harjus nõnda ära, et nüüd ei tahagi mujal, kui süles magada. Ta on wäga tark koer, aga tujukas ja närwiline. Armastab kangesti wäikseid konte. Kui ütled: „Black, jäta kont!" — siis läheb kohe kõrwale. Kui selle peale ütled: „Black, wõta jälle oma kont!" — ei wõta enam miski hinna eest."

„Ühel minu tuttawal on koer," lausus Biest: „kes on nõnda wälja õpetatud, et toob hommikul kingad kätte."

„Ka temale wõiks paljugi kätte õpetada," ütles Frieda: „aga kes hakkab temaga jändama?"

„Hannoweris on niisugune asutus, kus koeri wälja õpetatakse," jutustas Biest. „Seal on wäga mitmet seltsi koeri."

Justus tõusis üles, et minema hakata.

„On ka sinul kibe!" tõreles emand Eberhard.

„Ma lubasin ühe tuttawa juurde minna," wastas Justus, käewarrelt uuri waadates.

„Noortel meestel on alati palju tegemist," tähendas emand Weidenbaum.

Justus jättis jumalaga ja astus eeskotta. Teda saatma läkisd Agnes ja emand Haarleder.

„Meie gümnaasiumi," hakkas Frieda rääkima, oodatakse warsti wäga kõrgeid külalisi. Keisrinna ise, ühes suurwürstinnadega, tahab meid waatama tulla. On täiesti wõimalik, et meie gümnaasium saab olema tulewikus Tema Keiserliku Kõrguse kaitse all."

„See oleks suur au," tähendas isand Weidenbaum.

„Ma tahaksin kangesti keisripaari lapsi näha, aga ei saa kuidagi wiisi," nukrustas emand Weidebaum.

„Mina olen neid kõiki näinud," ütles Frieda. „Maksab waadata, on wäga armsad."

„Proua Ahlweis mõtles kaua, kuidas ta keisripaari lapsi näeks," jutustas emand Eberhard: „Ükskord suwel sõitis sellepärast koguni Peterhofi. Keegi rääkinud talle, et keisri proua sõita kuhugile ühes lastega. Proua Ahlweis seisnud tee ääres, palawa päikese käes kella ühek-

sast hommikul kuni kella kuueni õhtu, aga ei olewat keisrinna kedagi sõitnud. Olnud kõik muidu jutt."

Frieda liigutas põlwi. Koer hakkas urisema.

„Black, wait!" taples Frieda. „Kuidas sa tohid uriseda? Waata!"

Kutsikas aga urises edasi.

Kiiresti pani Frieda kutsika maha ja tõi nurgast nuudi.

„Black, koha peale!" käskis ta.

Kutsikas sibas nurka, heitis maha koti peale ja hakkas kartlikult oma käskija otsa wahtima.

„Temaga peab süstemaatlik olema," seletas Frieda: „— iseäranis nüüd, kus ta weel noor on."

Jahnis tõusis püsti, et minema hakata. Ta läks emand Haarlederi juurde ja tänas teda lahkuse eest.

„Olen wäga rõõmus," lausus emand Haarleder püsti tõustes. „Jällenägemiseni!"

Peale selle jättis Jahnis ka teiste koosolejatega jumalaga ja astus eeskotta. Temale järgnesid Agnes ja „printsess Dolores," et teda saata.

XII.

Teatri eesruumis oli rahwast juba rohkesti ja kogus ikka weel juurde. Mängiti wana põlist Suhowo-Kubõlini komöödiat „Krečinski pulmad".

„Sa oled ikka tulla saanud," ütles Jahnis, Agnest terVtades. „Ma kartsin, et nad sind kuni kella kaheksani kinni peawad ja sa etenduse peale hiljaks jääd."

„Ma sain peremehelt luba ennemalt ära minna," wastas Agnes. „Ütlesin, et tahan teatrisse minna."

Ta kandis musta pikka körtsikut, walget atlassiidist bluusi ja kollakat metallikarwa wööd. Käe otsas rippus tal mustast sametist, hõbedaga tikitud käekott.

„Täna oled sa ilus!" lausus Jahnis, kuna tema silmad Agnese peal wiibisid.

Agnes ei wastanud. Ta silmitses õhku.

„Ka sinu soeng on täna koguni teistsugune," lisas Jahnis juurde.

Agnesel oli täna wäikene wiltu lauk pahemal pool otsa ees. Juuksed laugu ümber olid wolditud.

„Ma kannan mõnikord ka nõnda," rääkis Agnes: „aga niisugune soeng wõtab palju aega ja sellepärast pole wõimalik temaga igal hommikul jännata."

Kella tirin kutsus publiku teatrisse. Etendus algas.

„Hästi mängiwad!"

„Lõpmata hästi!"

„Oled seda tükki enne näinud?"

„Ei."

„Siis pane teraselt tähele kuni lõpuni."

Waheaeg. Eesruumis jalutas publik — üksikult, paarikaupa ehk mitmekesi reas. Inimesed olid elektritule walgusel ilusad ja puhtad.

„Wastumeelt isik see Krečinski," sõnas Jahnis.

„Don Juan," lausus Agnes.

Korraga eksis tema samm. Wastu tuli üksik härra, wäga heas riides, pikk, mustawerd, kuiwetanud, lühikeseks lõigatud wurrudega, umbes wiiskümmend aastat wa-

na, rinnal kuld uurikett. Nende kohta jõudnud, teretas ta. Agnes wõttis terwise wastu kerge peanokutamisega.

„Kes on see härra?“

„Meie peremees!“

Agnese näol ja kõrwades mängis hele puna.

„Oled sina ka inimene!“ sõitles Jahnis tasakesti. „Mis sest on, et peremees meid kahekesi koos teatris nägi? Kohe näha, et sa sakslane oled.“

„See tuli nõnda ootamata,“ wastas Agnes häbelikult. „Kahtlemata hakkab ta homme järele pärima, ta on wäga uudishimuline.“

„Wõid talle ju ütelda, kes mina olen. Rohkem pole tal tarwis teada . . . Aga ütle mulle, kes on see Biest, keda mina mõlemal korral teie juures nägin?“

„Tema on sakslane, Saksa riigi alam. Mamma wana tuttaw.“

„Mis ametit ta peab?“

„Ta teenib — ühes kaubamajas.“

„Näib õige passiwne isik olewat; aga sakslase kohta käib ta küll.“

Etendus lõppes. Nad wõtsid riided ja astusid uulitsale. Kell oli juba kaheteistkümne peal.

„Kas tunned nüüd Krečinskit?“ wõttis Jahnis sõna. „Näed, missugused kõlwatumad isikud wõiwad olla meesterahwaste seas.“

„Kas naisterahwaste seas ei ole küllalt neid, kes mehe elu ära kihwtitanud?“ lausus Agnes.

Ta oli sügawasti mõttes.

Linn oli waikne. Eemalt kostis kõrwu sõitwate woorimeeste hobuste kapjade plagin.

„Agnes, ma panen imeks, et sa iial midagi ei küsi.“

„Mis ma küsin? Ma näen sind.“

„Ma arwasin — et sa rohkem ütled!“

Nad läksid paarkümmend sammu waikides. Wastu tuli kinnine wurisew auto ja kaks lällawat joodikut.

„Kas sa loed ka Heinet? On ta sul?“

„Õel on.“

„Ta ei saa muidu läbi, sest ta õpetab koolis Saksa keelt. Heine on suur lüürik, aga tal on ka tugew satüüriline joon. Kuidas piitsutab ta Saksa moraali! Saksa tüdrukul on meheleminnes peaasi, et mees jõukas oleks ja head palka saaks, — kõige muu peale ta ei waata. Naise

õigus on kodu walitseda, aga mehe kohus — raha muretseda, wõtku wälja kust tahab. Ei oska ta seda — pole ta ka kellegi mees!"

„Mina ei ole küsinud, kui palju sina ükskord hakkad palka saama."

„Sinust keegi ei räägi; sina oled koguni teistsugune."

Ta wõttis Agnese käe alt kinni.

„Wäga ilus oli üks mees," hakkas ta natukese aja pärast rääkima: „keda ma minewal korral teie juures nägin. Ta tuli puupalja kellasepa sellina Wenemaale, aga nüüd on ta suure kullasepääri omanik ja rikas mees. Kas ta tunneb mingit tänu selle maa wastu, kes teda on rikkaks teinud? Ei mingisugust. Röhib kui orikas. Sõimab wenelasi ja teotab kõike Wene asja. Ise elab Wenemaal, saab siit ülespidamist, aga Wene rahwa hädad ja walud ei lähe tal sugugi korda... Inimene, kes nähtawasti pole iial midagi lugenud ja ei saa millestki aru."

Agnes ei wastanud midagi.

Nad jõudsid kanali äärde ja jäid selle raudwõre ette seisma. Taewast paistis walge täiskuu.

„Ka õudsel ja külmal Peterburil on oma luule," ütles Jahnis.

„Imeilus öö," lausus Agnes. „Suwel, kui Strelnas elasime, jalutasime Doloresega tihti mere ääres kuu walgel."

„Kahekesi?"

„Wahest — saatsid meid tuttawad."

Agnes seisis mõttes.

„Lähme! Sa pead wara hommikul üles tõusma."

„Ootame natuke . . . Kas tead, Jahnis, meie tutwuse kestes on mulle selgeks saanud, et meie waated täiesti üksteisest lahku lähewad. Kuidas soowiksin mina, et minu waated teistsugused oleksid!"

„Armas laps, sa oled liiga õrn! Ma ei oleks tohtinud täna nii otsekoheselt rääkida. Sinu waated ei ole halwemad ega paremad, kui igal teisel tütarlapsel teie ringist. Ma ütlesin juba kord, et sina selles süüdi ei ole. Sind ei ole elu mitte rikkunud ja see on peaasi. Kui sa ükskord minuga ühes koos elama saad, küll siis paranewad ka sinu waated."

„Jahnis, aita mind wälja rabeleda sellest mülkast, kus ma praegu olen."

„Pole mingisugust mülgast, see on ainult sinu mõttekujutus. Wõib olla hakkad sa koguni oma ema ja õde wihkama. Jumala pärast, ära tee seda mitte!“

Nad hakkasid liikuma.

„Jahnis, nüüd armastad sa mind, aga kui sa enam ei armasta, kas ütled mulle?“ küsis Agnes natukese aja pärast.

„Sa räägid asja,“ wastas Jahnis kindlalt: „mis iialgi ei wõi ette tulla. Kust tulewad sulle niisugused mõtted?“

„Mõnikord tulewad.“

„Asjata! Siis oleksin mina lihtsalt egoist.“

Nad jõudsid Inglise prospektile. Agnese koju oli weel wähe maad.

„Mina käin seltskonnaga wäga wähe läbi ja istun alati kodus,“ ütles Agnes. „Kui sul on, too mulle midagi lugeda.“

„Hea küll,“ wastas Jahnis. „Ma mõtlen järele, mis sulle lugeda anda . . . Aga sina saada mulle oma päewapilt.“

„Mis tarwis! Ma olen tähele pannud, et kui kellegile oma päewapildi kingin, siis tuleb tutwusel ots kätte. Sinust ei tahaks mina aga mitte lahkuda.“

„Tühi eelarwamine!“

Majani oli weel paarkümmend sammu. Nad jätsid jumalaga ja lahkusid.

XIII.

Kodus ei ole kedagi: ema on kirikus, õde — wälja läinud.

„Wiimane kord olid sa nii kurb ja tõsine. Kas tead, kui walus mul oli seda näha? Mulle näitas, et sa minu armastuses sinu wastu kahtled, ja oleksin igawiisi walmis olnud tõendama, et sa eksid. Aga sa olid iga asja wastu nii umbusklik, et ma otse kartsin millegist asjast juttu teha. Ma ei oleks iialgi wõinud uskuda, et suudan kedagi nii sügawalt armastada. Mul on üks naisterahwas tuttaw, kes on ühtlasi ka käetark. Tema kuulutas mulle ette, et ma õige pea mehele lähen. Seda kuuldes naeratasin ma umbusklikult, sest ma olin juba ammugi otsuseks teinud, et ma iialgi mehele ei lähe. Aga ometi näib see ettekuulutus täide minewat."

„Wiimasel ajal olen ma wäga palju mõtelnud ja weel rohkem läbi elanud. Wõi arwad sa, et ma niisama kergesti sulle „jah" ütlesin? Ei, minu armas! Enne seda wõitlesin ma iseenesega terwe suwe otsa. Wõitsid sina, sest sa oled minust tugewam. Ma panen imeks, kuidas minu meel ja mõtted on sest saadik muutunud, kui ma sinuga tuttawaks sain. Nüüd mõtlen ma tihti niisuguste asjade peale, mille peale ma enne iialgi ei mõtelnud. Palju, mis ma enne leidsin hea olewat, on minu meelest nüüd paha ja jälk."

„Meesterahwad on mind liiga ära hellitanud, sest nad täitsid alati kõike, ka kõigewähemaid minu soowe. Aja jooksul juurdus minule sisse, nagu oleks see kord ja kohus. Mina wõtsin seda neilt wastu ja arwasin, et see peab nõnda olema. Kui wahel juhtus, et keegi nendest ka minult midagi nõudis, siis tuli see mulle wõõras ette.

„Nõnda on lugu ka nüüd. Mina nõuan sinult palju, aga mis olen ma ise sulle annud?"

„Aita, Jahnis, et ma wõiksin ennast parandada. Ma tahaksin algada uut elu, tahaksin tööd teha, inimesi armastada ja nendega walu ja kurbust jagada. Sina pead mind

aitama, sest muidu ei jõu mina sellest mülkast wälja rabeleda, kus ma praegu olen. Ma tahan mõtleja inimene olla, aga mitte ainult naisterahwas tema wäikeste ihadega. Sa ütlesid, et meie aja tüdrukud meheleminemise juures ainult ühte asja küsiwad: kui palju tulewane mees palka saab. Seda rääkides ei wõinud sa aimata, et sa minu kõige walusamat kohta puudutasid."

„Jah, ka minul on kindel tahtmine sinu aus ja hea sõber olla, aga mitte paljalt naisterahwas. Kui minul aga mitte korda ei lähe ennast parandada, ei saa mina iialgi sinu naiseks, sest ma ei taha mitte raske kiwina sinu hinge peal wajuda. Ma põgenen sinust eemale werise südamega, aga selle eest jääb mulle lohutus, et olen teinud, mis ausa inimese kohus . . ."

„Wististi ei oota sa täna, armas Jahnis, minu käest niisugust kirja, aga ma pean sulle kirjutama, mis minu hinge piinab. Mul on raske sõnu leida ja ka see kiri ei ütle sulle kaugeltki seda ära, mis ma ütelda tahan."

Kiri on walmis. Siin on segamini tõde ja wale.

Ta tunneb Jahnise õrnu keeli ja oskab nende peal mängida. Tal on walmis hulk ümmargusi sõnu ja lauseid, mida ta ise leidnud ehk walmis woolinud, ja neid ta tarwitab. Ta teab, missugune lause lööb ja missugune sõna mõjub.

Kui lõuna möödas, läheb ta Anna Nikolajewna Vireliuse juurde. Tee peal wiskab ta kirja postkasti.

XIV.

Koju jõudnud ühel õhtul, ulatas Frieda talle ajalehepaberisse mähitud pakikese.

Ta teadis juba, et see oli Jahnise käest. Jahnis peab alati sõna!

„Selle paki tõi ekspress umbes paar tundi tagasi. Näikse raamatud olewat. Kes nad sulle saadab?"

„Wististi Sahlit. Tema lubas mulle midagi lugeda anda."

Frieda heitis tema peale pilgu oma mustjatest, hallika läikega silmadest ja ei küsinud enam.

„Mis ta sulle kirjutab?" küsis ta natukese aja pärast jälle, silmi raamatu pealt üles tõstes, kui nägi teda kirja lugewat.

„Ei midagi iseäralist," wastas ta. „Saadab mulle kaks raamatut: ühe saksakeelse — „Via Appia" ja teise wenekeelse — „Põrandaalune Wenemaa". Peab ju ometi midagi lugema, sest muidu jääb inimene edumeelsest seltskonnast täiesti maha. Mis haritud inimene see on, kes midagi ei loe."

„Kas sa temaga sagedasti kokku saad?"

Jälle see wana igawene urgitsemine!

„Sulle näib suurt lõbu walmistawat mind alati torkida."

„Kas Sahlit warsti instituudi kursuse lõpetab?"

„Ta ütles, et jõuluks."

„Mis hakkab ta siis tegema?"

„Wõtab omale koha."

„Kas siin, wõi prowintsis?"

„Seda küsi tema enese käest. Igatahes jõuab ta elus wäga kaugele."

„See on hea."

Frieda hakkas jälle lugema.

„Kui ta koha saab," jatkas ta natukese aja pärast: „hakkab ta leiduste kallal töötama."

„Huwitaw!“ lausus Frieda. „Kas ta on midagi üles leidnud?“

„Muidugi on, — midagi weduri wõi aurukatla juures.“ Frieda on kooliõpetaja. Ta tahab igas asjas tark olla, aga mis teab tema leidustest? Missugused silmad teeb tema aga siis, kui Jahnis juba tõesti kuulus on ja kõik teda austawad!

„Ta näib tõsine inimene olewat,“ rääkis Frieda üks teine kord, kui nad jutu peal olid. „Mis siis? Ta wõib elus edasi jõuda. Saab inseneriks, hakkab teenima, wõib rohkem seltskonnas liikuda ja õpib ka seltskonna kombed ära. Kui ta wiimane kord meil käis, oli ta wäga tagasihoidlik ja suudles ka juba majaproua kätt, mida ta esimene kord mitte ei teinud. Aga riided olid tal wanad. Kulunud üliõpilase töökuub ei kõlba ikka hästi wisiitide jaoks.“

„Kui ma temaga kokku saan, siis ütlen talle, et ta siia enam oma jalga ei pistaks,“ wastas ta Friedale.

„Ta wõib ju mõnikord ikka tulla,“ lausus ema, kes diiwani peal istus ja nende juttu pealt kuulas: „aga waata ette, et sa temaga liiga sõbraks ei saa. Tema ei ole mitte meie ringkonnast ja on sulle waewalt kohane. Pealegi on ta üliõpilane ja nähtawasti puupaljas.“

Järgnes waikus.

„Sa lähed meile iga päewaga wõõramaks,“ hakkas Frieda rääkima. „Kodus oled sa nõnda isemeelne, et meie kuidagi sinu tahtmist ei saa. Oma sugulastega sa enam läbi käia ei taha ja koguni Dolorese wastu, kes on sinu kõige truim sõber, oled sa külmaks jäänud. Mis sünnib weel edaspidi?“

„Ära mõtle parem selle peale, et sellele Sahlitile mehele minna,“ ütles ema. „Ennem kui sa temale lähed, wõiksid sa kellegi teisele minna meie ringkonnast — niisugusele, kellel ka midagi on.“

„Kui sa just tahad mehele mnina,“ kõneles Frieda: „siis on meie tuttawate seas nii mõnigi, kes sind wõtta wõiks. Näiteks Grüner. Rikas ta ei ole, aga raha on tal wististi. Ta on sakslane, peab ennast seltskonnas hästi ülewal — on meile igatahes lähem, kui see lätlane, kellega meil midagi ühist ei ole.“

„Pole sinu asi minule mehi juhatada,“ wastas ta tusaselt. „Katsu parem omale mõni leida, oled ju minust

wanem. Mina wõin minna, kellele ise tahan, ja oleksin wõinud juba ammugi mehel olla. Rahustage endid! Mul pole mingisugust muud wahekorda Sahlitiga, kui et ta minu tuttaw on. Tuttawaks saime ühes perekonnas."

Peale selle ei rääkinud enam keegi.

Ühel laupäewa õhtul wiibisid nad kolmekesi magamistoas.

„Ma waatasin neid raamatuid, mida Sahlit sulle saatis," hakkas Frieda rääkima: „ja lugesin ühe neist — „Via Appia" koguni läbi. See on wäga ilus romaan. Sisu käib täiesti ajalooga kokku. Seal kirjeldatakse, kuidas lääne-gootlased rahwaste rändamise ajal oma kuninga Alarichi all Itaaliasse sisse tungisid ja Rooma linna ära wõtsid. Lääne-gootlased olid, nagu teada, Germani tõugu rahwas ja sellepärast on meil, kes me sakslased oleme ja Germani tõugu, wäga huwitaw lugeda, kuidas neil kõik oli. Kui sa teda weel ei ole lugenud, siis soowitan seda teha. Kes teab, kust Sahlit seda raamatut tunneb? Kui sa loed, löö lahti ka ajaloo käsiraamat, loe wastaw peatükk läbi ja siis wõrdle. Warsti näed, et kõik käib ajalooga täiesti kokku . . . Teist raamatut —„Põrandaalune Wenemaa" — waatasin ma ainult, aga ei lugenud mitte. See on riigiwastalise sisuga, nagu ma aru sain. Seal räägitakse salajastest organisatsioonidest, kes riigiwalitsuse wastu kihutustööd teewad ja riigis segadusi sünnitawad Kui keegi hakkab niisugust raamatut lugema, (Frieda hääl muutus wäga tõsiseks), siis peaks ta küll ka selle peale mõtlema, et tal kodus ema ja õde on."

Frieda näolt wõis lugeda sügawat tuska.

„Sahlit kirjutas mulle," wastas ta: „et see raamat on lubatud ja teda wõib igas kaupluses osta."

„Paljugi, mis lubatud on, aga kas sa siis tõesti mitte aru ei saa, et ta meie perekonnale ei kõlba. Mina olen õpetaja pealinna aristokraatlikus tütarlaste gümnaasiumis ja kui teada saadakse, et minu perekonnas niisuguseid raamatuid loetakse, siis wõidakse ka minust Jumal teab mis mõtelda. Ma wõin koguni koha kaotada."

„Keegi ei hakka sind minu süü pärast kahtlustama. Minu asjad ei puutu sinusse."

„Kas sa siis tõesti aru ei saa, et niisugune asi meile ei kõlba? Meie perekond on alati wäga aus olnud. Kõik, kes meid tunnewad, peawad meist lugu, nagu sa isegi

tead, ja meil on koguni tuttawaid kõrgemates ringkondades. Teiseks, meie oleme sakslased. Meie isa ei lasknud ennast Wene alamakski wastu wõtta, waid jäi kuni surmani Saksa riigi kodanikuks. Meie sinuga oleme küll Wene riigi kodanikud ja ka mamma on Wene riigi kodanik, aga ometi oleme meie rahwuse poolest sakslased. Mis läheb meile korda wõitlus Wene isewalitsuse wastu? See on wenelaste oma asi, meisse see ei puutu. See Sahlit on ka sinu peakese segi ajanud, nõnda et sa enam ei tea, mis sa teed."

Frieda wäikene ümmargune kogu õhkus pahameelest. Missugune egoism! Teeb ainult tööd iseenese heaks, aga rahwa heaks ei taha midagi teha.

„Sul peaks häbi olema neid sõnu rääkida," wastas ta: „Ise elad Wenemaal, aga Wene rahwa hädad ja walud ei lähe sulle korda! See on otse alatu!"

Frieda waatas tema peale täis imestust.

„Need sõnad oled sa wist küll Sahliti käest saanud," ütles ta. „Ja kui see ka nõnda oleks, mis wõib sinusugune sellele hädale ja walule parata? Sa ise näed, kui karmilt walitsus nendega ümber käib, kes riigiwastast kihutustööd teewad. Mina ei usu mitte, et sinusugust hakkaks keegi wangistama, aga kui sa niisuguste inimestega läbi käid, kui see Sahlit, ja niisuguseid raamatuid loed, kui see siin, siis wõib meie maja warsti kahtluse alla langeda. Meie mammaga oleme nõuks wõtnud sind tõsiselt hoiatada."

Ema istus liikumata diiwani peal, käed süles. Ta ei lausunud midagi, aga tema olekust wõis näha, et ta Frieda sõnad heaks kiidab.

„Ma lõpetan temaga silmapilk tutwuse, kui see teile meelepärast on," wastas ta mõne silmapilgu pärast, püüdes ennast haawatuna näidata. „Ma pean siin teie juures elama kui wang ja ei tohi kellegiga sõna rääkida. See ei ole kellegi elu: see on piin. Kui see nõnda edasi kestab, ei jää mul muud järele, kui teie juurest ära minna. Üürin omale wäikese toa ja elan oma ette. Teie käest ei taha ma midagi."

„Sellepärast ei tarwitse sul kohe ära minna," lausus ema osawõtlikult. „Meie ainult manitseme sind. Kuidas sa ometi hakkad üksipäini toas elama?"

„Meie mammaga soowime sulle ainult head," rääkis

Frieda. „Sest saadik kui sa selle Sahlitiga tuttawaks said, oled sa alati iseenses ja ei saa meiega enam sugugi läbi. Mulle näib tihti, kui wihkaksid sa meid. Nüüd loed sa riigiwastase sisuga raamatuid, aga mine tea, ehk tuleb warsti aeg, kus sa ka enam Jumala sisse ei usu."

„Ta saab warsti inseneriks ja sõidab ära prowintsi."

„See oleks muidugi parem, kui ta kaugel oleks. Tema on lätlane, aga sina oled sakslane. Mis wõib sinul temaga ühist olla? Pealegi on ta sinust noorem. Ole temaga ka muidu ettewaatlik."

Tema wiha tõusis. Oli Friedal seda tarwis ütelda, et tema Jahnisest wanem on!

„Heidame magama!" ütles ema pehmelt, diiwani pealt üles tõustes. „Heida magama, Agnes, sa oled wäsinud!"

Palju sellest, mis nad rääkisid, oli õige. Aga mispärast Frieda teda alati waewab? Ta on täiskaswanud, aastates inimene, aga nemad peawad teda lapseks, kelle üle on waja walwata. Ja kõige selle juures on neil kitsad ja egoistlikud waated!

Kes on siis need maja tuttawad, keda Frieda ja ema temale meheks pakuwad? Grüner . . . Wiisaka wälimusega ja kombetega sakslane, Baltimaalt pärit, umbes kolmkümmendwiis aastat wana. Ajab mingisugust äri — ei tea missugust. Raha tal nähtawasti on. Aga Grünerile ei lähe ta mitte, sest et Grüner teda ei huwita. Karpow, ministeeriumi lauaülem . . . Saab kakssada rubla kuus. Selle rahaga wõib elada. Ka ülemus on temaga rahul. Karpow wõtaks teda wististi, kui märku annaks, aga meheks ta teda ei taha . . . Siis käib nende majja juba kaua aastaid Biest. See on tema truu teener. Temale wõib ta igasuguseid käskusid anda. Ta tahtis teda wõtta juba aastate eest, aga kuidas pidi ta temale minema? Tema wastu on Biest nii hea ja pehme, et ta wõiks teda kas wõi ümber sõrme mässida. Ta on toreda wälimusega mees, terwe ihuga, aga ei ole mitte tark. Kannab lakaga mütsi, mis on lõpmata inetu. Ja kõige wiimaks on tal halb amet: ta on meister worstiwabrikus . . .

Sahlit saab aga inseneriks ja tal on kõik teed lahti. Aeg, kus nad abiellu astuwad, ei ole enam kaugel. Ta läheb temale, ütelgu Frieda mis tahes. Tal saab oma kodu olema, mida ta ise oma tahtmise järele sisse seab. Mis ütleb Frieda siis?

XV.

„Sa wõid mulle õnne soowida," ütles Jahnis: „täna kaitsesin mina õnnelikult oma diplomi projekti ja sellega olen insener."

Agnes tõsitis silmad üles. Tema nägu lõi särama.

„Soowin õnne," wastas ta ja pigistas tugewasti Jahnise kätt.

„Ma olen sõna pidanud: lubasin sulle jõuluks instituudi lõpetada ja lõpetasin," rääkis Jahnis. „Sellest silmapilgust peale, kus oli meie esimene kokkurääkimine Suweaias, ei ole ma ühte silmapilku unustanud, et mul kohus on sinu wastu. Töö, mis ma nendel kuudel olen ära teinud, on määratu suur. Mind ennast on ta aga täiesti ära kurnanud. Jumal tänatud! Nüüd on diplom taskus ja lõpp ükskord sel hirmsal jõupingutusel."

„Puhka nüüd natuke, Jahnis!" ütles Agnes osawõtlikult.

„Puhkamise peale ei saa ma ka nüüdki mõtelda. Raha on täiesti otsas ja pisut wõlgagi. Peab waatama, kust midagi saab teenida. See on minu esimene mure. Teiseks on tarwis waadata, kust kohta saab. Tuleb otsustada, missugust teed minna. Siin on ka sinul sõna kaasa rääkida."

„Sinuga lähen ma ükskõik kuhu."

„Usun, armas laps! Mul on praegu kaks kawatsust. Ennemalt oli mul kindel soow raudtee peale astuda. Suwel aga, kus ma Kolomna wabrikus praktika peal olin, tuli mul mõte, kas ma ei peaks mitte minema sinna inseneriks. Mis sa sellest arwad?"

„Sa tead ise, kuidas parem on."

„Raudtee wastu on mul alati huwi olnud. Siin wõib tehnilisi teadmisi wäga laialt kasutada ja peale selle on raudtee ka majanduslikult ja kultuuriliselt wäga tähtis tegur. Kui ma aga suwel Kolomna wabrikus olin, siis panid sealsed määratumad tehased minu mõtted keema. See on koht, kus walmistatakse need hiiglawedurid, mis raudteede peal liiguwad; mis weawad määratumaid kau-

baronge ja wiiwad reisijaid edasi sada wersta tunnis. Raudtee tarwitab seda, mis wabrikus walmistatakse. Nagu ma sulle rääkisin, on mul mõne ideed aurukatla ja aurumasina konstrueerimise alal. Wabrikus oleks kõige paremad wõimalused nende arendamiseks ja praktiliste katsete tegemiseks. Ka wõiks wabrikus aja jooksul palju rohkem palka saada. Raudtee peal teenides wõib ainult siis rikkaks saada, kui oskad warastada. Paha külg on see, et meie peame asuma kaugele Wenemaale, kuna mina Riiga, aga sina — Peterburisse igatsed."

„Mina wõin ka prowintsis elada. Arwan, et meil saab wõimalus olema Peterburi sõita sugulasi ja tuttawaid waatama."

„Iseenesest mõista. Kui aga raudtee peale astun, on mul wõimalik kohta saada Riiga, Lätimaa pealinna. Missugune lätlane ei tahaks Riias elada? Riia ei ole Peterburist kaugel ja sa wõiksid nii sagedasti siia sõita, kui ise soowid. Peale selle on Riia rannas toredad suwituskohad: Bulduri, Majori ja Edinburg. Suweks üürime sinna korteri ja wõtame mamma oma juurde. Ka aristokraatliku Frieda-tädi, kui meiega elada soowib."

„Mõned meie tuttawatest elawad suwel Majoris. Ütlewad. et seal olla wäga ilus."

„Aga ma pean sulle weel seletama, et pilt selge oleks. Mina olen tehnoloog ja meie koht raudteel on weoteenistuses. Kes tahab depoo-ülema abiliseks saada, peab enne teenima masinisti abina ja ära sõitma wähemalt kaksteistkümmendtuhat wersta. Kui raudtee peale astun, tuleb ka minul seda läbi teha. Lõpuks peab ka weel selle peale walmis olema, et esialgul Riiga kohta ei saa, waid peab kuskil teises linnas peale hakkama. Lätlasi heameelega Riiga ei nimetata."

„Meil on mõned tutwused. Ehk saab nende läbi midagi ära teha."

„Sellest edaspidi, kui muidu ei saa. Praegusel silmapilgul aga wajan mõnda tööd, kus rutuliselt midagi wõiks teenida. Bölcke tehnika-kontoril on praegu üks töö ära anda Mul on juba räägitud, homme lähen ja wõtan ta wastu. Kui selle walmis teen, hakkan wiibimata nõutud kahteteistkümmendtuhat wersta maha sõitma. See kestab kolm kuni neli kuud . Arwan, et kuue kuu pärast wõime endid laulatada lasta. See pole enam igawene aeg."

„Ole muretu. Kui ma olen juba nii kaua oodanud, siis wõin need kuus kuud weel oodata.“

„Wäga hea, et sa aru saad. Sa saad igast asjast aru. Mul saab sinuga kerge olema.“

Nad läksid kümmekond sammu waikides edasi.

„Kui sa raha teenid,“ wõttis Agnes sõna: „lase omale kõigepealt inseneri wormiriided teha. Mulle meeldib kangesti raudtee inseneride uniworm.“

„Muidugi,“ wastas Jahnis. „Kroonu insener muidu läbi ei saa.“

„Ja siis tule kord meile.“

„Et Frieda-tädi näeks. Hea küll!“

„See on õige. Tema armastab hiilgust.“

Nad pöörasid Nikolai kiriku aeda ja istusid pingi peale.

„Täna on minu elus tähtjas päew, Agnes,“ hakkas Jahnis rääkima. „Inseneri diplom — see on kilomeetri post tee ääres. Reisija on tüki teed ära käinud ja istub maha, et tagasi waadata. Tee, mida ma olen ära käinud, on pikk ja waewaline. Mõne kuu pärast olen ma juba kakskümmendwiis aastat wana. Sest saadik, kui ma Dünaburgi realkooli astusin, olen alatasa rabelenud rasketes oludes. Waatamata, et pidin ise teenistust otsima, lõpetasin realkooli esimese poisina. Sügisel tegin konkurseksami tehnoloogia instituuti ja sain sisse — jälle esimeste reas. Nüüd olen inistituudi wiie aastaga lõpetanud, kuna meil harilikult kuus ja ka seitse aastat õpitakse. Kool on lõpetatud, nüüd algab töö, nüüd algab elu.“

„Sa jõuad kaugele,“ lausus Agnes.

„Mina soowin, et sa õpiksid elust õieti aru saama,“ rääkis Jahnis edasi: „Mitte rikkus ja hea elujärg ei pea meie eesmärk olema, waid uute wäärtuste loomine ja maailma rikastamine uute tõdedaga. See käib eriti minu töö kohta. Ja kui meie abiellu astume, siis peame püüdma, et ka meie abielu enesest kujutaks midagi uut, midagi täielikku, ja erineks neist igapäewastest ühendustest, mida mida enese ümber näeme.“

„Ma teen kõik, mis iial wõin.“

„Ma usun seda. Sinu wiimast kirja hoian ma, kui kallist wara. Missugune kiri! Uus tunnistus, et sa oled õrna hingega ja kallimeelne naisterahwas.“

„Ära kiida mind!“

„Ma tean, mis ma räägin . . . Jõulud on ukse ees. Nüüd, kus ma juba walmis mees olen, tahaksin heameelega oma wanemate juurde sõita, aga kahjuks ei ole selleks raha. Olgugi, et olen ise pidanud teenima juba realkooli neljandamast klassist alates, aga ometigi oli see ikkagi nende töö, hool ja mure, mis mind nii kaugele aitas, kui praegu olen. Pean pühadeks siia jääma. Tahaksin sinuga heameelega kokku saada, aga ei tea, kus kohas.“

„Ma ei tea mitte, kus wõiksime kokku saada. Sa wõiksid meile tulla.“

„Minu ülikond on natuke wana, aga teil pannakse seda tähele. Arwan, et parem oleks oodata.“

„See on õige, nad panewad tähele. Pole wiga! Tuled pärast, kui sul juba kõik on. Aga sa pead minule kirjutama, kuidas sinu asjad edenewad. Sa tead, et ma sinu kirju kärsitusega ootan.“

„Hea küll! Nüüd aga ela hästi ja saada pühad hästi mööda!“

„Jällenägemiseni! Kirjuta!“

XVI.

Pühad on möödas.

Jõulu laupäewa õhtul käisid nad kõik kolmekesi kirikus; siis sõid nad õhtust ja panid wäikese kuuse põlema. Kööki ilmusid kojarahwa ja mõned teised lapsed õue pealt. Frieda kutsus nad tuppa ja laskis kuuse all laulda. Käskis laulda ka „Jumal keisrit kaitse sa," aga lapsed ei osanud. Selle peale andis ta igaühele maiustusi paberist kotikese sees ja saatis nad minema. Kell kümme läks ta tunniks ajaks wälja, et külastada üksikut kooliõpetajat, kes ka oli jõulupuu teinud ja teda ootas. Selle wahe sees käis neil emand Swintzke, kes korjas andeid kiriku waeste heaks ja sai sellest protsenti. Ta oli emaga tuttaw. Kui ta koju tuli, istusid nad weel wähe aega ja heitsid siis magama.

Esimesel pühal magas ta kella pool üheteistkümneni, siis tõusis ta üles, jõi kohwi ja hakkas ennast riidesse panema, sest kella kaheteistkümneks pidi tulema tädi perekond.

Nad tulid kõik üheskoos. Tädil oli seljas must ülikond, pitsidega, ja kuldpross kurgu all. „Printsess Dolores" kandis tumehalli, musta- ja pruuniruudulist willast ülikonda ja kuld käewõru. Justus oli mustas frakis. Jalas olid tal lakknahast saapad.

Ema kattis rikkaliku laua. Ei olnud neil ju kallimaid wõõraid. Külalistega ajas juttu Frieda, aga tema aitas emal wõõraid teenida.

Kui lõuna mööds oli, suudles Justus ema kätt ja lahkus. Ta pidi ruttama, sest tal oli weel palju kohti läbi käia.

Warsti peale selle tuli Biest. Ta käib neil iga pühade ajal ja toob alati shokolaadi ehk kompwekka ühes, millest pärast tükk aega süüa saab. Ka nüüd tõi ta emale pudeli peenikest Reini wiina, Friedale — karbi kallid kompwekka ja temale — suure kasti shokolaadi. Ta on üksik inimene, tal pole kuhugi minna. Las' käib! Tal on ilusad pruunid silmad, mustad juuksed ja nägu lõkendab terwisest. Kahju, et tal pole paremat ametit!

Peale söögi istusid ema, tädi ja Biest kolmekesi laua taha ja hakkasid juttu ajama. Nemad Doloresega eemaldusid teistest ja istusid akna alla diiwani peale, wõttes ligi Biesti toodud shokolaadikasti.

„Millal tulewad sinu pulmad?“ küsis Dolores tasakesti.

„Maikuu sees,“ wastas ta niisama tasakesti.

Ainult tema südamesõber „printsess Dolores“ teab tema saladust. Ema ja õde ei tea weel midagi.

„Nädal aega tagasi kaitses ta oma diplomi projekti ja sai insèneriks.“

„Ma tahaksin teda heameelega näha. Mispärast sa teda pühadeks siia ei kutsunud?“

„Ta sõitis pühadeks wanemate juurde.“

„On tal juba koht teada?“

„Ta astub raudtee peale. Igatahes jõuab ta kaugele. Niipea kui ta jalule saab, hakkab ta leiduste kallal töötama.“

„Missuguste leiduste kallal?“

„Mina ei tea. Aga ta on midagi üles leidnud.“

„Mispärst ta just raudtee peale läheb?“

„Temal on oma plaanid. Aga miks mitte? Raudtee peal teeniwad insenerid hästi. Peale selle on neil wäga ilus uniworm. Ta saab Riias koha. Suweks wõtame omale korteri mere randa, Edinburgi wõi Majorisse, ja siis tuled sina ka meie juurde. Kas lubad tulla?“

„Aga wõib olla, et mina temale ei meeldi?“

„See jäta minu hooleks.“

Selle peale tuli temale külaline — Klawdia Stepanowna Wassiljewa, tema kaasmüüjanna magasinist. Ta istus nende kõrwale diiwani peale.

Ema tõi kohwi ja pakkus külalistele.

Kui kohwi joodud, läks Frieda oma ametlikke wisiite tegema. Biest emaga jäid koju juttu ajama, aga tema, Dolores ja Wassiljewa läksid tuttawaid külastama. Koju jõudis ta alles õhtul kell üksteistkümmend.

Teisel pühal oli Frieda waba, sest ametlikud wisiidid olid tehtud. Hommikul kell kümme läksid nad kõik kolmekesi wälja ja terwe päewa jooksul käisid läbi oma tuttawaid.

Kolmandamal pühal magas ta kella üheteistkümneni; siis tõusis ta üles, jõi kohwi ja läks üksipäini wälja — Sewastjanowa juurde. Warsti oli seal seltskond koos: neli härrat ja wiis daami. Härrad tellisid woorimehed ja sõidutasid nad saartele. Sõid lõunat „Villa Rodes“. Sealt wiis seltskonna oma juurde Wenewitinowa — seltskonna

daam ja Sewastjanowa hea tuttaw. Õhtul kell kümme jõudis ta koju.

Wana aasta õhtul olid nemad Friedaga kodus, ainult ema käis kirikus.

Uuel aastal oli tädi Auguste neid oma juurde wõõrsile palunud. Nad läksid kõik kolmekesi. Oli koju tulnud ka tädimees „Kaupmeeste majast“. Justus tuli woorimehega, teretas sugulasi, suudles neid ja sõitis jälle ära, ilma et oleks lõunaks jäänud. Ütles, et ei ole aega. Don Juan!

Lõunaks pani tädi laua peale kõik, mis tal paremat oli. Teenis sööma ajal tädi ise ja abiks kutsutud wäike plika. Kui laud koristatud, wõttis tädimees kaardid ja hakkas tulewikku kuulutama.

Kui imelikka asju ei wõi mõnikord juhtuda!

„Kõige enne waatame sinu tulewikku, Agnes. Sinul on austaja, keegi noor mees . . . Ristiwerd . . . Sa oled talle wäga meele järele . . . Aga tal on kangesti raha waja!“

Dolores müksas teda salamahti küünarnukiga ja waatas talle kelmikalt otsa.

„Wõib ju olla, et on mõni niisugune,“ wastas ta: „Mul on tuttawaid palju. Aga mina ise seda küll ei tea.“

„Jah, see on wäga korralik noormees, aga raha on tal kangesti tarwis . . .“

Frieda naeris, nõnda et tema wäikene kogu otse wabises.

„Waadake, tädimees, kas pulmad ka tulewad,“ ütles ta.

Alati pilkab ta teda. Aga las' naerab ja pilkab: seda ei ole enam kauaks!

„Peab uuesti kaardid wälja panema,“ ütles tädimees ja hakkas teist korda kaarte laua peale laotama.

„Pulmad on,“ rääkis tädimees, kaarte waadates: „aga ei ole mitte näha, kellega nad on.“

Frieda kahistas endist wiisi naerda.

Las' naerab! Aga saab näha, kas ta pärast ka naerab?

Nad tõusid Doloresega lauast, panid endid riidesse, läksid tuttawate juurde ja wiibisid seal kuni õhtuni.

Pühad ei olnud halwad. Hea oli, et Jahnis ei tulnud: see seltskond, kus ta wiibis ja kellega ta läbi käis, ei oleks talle wististi mitte meeldinud. Kui nad aga abiellu astuwad, siis teeb ta tema ümber.

XVII.

Pahameele hoog waldas teda, kui ta Jahnise kirja kätte sai. Oli seda tarwis? Missugune ettewaatamatus! Laseb omale masina tüki jala peale kukkuda!

Woodis maas, kahwatu, lahja, jalg paistetanud...

Wilets ja abitu...

Pühade ajal oli tal seltsi waja, aga ta ei tulnud — polnud uusi riideid. Selle asemel, et edasi püüda, laseb omale rauatüki jala peale kukkuda!

„Wabrikus käies kukkus mulle lahtine masina tükk jala peale. Jalg paistetas üles ja praegu olen haigemajas. Karta pole midagi, aga tahaksin sind siiski heameelega näha“...

Kolmkuninga päewal hommiku poole on ta waba, aga teda waatama ei lähe ta mitte.

Terwe õhtu oli ta tusane. Jahnis ei sure ega lähe temale kaduma, aga mispärast pidi see ometi nõnda juhtuma? Oli seda tarwis? Kas ta ei oleks wõinud ettewaatlikum olla? Teistega ei juhtu iial midagi, Biestiga näiteks: ta on niisamasugune, nagu kaheksa aastat tagasi. Mis kasu on kõigist neist ideedest ja leidustest, kui ta ise haige on?

Teisel päewal oli kolmekuninga päew. Justus oli looshi wõtnud ja palus neid õhtul teatrisse. Pidid tulema kuus inimest: Justus ise, nemad Friedaga, Dolores ja weel kaks Justuse tuttawat. Aga Frieda teatas juba hommikul, et ta minna ei saa.

Ta istus laua taha ja kirjutas wäikese sedeli — Biestile: tulgu ta neile kell seitse õhtul. Pidi ta üksi minema?

Biest on tore mees ja kui ta ennast riidesse paneb ja awalikku kohta läheb — on ta härra, et ükski ei wõi sõna ütelda. Suured pruunid silmad, mustad juuksed ja puhas, tõmmukas-roosa näokarw. Loll, ei walinud omale paremat ametit! Meister worstiwabrikus. Liigub katelde wahel, mis kõik keewad, määrdinud nahk töökuub seljas.

Kergitab kord ühte, kord teist kaant, maitseb ja proowib, paneb soola, würtsi, pipart. Oma ametit tunneb ta hästi, sest Solowjewi worstid on wäga head ja kõik parem seltskond ostab ainult sellelt firmalt. Ise on ta kui suur laps. Kannab pead toredasti püsti, aga see pea ei oska kuigi palju mõtelda. Mine tea, kas ta ka looma werd joob, — weri pidada näole wäga ilusa jume andma? Muidu on ta hoidja, aga kui tarwis tema jaoks raha wälja anda ehk emale kingitusi tuua — ei ole ta mitte kitsi. Temga wõiks naine teha, mis iganes tahab. Aga temale kõlbab mõni wanem inimene, — niisugune, kes ei ole seltskonnast.

Biest tuli, nagu kästud. Nad sõitsid teatrisse, istusid kõrwuti looshis ja waatasid näitemängu. Kui tuli suur waheaeg, kutsus ta daamid — neid oli kokku kolm — laua juurde ja kostitas wiinamarjade ja toredate Krimmi õuntega. Kui etendus lõppes, wõttis ta kahehobuse voorimehe ja sõidutas tema koju.

See oli kõik, nagu ta olema pidi.

Nüüd on pühad mööda ja wenib jälle hall argipäew. Ta peab igapäew magasinis olema, walitseja silma all, mustas müüjanna riides ja täitma ostjate tujusid.

Jahnis lebab haigemajas. Mõtleb wististi igapäew tema peale ja ootab teda. Arwab teda olewat mõne ingli, aga ei tunne teda mitte. Kuidas talle selgeks teha, et ta mitte niisugune ei ole, nagu ta arwab? Ta on juba kord selle peale tähendanud, et ta eksib, aga ta ei saa midagi aru. Ta ei tea ka nüüd ,et ta tema peale wihaseks sai. On alles päris lapselik ja ei tunne sugugi naisterahwaid. Ja kus on ta neid tundma õppinud? Kõige aja õppinud ja uurinud, sealjuures omale ise raha teenides. Tema on esimene, kellega ta kokku puutus. Elab weel ideedega, aga temal ei ole neid juba ammugi enam, ega pole ka õieti iialgi olnud. Unistas mehest, keda wõiks armastada; kes wõimaldaks talle elu, nagu ta igatseb ja laseks teda sealjuures teha, mis ise tahab. Jahnis meeldib talle sedawõrd, et ta wõib temale mehele minema, aga ühes sellega peab ta tema juures palju muutma. Ta oskab tema üle walitseda. Enne, kui ta teda kiitis, oli tal wäga piinlik, aga nüüd ei hakka ta enam wabandama. Mistarwis?

Nähtawasti on ta juba paranemisel. Pühapäewal läheb ta teda waatama.

XVIII.

„Teile tuli wõõras," lausus halastaja õde, ühes Agnesega tuppa astudes.

Haige näo üle lendas rõõmu läige.

„Tere! kuidas terwis on?" ütles Agnes ja astus woodi ette.

Jahnis wabastas waiba alt oma kõhna, pikkade sõrmedega käe ja ulatas Agnesele.

„Tere!" wastas ta tumedalt. „Oh, kui hea, et tulid!"

Halastaja õde, täidlane naisterahwas, umbes nelikümmend aastat wana, siniste silmade ja ruugete juustega, kohendas haige peaalust ja pani lahtise waiba ääre kinni. Siis tõi ta tooli ja käskis Agnest istuda.

„Aga teie ei tohi mitte palju rääkida — see on teile kahjulik," lisas ta juurde ja lahkus selle peale toast.

„Kuidas sa ennast tunned olewat?" küsis Agnes.

„Nagu näed, olen üsna tõsiselt haige," wastas Jahnis tasa. „Aga sul ei pruugi karta: ma saan terweks."

„Sa oled hirmus kõhnaks jäänud. Su nägu on punaselapiline."

Jahnis ei lausunud midagi.

„Ma ootasin sind kolmekuninga päewaks," rääkis ta natukese aja pärast: „aga wististi ei saanud sa minu kirja õigel ajal kätte."

„Kirja sain kätte õigel ajal, aga ma ei saanud tulla: mamma oli haige. Peale selle olin ka ise haiglane: olin ennast ära külmetanud."

„Mis haigus oli mammal?"

„Tal oli rinnus midagi."

„Kuidas on tema terwis nüüd?"

„Ta on juba terwem."

„Jumal tänatud!"

Tuba oli umbes kümme sammu pikk ja wiis lai, ühe aknaga. Õliwärwiga walgeks wõõbatud seinad jooksid kokku õigete winklitena. Mööbel oli niisama walge õliwärwiga kaetud. Peale Jahnise woodi seisid toas weel

kaks teist, kõigil peatsid wastu seina ja igaühel kõrwal wäikene laud rohupudelitega. Kõige akna pool woodis oli maas tugewa pealuuga must mees, lühikeseks lõigatud habemega. Ta silmad olid lahti, aga ta ei liigutanud ennast. Woodis, mis seisis kõige ukse pool, oli maas laia walge näoga wanaldane mees, walwakate, kasimata wurrudega ja pügatud lõuaga. Tema pilgud lendasid rahutult sinna-tänna, kuna ta ise tihti suud wäänas ja ohkeid ja rahulolematuse hüüdeid laskis kuuldawale tulla.

„Sul oleks ehk parem üksinda toas olla?" küsis Agnes tasakesti.

„Pole wiga!" wastas Jahnis niisama tasakesti.

„Teisel päewal peale meie wiimast kokkusaamist," hakkas Jahnis rääkima: „läksin mina Lowjagini wabrikusse mõõtusid wõtma. Seal oli parajasti masin lahti wõetud. Üks masina tükk, mis oli ülesse teise otsa pandud, kukkus sealt maha ja oma terawa serwaga otse minu labajala peale. Lõi saapa läbi ja haawas pahemat jalga raskesti. Wiidi küll kohe arstituppa, kus welsker saapa maha lõikas, haawa puhtaks pesi ja kinni sidus, aga selle peale waatamata hakkas jalg paistetama, nõnda et ma enam kuhugi ei saanud Selle peale toodi mind siia. Warsti ilmusid jalasäärte ja reite peale punased plekid ja paistetasid üles kubeme rahud. Werekihwtitus!"

„Nagu näha, ei pesnud welsker haawa hästi puhtaks," sõnas Agnes. „Oleks pidanud kohe kirurgi kutsuma."

„Kus ta sul kohe ikka walmis on! Wabriku arst ei olnud ka koha peal. Welsker pesi haawa minu silma nähes ja pesi õige hoolega. Arwan, et tema süüdi ei ole: masina tükk, mis haaw lõi ja jalga põrutas, oli wasest ja wististi ka hallitanud. Sealt nähtawasti saigi alguse werekihwtitus."

Agnese näol ei liikunud ükski närw. Tema pilk oli tõsine.

„Tarwis ettewaatlikum olla," sõnas ta natukese aja pärast.

„Siin pole mingisugust ettewaatamatust," ütles Jahnis. „Õnnetus wõib igaühele juhtuda"...

„Raske on sinu elu," algas Agnes wäikese waheaja järele. „Seni oled sa pidanud tööd tegema ja õppima, aga

nüüd, kus sa juba inseneriks said, juhtus sulle kohe niisugune õnnetus."

„Peab kõik ära kandma, mis elus ette tuleb," wastas Jahnis. „Werekihwtitus on wäga hädaohtlik asi, aga sellegipärast olen ma kindel, et ükskord terweks saan. Sedasama ütleb ka arst. Ainult aega läheb. Kahju on mul sinust: sul on nii üksluine, halb ja raske teenistus!"

„Ah, Jaanis!" tõrjus Agnes wastu: „mina olen harjunud ja wõin oodata. Mul on sinust kahju: sa oled nii kõhnaks jäänud."

„Ma ei oleks sulle kirjutanud, aga ma ei wõinud tahtmist maha suruda sind näha. Kui sa teaksid, kuidas ma sind kolmekuninga päewal ootasin! See päew oli minule otsekui igawene aeg."

„Ma olin haige."

„Usun. Muidu oleksid sa tulnud."

„Ma kartsin sinu pärast kangesti."

„Tean seda. Ole mureta: ma saan terweks, läheb aega, mis läheb. Midagi ei ole weel kadunud."

Agnes puudutas sõrmedega Jahnise otsaesist.

„Sul on palawik."

„Läheb üle... Räägi, kuidas pühad mööda saatsid."

„Mina? Olin enamasti kodus. Kolmekuninga päewal, nagu ma juba ütlesin, olin haige."

Sisse astus halastaja õde.

„Poole tunni pärast tuleb tohter," ütles ta woodi ette astudes. „Ma pean teie soojust mõõtma."

„Mul on aeg minna," lausus Agens, tooli pealt püsti tõustes.

„Pole midagi parata," tähendas halastaja õde: „tohtri waatuse ajal ei tohi wõõraid olla."

„Ma ei tea praegu," rääkis Agnes: „millal ma sind jälle saan waatama tulla. Äripäewadel, nagu ise tead, olen magasinis kinni."

„Kui su terwis paraneb," sõnas Jahnis: „et pruugi sul niipea tulla. Ma palun õde sulle kirjutada."

Ta wõttis oma käe waiba alt wälja ja ulatas Agnesele.

„Ela hästi! Wii terwiseid mammale ja õele."

„Ela hästi! Saa terweks! Kirjuta, — sa tead ju, kuidas ma sinu eest kardan."

XIX.

See oli juba teine haigemaja tuba — wäike, neljakandiline, aken õue peale. Woodi seisis pikuti seina ääres. Akna alla oli asetatud tugitool ja pahemat kätt seina wäike madal diiwan.

„Terwitan sind uues kohas!“ ütles Agnes sisse astudes. „Kuidas on sinu terwis? Parem?“

„Jumal tänatud!“ wastas Jahnis. „Kriis on mööda ja nüüd paranen kindlasti. Siin on minu noorem õde Magda. Tutwunege!“

Istmelt tõusis üles lüheldane matsakas tüdruk, umbes kahekümne aastane. Näojooned olid tal Jahnisega ühesugused, ainult nägu oli ümmargusem, täiem ja silmad sinisemad. Seljas oli tal hall kodukoetud riidest ülikond.

„Wäga rõõmustaw,“ ütles Agnes ja ulatas talle käe.

Magda heitis Agnese peale lühikese pilgu ja wõttis siis pakutud käe wastu.

Ilma et oleks sõna lausunud, andis ta oma tooli Agnesele, aga ise läks ja istus diiwani peale.

„Tänan,“ ütles Agnes ja istus pakutud tooli peale.

„Sa oled hirmus kõhnaks jäänud,“ algas ta, Jahnisele otsa waadates.

„Ma olin rängasti haige,“ wastas Jahnis. „Werekihwtitus oli wäga tõsine. Wõib küll olla, et minu enese füüsiline seisukord werekihwtituse wäljaarenemist soodustas, sest ma olin hirmus ära tülpinud ja niisuguses seisukorras ei suuda inimene kuigi hästi pealetungiwale haigusele wastu panna.“

„Tarwis teinekord ettewaatlikum olla.“

„Minu poolt ei olnud siin mingisugust ettewaatamatust. See masina tükk oli nähtawasti nõnda hooletumalt teise otsa pandud, et wäikene wärin teda kukkuma sundis. Õnnetuse wastu ei wõi midagi parata.“

„See on ometi hea, et sa nüüdki paraned. Läheb wist palju aega mööda, enne kui sa päris terweks saad. Sa oled wäga kõhn.“

„Kui mind haigemajast wälja lastakse, pean mõneks ajaks wanemate juurde sõitma, — teisiti ei ole wõimalik paraneda. Jõud on täiesti otsas. Selleks lasingi õe siia tulla, et ta mind koju wiiks."

„Ja muidugi. Seal kantakse sinu eest paremini hoolt ja seal saab ka igapäew wärsket piima. See on wäga tähtis."

„Selle aja sees, mis ma pean haige olema, oleksin wõinud wedurijuhi abina oma praktika läbi teha ja nõutud kaksteistkümmend tuhat wersta maha sõita. Minul üks kõik, kas saan koha pool aastat hiljem wõi warem, aga kahju on mul sinust."

„Ära minu eest muretse: mina elan endist wiisi."

Magda, kes kõige aja liikumatalt diiwani peal istus, tõusis üles ja läks toast wälja.

„Kuidas meeldib sulle minu õde?"

„Ta on sümpaatlik."

„Ta on natuke iseäralik, aga muidu selge mõistusega ja wäga hea tüdruk. Loodan kindlasti, et teie üksteisega warsti ära harjute ja headeks sõpradeks saate."

„Pole wiga! Küllap harjume."

„Kui sa kaks nädalat tagasi siin käisid, oli minu elu kaalu peal, aga ma warjasin seda sinu eest. Kui sa peale jumalaga jätmist ukse poole astusid, waatasin ma sulle järele ja mõtlesin: ei tea, kas näen sind enam."

„Mul oli sinust wäga kahju. Süda walutas terwe nädala."

„Usun, armas Agnes! Kui sa ära läksid, hakkas palawik tõusma ja kaks päewa kõikusin ma elu ja surma wahel. Selle peale tuli pööre ja palawik hakkas alanema. Nüüd on kõik kahtlus kadunud: ma saan terweks. Läheb aega tükk aega ära, enne kui jõud tagasi tuleb."

„Ära muretse: kõik tuleb omal ajal."

Magda tuli tagasi ja istus jälle diiwani peale.

Agnes tõusis toolilt üles ja läks akna alla.

„Kas teie juba kaua siin olete?" pööras ta Magda poole.

„Neli päewa," wastas Magda lühidalt.

„Teie sõitsite prowintsist?"

„Mina sõitsin kodust."

„Kuidas teie seal elate? Kas teil ei ole prowintsis igaw?"

Magda kohmas midagi, ilma et sõna oleks kuuldawale tulnud.

Järgnes wäike waheaeg.

„Kas teie siin haigemajas ööd olete?“ huwitas Agnes.

„Siin ei saa ööd olla,“ tähendas Jahnis. „Tema elab minu korteris ja käib mind igapäew waatamas. Istub siin ja on mulle seltsiks.“

„Kas sõidate warsti ära?“ küsis Agnes.

„Niipea kui arst lubab,“ tuli Magda suust.

Agnes tuli akna alt ära ja istus jälle woodi ette tooli peale.

„Sa oled parema toa saanud,“ rääkis ta. „Üksi olla on ikka parem.“

„Nad andsid mulle ise, niipea kui see tühjaks sai,“ seletas Jahnis. „Seal ei olnud mitte päris hea. See musta näoga mees, üks kelner, lätlane, oli üsna kaunis inimene; aga see teine, walge näoga ja harwade wurrudega — oli wäga rahutu ja lõpmata wastumeelt isik. Oli üks wäikene rätsep.“

„Millal mõtled ära sõita?“

„Praegu ei tea weel. Arwan, et mitte enne kui paari nädala pärast. Tulewal pühapäewal olen weel kindlasti siin. Aga sina ära ennast enam waewa. Pühapäewad on sul ainukesed, kus sa puhata wõid, ja ma ei taha, et sa haigemajas käimisega ennast wäsitaksid. Enne kui ära sõidan, astun magasini sisse.“

„Ole aga ettewaatlik, et sa ennast ära ei külmeta.“

„Muidugi! Hea õpetus, et terwist peaks kalliks pidama. Praegune haigus on suur õnnetus, aga mine tea, ehk tuleb ta meile koguni kasuks. Meie alustame praegu oma elu. Ei olegi hea, kui alguses wäga hästi läheb.“

„Edaspidi oled wist ettewaatlikum ja ei lase omale enam masina tükki jala peale kukkuda.“

„Ah, sa ei taha minust kuidagi aru saada!“

„Ära saa wihaseks! Ma ei taha sulle midagi ette heita.“

„Ma saan aru: sul on raske, sest nädal läheb nädala järele, ilma et meie edasi saaksime.“

„Mina wõin oodata. Nüüd on kõik hea: sa saad terweks. Aga minul on aeg minna. Kui terweks saad, kas tuled minu juurde magasini?“

„Tulen.“

„Ja kui koju jõuad, kas kirjutad?"

„Otsekohe."

Agnes tõusis püsti ja surus Jahnise kätt.

„Ela hästi! Saa terweks!"

„Jällenägemiseni! Ole terwe, et tulid!"

Agnes astus Magda juurde ja pakkus temale kätt.

„Head teed, kui hakkate koju sõitma! ! Olen wäga rõõmus ,et teiaega tuttawaks sain."

Magda surus pakutud kätt, ilma et oleks istmelt tõusnud.

„Kui teie teineteisega ära harjute, küll saate siis sõbraks," tähendas Jahnis, kuna ta silmad naisterahwaste peal wiibisid.

Agnes wõttis oma muhwi kätte.

„Terwiseid emale ja õele."

„Tänan! Kõige paremat! Kui terweks saad, astu sisse!"

Agnes kummardus kergelt peaga ja lahkus toast.

XX.

„Kes see on, kellele sa ühtelugu kirjutad?“ küsis ükskord ema.

Küsimusest oli selgesti näha, et ta weel midagi ei teadnud. Magda ei olnud talle midagi rääkinud.

Imelik tüdruk see Magda! Nagu oleks tal lukk suu peal. Ta nägi, missugune on tema ja Agnese wahekord, aga oleks ta üksainus kord midagi küsinud!

„Ütle mulle otsekohe,“ küsis ta, kui nad kahekesi kambris olid: „kuidas meeldis sulle see naisterahwas, kes mind haigemajas waatamas käis?“

Magda ei wastanud mitte kohe. Tema nägu warjas midagi.

„Magda, ära ole nõnda umbne! Ütle awalikult, mis sa temast pead.“

Magda waikis mõne silmapilgu.

„Ma arwan,“ tuli tema suust: „sa oled temaga sisse kukkunud. Ta ei ole hea inimene.“

„Miks sa seda arwad? Mis on sul tema juures wastumeelt?“

„Ma panin kohe tähele, kui ta tuppa astus.“

„Mis asja nimelt?“

Magda ei wastanud. Ta kordas oma küsimust teist ja kolmat korda, aga niisama asjata.

Kui see tüdruk rääkida ei taha, siis ei kisu sa tema suust ka tangidega sõna wälja. Mine tea, kuidas ta selle peale tuli, et Agnes ei ole hea inimene?

Ta wõttis wälja Agnese pildi walge siidipaberi seest ja hakkas teda waatlema. Wäike pikergune pilt. Kujutab Agnest üleni. Juuste soeng niisugune, nagu kord teatris nägi — lühike, kolmetolli pikkune wiltu lauk pahemal pool. Madalad rinnad, pikk piht ja lausad niuded. Ei wõi ütelda, et tal oleks ilus kehaehitus. Kui ta esimest korda selle pildi peale waatas, siis torkas talle silma mingisugune wastumeelt ilme Agnese näol, iseäranis mingisugune paha joon tema suu ümber. Nüüd, kus ta seda pilti

on lugematu hulk kordi waadanud, ei märka ta enam midagi.

Ta mähkis pildi jälle paberisse ja pani oma kirjatasku.

Ta on Agnese juures kodus käinud kaks korda. See on wiisakas maja, aga üksluine ja külm. Sakslased! Nad on, missugused nad olla wõiwad.

Aga olgu mis on, Agnes meeldib talle ometi. Tema käik on ühetasane, ujuw — tuletab meele luige sõudmist tiigi peal.

Imelik, et ta ei ole iialgi tema perekonna üle järele pärinud. Kas tulewase mehe perekond teda tõesti ei peaks huwitama? Ega ta ei taha ometi mehe omastele wõõraks jääda?

Ta rääkis oma kosilastest. Neid on tal olnud mitu, kuid imelikul wiisil ei ole teda keegi kosinud otsekohe, waid kõik kosisid teda ema ja õe läbi!

„Nähtawasti on selle põhjuseks tema oma ülespidamine,“ otsustas ta. „Kui ta nägi, et kellegil meesterahwal temaga tõsine nõu on, hakkas ta kohe oma tundmusi analüseerima. Kui leidis armastuse puuduwat, andis kohe mõista, et kosilasel midagi oodata pole.“

Ta pööras wiibimata selja sõjawäe arstiteaduse akadeemia üliõpilasele, kui temast inetut asja kuulis. Kuid imelik! Selle pealtnäha toreda, aga seesmiselt musta ja räpase mehe kuju oleks pidanud tema hingest kohe kaduma, kuid ta räägib, et tal temast on mälestus jäänud, kui heast inimesest . . .

„Ka siin pole imestada,“ otsustas ta pikema mõtlemise järele. „Inimene on inimene ja wastuwõtlik igasugustele tundmustele.“

Ka tema enese peale awaldas kunagi sügawa mulje Gerda Schirmacher. Gerda oli haritud tüdruk ja nähtawasti ka hea tüdruk. Tema ja tema omaste juures ei torganud talle simese nägemise juures mitte midagi wastikut silma. Oleks tal sel ajal diplom taskus olnud, nagu nüüd, wõib olla, ehk oleks ta ise Gerda ära wõtnud.

Ta on armastust alati pidanud absoluudiks, aga wõib olla, et see on eksitus, ja armastus on ainult relatiwiteet. On ta aga tõesti relatiwiteet, siis on loomulik, et ta wõib tärgata ja jälle ära kaduda. Agnes armastas Sergejewi, aga see armastus kadus, kui selgus, et ta on wale alusele

rajatud. Inimene wõib, oma iseloomu nõrkuse tõttu, ehk mõnel teisel põhjusel kõlwatumaid tegusid teha, kuid see ei tähenda weel mitte, et sel inimesel head omadused puuduksid. Nähtawasti oli ka Sergejewi olemises ikkagi midagi head, ja just seda mäletabki tema juures Agnes. Tal on üdlse imelik loomus, hoopis isesugune, kui teistel.

Aga kui külm ja sõnakehw ta oli, kui ta teda haigemajas waatamas käis!

Süüdistas kõik aeg ettewaatamatuses. Sakslase kalkus ja halastamatus! . . .

„See külmus ei olnud sihitud mitte minu wastu,“ otsustas ta pikema mõtlemise järele. Teenistus magasinis, kus ta hommiku kella üheksast kuni õhtu kella kaheksani kinni on, wäsitab teda hirmsasti ära. Kaua wõib nõrk naisterahwas wastu pidada? Ta lootis, et sealt warsti pääseb, aga nüüd tuli koguni ootamata õnnetus, et mulle wabrikus masina osa jala peale kukkus.“

Mets on ilus kewadel, kui ta noortes lehtedes haljendama lööb. Suwel, põlewate päikese kiirte all, luituwad tema ilusad wärwid. Aga sügisel paneb ta enese weel kord ehtesse: iga puu uhkustab oma isemoodi wärwidega. See on iseäraline ilu enne lehtede langemist.

Agnes on nooruse piirist üle jõudnud: ta on kakskümmendseitse aastat wana. Raske elu ja sihita rändamine on tema wälimuse peale oma pitseri wajutanud, kuid sügise on igatahes weel kaugel. Ja kui ta ükskord tuleb, siis on see ilus sügise.

Ema hoole all kosub ta kiiresti. Ta lahkub siit märtsi lõpul, et esimeseks aprilliks Peterburis olla. Kohe peale sinnajõudmist astub ta „George“ magasini ja näeb Agnest jälle.

XXI.

Jahnis kõlistas. Ta kandis willasest kodukoetud riidest ülikonda ja palitut, mis olid maarätsepa töö, ja wana üliõpilase mütsi.

Ukse awas Agnes. Tal oli seljas wana sinine ülikond. Kewadest saadik oli ta märksa wanemaks läinud.

„Tere!“ ütles Jahnis sisse astudes. „Jumal tänatud, olen jälle terwe.“

„Astu sisse!“ wastas Agnes. „Mis on uudist?“

Jahnis riputas palitu ja mütsi warna ja astus Agnese järele tuppa. Nad istusid laua ääre.

„Olgugi, et täna wiimane lihawõte püha, aga teil on nii waikne,“ algas Jahnis.

„Meil on alati waikne,“ lausus Agnes.

Frieda kabineti uks oli praoksil ja sealt kuuldi jutuajamist.

„Õe juures on praegu üks tuttaw daam,“ ütles Agnes. „Mamma on ka kodus. Ma kutsun ta kohe.“

Ta tõusis üles ja läks kööki. Mõne minuti pärast ilmus ta jälle ühes emaga. Nende järel jooksis Black.

„Tere! Kuidas saatsite pühad mööda?“ küsis emand Haarleder oma hariliku madala, kõlata häälega ja istus tooli peale. „Minu tütar rääkis, et teie olla haige olnud?“

„Olin, aga sain terweks,“ wastas Jahnis.

„Mis haigus teil oli?“

„Werekihwtitus.“

„See on ju kardetaw.“

„Koguni wäga kardetaw. Kuid tänu headele arstidele, wõib olla ka minu tugewale organismile, pääsesin seekord õnnelikult.“

„Noh, tänu Jumalale!“

Frieda kabineti uks tõmmati seespoolt kinni.

„Minu wanemal tütrel on wõõras — tuttaw daam,“ tähendas emand Haarleder.

Black ajas ennast Jahnise põlwe najale püsti.

„Ta on mind ainult ühe korra näinud, aga ära tunneb!“ ütles ta, koera pead silitades. „Sina, poiss, oled sest saadik hästi suuremaks kaswanud.“

„Tema kasw on juba täis,“ lausus Agnes. „Suuremaks ta enam ei kaswa.“

„Ta on meil üleannetu,“ rääkis emand Haarleder. „Et teda waos pidada, peab alatasa nuuti tarwitama.

„Ei maksa ikka liig palju nuhelda,“ ütles Jahnis, koera mõlemaid käppasid pihku wõttes.

„Armastab kangesti jalutamas käia,“ jutustas Agnes. „Kui ütled: „Black, lähme jalutama!“ — siis unustab kõik ära ja jätab ka tillukesed kondid, mida ta muidu wäga armastab.“

Jahnis laskis Blacki käpad lahti.

„Teie olite kodus wanemate juures?“ küsis emand Haarleder.

„Olin seal kaks kuud. Haigus kurnas jõu hirmsasti ära, aga siin oli wõimatu kosuda.“

„Muidugi, wanemate juures on parem. Kas teil on suur kirik?“

„Wäike, puuehitus. Seisab soo sõrwal wäikese künka otsas. Dshehrwes-pura on ümberpandult — kurgede soo.“

„On seal ka pastor?“

„Dshehrwes-pura on abikirik: pastor käib seal kord kuus.“

„Siis on teil seal igaw, kui pole mingisugust seltskonda.“

„Inimene harjub ära igas kohas. Ainukene seltskond on seal kohalikud talupojad. Kohad on waesed ja armetud, rent kõrge. Kuid kõigi nende wiletsate olude peale waatamata on rahwas kaunis hästi arenenud.“

„Kellele maksawad nad renti?“

„Mõisahärrale, tema perekonnanimi on Unke von Ottendorf. Elab sealt kakskümmend wersta eemal. Tüübiline junkur. Wiibib iga aasta mitu kuud Saksamaal.“

Black kargas Agnese sülle ja tahtis sinna magama heita.

„Black!“ tõreles Agnes ja tõstis koera sülest maha.

„Kui ta alles kutsikas oli, siis wõtsid teda tihti sülle,“ rääkis emand Harleder. „Nüüd ei taha wanu kombeid unustada.“

„Kes ta kõrwad ja saba ära lõikas?“ küsis Jahnis.

„Loomaarst,“ wastas Agnes. „Lasime kõrwad ära lõigata, arwasime, et nõnda närwilisem on, aga nüüd on kahju. Sabast ei ole küll kahju: see ei ole fox-terrieridel kuigi ilus.“

Kabinetist astus wälja Frieda ja tema järel keskealine, hästi riietatud daam, laia walge näo ja kuldhammastega.

„Tere, härra Sahlit!“ ütles ta, Jahnisele kätt andes, iga sõna selgelt wälja rääkides. „Kuidas lähewad teie pühad? Tutwustage endid: M-me Galafrée . . .“

„Rõõmustan . . . Pühad lähewad hästi.“

„Õde teadis, et teie olla haige olnud? Kas olete nüüd täiesti terweks saanud?“

„Olin, aga nüüd olen jälle terwe.“

„Tulewikus tarwis ettewaatlikum olla.“

„Õnnetus wõib igaühele juhtuda.“

„Ma pean wälja minema,“ ütles Frieda. „Wabandage mind!“

„Olge hea! Ärge laske ennast eksitada.“

Black seisis Frieda najal püsti ja wahtis talle terawalt otsa.

„Ka sina tahad ühes tulla!“ rääkis Frieda: „Õppida sa midagi ei taha, ainult jalutada armastad. Hea küll: wõid ühes tulla.“

M-me Galafrée jättis jumalaga.

„Elage hästi!“ ütles Frieda, Jahnisele kätt andes. „Ärge meid unustage.“

„Tänan. Soowin teile terwist ja head pühade lõppu.“

Frieda ja tema wõõras astusid eeskotta ja nende järele Agnes ja Jahnis. Wiimane ulatas Friedale üliriide — põlwini ulatawa ja hästi keha järele talijaki, kitsa karakull-krae ja kahe nööbiga saba peal. Pähe pani Frieda kitsa musta wiltkaabu. M-me Galafrée'le ulatas üliriide Agnes — laia musta sametijaki, atlassiidist woodriga. Pähe pani Galafrée moodsa kübara, sinise linnutiiwaga.

Kuuldi kedagi trepist üles tulewat. Wähe aja pärast raputati ukse käerauda.

„Wist „printses Dolores“, ütles Agnes ja wõttis ukse lahti.

„Sina lähed ära?“ hüüdis sisseastuja Dolores, kui Friedat riides nägi.

„Mina lähen Praskowja Nikolajewnaga,“ wastas Frieda. „Meil läheb natukene aega. Nägemiseni!“

Koer lipsas uksest wälja ja tema järele astusid wälja ka Frieda ja tema wõõras.

Jahnis wõttis Dolorese palitu wastu ja riputas warna. Kõik kolm läksid tuppa ja istusid laua äärde.

„Kuidas on teie kohaga lugu?“ küsis Agnes.

„Andsin juba Põhja-Õhtu raudteede weoteenistuse ülemale palwekirja. Loodan, et nimetatakse Pihkwasse, — seal on suur raudtee-sõlm ja inimesi waja.“

„Raudtee inseneridel on hea sissetulek,“ tähendas „printsess Dolores“.

„Mitte igalühel,“ wastas Jahnis.

„See ei ole weel mitte koht, kuhu ma nüüd lähen,“ hakkas Jahnis seletama: „waid on ainult eelaste koha saamiseks. Ma tahan saada depoo-ülema abiliseks; aga enne kui mulle see antakse, pean weduri peal, masinisti abina, wähemalt kaksteistkümmentuhat wersta ära sõitma.“

Agnes mängis näppudega laudlina narmastes.

„Kas teil ei oleks wõimalik kohta saada ministeeriumis?“ küsis Dolores.

„Mina olen elaw inimene,“ wastas Jahnis. „Töö nelja seina wahel — paberitöö, nagu see on suuremal osal ministeeriumi ametnikkudel, mind ei huwita.“

Emand Haarleder tuli tagasi köögist ja pani Jahnise ette klaasi teed, moosiga ja korwi biskwiitidega.

„Tänan!“ ütles Jahnis, teeklaasi wastu wõttes.

Emand Haarleder astus puhweti kapi juurde, wõttis sealt midagi ja läks jälle kööki.

„Kuidas läksid teie pühad?“ pööris Jahnis Agnese poole.

„Esimesel pühal olime tädi juures lõunal,“ wastas Agnes: „teisel pühal käisime tuttawate pool. Iseäraliselt ei olnud midagi.“

„Täna on wiimane püha,“ ütles Jahnis. „Mis arwate sellest, kui sõidaksime kolmekesi saartele? See ei maksa mitte palju. Seal on küll weel natuke niiske, aga selle eest on täna ilm ilus.“

„Nii kaugele ma ei taha, mul algab homme hommiku jälle teenistus,“ wastas Agnes. „Peale selle palus mind täna oma juurde üks minu kasteenijatest ja ma lubasin. Läheme Doloresega üheskoos.“

„Kahju!“ lausus Jahnis. „Aga kui olete lubanud minna, siis ei tohi teist ilmaasjata oodata lasta.“

„Kas warsti ära sõidate?“ küsis Agnes natukese aja pärast.

„Arwan, et mõne päewa pärast. Usun kindlasti, et mind Pihkwasse saadetakse. Kui sinna jõuan, kirjutan. Millal kolite Strelnasse?“

„Maikuu lõpul ehk juuli algul. Asume jälle wanasse korterisse.“

„Praktika kestes sõidan ma igatahes ükskord siia. Otsin teid Strelnas üles. Nüüd on aga aeg minna. “

Jahnis tõusis üles, wõttis Agnese käe ja hoidis seda paar silmapilku oma peos.

„Jällenägemiseni. Loodame, et ilm warsti soojale läheb.“

„Jällenägemiseni! Kõige paremat! Kirjutage!“

Ta astus eeskotta.

Agnes astus tema järel. Dolores seisis ukse peal.

„Jällenägemiseni!“

„Soowin kõike head!“

Pannes mütsi pähe, astus Jahnis uksest wälja.

XXII.

„Minu tütred ei ole kumbki kodus,“ ütles emand Haarleder oma kuiwa ja kalgi häälega. „Wanem on Tallinnas kursustel, aga noorem, kellega teie tuttaw olete, sõitis hommikul Oranienbaumi minu õe juurde.“

Ta tundis, et tema sees midagi külmaks läks.

„Ma kirjutasin talle. Kas ta ei rääkinud, et mina täna tulen?“

„Ta ei räkinud midagi.“

Emand Haarleder kutsus teda tuppa, aga mis pidi ta sinna minema? Ta wabandas ja ütles, et tal weel teistes kohtades käimist on. Majast wälja tulnud, pööras ta paremale poole tee peale, mis mere kaldale wiis.

Ilm oli pilwes, kuid wihma ei sadanud. Meri lainetas. Kaldal jalutasid üksikud paarid.

Ta saatis tähtkirja ja polnud kahtlust, et Agnes selle kätte sai. Aga ta ei jäänud teda mitte ootama. Minutiline kokkusaamine temaga pidi talle ometi rohkem wäärt olema, kui terwe maailma rõõmud, aga nagu näha wõis, ei tahtnud ta seda. Pidulik laisklemine — on tema kõige armsam olemine. Wist oli tädi juures mõni wäike pidu, wõi kawatsetud mõni wäike lõbusõit — ja sinna ta tõttaski.

Armastus on armastus, aga kerge pole tal Agnesega seni mitte olnud. Ta pole kunagi tema raskustele ja muredele kaasa tunnud. Haiguse ajal käis ta teda ainult kaks korda waatamas, ja kui kehw ja sõnaaher oli ta sealjuures! Sellepärast, et tal õnnetus juhtus ja ta alles mõni kuu hiljem sihile jõuab!

Ta pööras parki, aga tore puiestik oli otsekui ilma hingeta. Ta kõndis natukene aega ja ruttas jälle wälja...

„Olin pühapäewal Strelnas, aga ei leidnud sind kodus. Sa teadsid, et ma tulen, aga ometigi läksid sa ära. Sa ütled mind armastawat, aga sinu ülespidamine räägib teist keelt. Ma olen aru saanud, et kui sa kuskil teises kohas

wõid aega lõbusalt mööda saata, siis ei pane sa mind iialgi tähele ja lähed minust mööda."

„Sa palusid mind, et ma sind ei kiidaks, sest sa ei olla seda wäärt. Siis kirjutasid sa, et rabeled mülkas ja palusid ennast wälja aidata. Mina waidlesin selle wastu, aga kahjuks pean nüüd nägema, et oled tõtt kõnelenud."

„Ootan mis sul enese wabandamiseks ütelda on."

See oli jäme ja toores wastus, mida ta sai.

„A. H! Mina olen waba inimene ja wõin oma aega tarwitada, kuidas ise heaks arwan. Niisugustest kirjadest ei taha ma midagi teada, liiategi weel pühapäewal, kus iga inimene puhata tahab."

„Igakord, kui kokku saame, haugutad ja mõnitad sa mind ja see on otse wäljakannatamatu. Ja kui see juba nüüd nõnda on, mis saab siis weel olema tulewikus?"

„Elame üksteisest kaugel ja teame üksteisest wäga wähe. Enne lasksid sa omale masina jala peale kukkuda, nüüd oled praktika peal, ja läheb wist palju aega mööda, enne kui meie teerada walgeks lööb. Istun päewad otsa umbses magasinis, sest mis mul muud teha on? Aga sind ei näi see sugugi huwitawat."

„Kui üks inimene teisele midagi ette heidab, siis tõuseb küll küsimus, kuidas see inimene ise teise inimese wastu on. Kui teie muud ei taha teha, kui pureleda ja minu haiget kohta tampida, siis ei ole ka kokkusaamine huwitaw."

Ta tundis eneses ääreta pahameele hoogu. Wilets ja armetu tüdruk! Ta tahab teda päästa tema wäiklusest ja madalusest, tahab teda teha inimeseks, aga kas on ta seda wäärt? Ons see tänu selle eest, mis ta temale on olnud ehk tulewikus olla tahab?

Käsi tõusis, et wäikest halli ümbrikku laua pealt wõtta ja põrandale wisata, aga wajus silmapilgu pärast jälle maha.

Seda mitte! Selle läbi alandaks ta iseennast.

Seni on ta Agnest armastanud kui oma hinge. Ta on alati arwanud, et tema armastus Agnese wastu on absoluut ja nende hinged sarnanewad niisugustele keemilistele elementidele, mis üksteist ligi tõmbawad ja kokku puutudes ühinewad. Aga mis on aja jooksul selgunud? Agnese tundmus näib olewat relatiiwne. Pole kahtlust, et ta alguses tema wastu tõsist hingelist huwitust tundis,

aga nüüd näib see huwitus olewat raugenud. Tema ülespidamine haiguse ajal oli selleks kõige parem tõendus. Kui ta oleks werekihwtitusse surnud, waewalt oleks Agnes leinariided selga pannud. Sel korral suutis ta weel enese üle walitseda, aga nüüd ei suuda ta seda enam ja näitab juba oma õiget nägu täitsa awalikult.

„Kas ei ole ma mitte eksinud?“ küsis ta iseeneselt.

Hea oleks, kui ta arusaamisele jõuaks, et ta tõesti on eksinud ja Agnes mitte tema armastust wäärt ei ole. Ja kui talle weel selgeks saaks, et Agnes teda otse ei tahagi ja küllalt läbi saaks ilma temata — ta lõpetaks silmapilk temaga wahekorra. Tal oleks hea ja kerge.

„Ehk on tal mõni teine?“ pani ta enesele uue küsimuse ette.

See on wõimatu, sest pika tutwuse kestes oleks ta sellest ikkagi märku saanud. Agnes ei ole mitte mõni Slaawi tõugu inimene, kelle tundmused muutlikud on, waid sakslane — naine Saksa truudusega. Kui armastus jahtub, jääb järele kohusetundmine.

Imelik, et tema meeled ainult siis mässawad, kui ta Agnest ei näe ega teda enesele waimus ette ei kujuta. Kui ta teda aga oma ihusilmaga näeb, ehk kui ta tema waimusilma ette kerkib, kaowad kõik mõtted, kui pahad waimud.

„Tal on õnnetu ja wilets loomus,“ otsustas ta: „aga ta pole selles ise mitte süüdi. Niisugusena on ta maailma sündinud. Ta on wäeti ja nõrk naisterahwas, aga tema hing on puhas. Mees peab tugew olema. Ta peab oskama andeks anda ja peab seda wõima, kui tarwis. Mis armastus see on, kes midagi ei suuda andeks anda?“

XXIII.

Nad andsid teineteisele kätt, ilma et kumbki oleks teretanud.

„Kas sa juba kaua ootad?“ küsis Agnes poole häälega.

„Mitte wäga kaua,“ wastas Jahnis.

Nad pöörasid pahemale poole, kus wähem rahwast oli.

„Kas said minu kirja kätte?“ küsis Jahnis.

Agnes nokutas pead.

„Mispärast sa ära läksid?“ küsis Jahnis edasi.

„Ma tahtsin koju jääda ja sind oodata,“ wastas Agnes nagu wastu tahtmist: „aga laupäewal käis tädi magasinis ja palus mind Oranienbaumi tulla ühe wäga tarwilise asja pärast.“

„Puruwaene inimene, kes peost suhu elab aga sõidetakse Oranienbaumi suwitama! Kui see mitte suur saladus ei ole, siis ütle mulle, mis „wäga tarwilised“ asjad need siis õige olid, mille pärast sind kutsuti? Ehk tuli mõni wäike Saksa würst „printsess“ Doloresele kosja?“

„Kui sa nõnda räägid, lähen ma ära.“

„Räägi mis sa tahad, aga üks on kindel: sa ei tahtnud minuga kokku saada ja läksid eest ära. Ka mina ei ole pime.“

„Mina lähen!“

Agnes pööras ümber, seisatas silmapilgu ja hakkas siis tasa eemale minema.

Jahnis waatas mõne silmapilgu; siis tõttas ta talle järele ja wõttis tema käewarrest kinni.

„Agnes!“

Ta jäi seisma ja waatas Jahnisele tõsiselt otsa.

„Kui sa niisugusel toonil räägid, lähen ma ära,“ ütles ta tusaselt.

„Anna andeks!“ lausus Jahnis. „Minu hinge on wiimasel ajal nii palju kibedust kogunud, et kipub wägisi üle ääre ajama.“

Nad leidsid üksiku pingi ja istusid.

„Kuidas läheb sinu teenistus?“

„Nagu ma juba ennemalt olen seletanud, ei ole see weel päris teenistus, waid ainult praktika. Olen juba kaheksatuhat wersta ära sõitnud ja jääb weel sõita nelituhat. Seni sõitsin Dünaburi wahet, aga nüüd hakkan Riia wahet sõitma.“

Tüki aja jooksul ei lausunud kumbki sõna.

Jahnis lõi silmad puude latwu.

„Agnes!“ hakkas ta rääkima, pilku tema poole pöörates. „Kui kaks inimest teineteisega niisuguses wahekorras on kui meie, siis peawad nad teineteisele kõik wiibimata hinge pealt ära ütlema. Wabanda, et ma weel endise küsimuse juurde tagasi tulen. Kas sa siis tõesti ei wõinud oma „tarwilisi“ asju tädi juurde teiseks korraks jätta ja mind oodata? Ma näen, et olen sulle lihtsalt mingiks tarbeasjaks saanud. Minuga tahad sa olla ainult siis, kui sul muud midagi teha pole. Mis sa wastad selle peale?“

„Täna olin ma waba ja tulin,“ wastas Agnes. „Sel korral ei saanud ma aga tõesti mitte tulla.“

„Ma ei saa midagi aru. Nüüd läheme teise asja juurde. Ma arwasin enesel õiguse olewat sinule etteheidet teha, aga kuidas sa mulle wastasid?“

Agnes waikis.

„Ma ei oleks iialgi uskunud, et sa wõid minule niisugust kirja kirjutada.“

„Mis seal oli iseäralikku?“

„Ta oli lõpmata jäme... Ma tean, mis selle põhjus on. Minu waesus! See ärritab sind ja tekitab sinus meelepaha. Ja sa oled nii wäeti, et sugugi ei jõua ennast taltsutada.“

„Mis sa räägid!“

„Minu haigus oli esimene asi, mis sind wihale ärritas. Mina kõikusin elu ja surma wahel, aga sina näitasid ennast haigemajas ainult kaks korda. Ja kui külm ja windunud sa olid! Sel korral ei märganud ma midagi, aga pärast sai mulle kõik selgeks. Sa oled sõber seni, kui kõik hästi läheb; juhtub aga eluteel mõni wäike õnnetus, siis muutud sa walgest tüdrukust kohe õelaks wanamooriks.“

„Sa haawad mind!“

„Selleks pole mul mingit tahtmist, — ma räägin ainult tõtt. Siin on dokument.“

Ta wõttis taskust kirja ja hoidis Agnese ees. Wiimane tegi, kui ei paneks ta kirja tähelegi ja wahtis, pead püsti hoides, õhku.

„Poolteist aastat oled sa minu ülem mõte olnud," jatkas Jahnis. „Mina ei ole ühte silmapilku unustanud, et sina mind ootad. Kolmekümnekuue mehe seast, kes minuga lõpueksami tegid, oli ainult kaheksa niisugust, kes instituudi wiie aastaga lõpetasid, ja mina olin üks nendest. Mis pidin ma weel tegema? Selle asemel, et raskes eluwõitluses minu kõrwal seista, kirjutad sa mulle sõimukirju!... Kas sa mulle midagi ei wasta?"

„Mis on mul niisuguste kõnede peale wastata!"

Agnese silmad olid wäikesed, kitsad ja tema nägu umbne.

„Ütle mulle otsekohe, tahad sa minust lahti lüüa?" küsis Jahnis natukese aja pärast.

„Mul ei ole ju peale sinu kedagi," wastas Agnes mõne silmapilgu pärast, pead longu lastes.

„Wiimase kolme nädala sees mõtlesin ma kõik mõtted ära. Kui see sinu tõsine tahtmine on, annan sulle sinu ja-sõna siinsamas paigas tagasi."

Ta pööras silmad Agnese poole ja ootas wastust.

Agnes waikis.

„Kõik jääb endist wiisi," hakkas Jahnis natukese aja pärast rääkima. „Aga ma palun sind tungiwalt: püüa ennast parandada. Kas lubad seda?"

„Luban," wastas Agnes waikselt.

„Ja teiseks: sa ei tohi mulle enam niisuguseid kirju kirjutada. Siin ta on."

Ta pakkus Agnesele kirja, mida ta ikka alles käes hoidis.

„Kuhu ma ta panen?"

„Pane kuhu tahad, wõi wiska siiasammasse maha. Minu nimi seisab küll ümbriku peal, aga kirja sisu ei tee häbi mitte minule, waid sinule."

Agnes wõttis kirja wastu ja pistis tasku.

„Sul on jäme loomus. Ma poleks seda mitte uskunud."

„Pole tõsi!"

Järgens pikem vaheaeg. Kumbki ei rääkinud.

„Täna on palaw päew," ütles Jahnis. „Mina olen kõik wälja puistanud, mis mul sinu wastu oli. Loodame, et

meil tulewikus midagi sellesarnast enam ette ei tule. Aga nüüd läheme inimeste sekka.“

Nad tõusid pingi pealt üles ja sammusid peajalgtee poole.

Wastu tuli pikk, wibaja kehaga naisterahwas, kitsa näo, mustade juuste ja silmadega. Ta kandis musta, walge punase pikutitriipudega körtsikut ja lõhkise sabaga, pikka musta jakki, millel oli all sinine õieline siidi wooder, ja peas kiiwritaolist, külgede pealt kokkusurutud musta läikiwat kübarat.

Naisterahwad teretasid.

„Weider kübar sel daamil,“ lausus Jahnis tasakesi, kui nad juba eemal olid.

„Niisugused on praegu moodis,“ tähendas Agnes.

„Kes on see naisterahwas?“

„Tema nimi on Sewastjanowa, Lydia Nilowna. Ta lahutas enese mehest ja läheb warsti teisele — kaardiwäe ohwitserile von Wiehert’ile.“

Jahnis waatas Agnesele terawalt otsa.

„Kas sa teda hästi tunned?“ küsis ta.

„Meie saame üsna sagedasti kokku,“ wastas Agnes. „Ta on minu hea tuttaw.“

„Missugune Wiehert see on? Kas seesama, kes karistussalkadega mööda Liiwimaad ümber käis?“

„Tema olla küll käinud Baltimaal mässu maha surumas.“

„Panen imeks, et sul niisugused sõbrannad on. See Wiehert on waimliselt wilets ja kombeliselt langenud isik. Ka tema wälimus ei awalda mitte mehe, waid mõne poisikese muljet. Karistussalga juhina laskis ta inimesi maha, peksis neid metsikult, põletas hooneid. Kujutan omale ette, missugune see naisterahwas peab olema, kes niisugusele mehele läheb!“

Agnes ei lausunud midagi ja waatas maha.

„Mina nõuan, et sa igasuguse tutwuse selle inimesega wiibimata lõpetad,“ ütles Jahnis kindlalt.

Agnes waikis.

„Täna on raske päew,“ ohkas Jahnis. „Oli weel seda tarwis? Tee mulle headmeelt ja ära käi selle naisterahwaga enam läbi. Kui meie elus kõik kõlblikud põhimõtted kõrwale heidame, milleks meie siis ise muutume? Ma ei

süüdista selles sind: süüdi on sinu kasvatus ja see seltskond, kust sa pärit oled.“

„Kui sa soowid, jätan ma tutwuse temaga järele,“ sõnas Agnes natukese aja pärast.

„Tee seda ja ära pane pahaks, et sulle seda awalikult ütlesin.“

Nad waikisid mõne minuti.

„Millal jõuab kodu Frieda-tädi?“

„Reedel tuli koju. Ta oli Tallinnas kursustel, aga wiimased neli nädalat weetis ta Haapsalus. Tal on neeruhaigus. Wõttis seal mudawanne.“

„Kahju! See on piinaw ja tõsine haigus, aga wõib terweks saada, kui hooletusse ei jäta. Ma olen märganud, et ta minu peale ülewalt alla waatab, kuigi ta seda otse wälja ei näita. Loodan, et edaspidi, kui rohkem tuttawaks saame, tema minust hakkab enam lugu pidama.“

„Tema paneb kõigepealt tähele, et meesterahwas peab olema hästi riides ja hea seltskondliku kaswatusega.“

„Friedakene on küll kena ja ümmargune, just kui weeretatud muna, ja on ennast igapidi hoolega ja hästi harinud, aga kõige selle juures on ta ikka tillukene inimene ja tema arusaamine ei ulata mitte üsna kaugele. Sina oled wähem haritud, aga sinu loomus selle wastu on hoopis awaram. Mulle wähemalt näitab see nõnda olewat.“

„Sa tunned mind wähe. Friedal on palju rohkem elu, kui minul.“

„Kahjuks on meie kokkusaamised seni liiga lühikesed olnud. Kus oleme meie seni teineteist kohtanud? Aedades ja uulitsal. Kui meil oleks wõimalik olnud pikemat aega koos alla, siis oleksime teineteist paremini tundma õppinud ja ma usun kindlasti, et tänast tüli ei oleks mitte olnud.“

„Wäga wõimalik.“

„Ma sõidan täna õhtu ära. Nagu ma juba ütlesin, on mul weel nelituhat wersta weduri peal ära sõita, siis on praktika lõppenud. Saan Pihkwasse depoo-ülema abilise koha. Palga kõrwal on mul ka kroonu korter. Kohe selle peale laseme endid laulatada. Näed, eesmärk on käega katsuda. Olen täitnud, mida lubasin.“

„Aga esiotsa saab meil raske olema, peab weel kõik muretsema.“

„Elu on üleüldse tõsine ja raske asi, aga raskustest peab üle saama. Meie oleme ju alles noored inimesed.“

„Sina küll, aga mitte mina.“

„Ära räägi tühja juttu. Sa oled minust ainult kaks aastat wanem.“

Paari minuti jooksul ei rääkinud kumbki.

„Kas tuled minuga Pihkwasse?“

„Tulen.“

„Pihkwas ei ole mitte halb,“ seletas Jahnis. „Wana ajalooline linn, endine Pihkwa wabariigi pealinn. Palju ilusaid ehitusi Wana-Wene stiilis. Wäga palju aedu ja puid. Linnast jookseb läbi uhke Welikaja jõgi. Mõni aasta tagasi on talle tore raudsild peale tehtud. Ligemas ümbruses on palju wõrratu-ilusaid kohti, kus hea suwitada. Peterburist kõigest kaheksa tunni sõit. Wõid igal ajal siia sõita kui soowid. Niisama wõiwad ema ja õde meid waatamas käia.“

Agnes kuulas.

„Kuidas edenewad sinu leidused?“ küsis ta natukese aja pärast.

„Praegu pole nende jaoks aega,“ wastas Jahnis.

Nad läksid jälle mõnikümmend sammu waikides.

„Kuu aega ei näe meie teineteist,“ ütles Jahnis waikust lõpetades: „aga siis sõidan siia ja awaldame lõpuks sinu emale ja Frieda-tädile oma saladuse. Ega nad weel midagi ei märka?“

Agnes raputas pead.

„Siis wõtad sa enese ka magasinist lahti.“

Nad seisid peawärawa ees.

„Kas pöörame weel kord tagasi, wõi läheme koju?“ küsis Jahnis.

„Läheme koju,“ lausus Agnes.

Nad astusid wärawast wälja ja pöörasid paremale poole, aia nurga taha, kus oli trammi peatuskoht.

„Täna,“ hakkas Agnes rääkima: „nimetasid sa mind õelaks wanamooriks ja ütlesid, et minul olla jäme loomus.“

Imestanult waatas Jahnis tema otsa.

„Õelaks wanamooriks ei ole mina sind otse nimetanud,“ wastas ta: „waid tõin ainult piltliku wõrdluse sinu ülespidamise kohta. Mis puutub ütelusesse, et sul on jäme loomus, siis on see täiesti õige.“

„Mina seda õigeks ei tunnista.“

„Tunnista ehk ära tunnista, aga ometi on see nõnda.“

„Pole tõsi!“

Agnese pilk oli jääkülm.

Jahnis hingas raskesti.

„Ma näen,“ ütles ta: „et olen täiesti üksi.“

Troitski silla poolt tulew wagunipaar jäi peatuskohas seisma.

„Ela hästi, Jahnis! Kirjuta.“

Agnes pistis Jahnisele oma käe silmapilguks pihku ja lipsas kohe selle peale wagunisse. —

XXIV.

Mitte peenike wahaküünal ei ole Jahnis, mida wõib ümber sõrme mässida, waid on teraswedru, mida küll wõib kokku pigistada, aga mis esimese wõimaluse juures lahti kargab ja ennast sirgeks ajab.

Sest ajast on juba palju aega mööda läinud, kui ta temaga tuttawaks sai. Esimesed muljed on kadunud. Kui ta temaga kokku saab, ei tunne ta enam wärinat, ega ka mingisugust hõõgu. Kahwatu, kõhna lihaga noor mees! Neil ei ole midagi ühist: mõlemate waimuilm on koguni isesugune. Tema õde Magda oli talle esimesest silmapilgust saadik wastumeelt. Igakord, kui ta tema läheduses wiibib, tunneb ta, et tema wabadus kaob ja miski asi hakkab teda wajutama oma määratu raskusega. Tema jaoks peab ta ennast pingutama, pingutama ilmalõpmata . . .

Nüüd, kus ta temast kaugel wiibib, tuleb ta jälle iseenesesse ja muutub ikka enam ja enam selleks, mis ta enne oli. Ta on jälle Agnes, oma ema tütar — niisugune, nagu teda tunnewad Frieda, Dolores ja tädi Auguste. Ta ei wiibi mitte enam kõrgustikkudel, mis kullase päikese walgusega üle külwatud, waid kõnnib siin maa peal ja näeb Peterburit, Strelnat ja kõiki inimesi niisugustena, nagu ta neid oli harjunud nägema enne tutwust Jahnisega.

Kohe peale Jahnise ärasõitu Pihkwasse andis ta Biestile käsu: üürigu omale Strelnas tuba ja saatku seal pühapäewad mööda. Pidi ta üksi olema? Biest tegi, nagu kästud. Ta ei jäta üleüldse ühtegi tema käsku täitmata ega tohigi jätta.

Juba kaua aastaid on Biest nende majasõber olnud. Esimest korda nägi ta teda, kui ta oli üheksateistkümne aastane noor tütarlaps. Tema silmade eest ei jäänud warjule, kuidas ta algusest peale Biestile meeldis. Nende wahel sigis koguni iseäralik wahekord. Mitte niisugune, mis walitseb isa ja tütre wahel ja mitte ka niisugune, nagu armastaja paari wahel: see on midagi õige, õige lihtsat. Ta wõib Biestile rääkida, mis iganes tahab; wõib temale

igasuguseid käskusid anda, wõib ennast tema ees igasuguses meeleolus ja tujus näidata. Biest ütles talle kaks korda awalikult, et tahaks teda naiseks wõtta. Ta wastas otsekohe, et ta temale ei lähe. Kuidas pidi ta temale minema? See ei muutnud aga Biesti olekut tema wastu.

Suwel ei läinud peaaegu ühtegi pühapäewa mööda, kus nad seltsis ei jalutanud. Istusid sagedasti Strelna parema restorani terrassil, ehk wäätkaswudega piiratud lahtise katuse all, heades riietes inimeste keskel ja sõid wiinamarju ja suhkrujäätist, ehk waflid wahukoorega. See oli hea mõnus olemine.

Ta sai õigel ajal kätte Jahnise kirja, kus ta oma Strelnasse tulekust teatas. Ta tundis tema wastu mingisugust wimma ja sellepärast otsustas ta eest ära minna — sõita Oranienbaumi ja Biesti ligi wõtta.

„Siin käis Sahlit ja küsis sind taga," ütles ema õhtul.

„Wõib ju käia, mõne asi nüüd!" wastas ta.

Aga kui ta Jahnise üleüldse jätaks? Kui ta läheks — Biestile?

Ta on kakskümmend seitse, aga Biest nelikümmend kolm aastat wana. Biest on kõige aja teeninud ja kokku hoidnud ja on jõukas mees. Kaheksa aasta jooksul ei ole ta peaaegu sugugi wanemaks läinud. Sahliti naisena peab ta eneses palju katki murdma ja ära lämmatama, aga Biesti naisena wõib ta selleks jääda, mis ta on. Biest liigub alalõpmata liha auru sees ja sellest ka tuleb, et ta alati tema juures otsekui worsti lõhna tunneb. Aga selle peab ta ära kaotama.

Üksainus sõna tema suust — ja Biest wiib ta altari ette.

Jahnis armastab teda, aga mis siis?

XXV.

Kui ta teisipäewa õhtul Sinisele sillale lähenes, ei tõstnud ta silmigi üles.

„Mina olen siin!“ hüüdis Hermann, kui ta meelega tahtis mööda tormata.

„Lähme!“ ütles ta, ilma et oleks peatama jäänud ehk kätt annud: „mul on tarwis teiega rääkida. Teie olete jälle oma lakaga mütsi pähe pannud! Mina ei wõi seda mütsi kannatada. Teie ei tohi teda enam kanda. Peate omale ostma welüürkübara.“

„See on wäga praktiline ja hea müts,“ seletas Hermann, kui nad teineteise kõrwal edasi läksid. „Mina ostsin ta oma wana tuttawa Fritz Hähneli käest kaks aastat tagasi. Tema teenib „Schütz ja Knorringi“ juures Gorohowaja peal. Hähnel, kui Saksamaal käis, tõi selle mütsi Hannowerist kaasa. Hannower on minu kodulinn, seal olen mina sündinud. Peale selle tõi ta ka kaasa paari taksi-kutsikaid ja weel palju muid asju. Minu, kui wana tuttawa käest, wõttis ta mütsi eest ainult oma hinna: poolteist Wene rubla.“

„Minul ükskõik, kust ta on ostetud, aga mina ei wõi teda kannatada. Siis peate laskma omale teha uue talwepalitu ja nimelt hea rätsepa juures. Oma sinist palitut, roheliste nahast palistustega, ei tohi teie enam selga panna.“

„See palitu on wäga praktiline ja on weel täiesti korras.“

„Ükskõik, on ta korras wõi mitte, aga mina ei taha teda enam näha.“

„Hea küll! Peab teise tellima . . .“

„Ma olen wiimaks nõuks wõtnud teie soowi täita.“

Hermann waatas talle oma pruunide silmadega otsa. Loomulik, et ta kohe aru ei saanud. Kas wõis ta seda oodata?

„Meie heidame paari ja mina tahan, et pulmad wõimalikult pea oleksid.“

„Tüdruk, kas tahad tõesti minu prouaks saada! Mina olen sind armastanud juba kaheksa aastat.“

Hermanni nägu helendas imestusest ja rõõmust.

„Ma tahaksin sulle musu anda, aga meie oleme uulitsal!“ ütles ta, kui nägi, et tema nägu öeldud sõnu kinnitab.

„Seda wõite pärast teha. Laupäewa õhtul tulete meile ja palute mammalt minu kätt.“

„Mis kella ajal pean ma tulema?“

„Tulge kell kaheksa. Teisipäewal läheme pastori juurde ja kolme nädala pärast on meie pulmad. Nendeks on tarwis walmistada.“

Oli widewik. Ta wõttis Hermanni käe alt kinni. Hermann nihkus talle lähemale ja oli pööraselt rõõmus.

„Tüdruk, ma tahaksin wähemalt sinu käele musu anda, aga meie oleme uulitsal!“

„Seda wõid pärast teha. Nüüd aga on tarwis läbi rääkida, kuidas meie elama hakkame. Kõigepealt wajame korterit. Selle otsin mina wälja ja sina pead mind aitama. Ta ei tarwitse suur olla, sest see läheb kalliks, aga ta peab olema heas majas ja sissekäik peab olema aus, — et sugulased ja tuttwawad, kes meile wõõrsile tulewad, midagi ei wõiks ütelda. Mööbli walin wälja mina. Wõib kaunis odawasti ilusa mööbli saada. Omale pead laskma uue palitu ja ülikonna teha. Mina ise walin riide wälja ja tulen rätsepa juurde kaasa. Minu hing ei wõi kannatada, kui minu sugulased ja tuttawad ütlewad, et sa halwasti riides oled. Ja uue kübara pead ostma, seda lakaga mütsi ei tohi sa mulle enam näidata.“

„Seda kõik meie teeme, raha meil on. Mina annan sulle nii palju, kui sul tarwis on.“

Nad jõudsid maja juurde.

„Sedakorda lahkume. Ootan sind laupäewa õhtul kell kaheksa. Aga pead ennast hästi riidesse panema.“

„Muidugi, muidugi! Ütle mammale, et ta ennast palju ei tülitaks, — mis tarwis, toon ise kaasa. Aga nüüd, armas tüdruk, luba mind wähemalt sinu käele musu anda.“

Ta tõmbas oma kinda käest. Hermann wõttis käe ja andis sellele musu.

„Ma tahaksin seda heameelega weel teist korda teha.“

Hermann andis tema käele weel teist korda musu.

„Tänaseks küllalt! Ela hästi! Ära unusta: laupäewa õhtul kell kaheksa.“

Ema ja õde olid mõlemad kodus, aga sel õhtul ei rääkinud ta neile midagi. Teisel õhtul, kui nad kolmekesi teelauas istusid, püüdis ta ennast wõimalikult wäsinuna ja kibestuna näidata.

„Agnes, kas sa haige oled?“ küsis ema murelikult.

„Mina ei jõua seda igawest istumist magasinis kauemini wälja kannatada,“ wastas ta trotsiwalt.

„Muidugi on raske,“ lausus ema. „Wara hommikust hilja õhtuni ametis. Waba aega ei ole sugugi.“

„Kes on selles süüdi?“ toonitas Frieda. „Meie oleksime sulle ammugi teise koha muretsenud, aga sa ise ei tahtnud.“

„Weel nädal ehk kaks — ja siis on lõpp.“

„Kas oled omale teise koha leidnud?“ päris Frieda.

„Mina lähen mehele.“

„Uudis!“ lausus Frieda, taldriku pealt külma wasika lõiku wõttes ja leiwa peale pannes.

„Kas sa tõtt räägid?“ küsis ema.

„Miks pean ma waletama?“

„Kas wõib teada, kellele?“ huwitas Frieda. „Ega see ometi Sahlit ei ole?“

Jälle oli tal irooniline toon.

„Minul ei ole Sahlitiga midagi tegemist. Olin temaga ainult tuttaw ja see on kõik. Pealegi ei ole ta praegu Peterburis, waid on kuskil prowintsis.“

„Sa räägi meile ometi,“ usutas ema: „meie Friedaga peame ju ka teadma.“

„Mina lähen härra Biestile.“

Järgnes üürikene waikus.

„Kas sa seda tõsiselt räägid?“ küsis ema.

Ta nokutas pead.

„Härra Biest on korralik mees ja käib meie majas juba kaheksa aastat,“ rääkis ema. „Jõuab küll oma perekonda kindlustada. Aga ta on sinust hea tüki wanem. Ja ennemalt, kui ta sind wõtta tahtis, ei tahtnud sa temast midagi teada.“

„Ta ei ole weel sugugi wana. Parem on wanemale minna, kui mõnele noorele, kes alles elu peale hakkab ja kel weel midagi ei ole.“

„Muidugi, muidugi!“ kiitis ema. „Aga,“ lisas ta natukese aja pärast juurde: „peab ikkagi mõtlema, kuidas sellega saab.“

„Siin tuleb tähele panna kahte asja," hakkas Frieda rääkima, „esiteks, kas ta on kohane sinule ja, teiseks, kas ta kõlbab meie majale. Aastate wahe ei ole siin mitte wäga tähtjas, sest härra Biest on tugew ja terwe mees ja wõib weel kaua elada. Aga ta on wäikese haridusega, ei ole küllalt intelligentne ja see on suur puudus. Siis ei ole tal head ametit: ta on ainult worstiwabriku meister. Olgugi, et ta üsna head palka saab, aga meie majale ei ole ta ikka küllalt kohane."

See polnud wale, aga oli Friedal tarwis seda ütleda!

„Sina wõid minna, kellele sina tahad, aga mina lähen, kellele mina tahan," sähwas ta pahaselt. „Oleksin wõinud ammugi mehel olla, kui aga ise oleksin tahtnud."

Tarwis oli ennast wihasena ja haawatuna näidata. Ta tõusis lauast üles, teeklaasi pooleli jättes, ja läks kiiresti magamistuppa, mille ukse enese järele kõwasti kinni tõmbas.

Ema ja Frieda istusid weel tükk aega. Muidugi arutasid tema asja.

„Kas sa tõesti mõtled Biestile minna?" küsis ema teisel hommikul.

„Ega's ma nalja pärast rääkinud."

„Minul ei ole selle wastu midagi, ja ka Friedal ei ole midagi, kui sa teda aga ise tahad. Ta on sakslane, kuulub meie ringkonda ja on jõukas mees. Wõib perekonda ülewal pidada ja kindlustada, kui peaks ise surema."

„Ta tuleb laupäewa õhtul kell kaheksa."

„Hea küll! Selleks tarwis walmistada."

Luba oli käes! Ta teadis juba enne, et oma tahtmist saab.

XXVI.

Laupäewa õhtul kell kaheksa tuli Hermann ja oli hästi riides. Frieda tuli oma kabinetist wälja, teretas, ajas natukese aega juttu ja läks siis jälle kabinetti tagasi — koolilaste kirjatöid parandama. Tema ise istus natukene aega ja kadus siis magamistuppa. Hermann jäi emaga üksi.

Tüki aja pärast koputati magamistoa ukse peale ja Hermanni hääl ütles: „Tüdruk, tule ometi siia!"

Ta astus wälja ja istus laua äärde tooli peale.

„Sa lähed ära," rääkis ema: „aga härra Biest siin palub sinu kätt. See on teie oma asi. Kui teil omal on midagi, siis tehke pulmad. Minul ei ole midagi anda."

„Olge mureta, mammi!" wastas Hermann. „Ma saan head palka ja peale selle on mul natuke raha ka."

Selle peale tõusis ta üles, tänas ema ja suudles tema kätt.

„Nüüd peame läbi rääkima," wõttis ta ise sõna, sealjuures nägu tehes, kui räägiks ta igapäewastest asjadest: „kuidas seda kõik teha. Pastori juurde läheme teisipäewal — esmaspäewal ei alata midagi uut. Siis peame omale korteri otsima ja kui see käes — sisseseade muretsema, sest kolm nädalat, mis kuni laulatuseni jääb, ei ole pikk aeg."

„Seda teeme kõik," wastas Hermann.

„Kõik on teie oma asi, minul ei ole midagi," lausus ema.

„Pole ka tarwis, mammi," wastas Hermann. „Seda kõik wõime meie ise muretseda. Raha meil natuke on."

„Kus on Frieda?" küsis ema, ümber waadates. Mispärast ta ära läks? Tema wõiks ju ka aidata nõu pidada. Frieda, tule siia!"

Silmapilgu pärast ilmus Frieda.

„Tule istu ka siia," ütles ema. „Näe, härra Biest tahab Agnest naiseks wõtta. See on nende oma asi. Ma olen juba ütelnud, et minul midagi anda pole."

„Meil on oma elamine ja olemine," hakkas Frieda kõnelema, tähtsalt tooli peale istudes: „aga kapitali ei ole meil mitte. Aga kas see siis tõesti kõige tähtsam on? Kui inimesed terwed on ja wõiwad tööd teha — see on ka hea. Rikkus wõib tulla wahest koguni ootamata kombel. Wõib, näiteks, wõita wõidulaenu piletiga."

„Raha pärast wõib praegu mureta olla," ütles Hermann: „raha meil natukene on. Ja koht on mul ka, kust palka saan. Selle koha peal teenin ma juba kuus aastat."

Black kargas tema põlwe najale püsti. Ka tema oli seal!

„Kas sa, poiss, saad ka aru, mis meie räägime?" küsis Hermann.

„Tema on wäga terane," ütles Frieda: „ja aimab kõik ära, mis mina teha tahan. Aga niisugusest asjast ei tea ta tõepoolest midagi."

„Wõid täna sülle tulla," ütles ta sellepeale Blackile, käega oma rüpe peale näidates.

Black kargas wiibimata Frieda sülle ja heitis sinna magama.

„Mis sa tast sülle wõtad, ta ajab karwu!" tõreles ema.

„Nõnda tahate teie uut elu algada," wõttis Frieda sõna. „Mina mehele minna ei taha, minul on ka nõndasamuti hea."

„Minnakse mehele siis, kui ollakse kindlustatud," rääkis ema. „Aga mõned heidawad paari, kui neil weel midagi ei ole. Kas see pole rumalus?"

Hermann tõusis üles ja läks eeskotta. Minuti pärast tuli ta sealt tagasi ja ulatas emale suure laastudest korwi, millele oli tugew nöör ümber seotud.

„Poleks tarwis olnud tülitada," lausus ema, korwi kahe käega wastu wõttes. „See on õige raske."

Ta läks korwiga kööki ja nad jäid kolmekesi istuma. Frieda näol peegeldus heameel. Ükskord ometi oli ta rahul!

„Aeg on õhtuse eest muretseda," hõikas ema köögi ukse wahelt. „Tule, Frieda, mulle õige appi!"

Frieda läks ema aitama ja nad jäid Hermanniga kahekesi. Algas asjalik kõne. Nad tegid maha, et teisipäewa hommikul lähewad pastori juurde. Kohe selle peale hakkawad mõlemad korterit kuulama. Magasini jääb ta weel

üheks nädalaks. Kohe sealsamas andis Hermann talle raha. Wõis wõtta, nii palju kui ise tahtis.

Wärsti tuli õhtusöök. Laual seisid kallid suupisted, nende seas ka must kalamari, mille peale Frieda iseäranis maias oli, ja peened wäljamaa weinid. Seda kõik oli Hermann toonud!

„Noh, kui asi niikaugel,“ ütles Frieda: „siis soowin teile õnne tulewaseks õnnelikuks eluks.“

Selle peale tõusis Hermann üles ja suudles Frieda kätt.

Kui waba ja õnnelik oli ta sel õhtul!

XXVII.

Ta astus walitseja puldi juurde, kui kedagi ligidal ei olnud, ja teatas, et lahkub teenistusest.

„Millal tahate ära minna?“ küsis walitseja kuiwalt.

„Kui wõimalik, siis weel täna õhtul.“

„Mis kiire asi teil siis ees on? . . . Hea küll, ma ütlen peremehele.“

Walitseja ei olnud talle iialgi meeldinud. Ümberkäimises oli ta korrekt, aga muidu tema wastu alati külm ja tõsine.

Natukese aja pärast laskis teda kutsuda peremees. Kuidas oleks ta tahtnud minemata jääda! Wiimane istus oma laua taga ja heitis tema peale, kui ta sisse astus, uuriwa pilgu.

„Teie tahate minu juurest ära minna?“

„Jah.“

„Kuhu?“

Ta tundis enesel puna palgesse tõuswat. Ta oli peremehega edwistanud. Oli halb ja piinlik.

„Ma tahan oma elu muuta,“ sai ta waewaga wastata.

„Lähete mehele?“ usutas peremes.

Ta nokutas tummalt pead.

„Kas sellesamale üliõpilasele, keda ma kord nägin teiega teatris?“

„Ei. Ta on sakslane ja ei ole enam noor inimene. Teenib ühes kaubamajas.“

„Missuguses?“

„Ma kindlasti ei tea. Ta teenib seal juba kuus aastat.“

„Soowin teile õnne,“ ütles peremees ja surus tema kätt, ilma et oleks istmelt tõusnud.

Rääkida polnud enam midagi. Ta kummardus ja ruttas büroost wälja.

Õhtul ütles walitseja, et peremees teda wabastab. Peremees ei kinkinud talle midagi! Ta oli tema wastu olnud lahke tema ilusate silmade pärast. . .

Selle peale jättis ta oma kaastenijad jumalaga. Kõik huwitasid, kellele ta läheb. Ta wastas lühidalt, et tema peigmees on sakslane ja Saksa riigi alam. Nende perekonna wana tuttaw. Teenib ühes kaubamajas.

Enne pulmi käib ta läbi kõik oma tuttawad ja walmistab neid ette. Nad peawad saama õige ettekujutuse tema abielust. Ta ütleb, et tema tulewane mees on nende majaga juba kaheksa aastat tuttaw ja on wäga hea inimene. Just sellepärast lähebki ta temale. Ta tahtis teda wõtta kaheksa aastat tagasi, aga ta ei läinud.

Hermann peab aga enese juurest ära kaotama worsti lõhna. Tema sinise, nahaga palistatud kuue ja lakaga mütsi müüb ta juba enne pulmi tatarlasele — neid ta ei wõi kannatada! Tark ta ei ole, aga muidu on tal tore wälimus. Kui ta hästi riietatult tema kõrwal kõnnib, on ta härra ja keegi ei hakka temast midagi mõtlema.

Sahlitile kirjutas ta, et nende wahel kõik on lõpetatud ja ta enam ei tohi neile tulla. Pole tarwis! Ta on teda juba küllalt waewanud. Kui tahab naist wõtta, otsigu mõni oma ringkonnast. Pole kahtlust, et see kõik talle ootamata tuleb ja ta iga hinna eest tahab temaga kokku saada. Aga ta annab talle wastuse, mis talt himu peletab teda teist korda üles otsida. On ta juba kord Biesti naine, ei tohi Sahlit enam tulla tema ligidale.

XXVIII.

Kirja läbi lugenud, jäi ta imestanult seisma. Nähtawasti oli midagi juhtunud, aga mis wõis see olla?

Ta laskus toolile ja luges kirja weel teist ja kolmat korda. Sealjuures tundis ta, kuidas elu tema seest pikkamisi kadus ja ihu tuimaks läks.

Kestis kaunis kaua, enne kui pea jälle töötama hakkas. Ta tõusis üles ja hakkas toas edasi-tagasi käima.

„Ehk ei armasta mind Agnes?“ pani ta enesele küsimuse ette.

Kohe otsustas ta, et see on wõimatu. Agnes on sakslane, aga Saksa naisterahwa armastus on kindel kui kalju. Ja kuigi peaks tema armastus jahtuma, mis mõnikord ka wõib ette tulla, tal jääb ikka kohusetune, mis teda iialgi ei luba oma sõna murda. Agnesel on palju puudusi, aga tal on tõsine ja sügaw loomus. Ütles ta ju ükskord ise, et kui ta on kedagi armastama hakanud, siis ei kisu seda tema seest wälja ükski wägi.

„Aga ehk on ta ise selleks põhjust annud,“ tuli tal mõttesse.

Tal on palju puudusi ja ta tunneb neid, aga Agnese wastu on ta olnud laitmatu. Ta on teda alati armastanud ja tema wastu olnud tähelepanelik ja hea. Ainult kaks korda on ta temale etteheiteid teinud, aga mõlemal korral olid tal selleks põhjused ja Agnes pidi neist aru saama. Haigus wõttis neli kuud ära, aga see ei olnud kuigi pikk aeg ja õnnetus wõib juhtuda igaühele.

„Wõi on nad kaks lahkuminewat indiwiduumi?“ seadis ta üles küsimuse.

Agnes on sakslane, aga tema — lätlane. Kumbki on isesuguses õhus üles kaswanud. Aga mis tähtsus on rahwusel? Inimene jääb inimeseks, ükskõik missugusest rahwusest ta pärit wõi missugust keelt ta räägib. Nad mõlemad Agnesega on weel elust rikkumata; neil on täiesti ühesugused kõlblised põhimõtted — ja see on peaasi.

Tal tekkis weendumus, et siin pidi mõistatus peituma, mille seletust ta ei teadnud. Teisest küljest oli aga wõimalik, et polnud üldse midagi juhtunud ja lahkuminek oli ainult Agnese enese üleelamuste ja mõtiskeluste tagajärg.

Ta käis töö juures, aga uni ja söögiisu olid kadunud. Poolteist aastat on nende tutwus kestnud. Äraräökimata palju on ta tema peale kulutanud oma hingest, kuid selle peale waatamata tahab ta temast lahkuda. Kas ta siis tõesti mitte ei tea, et ta ka osa tema hingest ühes wõtab?

Ta tundis, et tema waimline olemine on killustatud, purustatud; hinge harmoonia kadunud ja hing ise waremetes.

Luba saanud, sõitis ta Peterburi.

Uulitsaid mööda, kõrgete kiwimajade wahel liikudes, tundus talle, nagu oleks kogu maailm üksainus hall kiwipank. Näis, nagu tikuksid kõik need määratud majamürakad temale peale. Uulits oli inimesi täis, aga talle paistis, nagu oleksid need ainult nukud, mis traadi peal liiguwad. Elu oli kadunud, maailm — muutunud mingisuguseks hingeta masinaks.

Ühes sellega tundis ta, et ka tema enese keha on tuimaks läinud — muutunud mingisuguseks kiwitombuks, keda jalad ainult masinlikult edasi kannawad.

Kell näitas kolmweerand kaheksa. Hiljemalt poole tunni pärast pidi tulema Agnes.

Seni kui ta pole weel teise omaks saanud, ei ole ka weel midagi kadunud. Aga ta ei wõi teise omaks saada — selleks tunneb ta teda liig hästi. Ta armastab Agnest, aga armastus wõib ka mägesid tõsta.

Oodates oli iga minut nagu igawene aeg. Wiimaks tuli ta, juba eemalt kaugelt tundis ta tema ära. Milline rõõm oli tal teda näha elusana ja tervena!

„Tere õhtust!“

Agnes märkas teda alles. Tema näole kerkis hele puna, ja ilma et oleks teretusele wastanud wõi pakutud käe wastu wõtnud, pöördus ta kõrwale ja tahtis mööda rutata.

„Kuhu sa põgened? Kas sa mind sugugi enam näha ei taha?“

Agnes wõttis hariliku sammu, aga ei pööranud nägu tema poole.

„Meie wahel on kõik lõpetatud," ütles ta järsult. „Meie ei ole teineteisega enam tuttawad."

Tema nägu oli walge ja külm. Hääl sarnanes emand Haarlederi kalgile ja kõlata häälele.

„Räägi ometi, Agnes, mis see tähendab?"

„Ma kirjutasin teile kõik. Muud ei ole mul midagi ütelda."

„Ütle ometi, mispärast? Mis on juhtunud?"

„Midagi ei ole juhtunud. Tänasest päewast oleme meie teineteisele wõõrad. Ma palun teid mitte enam meile tulla. Kui teie seda teete, sõidan ma ära."

Ta pöördus kiiresti teelt kõrwale, istus woorimehe peale ja sõitis minema, ilma et oleks kordagi tema otsa waadanud.

Imestanult jäi ta uulitsale. Agnes oli elus, terwe ja käis teenistuses. Ei mingit jälge hingelisest katastroofist. Aga ometi põgenes ta tema kui waenlase eest. Kogu tema ülespidamine näitas, et ta oli kindlasti otsustanud temast lahku lüüa.

Talle näis, nagu oleks wahe peal ümbrus muutunud — nagu oleksid saanud elawaks määratud külmad kiwimajad mõlemal pool uulitsat ja wahiksid talle otsa. Otsekui oleks iga inimese näol olnud küsimus: mis oled sa talle ometi teinud?

Ta nägi teda, aga mõistatus ei selgunud. Asjata oli tema juurde koju minna ja püüda temaga uuesti rääkida.

„Tema rinnus peab mingisugune walu peituma, mis teda pureb," otsustas ta: „mingisugune sala põhjus, mida ta kellelegi ei taha awaldada. Tema ülespidamine oli järsk, aga wist ei wõinud ta teisiti. Ta pidi enese sirgu ajama, sest ainult nõnda oli tal wõimalik enese üle walitseda. Igatahes armastab ta mind endiselt. Ta arwab üsna õigesti, et kokkusaamine üle tema jõu käib ja sellepärast teeb ta ühekorraga järsu wahe. Ilus see just ei ole, aga sakslase iseloomu seisukohalt on niisugune teguwiis täiesti mõistetaw."

Kelle poole pöörduda? Kust saada selgust? Tarwis oli mõtelda.

Õhtul sõitis ta Pihkwasse.

XXIX.

Ta seisis ukse taga ja kõlistas. Selles majas elas Agnes, aga ta oli õudne ja külm. Weel iialgi ei olnud ta seda nii selgesti tunnud.

„Tere, härra Sahlit!" ütles Frieda, kes ukse lahti tegi. „Rõõmustan teid nähes. Õde rääkis, et teie olewat saanud koha prowintsi."

Ta rääkis kõwa ja selge häälega, nagu ikka, kui ta temaga rääkis.

„Õde ei ole praegu kodus," lisas ta juurde. „Palun teid palitu maha wõtta ja tuppa astuda."

Nad istusid teine teisele poole lauda.

„Kus teie praegu olete?"

„Teenin Pihkwas raudtee peal."

„Kas olete oma eluga rahul?"

„Praegu mitte."

„Inimene on harwa oma eluga rahul."

„Mul on selleks põhjused... Ma tulin teie juurde ühe asja pärast."

„Kas teie, härra Sahlit, tulite minu juurde, wõi puutub see asi, millepärast teie tulite, meie perekonnasse? Meie mamma on praegu natuke haige ja on woodis. Tal on jalg paistetanud. Eile õhtul käis teda waatamas meie majatohter." "

Majatohter! Missugused suurtsugu inimesed!

„Ma tulin otse teie juurde. Ütelge, mis on Agnesega juhtunud?"

„Temaga pole midagi juhtunud. Mispärast teie seda arwate?"

„Ta on ennast muutnud."

„Mina ei näe seda mitte."

Minutiline waikus.

„Ma pean teile saladuse awaldama: Agnes oli minu pruut.""

Frieda waatas suuril silmil temale otsa.

„Seda meie ei teadnud," lausus ta.

„Kümmekond päewa tagasi teatas ta mulle kirjas, et meie wahel kõik on lõpetatud.“

Frieda waatas põrandale.

„Need on tema isiklikud asjad,“ wastas ta, silmi üles tõstes. „Meie ei tea neist midagi. “

„Minewas septembris tegime otsuseks abiellu astuda. Ta lubas seni oodata, kuni ma instituudi lõpetan ja koha saan. Nüüd, kus mõlemad eesmärgid käes, kirjutab ta, et meie wahel on kõik lõpetatud. Ei tea, mis wägi tema ümber muutis?“

„See on tema isiklik asi ja ei puutu meisse. Ta ei ole enam noor ja teab ise, mis teeb.“

„Ma ei saa aru, mispärast tahab ta mind maha jätta?“

Frieda pilk wiibis kauguses. Tema silmad olid peaaegu hallid ja näoilme erutaw-rahulolematu.

„Wististi on ta tulnud otsusele, et teie temale mitte kohane ei ole,“ wastas ta natukese aja pärast.

„Agnese hinge seisukohast waadates on see täiesti wõimatu.“

„Kas teie teda nii hästi tunnete?“

„Arwan küll. Poolteist aastat oli küllalt pikk aeg selleks, et teda tundma õppida.“

„Mis teie räägite! Kui elu teraselt tähele panna, siis näeme sagedasti juhtumisi, kus noored inimesed arwawad, et nad teine-teist armastawad, aga ometi lähewad nad wiimaks lahku. Mitte üksi noorte, waid ka abielurahwa juures juhtub sagedasti, et mees ja naine elawad koos kaua aastaid, aga tulewad ometi wiimaks otsusele, et nende abiellu astumine oli eksitus. Ja lähewad lahku!“

„Mina ei suuda uskuda, et Agnes oleks niisugusele äratundmisele jõudnud. Ma ei saa lahti mõttest, et siin on tõesti midagi juhtunud, sest ei wõi mina tema ülespidamist seletada.“

„Kas olete peale kokkusaamist temaga rääkinud?“

„Mõni päew pärast kirja saamist kohtasin ma teda uulitsal, kui ta magasinist koju läks. Ta ei tahtnud minuga rääkidagi. Ütles, et meie wahel on kõik lõpetatud, istus woorimehe peale ja sõitis minema.“

„Teie tegite hästi, et teda rahule jätsite. Saage ise aru: kui üks inimene mingit asja ei taha, siis peab teine inimene ta täiesti rahule jätma.“

„Ma ei wõi.“

„Teie olete meesterahwas ja peate ennast selleks sundima.“

„Ka see on wõimatu. Agnes on kogu minu olemisega nõnda kokku kaswanud, et ma ei suuda temast lahkuda.“

„Kas olete kindel, et Agnes ka teid tõesti armastas? Wõib olla, et ta teid üldse ei armastanud?“

„Ma panen oma pea pandiks.“

„Seda arwate teie; aga mina usun kindlasti, ja arwan ennast mitte eksiwat, et Agnes teid iialgi tõsiselt ei armastanud.“

„Mul on wastuwaidlemata tõendused.“

„Aga ehk oli see ainult möödaminew hõõg?“

„Hõõg ei wõi nii kaua kesta.“

„Wõib olla, ehk oli lahkumineku põhjuseks teie iseloom. Mina näen teid, härra Sahlit, täna ainult kolmat korda, aga olen märganud, et teil on wäga iseseisew karakter.“

„On see paha, kui meesterahwal on iseseisew karakter? Mis mees see on, kellel karakter puudub?“

„Muidugi ei ole see paha, sest kindel karakter on suur woorus, mida peab hindama. Aga Agnese juures ei saa teie kindla karakteriga mitte kaugele. Temal peab olema niisugune mees, kes teda laseb omapead talitada.“

„Ka selle üle oleme rääkinud. Ma lubasin talle igas asjas järele anda, kui iganes wõimalik.“

Frieda waatas teisele poole toa seina ja oli mõttes.

„Aga ehk on tal keegi teine?“ küsis ta natukese aja pärast.

„Absoluutselt wõimatu!“

Mõlemad waikisid.

„Ma ütlen teile weel kord, et temaga ei ole midagi juhtunud,“ hakkas Frieda rääkima, iga sõna rõhutades. „Tema elab meie juures ja meie näeme teda iga päew. Ta on täiesti terwe. Ka teenistusega oli ta rahul, ainult wiimasel ajal kuuldi teda kaebawat, et magasinis istumine teda ära tüütab ja — ta tahaks elu muuta.“

„Ta rääkis kord — sel ajal olime meie weel ainult tuttawad, — et tahaks Saksamaale sõita ja seal midagi ära õppida.“

„Wõib olla, ehk sõidab ka Saksamaale. Kuid tõenäo-

line on, et tema elu-olu tulewikus wähe teistwiisi kujuneb. Ma ei saa tõesti aru, mispärast teie tema järele jooksete? Agnes tahab olla waba — las' olla waba! Teie olete noor mees, olete insener ja wõite endale mõne teise leida, kes teile hoopis kohasem on kui Agnes. Teie wanemad on waesed ja olete pidanud teenima ise endale õppimiseraha ja ülespidamist, aga kas on temal olnud muret? Meie oleme temale kõik ette ja taha ära teinud. Ainukene asi, mida ta tegi ilma meieta, on tutwus teiega."

„Wist ei ole ta sellega palju kaotanud."

„Siis olete teie alles algaja ja läheb arwatawasti weel palju aega mööda, enne kui heale järjele saate. Aga meie? Elame hästi. Meil ei ole millegistki puudus. Mida soowime, seda ka saame. Tahame teatris käia — käime. Tahame kuhugi sõita — sõidame."

Kui wastik oli talle sel silmapilgul see wäikene, ümmargune, must tüdruk!

„Mina ei ole tõesti mitte süüdi, et olen sündinud waestes oludes. Mis minusse puutub, siis olen teinud, mis iganes wõisin."

„Ja kõige wiimaks," rääkis Frieda, ilma et oleks tema sõnu tähele pannud: „mis on teil temaga ühist? Teie olete lätlane, aga meie oleme — sakslased. Teate ise, sakslased on konserwatiiwsemad kui wenelased ja teised rahwad. Teie tegutsete poliitika alal (wist istusite kord wangiski), aga meie — ei iialgi. Meil on koguni teised waated elu peale. Mis otsekohe meisse ei puutu, see ei lähe meile ka korda."

Frieda läks talle kord-korralt ikka wastikumaks. „Pisikene must putukas!" wilksatas tal läbi pea.

„Sellest ei saa ma tõesti aru," wastas ta, kibedustunnet lämmatada püüdes. „Wenemaal, kes teistest maadest on kaugele maha jäänud ja kus igal sammul ülekohus walitseb, on poliitikast osawõtmine iga korraliku inimese püha kohus."

„Kas meie ei ole korralikud inimesed?" hüüdis Frieda. „Meie seisame kõigist kahtlustustest kõrgemal ja kõik, kes meid tunnewad, peawad meist suurt lugu."

„Ma ei tahtnud sugugi ütelda, et teie mitte korralikud inimesed ei ole, waid koguni wastuoksa: kõik teie perekona-liikmed on üliwäga auwäärilised inimesed. Osa-

wõtmine poliitikast oleneb ilmawaatest, aga ilmawaade wõib igal inimesel isesugune olla. Agnesest peab ütlema, et ta poliitilisele wõitlusele kaasa tundis ja teda piinas wäga see ülekohus, mida ta enda ümber nägi."

„Ei usu, et ta niisugustest asjadest palju aru saaks. Ja kui ta ennast tõesti poliitikast huwitas, nagu teie praegu räägite, siis on see wõõras mõju, mis pea möödub ja — ma usun kindlasti — juba ongi läinud."

„Wõib ka olla, et teil selles asjas on natuke õigust. Kuid igatahes oli meie wahel waimusugulus ja meie saime alati teineteisest hästi aru."

„Ma tõin teile juba näite, et kaks inimest wõiwad arwamisel olla, nagu oleksid nad teineteisele loodud, aga pärast selgub, et nad on eksinud ja lähewad lahku."

„Need on teistsugused naisterahwad kui Agnes."

Frieda waatas jälle maha. Kui ta silmad üles tõstis, wõis tema näolt lugeda pahameelt ja rahutust.

„Ma ütlen teile otsekohe, et teie teda ei tunne," ütles ta käredasti. „Tema ei ole sugugi niisugune, nagu teie arwate. Teie tunnete teda ainult ühe aasta, aga meie tunneme teda juba lapsest saadik. Meie oleme ta ära hellitanud: mis tahtis, seda ta tegi. Teile ei ole ta mitte sugugi kohane ja ei kõlba teile üldse. Teie peate õnne tänama, et see nõnda juhtus."

Kõne oli juba tükk aega kestnud. Frieda palgelt wõis lugeda, et kõik see jutuajamine temale wäga wastumeelt oli. Üks oli kindel, et Agnesel ei olnud midagi iseäralist juhtunud. Mispärast ta temast lahku lõi, seda ei teadnud nähtawasti ka Frieda.

Ta tõusis toolilt üles. Ka Frieda tõusis püsti.

„Ma kordan weel, hakkas Frieda uuesti rääkima: „meie ei teadnud mitte, et Agnes, nagu teie kõnelete, teie pruut oli. Meie ei ole iialgi tema käest küsinud, kus ta käib wõi kellega ta tuttaw on. Meie tunneme teda lapsest saadik ja teame, et ta midagi endale ei luba, mis ei kõlba. Nüüd on ta ennast teist wabastanud: see on jälle tema asi. Teie olete minu, tema wanema õe juure tulnud sõbralikku nõu küsima ja mina annan teile, kõige paremat teile soowides, kõige kasulikumat ja paremat nõu: jätke Agnes täiesti rahule. Kas lubate seda?"

„Teie nõuate minult wõimatut asja."

Uksekell helises.

„Keegi tuleb," sosistas Frieda. „Ärge wõõra kuuldes midagi rääkige. Kas lubate?"

„Olge mureta."

Tuleja oli M-me Galafrée. Frieda teatas, et ta wõõrast saadab ja wiis ta üliriietes läbi söögitoa oma kabinetti.

Kui Frieda tagasi tuli, oli ta juba eeskojas, palitu seljas ja müts peas.

„Ärge midagi rääkige!" palus Frieda waewalt kuuldawa häälega.

Ta ei wastanud.

Frieda lükkas wälisukse lahti ja astus tema ees trepi lagedale.

„Ma tahtsin teid paluda," sosistas ta: „ärge sellest asjast ühelegi hingele rääkige. Kas annate mulle selle peale ausõna?"

„Annan. Olgu mis on, aga tema rahu ja hea käekäik on mulle ikka kõige kallimad."

„Teie unustage Agnes täiesti ära, sest nõnda on see teile mõlemale kõige parem. Andke mulle selle peale oma aus ja kindel mehesõna, et teie teda täiesti rahule jätate ja sellest asjast kellelegi ei räägi."

„Ma olen seda kord juba lubanud."

„Sellega jätan ma teid jumalaga ja soowin teile kõike head. Mina ei kiida mitte õe teguwiisi heaks, aga armastus (Frieda hakkas sõnu rõhutama) ei oska mitte üksi andeks anda, waid armastus oskab ka kannatada."

Ta astus uulitsale.

Kui wäeti ja wilets oli see wäike must tüdruk, ümmarguste wormide ja halli läikega silmadega! Kui kurb ja armuta oli see maja!

XXX.

„Tead, selle wahe sees, kui sa ära olid, käis siin Sahlit," lausus Frieda, kui ta õhtul koju tuli.

Ta ütles seda wäga kuiwalt.

„Minul ei ole temaga midagi tegemist," wastas ta. „Meie wahel on kõik lõpetatud."

Frieda asetas end toolile. Tema nägu ei tõotanud head.

„Ta istus siin," jatkas ta: „tükk aega ja rääkis minuga. Arwad, et see mul hea oli? Selgus koguni uskumatu asi: sa oled tema pruut olnud, aga seda kõik oled sa meie eest warjanud!"

„Meie wahel ei ole midagi olnud," wastas ta, püüdes ennast õige pahasena näidata. „Mina kirjutasin talle, et meie wahel kõik on lõpetatud. Nädal tagasi, kui uulitsal kokku saime, ütlesin talle sedasama ka suusõnal. Tema lubas mind rahule jätta."

„Tema tänasest kõnest järeldan mina," rääkis Frieda: „ja arwan ennast mitte eksiwat, et ta ei mõtlegi sind rahule jätta. Ta on kindel, et sa teda armastad ja arwab sinul olewat midagi juhtunud. Nii palju kui mina teda tunnen, on ta niisugune inimene, kes sihikindlalt oma eesmärgile püüab. Sul saab temaga weel wäga palju tegemist olema. Kuid see ei puutu meisse: sina ise pead temaga walmis saama. Kuid asjal on weel teine külg: kes wastutab selle eest, et see lugu mitte seltskonnas ja meie tuttawate ringkonnas teatawaks ei saa?"

Ta ei wastanud midagi. Sedasama kartis ta ka isegi.

„See on sinu poolt otse lubamatu tegu," kõneles Frieda edasi: „et ennast selle lätlasega kihlasid, kes sinule ega ka meie majale sugugi kohane ei ole, ja sellest meile mammaga midagi ei rääkinud. Nagu näha, oled sa nüüd ise aru saanud, et ta sulle ei kõlba. Aga nagu sind kuskil üksi usaldada ei wõi, nõnda ka siin. Enne kui sa kihlasid ennast härra Biestiga, oleksid sa pidanud temaga kõik wahekorrad lõpetama — nii kaugelt, et teie oleksite teine

teisele uulitsal wastu tulnud kui täiesti wõõrad inimesed, kes teineteist ei tunne ega tereta. Meie eest oled sa seda asja warjanud, ja meie saime sellest ainult kogemata teada. Kas härra Biest teab, et sa Sahlitiga tuttaw olid?“

„Ta teab, et ta meie majas käib. Nägi teda meil kaks korda. Peale selle rääkisin temale.“

„See on teie oma asi. Aga niisugused asjad olgu alguses kohe lõpetatud, et pärast enam rääkimist ei oleks. Kõige pealt pead sa hoolt kandma, et inimesed meie maja ja meie perekonna kohta mitte jutte suhu ei saaks. Kes teab, ehk ulatub kõmu wiimaks koguni meie pastori kõrwu? Kas see meile hea on? Tee, mis tahad, aga sa pead Sahliti nii kaugele wiima, et ta sind ja meie maja jätab täiesti rahule ja sellest asjast kellelegi midagi ei räägi.“

Frieda näol ja silmis peegeldus ääretu pahameel.

Paar minutit ei rääkinud kumbki.

„Meie mammaga,“ lõpetas Frieda: „oleme sind alati hoiatanud, et sa igasuguste inimestega tutwust ei teeks. Aga kas sa meid kuulasid? Nüüd näed ise, mis sellest on wälja tulnud.“

Frieda tõusis üles ja läks oma kabinetti.

Ta ei olnud wihane Frieda peale, sest mis ta rääkis, oli õige. Ta pidi endale tunnistama, et on selle asja peale seni liig kergelt waadanud: annab Sahlitile jämeda ja toore wastuse, mis teda kaugele eemale wirutab, ja kui ta wiimaks toibub, on ta juba teisega laulatatud ja ta ei tohi enam tema ligidale tulla. Aga nagu ta näha wõis, oli Sahlit juba toibunud ja tegutses.

Tal ei ole wiha tema wastu, kui ta teda aga rahule jätaks, aga kes seda teab?

Kõige pealt püüab ta temaga weel teist korda kokku saada. Ta annab siis weel parema wastuse — niisuguse, mis tal igawesti isu wõtab weel kord tema lähedale tulla.

Ta on tädiga tuttaw ja wõimalik on, et läheb tema juurde rääkima. See ei ole kardetaw, sest tädi on wana inimene, ei räägi sellest ühelegi hingele ja teab juba, mis wastata.

Aga ta wõib üles otsida Hermanni, kes elab juba nende uues korteris Bronitskajal — wõib ühel õhtul sinna minna, kui ta on üksinda, ja temale kõik ära rääkida. . .

Ta tundis eneses wiha tõuswat.

Sahlitist rääkis ta Hermanile niipalju, et sai temaga tuttawaks seltskonnas. Sahlit tahtis teda naiseks wõtta, aga kuidas pidi ta temale minema? Ta oli alles puupaljas ja eksamidki ei olnud tehtud. Ta ütles, eks siis näe, kui ta instituudi lõpetab. Lõpetamine wenis tal aga õige pikale. Oli haige, laskis endale rauatüki jala peale kukkuda. Pole kindlasti teada, kas ta ongi weel lõpetanud. Jutt, mis kunagi oli, jäi warsi soiku. Sahlit on lätlane ja ei huwita teda põrmugi. Nende wahel pole midagi olnud. Praegu teenib Sahlit kuskil prowintsis. Sõidab wahel ka Peterburisse, aga ta ei tee temast wälja. Hermann jäi muidugi uskuma, kuid ta pettis teda, sest asi oli hulga teistwiisi...

Kuidas wihkas ta sel silmapilgul Sahlitit!

Hermann ei lähe talle kaduma ka siis, kui Sahlit kõik ära räägiks. Kuid seda ei tohi sündida. Hermann peab talle tõotama, et ta Sahlitiga ühte sõna ei räägi. Ta ei tohi teda üldse sisse lasta, waid peab ukse tema nina ees kinni lööma. Niipea kui ta Sahlitiga ühe ainsa sõna räägib, ütleb ta temale ära, sest sellega näitab Hermann, et ta tema soowe miski ei pane. Pole kahtlust, et Hermann seda kõik karwapealt täidab. Ja kuidas tohikski ta teisiti teha? Pulmadeks jääb weel nädal aega. Et midagi ei juhtuks, peab Hermann igapäew pärast wabrikust kojutulekut kohe neile tulema, ehk ta läheb ise sinna ja saadab seal õhtu mööda.

„Aga ehk kawatseb Sahlit midagi ette wõtta laulatuse ajal?“ tuli talle mõtesse. „Wõib tulla pulma ja seal midagi korda saata?“

Ta sattus ärewusse.

Laulatus saab olema õhtul kell kaheksa. Kirikus mängib orel ja põlewad kõik küünlad. Tal enesel on seljas walge kleit ja peas mirdipärg, aga Hermannil nõelasilmast wõetud wäga head riided. Kirikust sõidetakse otsekohe pulma, mis on Zitmari juures. Söögid, joogid ja klawer saawad olema nagu kord ja kohus. Ta tahab edaspidi elada kokkuhoidlikult — peab ju iga aasta ka midagi järele jääma —, aga pulmade ja laulatusega ei tohi kitsi olla — et sugulastest ja tuttawatest keegi midagi ei wõiks ütelda. Kui aga sinna Sahlit tuleb?

Ärewus kaswas. Õnneks tuli Dolores.

„Sa ära nii palju karda,“ rahustas Dolores. „Ta on haritud inimene ja nii kaugele ta ei lähe, et hakkaks wahele segama wõi ära keelama. Pealegi on seal palju inimesi ja ta ei julge. Kui ta aga muidu kirikusse tuleb ja pealt waatab, siis ära tee wälja.“

Ärewus jäi pisut wähemaks, kuid ei kadunud.

Laulatuse- ja pulmakaardid on juba tellitud ja laiali saadetud. Ta tahab hoolt kanda, et ükski, kellel kaarti ei ole, sisse ei pääseks. Peaks aga Sahlit ennast sellegipärast kuidagi wiisi kirikusse poetama, siis peab teda oma hooleks wõtma tädi Auguste. Ta peab, niipea kui Sahlit ilmub, tema kõrwale asuma ja teda tasakesti, nõnda et keegi ei kuuleks ega midagi ei märkaks, paluma lahkuda. Ei tee ta seda mitte, siis peab tädi kõige aja tema kõrwale jääma ja hoolt kandma, et ta mitte midagi teha ei saaks. Nõnda tahab ta tädi paluda.

Ka Dolores ei tohi Sahlitiga rääkida.

„Sa pead mulle lubama, et kui sa Sahlitiga juhtud kokku saama, temaga ühte sõna ei räägi.“

„Mispärast?“ imestas „printsess“.

„Mina ei taha seda. Kui sa seda teed, on meie wahel kõik lõpetatud.“

„Pole ju wiisakas mittemidagi wastata, kui ta wastu tuleks ja rääkima hakkaks,“ sõnas Dolores. „Aga kui sa seda soowid, ega ma siis ei räägi.“

Juba purjetabki ta oma laewaga. Weel üks nädal — siis on kõik käes!

XXXI.

See oli silmapilk, mida ta iialgi ei unusta. Põlwed nõtkusid; jalad läksid tuimaks; ta jäi uulitsal seisma, kui kiwisammas. Tihedas woorimeeste reas, mis Gorohowajat mööda alla sõitsid, istus ühe troska peal Agnes ja tema kõrwal Biest. Wiimasel oli uus palitu seljas ja rohekas welüür-kübar peas. Agnesel oli tumesinine ülikond, nähtawasti uus, ja peas laiaäärega walge kübar, punaste õitega, mida temal ka enne ei olnud.

Woorimees pööras Sadowaja peale ja kadus warsti silmist.

„Kuhu nad sõidawad?“ pani ta enesele küsimuse ette. „Mis asjad on neil ajada?

Uulitsal woolas inimeset jõgi ja tema sõudis tilgana selles suures jões.

„Ehk läheb ta Biestile?“ tuli tal mõttesse. „Imelik, nad sõidawad woorimehega ja on mõlemad tuliuues riides.“

„Wõimatu,“ otsustas ta: „et nende wahel mingisugune muu side on peale tutwuse. Biest on Haarlederite majasõber, sakslane ja mis ime, et nad Agnesega wahel ühes käiwad. Paariminekust ei wõi siin jututgi olla, sest kuidas wõiks intelligentse loomuga ja peenetundeline Agnes Biestile minna?“

Ta käis raudtee walitsuses ja peale selle töökodades, kus Pihkwa depoo tellimisi täideti, aga Agnes ja Biest ei ununenud.

Ehk teab sellest Dolores?

Hea usu peale jalutas ta Nikolai silla poole. Emand Eberhard elas Wassili saare peal ja selle tee peal wõis ta „printsessi“ kohata.

Mõte oli õnnelik. „Printsess“ tuli talle Nikolai sillal wastu. Ta oli korralikult ja hästi riides, lokid kõrwa ääres, nagu ikka.

„Tere! Kuhu ruttate?“

„Pidin minema kaubahoowi.“

„Kuidas elate? Ei ole teid enam ammugi näinud.“

„Wana wiisi.“

Ta on wiisakas tüdruk!

„Mul on praegu natukene aega. Kas tohin teid saata?“

„Olge lahke! Teie teenite prowintsis?“

„Pihkwas... Kas käite sagedasti tädi juures?“

„Meie käime teineteisega alatasa läbi. Oleme terwe eluaja ühes elanud.“

„Millal on — täditütre Agnese pulmad?“

„Printsess“ waatas talle imestanult otsa.

„Kust teie seda teate?“

„Nagu näete, tean.“

„Wõib olla, ehk teate ka, kellele ta läheb?“

„Muidugi tean: Biestile.“

Kui kerge hakkas tal sellest silmapilgust!

Dolores waatas talle imestanult otsa.

„Kes teile seda rääkis?“ usutas ta.

„Mis saladus see õige on?“ wastas ta, püüdes rääkida täiesti ükskõikselt.

„Ta läheb tõesti härra Biestile,“ ütles Dolores. „Pulmad on nädala pärast.“

Ta tundis oma keha tuimaks minewat ja kokku tõmbuwat.

„On ta alles „George“ juures?“

„Ta ütles warsti peale kihlust koha üles. Teeb praegu omale.“

„Nad sõidawad wäljamaale?“

„Sõidawad, — Agnes pole iialgi wäljamaal käinud. Peale selle on härra Biestil Hannoweris sugulased, keda ta näha tahab.“

Agnese kuju tema waimusilma ees wajus kössi ja oli lõpmata wilets.

„Wõi nõnda! Waat', kui palju uudiseid!... Aga teie? Kas teete warsti täditütrele järele?“

„Pole weel midagi teada.“

„Olen teid tüki maad saatnud ja pean tagasi pöörama. Elage hästi!“

„Teie nõndasamuti! Tänan saatmise eest.“

Saladus oli käes. Agnes läheb mehele, läheb mehele — Biestile!

Ta hakkas kihwtiselt naerma.

Ta kuulis asja, mida ta enne ei oleks miski hinna eest

uskunud. Et tema Agnes wõiks kellelegi teisele mehele minna, näis niisama wõimatu olewat, kui et Newa jõgi oleks hakanud alt ülespoole jooksma, ehk pronksist Peetril graniidipanga otsas elu sisse tulnud.

„Ma arwasin, et hoian oma käte wahel kuninga tütart, aga nüüd tuleb wälja, et see oli pigmee!“

Jean Jaques Rousseau oli suur mees, aga tema naine Therese Levasseur oli köögitüdruk ja jäigi selleks. Kui Rousseau suri, ei häbenenud Therese sugugi uulitsal kerjata: „Armsad inimesed, aidake ometi Jean Jaques'i leske!“ Wiimaks läks ta mehele ühele teenrile.

Tema Therese Levasseur läheb worstiwabriku meistrile!

„Wilets ja tühipaljas hing! Ma pole sind iialgi tõsiselt armastanud. Ma olen sind armastanud ainult armu pärast.“

Ta läks oma korterisse ja tellis lõunat. Kui see lauale toodi, sõi ta ära ainult kaks suutäit musta leiba; siis heitis woodi peale pikali ja püüdis magama uinuda.

Uni jäi eemale.

Agnes oli ainult ilus pilt, mis tema silma ees seisis. Ta ei ole tema hinge mitte rikkamaks teinud. Nüüd on ta ära läinud — wäikene, wilets, wõimetu. Kahju ainult, et ta on oma hingest tema peale niipalju raisanud.

Imelik, see on ainukene walu, mis ta tunneb...

„Tühi asi!“ otsustas ta: „Elu on alles ees. Tagasi Pihkwasse, töö ja tegewuse juurde!“

Kui ta waksalisse jõudis, oli rong juba walmis.

„Kas olete rahul oma weduriga? Andsime teile tuliuue.“

„Esimese numbri wedur! Paremat ei ole Kolomna wabrik iialgi teinud.“

„Wäga hea! Ka mina jään weduri peale. Wõtke sõidu ajal maksimaalne kiirus, mis meil juhatuskirja järele lubatud. Jaamades seisame selle est kauemini.“

Sõit algas. Wedur kihutas hiigla jõuga edasi, pildudes heledaid sädemeid pimeda ja läbipaistmata õhu sisse.

Must daam tulise looriga! Hiigla naine, kes taltsutamata rammuga pimedast ilmaruumist läbi lendab!

Tema waimusilma ette kerkis Agnes — mingisuguse walwakate tiibadega ja wäsinud poripääsukesena.

Pigmee! Therese Levasseur!...

„Wõimatu, et Agnes, kes mind tõsiselt armastas, wõib kellelegi teisele mehele minna; et ta mind wõib ära wahetada selle rumala Biestiga. Mis suudab Biest Agnesele anda — naisterahwale, kelle hing kõrgema elu järele januneb? Wõimatu, et Agnes, kellel nii peen närwikawa, wõiks Biesti armastada.“

Kuid ometi on kindel, et mitte Biest ei wõta Agnest, waid Agnes wõtab Biesti. Wiimase juures pole midagi, mis sunniks naisterahwast tema kaenlasse heitma. Agnes ei armasta teda, aga läheb talle ometi. Mispärast — see on tema hinge saladus.

Enne laulatust saawad nad weel kord kokku ja siis peab Agnes ennast awaldama. Tal on täieline õigus seda nõuda. Weel ei ole ta teise naine ja sellepärast pole ka weel kõik kadunud.

XXXII.

Kolme päewa pärast on Agnese pulmad. Ta saab teada, kus kirikus ja mil tunnil neid laulatatakse ja kus pulmad ära peetakse. Aga niikaugele ei tohi asi minna. Ta räägib Biestiga. Seistes tema wastas kui mees, sunnib ta teda Agnest jätma.

Ta saatis Pihkwasse telegrammi, et jääb weel kolmeks päewaks Peterburisse. Seda teinud, tundis ta kõhu tühja olewat ja läks Leineri juurde lõunat sööma. Siis tuli ta hotelli tagasi, wõttis krae kaelast ja heitis woodi peale pikali.

Uni tuli, aga ei kestnud kaua — umbes pool tundi. Ta tõusis jälle üles, pani ennast riidesse ja läks aadressbüroosse, et Biesti elukohta kuulata. See oli Bronnitskaja peal.

Wististi on see juba uus, Agnese poolt otsitud korter!

Uulitsatel hakkas ennast wälja laotama tihe ja märg udu. Wõis näha ainult kümne sammu peale.

Ta waatas kella: see hakkas wiis saama.

Wara on Biesti juurde minna, ta pole weel wabrikust koju jõudnud. Sinna käib ka Agnes, sest on ju tema see, kes korterit sisse seab. Oleks hea, kui ta ka Agnese parajasti eest leiaks. Kuid umbjalu sisse tormata ei maksa, — peab enne mõtlema ja kaaluma, kuidas olla ja mis rääkida. Biestil on kõige selle asjaga kulusid olnud. Need maksab ta temale wälja. Wõib oma raha jälle panka wiia!

Seniks läheb ta waatama oma wana tuttawat Darjalowi. Arusaaja inimene, lihtne ja südamlik. Ta on lesk ja elab üksipäini oma suures ja kallis korteris Itaalia uulitsal. Poeg on nõrga terwisega ja wiibib sellepärast oma kaswatajannaga Helweetsias. Ta tuleb oma kontorist koju umbes kella wiie aegu ja praegu peaks ta teda kodus leidma.

Ta läks Itaalia uulitsale.

Darjalow oli kodus ja sõi parajasti lõunat.

„Olen rõõmus teid nähes hulga aja tagant. Asuge lauda. Sööme üheskoos lõunat.“

„Tänan! Ma olen juba lõunat söönud.“

„Kahju! Siis jooge ometi klaas wiina. Kas soowite punast wõi walget?“

„Walget.“

Darjalow walas talle klaasi walget Beketowi weini ja jätkas seepeale söömist.

„Teie poeg ei ole weel tagasi jõudnud?“

„Ei. Ta jääb Helweetsiasse kuni mai kuu lõpuni, siis tuleb ta oma kaswatajannaga siia. Suweks saadan ta Narwa-Jõesuhu. Ilus koht! Kahju, et suwel ise kinni olen ja seal palju olla ei saa. Sügisel saadan ta Moskwasse pansiooni. Ma tahan, et ta Wenemaal keskkooli lõpetaks, ülikoolis wõib ta käia wäljamaal. Siia Peterburisse ma teda igatahes ei jäta: tema terwis wõib siin jälle halwemaks minna.“

„Siin on tõesti halb kliima. Näiteks tänane ilm: külm, udune, rõske... Kui kaua elasite oma abikaasaga?“

„Neli aastat. Peale poja sündimist jäi ta haigeks ja põdes kaks aastat. Kõik selle aja istusin ma tema juures. Teha ei saanud ma midagi ja oma ettewõtted pidin andma teise juhatada. Teie ärge arwake, et ma seda omale iseäraliseks teeneks loen: minu haiguse puhul oleks tema sedasama teinud.“

„Nõnda peab see ka olema.“

Darjalow lõpetas söömise ja walas omale pool klaasi weini.

„Kas olite oma kadunud abikaasaga kaua tuttaw, enne kui abielusse astusite?“

„Mina teadsin tema perekonda ammugi ja nägin ka teda mõnikord, aga ei olnud tuttaw. Tutwus algas kolm kuud enne laulatust. Ta oli wäga ilus. Kui meie kihlus teatawaks sai, tuli minu juure üks wana sõber ja ütles: „Kolm aastat on tema minu hing olnud, aga nüüd läheb ta sinule!“ Aga see oli tema enese tahtmine, keegi teda ei sundinud. On inimesi, kes mitte siit ilmast ei ole, ja üks neist oli ka minu kadunud abikaasa. Sel ajal, kui mina töös olin, istus ta enamasti raamatukogu-toas ja luges. Raamatukogu oli suur: oli palju lugeda. Häda ja wiletsust nähes ei jäänud ta iialgi külmaks ja aitas alati. Läks koguni nii kaugele, et mina pidin mõnikord wahele astuma.

„Nõnda ikka ei lähe! Meil ei ole weel endilgi kuigi palju, wast hiljuti saime alles jalad alla. Kui meie kõik ära jagame, mis meie siis ise teeme? Kõike häda ja wiletsust ei suuda meie ometi kinni katta." „Kui ainult minu laps süüa saab, muud ei ole mul midagi waja." „Aga millest meie siis ise elame, kui kõik ära jagame?" „Aga sellest, mis meile järele jääb.""

Mõlemad waikisid.

„Läheme õige kabinetti," ütles Darjalow, lauast üles tõustes.

Kabinetis istet wõtnud, waatas ta tuttawat molberi. Kõhn mustawerd noor naisterahwas, juuksesalgad otsa peal, pisut kumera nina ja peenikeste sõrmetega. Tema mustade silmade pilk wiibis kuskil kauguses.

„Nüüd on ta juba kuus aastat surnud," rääkis Darjalow... „Kuidas läheb elu Pihkwas? Olete oma ametiga rahul?"

„Amet on niisugune, nagu ma teda omale ette kujutasin. Elada Pihkwas wõib."

„Teie olete alles noor mees. Wõite weel palju õppida ja elus kaugele jõuda."

„Peaasi on ikkagi töö."

„Töö jääb inimesele ka siis, kui kõik muu kaduma läheb."

Astus sisse teenija ja tõi kandiku peal kaks tassi musta kohwi.

„Mina ei tee suuri plaanisid," ütles ta: „aga näen, et ka wäikesi eesmärke kätte saada mitte sugugi kerge pole."

„Mis asi on maailmas kerge?" hüüdis Darjalow. „Ja mis elu see on, kui inimesel mingisuguseid takistusi ega raskusi pole? See on tõpra, aga mitte inimese elu."

Imelik! Ta tuli Darjalowi juurde, et talle kõik südame pealt ära rääkida ja tema juurest kinnitust leida, aga peale jutuajamist oli tal üldse piinlik oma armastusest rääkida. Agnes oli koguni wäikene, armetu ja tema romaan — mingisugune wilets jant.

Ta istus weel weerand tundi; siis tõusis ta üles, jättis jumalaga ja hakkas minema.

Sammudes Mihaili lageda poole, mõtles ta, et aeg käes on, kus Biest peaks kodus olema. See inimene on talle wastik. Hea südamega ta wõib olla, aga tema mõistus ei ulata kaugele ja tal puudub täiesti kõrgem hingeelu. Aga

ta wõtab ennast kokku ja räägib temaga ometi — tagasihoidlikult ja tõsiselt. Ta ei anna mitte järele, waid läheb edasi samm-sammult ja sunnib teda wiimaks alla andma. Süüdlane Biest ei ole: mitte tema ei wõta Agnest, waid Agnes wõtab teda.

Ta istus trammi peale ja sõitis tehnoloogia-instituudi juurde. Läbi paksu udu wälkusid gaasilaternate tuled, kui kustunud silmad.

Bronnitskaja ei ole kaugel. Weel sada sammu ja ta pöörab ära paremat kätt.

Kui maadlema minnakse, siis peab wääriline wastane olema. Aga kellega läheb tema maadlema? Tömbi mõistusega, paksu ja lõhnawa Biestiga!

Ta seisatas uulitsa peal. See kestis ainult mõne silmapilgu, siis pööras ta tagasi.

Teisel hommikul, kui ta oma hotelli numbris magamast üles tõusis, mõtles ta, et laulatuseks weel kaks päewa aega jääb.

Agnesega rääkida ei maksa, jääb järele ainult üks tee: sundida Biesti asja katki jätma. Õhtul läheb ta tema juurde ja siis tuleb lool ometi kord lõpp. Peaasi, et laulatus ära jääks, Agnesega saab ta walmis.

„Aga ehk ei olegi Biest täna teenistuses?“ tuli tal mõttesse. „Wististi on see nõnda, sest pulmadeks jääb ainult kaks päewa ja selle lühikese aja sees on tal arwatawasti waja mõndagi waadata ja korraldada.“

Wastu tuli instituudi seltsimees Wolkow, kes oli wiimase kursuse peal. Pärit kuskilt Süda-Wenemaa kolgast. Kirwetöö oma wälimuse poolest ja wäga primitiiwse waimueluga.

„Teie olete siia sõitnud?“ küsis Wolkow.

„Jah. Teenistuse asjus.“

„Kus linnas teie praegu elutsete? Ma tean, et olete prowintsis, aga et tea, kus kohal.“

„Teenin Pihkwas depoo-ülema abilisena.“

„Ma näen teie uniwormist, et olete raudtee peal ametis. Tenistus raudtee peal ei tõota mitte wäga palju. Kes oskab karjääri teha, wõib tõusta raudteeülemaks ja tõsise riiginõuniku aunime wälja teenida. On neid, kes raudtee peal suuri rahasid kokku panewad, aga mitmed on sellega ka sisse kukkunud. Heale järjele saawad need, kes

uute raudteede ehitamise juures ametis on. Seal ei saa keegi pagan teada, kui suured wäljaminekud õige on."

„Mina teenin raudtee peal rohkem huwi pärast."

„Huwi wõib olla kahesugune," hakkas Wolkow seletama: „kas korraldada raudteede administratiiw-majanduslist osa ehk püüda parandada tehnilist külge. Esimene küsimus on meil Wenemaal lootusetu, sest kust wõtate inimesed, kes nõnda mõtlewad kui teie. Meil pole kuskil head korda ega ausat majapidamist ja seda ei saa olema ka raudtee peal. Teine töö on niisamuti tänamatu, sest mis teie raudtee tehnikas ikka uuendate? Mina, kui lõpetan instituudi, lähen Doni äärde söekaewandusse. See pole küll meie, tehnoloogide ala, aga ega mäeasjandus Jumal teab kui keeruline ei ole. Mis seal õige tarwis teada? Natuke geoloogiat, natuke mehaanikat — ja see on kõik! Palgad söekaewandustes on head. Elamiseks antakse terwe maja. Wiinamarja wein maksab seal ainult kakskümmendkaheksa kopikat pudel ja seda on nii palju, et wõid lasta omale igapäew kas wõi wanni teha. Kui ilm palaw, wõib Doni jões suplemas käia. Wabal ajal wõib jahi peal käia, lasta partisid ja põldpüüsid. Kaewanduse poolt peetakse kaks hobust; sõida, kuhu ise tahad."

„See ei ole halb."

„Mina teie asemel wiskaksin raudtee teenistuse kus seda ja teist ja sõidaksin Lõuna-Wenemaale. Teie olete alles poissmees?"

„Seda küll."

„Naisewõtmine on juhuslik asi. Teie olete Baltimaalt pärit: wõiksite wõtta mõne sakslase, sest teie olete niisugune, kes armastab kodus istuda ja tööd teha. Mina lõpetan instituudi jõuluks. Sõidan esiteks koju ja sealt — Doni äärde. Kui seal hakkama saan, wõin ka naise wõtta, kui juhus on ja kui muidu läbi ei saa."

„Missuguse teemi walisite lõpuprojektiks, Aleksander Anissimovič?"

„Willa tehnilise ümbertöötamise wabrikus. Mina ei hakka kaua nokitsema, nagu mõned teewad, ehk nagu teie tegite. Kahe nädalaga teen walmis."

„Teil on lahtine mõistus ja selge arusaamine igast asjast, Aleksander Anissimowič! Soowin palju õnne kursuse lõpetamiseks ja selle järele koha saamiseks. Wististi saame weel kokku. Püüan tulla aktuse peale."

„Tulge nimelt! Jällenägemiseni!“

Nad lahkusid.

Kerge oli sel inimesel maailmas elada!

Gorohowajat mööda Admiralteedi bulwarini jõudnud, tuli talle meelde, et ta peab minema Awalikusse raamatukogusse Teatri lagedal ja ta pööras Newski peale.

„George“ magasin. Seisab ikka omal kohal, nagu ta juba kaua on seisnud. Siin nägi ta Agnest esimest korda.

Kaubahoow. Tore ehitus. Uhked magasiinid hiilgawad ja särawad. Käiwad sisse ja wälja uhked ostjad, nagu ikka. On inimesi, kes ei tea, kuhu raha panna, kuna teised oma eluaja suures puuduses elawad...

Awanes ühe magasini klaasuks ja astus wälja — Agnes. Temale järgnesid Dolores ja Biest, mõlematel käes mitmesugused pakikesed.

Ta tundis kangestust liikmetes.

Kolmik liikus kümmekond sammu hanereas, kuni jõudis nurgal olewa kullasepääri akna alla, kus inimesi ei olnud. Agnes jäi seisma, pööras enese ümber ja hakkas Biestiga rääkima. Tema nägu lõkendas heameelest. Biest seisis tema poole seljaga. Tema kael õhetas terwisest.

Kangestus kadus. Teda waldas wastikusetunne.

Agnes wõttis oma wäikeste, kollakates kinnastes kätega Biesti mõlemast käewarrest kinni ja waatas talle otsa. Sealjuures oli tema näol niisamasugune ilme, kui nende esimese *rendez-vous* ajal Suwe-aias ja peale selle Agnese maja wärawa all, kus ta arwas, et tema nägu sarnaneb päikesele, kes enesest kiiri wälja heidab.

„Mis ma õige teen?“ tuli tal järsku mõttesse.

Ta jahmatas, kui ennast seiswat nägi.

Sel silmapilgul laskis Agnes Biestil kätest lahti ja nokutas kergesti pead. Siis wõttis ta Biesti käe alt kinni ja kolmik hakkas jälle liikuma — Apraksini sihis.

Ta pööras järsult ümber ja, ilma et oleks tagasi waadanud, läks oma hotelli.

Ligema rongiga sõitis ta Pihkwasse.

XXXIII.

Nad olid teineteist juba ammugi silmanud, aga rongiõnnetuse kohal kihisew tihe inimesteparw lahutas neid. Nüüd sattusid nad otse wastamisi.

Agnes pööras näo kõrwale.

Jahnis wahtis otsekohe. Waatas paar minutit, siis pööras ta oma silmad jälle waguni rusude poole.

„Tuleb uurimisekomisjon!" hüüdis sandarmi hääl. „Palun kõiki liini pealt lahkuda."

„Kuidas jääb minu pakiga?" pööras sandarmi poole Agnes. „Mina ei ole seda seni mitte leidnud."

„Leitakse üles," wastas sandarm ja hüüdis kohe peale selle: „Palun kõiki liini pealt lahkuda ja jaamahoonesse minna. Seatakse kokku uus rong ja soowijad wõiwad oma teekonda Peterburi poole jatkata."

Agnes läks oma kraami juurde, mis oli natuke maad eemal maas hunikus. Seal seisid kaks sumadani — üks pehme, pruun, rihmadega, ja teine hall, mustade raudwitsadega. Siis weel kollane Lutheri wineerist kast ja ruuduline, raudadega, punnis reisikott.

·Agnes waatas ümber ja hüüdis pakikandjaid.

„Neid ei ole siin praegu näha," ütles Jahnis, tema juurde astudes. „Küll mina aitan ära wiia."

„Mina ei tarwita teie abi", sähwas Agnes ja pööras selja tema poole.

Jahnis peatas silmapilgu.

„Ka nüüd," ütles ta tõsiselt: „kus sa otse ime läbi oled surma suust pääsenud, ei oska sa ennast inimese kombel üles pidada?"

Ilma et oleks luba saanud, wõttis ta sumadanid teine teise käe otsa ja hakkas nendega waksali poole minema.

Agnes seisis natuke aega, siis haaras ta reisikoti ja kasti kätte ja hakkas talle järele minema.

Jahnis wähendas sammu. Agnes jõudis tema kohale.

„Tulite Saksamaalt?" pööras tema poole Jahnis. „Mis seal head näha oli? Kas Biest leidis oma sugulased üles?"

Agnes ei wastanud ja sammus temast mööda. Tema kõrwadetagune oli punane.

Ootesaali jõudnud, istus Agnes pingi peale, mis oli saali keskpaigas, õige käidawas kohas, ja pani pakid oma paremale käele. Pingi teises otsas istus lihtsawõitu Wene naine kahe lapsega.

Jahnis pani sumadanid pingi kõrwale maha, üksteise otsa.

„Palun teid siit wiibimata lahkuda!“ hüüdis Agnes wihaselt, waadates ümberringi. „Kui teie kohe ei lahku, kutsun politsei.“

Ta tahtis, et teda kuuldaks.

„Wõi nõnda!“ wastas Jahnis rahulikult.

„Need sõnad,“ lisas ta natukese aja pärast juurde: „on täiesti sinu wäärilised. Kui arwad, et sul politseist kasu on, wõid teda ju kutsuda. Mina aga politseid ei karda.“

Ta istus Agnese kõrwale pingi peale.

Agnes kargas püsti, wõttis põrandalt sumadanid ja tõstis nad pingi peale, enese ja Jahnise wahele. Siis istus ta jälle.

„Teie olete inetu, alatu inimene!“ hüüdis ta poole häälega.

Tema hääl kahises.

„Olgu peale!“ wastas Jahnis, oma kohale istuma jäädes. „Mis sa minust arwad, on mulle ükspuhas.“

„Kohe tuleb siia minu mees, ja see ei saa teile mitte armas olema.“

„Ta ei tule mitte niipea, sest ta ootab praegu kommisjoni. Raudtee walitsus arwestab wõimalusega, et tema wastu wõidaks kahjutasu nõudmistega esineda, ja sellepärast waadatakse kõik reisijad, kes kuidagi wiga saanud, arstilikult järele ja seatakse igaühe kohta akt kokku. See wõtab palju aega. Härra Biestil pole suurt wiga: tal on klaasitükk nägu kriimustanud ja pahem õlg pisut põrutada saanud. Nägu wõib pesta boorhapu lahusega, aga õlale pange peale sawiäädika-wee kompress, siis läheb warsti mööda. Õnnelikult pääsesite!“

Agnes istus liikumata ja tegi, kui ei kuuleks ta midagi. Ta kandis halli, puuwillaga wooderdatud mantlit, kängurunahka kraega. Peas oli tal karakullist talikübar,

sulega. Nägu oli priskeks läinud ja liha lokkas lõua all ja põskedel.

„Imelik on see tänane õnnetus," hakkas Jahnis rääkima, silmi tema pealt ära pöörates: „kolmsada sammu jaamast eemal jookseb wedur roobastelt maha! Praegu ei tea weel, kas olid roopad wajunud, wõi oli roobaste sulg püörangu kohalt nii halb, et weduri wälja juhtis. Wedurijuht pani kohe masina seisma ja laskis piduri maha, aga nähtawasti töötas pidur halwasti, sest rong liikus peale seda weed sada sammu edasi. Pole meie süü: wedur on Peterburi depoost."

Ta pidas silmapilgu wahet ja kui nägi, et Agnes midagi ei wasta, rääkis ta edasi.

„Wäga hea, et weel kord kokku saime. Inimesed, kes niikaua on tuttawad olnud, kui meie, ei wõi teineteisest mitte lihtsa seljapööramisega lahkuda. Mina wähemalt mitte. Kui minule oleks keegi ütelnud, et Newa jõgi on hakanud merest Laadoga poole jooksma, siis oleks mina seda ennem uskunud, kui et minu sinisilmaline ja õrn Agnes mind maha jätab ja läheb topakale ja arenemata worstiwabriku meistrile."

Tema näol oli pilklik-sapine ilme.

Agnes wirgus oma kiwistanud olekust. Tema silmis sätendas ääretu wiha, kuid ta jäi tummaks.

„Oled sa lugenud," ütles Jahnis: „Heine „Wintermärcheni?" Waewalt! Mis oled sa õige lugenud? . . . Seal on kaks rida, mida Saksamaal harilikult wälja jäetakse."

„Da lob' ich . . ."

„Wõis see juut aga küll sapine olla!"

Agnese ärewus oli kadunud. Ta istus kui kiwikuju, külma ja eluta näoilmega.

Jahnis waatas ümber. Tema näolt kadus pilklik-sapine joon.

„Nüüd tahan sulle ka enesest rääkida," kõneles ta. „Wõid ise arwata, kuidas see minu peale mõjus, kui naisterahwas, keda ma kõlbluse eeskujuks pidasin ja keda ülekõige usaldasin, mind kõige inetumal kombel pettis. Ma juurdlesin kaua, missugused salawedrud need ometi wõiksid olla, mis sind sundisid mind maha jätma ja minema teisele, kes, nagu ma arwasin, sinule sugugi ei kõlbanud. Minu waew ei olnud mitte asjata: ma sain kätte sinu hinge põhja. Selle tagajärg oli, et minu armastuse-haigus ka-

dus. Aga nagu ükski pikaldane, raske haigus ühekorraga ei lahku, nõnda ka see: läheb weel aega, enne kui tema wiimased awaldused kaowad. Tänane kokkusaamine mõjub suurel wiisil kaasa minu kiireks paranemiseks. Kõik on mööda. Järele on jäänud ainult mälestus sinust — kui wiletsast ja halwast inimesest.“

Agnese pärani silmad puurisid sinikas-walget ootesaali seina.

„Mina sind pikemalt tülitama ei hakka,“ lõpetas Jahnis: „sest sa pole kellegi lõbus inimene. Pealegi pole mul aega. Kommisjon uurib praegu liini, aga warsti tuleb kord weduri kätte ja siis pean ka mina seal olema. Tänane õnnetus on suur, aga oleks wõinud weel suurm olla, kui oleksid wagunid nõrgad olnud. Kaks esimest wagunit jäid täiesti terweks: see tuli nende üliheast konstruktsioonist. Teie wagun oli aga nõrk, ei suutnud tagant poolt pealejookswate rõhumisele wastu panna ja tema tagumine ots purunes. Kolm inimest said surma ja kaks raskesti haawata. Wiis inimest! Teie sõitsite sellessammas wagunis, aga teie kohad juhtusid olema teises otsas ja sellepärast jäite täiesti terweks. Waat', kui palju õnne juba pulmareisil! Ka tulewikus läheb teil hästi, sest mis seal siis wõib juhtuda? Hea, soe ja waikne pesa! Laua peal alati lõhnaw worst. Mitte herneworst, nagu Hannoweris süüakse, waid täis lihaworst — kõige parem, mida Solowjewi wabrikus iganes tehakse.

Jahnise näol oli jälle pilklik-sapine ilme.

Agnese nägu oli tulipunane. Tema käed tuksatasid.

„Teie olete inetu, alatu inimene!“ hüüdis ta poole häälega oma nägu Jahnisele ligidale ajades ja otse temale näkku wahtides.

Ta susises kui uss.

Jahnise näolt kadus sapine ilme. Ta waatas natukene aega Agnese otsa, pööras aga silmad warsti jälle ära. Siis tõusis ta pikkamisi üles, kohendas oma haljaste nööpidega wormipalitut ja läks kindlal sammul saalist wälja.

Trükist ilmunud ja saada kõigist
paremates raamatukauplustest:

M. LINNASAAR: **„LEMBITU SÜNDIMINE“.** K/ü. „Kooli“ kirjastus. 1921.

" **PILDID WENEMAA MINEWIKUST.** M. Linnasaare kirjastus. 1924.

A. MARDLANE: **MEES JA TEMA HABE.** Jutustus. M. Linnasaare kirjastus. 1926.

" **KAUGEL.** Kaks novelli. M. Linnasaare kirjastus. 1928.